This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

3 3433 06829845 8

DE RECTO ET PERVERSO USU THEOLOGIÆ SCHOLASTICÆ.

AUCTORE

P. MARTINO GERBERT,

Monacho O. S. B. e Congr. D. Blaſii in Silva nigra,
Em.mi & Rev.mi S. R. E. Cardinalis DE RODT,
S. Q. R. I. Princ. & Epiſcopi Conſtant. &c. &c.
Theologo.

ASTOR LIBRARY

Permiſſu Superiorum.

Litteris SAN-BLASIANIS. 1758.

EPISTOLA
AD
AMPLISSIMUM
PRÆSIDEM
ET
SUO QUEMQUE NOMINIS SPLENDORE
ERUDITIONISQUE LAUDE
ILLUSTRES
SOCIOS
INCLYTÆ
SCIENTIARUM ACADEMIÆ
SUB AUSPICIIS
AUGUSTÆ IMPERATRICIS
ET REGINÆ
MARIÆ THERESIÆ
ROBORETI
ET PER ORBEM LITTERARIUM
FLORENTIS.

Impenſe nobismet gratulati ſumus ego & ſodalis meus, inſigne, quo nos ornaſtis, decus, dum ſocios nos academiæ litterariæ adſciviſtis ex ultimo hercyniæ ſilvæ angulo. Venit nobis in mentem & alterutrum affati ſumus, ac compellavimus Melibæi apud Maronem verbis:

Tytire tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
Silveſtrem tenui Muſam meditaris avena!

Ac felices nos deprædicavimus, ſtudioſique quomodo veſtris reſponderemus votis cogitavimus, ut etiam publicum grati animi extet monumentum. Opportunæ mihi eam in rem viſæ ſunt diſſertationes iſtæ eo ſaltem

nomine, quod ante non paucos annos ejusmodi in conventu quodam philomuſorum primum conceptæ ſint, ad reſtituendam ſcientiarum principis theologiæ chriſtianæ dignitatem & florem: cui, quantum ſequiori ævo, perverſo theologiæ ſcholaſticæ uſu deceſſerit, noſtis equidem, ſed feliciter transfretaſtis Syrtes has cum amœnioribus degentes Muſis & Apolline in Parnaſſo veſtro. Ubi tanquam in aliqua ſpecula proſpicitis, non abs re me juvenilem hunc partum etiamnum edere, iſtamque reſumere materiam, ac κινεῖν Καμάρινα.

Neque vero eſt, cur indignemini, quod veſtram ex longinquo quæram tutelam, ne cauſa, alio & propinquo advocato, cadam. Quemadmodum enim patronis ſe ſuaque ſolent committere clientes, & tuta præſtare, ea ego mente hanc pupillarem vobis adſcripſi opellam, ampliſſimæ clientelæ dicatam; etſi uſibus deſtinatam aliorum, rudium inquam & tironum ſaltem: ne pœnitendam inſumant operam, conſument annos, prima mox fallente inſtitutione in curriculo theologiæ ſcholaſticæ, diſciplinæ utiliſſimæ, ſi rectus illius uſus fiat, prout in

pri-

prima ſua fuit origine, & ſcholaſtica audit, ad imbuendos in ſcholis principiis theologiæ chriſtianæ canditatos, exercitandosque complexu quodam ſacræ doctrinæ; quo ſe contineat, neu extra ambitum feratur perverſo multorum temporum more, uſuque inolito.

Unde mihi jam olim, cumprimum ſtadium hoc ſcholaſticum eſſem emenſus, exarſit animus *de recto & perverſo uſu theologiæ ſcholaſticæ* non tam meam, quam doctorum fama & eruditione celebriorum ediſſerere mentem, & depromere ſententiam. Ut intelligent, qui legent hæc, me nihil temere aſſeveraſſe, aut propriæ dediſſe opinioni, ſed commodis uſum auctoritatibus virorum celebrium & probatiſſimorum. Quibus ſi vos arbitri accedatis ſocii humaniſſimi, næ ego mihi de victoria plaudam & fructu ſtudioſæ juventutis, reique theologicæ incremento.

Valete.

P. MARTINUS GERBERT,

Roboretanæ academiæ ſcientiarum ſocius.

SUM-

SUMMARIA.

Caput I.

Deſcriptio theologiæ ſcholaſticæ prout a prima origine primiſque tractatoribus fluxit.

Caput II.

De theologiæ ſcholaſticæ dotibus & virtutibus.

Caput III.

De depravatione theologiæ ſcholaſticæ queremonia.

Caput IV.

De vitiis theologiæ ſcholaſticæ generatim.

Caput V.

De vitiis dictionis theologiæ ſcholaſticæ.

Caput VI.

De logomachiis theologicis.

Caput VII.

De multis vanis & inutilib' quæſtionibus ſcholaſticorum.

Caput VIII.

De nimio rationis uſu, & neglectu fontium.

Caput IX.

De nimio dialectices, ac philoſophiæ uſu.

Caput X.

De neglectu artium, & ſubſidiorum, quæ perfectum theologum efficiunt.

Caput XI.

Impediunt ſcholaſtici augmenta ſcientiæ theologicæ, quia in magiſtrorum dictatis acquieſcunt.

Caput XII.

De morum corruptelis ex ſcholaſtices vitiis oriri pronis.

Caput XIII

Mala ex depravationibus ſcholaſticis in cœtum chriſtianum redundantia.

Caput XIV.

Mala ex depravatione ſcholaſtices in ipſos theologos viros eccleſiæ addictos, & cœtus religioſorum redundantia.

Cap. XV.

Caput XV.

De reſtauratione contra depravationes theologicas, & ratione ſervandi illius dotes.

Caput XVI.

De remediis contra vitia dictionis, & logomachias ſcholaſticas.

Caput XVII.

Quomodo, & quales quæſtiones inutiles, ac vanæ declinandæ.

Caput XVIII.

Quomodo cavendum, ne nimium rationis uſum in theologia admittamus.

Caput XIX.

De recto dialectices uſu in theologia.

Caput XX.

De recto philoſophiæ uſu in theologia.

Caput XXI.

Quomodo reliqua ſcholaſtices vitia recto theologiæ ſtudio corrigenda.

Caput XXII.

Ex ſuperioribus recta veræ theologiæ ratio deſcribitur & adumbratur.

Caput XXIII.

Fructus uberrimi talis theologiæ.

DE

DE RECTO
ET
PERVERSO USU
THEOLOGIÆ
SCHOLASTICÆ.

CAPUT I.

Deſcriptio theologiæ ſcholaſticæ prout a prima origine primisque tractatoribus fluxit.

I.

Theologia in ordinem & ſyſtema redacta.

Conqueſtum olim CICERONEM legimus, jus rerum civilium diſperſum, ac diſſipatum per ſeptem & triginta ſcriptores, duobus pene millibus librorum eſſe, nullis præceptionibus illigari, nulla doctrina

certa tradi; quod fieri tamen e re maxime futurum cenſebat. Voti compos fieri CICERO non valuit, dum vixit, iſtius enim operis moliendi gloria ad JUSTINIANI ævum ſervata eſt. Par quidpiam de ampliſſima theologiæ chriſtianæ doctrina primis naſcentis eccleſiæ ſæculis expeti, & deſiderari poterat. Ea diſciplina multis millibus eccleſiaſticorum ſcriptorum, pontificum reſcriptis, canonum decretis diffuſa, atque explicata: librorum non certus & definitus numerus, ſed maxima multitudo erat, in quibus doctrina chriſtiana explicata, illuſtrata, perpetuis incrementis ampliata fuerat. Igitur quod jurisprudentia digeſtoribus ſuis, compilatoribusque acceptum refert, hoc theologia ſcholaſticis gratanter debere obſervat *Franc.* VAVASSOR oratione de theologia ſcholaſtica, quod hinc inde vagam, liberam, & ſolutam adunarint, copularintque; & quod caput eſt, ad certas ſingula ſedes revocaverint, atque in loca communia univerſam doctrinam chriſtianam, & theologicam digeſtam ordinarint: ut omnia continuata ſerie ubique concluſionum, demonſtrationum, ac argumentorum connectantur.

De prima ſcholaſti-

II. Quod prius illud antiquorum doctri-

ctrinam diſperſam colligendi ſtudium attinet, palmam reliquis præripuit *Petrus* ille LOMBARDUS Pariſienſis, qui Patrum ſententias ad rem theologicam, & dogmata fidei pertinentes, quadam methodo in unum volumen ſub certis titulis adſtrinxit, ut idcirco nomen *Magiſtri ſententiarum* meruerit, eosque qui ante ipſum in ſimili argumento verſati ſunt, longo poſt ſe intervallo reliquerit. CASSIODORUS (a) EUGIPIUM abbatem laudat, qui poſtquam ſe repleрit lectione ſcripturæ ſacræ ac operum S. AUGUSTINI inde compoſuerit theologiæ corpus in 338. capita diſtinctum. Videre eſt in veteribus analectis *Jo.* MABILLONII præfatio TAJONII epiſcopi Cæſar-Auguſtani in 5. libros ſententiarum ab eodem TAJONIO ex D. GREGORII M. operibus congeſtos: cujus operis MABILLONIUS in ſuo tractatu de ſtud. Mon. meminit, ac ſingulorum librorum argumenta ſuccincte refert, cum TAJONIUS jam ſæculo VIII. floruerit. Ex libris S. AUG. ſimilem tamen jam antea collectionem PROSPER fecit, in libello ſententiarum. CYPRIANI libri tres contra Judæos, & AUGUSTINI ſpeculum ſimile quid ex ſcripturis continent. Poſtea licet HILDEBERTUS

ces inſtitutione Patrum ſententias colligendo.

A 2 pri-

(a) Inſtitut. divin. L. IX. c. 18.

primum Cenomanenſis dehinc Turonenſis epiſcopus ac alii ſimile quid elaborarint, tamen præprimis LOMBARDI opus occaſionem, ac materiam ampliſſimam diſputandi de rebus divinis poſteris dedit, quo factum eſt, ut varii doctores hunc librum publice ſint interpretati, eumque commentariis plurimi doctrina, & ſanctitate præſtantiſſimi viri, quicunque fere in theologicis quidquam moliti ſunt, illuſtrarint, diverſisque diſputationibus mirum in modum amplificarint.

Syſtema theologicum quis primus adornarit?

III. Quatenus ad alterum illud caput, de univerſæ theologicæ doctrinæ ſub ſuis ſedibus locisque communibus comprehenſione, attinet; quamvis hujus inſtituti delineationes quædam apud antiquos Patres CLEMENTIS *Alexandrini* Stromatωn octo libris: itemque Hypotypoſeωn non unius auctoris: ORIGENIS etiam libris περὶ ἀρχῶν, & variis AUGUSTINI operibus contineantur: *De vera religione, enchiridio, de dogmatibus eccleſiaſticis:* primus tamen, qui ſummam theologicam adumbraverit, *Joannes* DAMASCENUS habetur, quatuor libris de fide orthodoxa inſcriptis. Ejus exemplo haud dubie Latini incitati, ac inſtitutum ſecuti, μεθοδικῶς theologiam tra-

tractare cœperunt, quævis ad deſtinata capita reducendo, indeque tot ſummæ theologicæ emanarunt. Scholaſtici ut alia pleraque, hoc etiam ARISTOTELIS fecerunt exemplo: is enim primus quæcunque tractavit, in artis formam ac faciem redegit: *Quo nomine*, inquit Ludovicus VIVES, (a) *haud facile quis dixerit, quantum ei ſtudia & diſciplinæ omnes, quantum ſtudioſi ipſi debeant: ſparſa enim collegit, congeſta digeſſit, confuſa diſtinxit, obſcuris attulit lumen, omnia ita reddidit concinna & apta, ut percipi facile ac teneri queant.*

IV. Ut vero res tantopere diffuſa, ac tam late patens, cujuſmodi doctrina theologica eſt, explicari commode, combinari opportune, & perſtringi ſummatim poſſet, opus fuit dicendi genere compreſſo, quo pauciſſimis verbis quam plurima comprehendi poſſent: iſtud ſuppeditavit, vel potius ejus conſilium ſuggeſſit ejusdem ARISTOTELIS philoſophia, quæ tunc temporis ex Aſia Arabibus illis doctiſſimis AVINCENNA, qui circa medium ſæc. XI., AVERROE, qui centum annis poſt vixit, aliisque primo in Hiſpaniam, tum reliquam Europam, cum aliis ſcientiis medicina, mathema- Dicendi genus ſcholaſticorum, a quo primū ortum?

(a) Lib. I. de cauſſ. corr. artium.

thematica &c. illata, inclareſcere, ſtudioſiſſimèque coli cœpit; jamque preſſus ille,& conciſus ARISTOTELIS diſſerendi, docendique mos præ PLATONIS uberi, & copioſo, quo antiquiores Patres uſi ſunt, increbuit.

Philoſophia hac occaſione inducta in theologiam.

V. Quingenti anni ſunt, & quod excedit, cum hi aliique Arabes, Alcorani ſomnia pertæſi, totos ſe ſtudio, & diſquiſitioni naturæ tradiderunt, ARISTOTELIS philoſophia comprimis uſi: inde etiam chriſtianos aggreſſi telis ex ARISTOTELE petitis, doctoribus chriſtianis neceſſitatem impoſuerunt, eadem contra eos arma ſumendi. Qua occaſione dialectica in ſcholas chriſtianas introducta eſt: hacque theologia etiam contra ſophiſtas iſtos armata eſt. Sed hæc ipſa ferventior philoſophiæ Ariſtotelicæ impenſa opera, cujus initium TRITHEMIUS *Petro* ABAELARDO tribuit, in cauſa fuit, ut non diſſerendi ſolum ratio dialectica, ac diſputandi modus in theologiam invectus ſit, ſed humanæ rationis etiam frequens uſus ratiocinationes, rebus partim fide cognitis, partim naturæ lumine philoſophiæ ope illuſtrato perſpectis, mixtæ invaluerint: atque jam tota theologia per organum logices, & metaphyſices tranſigeretur.

ARI-

ARISTOTELES hoc modo ſummam auctoritatem eſt nactus, ut in naturalibus, & ad lumen rationis pertinentibus pro oraculo haberetur, nec cuiquam in mentem veniret ejus ſententiæ refragari. Iſtis quidem principiis conſtitit, iſtis ex incunabulis ſcholaſtica theologia provecta, tali lacte pota excrevit, ex qua tot fortes athletæ, invicti heroes, *fontes vitæ*, *doctores irrefragabiles*, *fundatiſſimi*, *ſolemnes*, *illuminati*, *reſoluti*, *facundi*, *univerſales*, *ſingulares*, præclara nomina! egreſſi ſunt.

VI. Qui impenſius huic ſcholaſtice favent, & addicti ſunt, his primordiis non contenti, ejus originem vel ab ipſo mundi exordio ab ADAMO repetunt, aut ſaltem illius initia ad CHRISTUM Dominum, & apoſtolos ponunt: *Siquidem*, ut ait CARBO (a) inſignis ſcholaſticus, *hujus doctrinæ ſubſtantia in hoc ſita eſt, ut diſputando vera religionis dogmata confirmet, & defendat, erroresque adverſariorum refellat.* Sed hæc (cum bona viri venia dixerim) generaliora ſunt, quam ſcholæ theologicæ ſuæ patrocinentur. Origo illi ab ADAMO ducta, certe non aliam ſtemmatis nobilitatem conciliat, quam cuique hominum,

De prima origine ſua opiniones ſcholaſticorum.

a

 ſi,

(a) *Lud.* CARBO Intr. in theol. L. I. c. 8.

M. vocarentur ſcholaſtici, qui litteras docerent ac profiterentur, ſed alio inſtituto; haud minus ac antiquiores hoc nomine vocati: quemadmodum PRUDENTIUM BEDA ſcholaſticum nominat, aut quos GENNADIUS nonnunquam ſic appellat. Qui olim in cœnobiis cæteris in ſcientia ſcripturarum excellentiores *ſcholaſtici*, vel ut tales teſte MABILLONIO ECCARDUS vocat, *ſcholæ magiſtri* ponebantur. Apud hos ſi primordia ſcholaſtices quærantur, non refragamur, hincque non dubitamus nomen ſcholaſtices veniſſe: ſed eſt aliter res intelligenda, quam olim de ſe S. HIERONYMUS fatetur, ſe aliquando de rebus divinis ſcholaſtico more egiſſe. (a)

Quam late in orbe chriſtiano & litterario pervagata ſit, & fines ſuos porrexerit theologia ſcholaſtica.

VIII. Scholaſtica noſtra diſciplina, quam modo deſcripſimus leviter, paulo poſt vivis coloribus exprimenda, non ſolum omnes ſcientias, & artes ſua methodo invaſit, verum etiam in omnes ſcholas & academias penetravit. Nullum clauſtrum, quo ipſa non pertigerit: nullum arcanum adytum ipſi impervium: in ſacra omnia ſe ingeſſit: omnium ingeniorum contentiones, omnium ordinum

(a) Vid. Theol. V. & N. circa præſentiam CHRISTI in Euchariſtia, c. 9.

num chriſtianorum ſtudia ſibi dicavit, ac pene totum eruditionis campum poſſedit, vindicavitque. Ea perſonabant omnia doctorum pulpita, ſtudioſorum quarumvis ſcientiarum ſubſellia: libros quoscunque viri doctores edebant, ad ſcholaſticam fere palæſtram pertinebant: ut, quos etiam vetuſtas ſervaverat alios libros variarum linguarum, artium, & diſciplinarum, vix legerentur, vix locus in bibliothecis concederetur niſi in angulis, ubi cum blattis & tineis pugnarent: cum interim ſcholaſticis concertationibus, & ſpeculationibus omnia eſſent completa. Nec brevi tempore perduravit hic ſtudiorum, ac ſtudioſorum armariorum ſtatus, nec hactenus ubique mutatus eſt, etiam apud religioſos cœtus. Nolo hoc meis aſſeveratum eſſe verbis. Audiatur doctiſſimus *Bernardus* BEZIUS, qui hoc noſtrum ſæculum D. BENEDICTI, ordinem, hancque noſtram Germaniam eruditione ſua illuſtravit: *Omnia fere*, inquit is (a), *religioſarum bibliothecarum pegmata & plutei ſcholaſticis Ariſtotelicoque theologicis ſcriptis onerati ſunt, omnia ſcholaſticis concertationibus & ſyllogiſmis perſonant, in omneque librorum genus offendas ſæpius, quam in criticorum, utilium, exquiſitorumque.*

CAP. II.

(a) BEZ. contra FONTEJUM differt. p. 55.

CAPUT II.

De theologiæ ſcholaſticæ dotibus & virtutibus.

Præcipuæ ſcholaſtices virtutes quinque a VAVASSORE recenſitæ.

I. Quinque potiſſimum virtutes ſtatuit P. *Fr.* VAVASSOR (a), vir humaniorum & ſanctiorum litterarum laude celebris, quibus ſcholaſtica præcipue reſplendeat, eique tanquam propriæ & inſitæ ſint. Primo loco ORDINEM habet, deinde BREVITATEM, hinc PERSPICUITATEM, inde SANITATEM & SECURITATEM OPINIONUM & SENTENTIARUM; demum VIM atque EFFICIENTIAM ARGUMENTATIONUM.

Ordo virtus ſcholaſtices, in quibus conſiſtat?

II. Quod de ordine differit primum VAVASSOR, habet aliquid momenti, cum, quam concinne & gnaviter materiarum inter ſe diſpoſitionem excogitaverint ſcholaſtici, aperit & declarat his verbis: *Quid ordinatius, quam generatim de DEO ut parente noſtrum omnium, eodemque ſummo fine ſpeciatim, quo ſingula aptentur inter ſe, & in idem collineent, diſceptari.* Quod alterum ordinis in ſcholaſti-

(a) Orat. X. Quid ſcript. ſchol. juvet.

ice caput ponit, atque in eo ſitum eſt, od octo partes theologiæ in quatuor ios, quo ſpatio quivis theologicum dium emetiretur, ſint diſpertitæ, ne- num ordinate fieri ſine omni ex- tione dici queat. Quid enim eſt ad ta, & conſtituta tempora ſcientia- n conſecutionem adſtringere, quam lem pede omnia hominum ingenia tiri? Quantis vero præjudiciis ordo , viam non ſternit, ut tam arctis li- tibus concludatur, certi fines præſti- intur, ac breve tempus concedatur ciplinæ, cui integra vita, quam lon- etiam protrahatur, nunquam ſuffe- it? Niſi experientia doceret, hæc udi multis fuiſſe, qui tenacius ſcru- oſiusque fixo, & determinato ſyſte- ti inhærendum ſibi duxerunt, eique um theologiæ ſtudium addixerunt, n hæc monuiſſem. Gaudeat igitur, & commendet ſcholaſtice ordine illo, o omnia ſuis locis aptat, ad ſuas claſ- , & capita revocat; ut quævis inter congruant, univerſa latiſſime diffuſa ologica doctrina perpetuo nexu ſit ducta, & ſingula continuata ubique iclusionum, ac demonſtrationum, om- mque argumentationum ſerie con- tantur, ut jam a nobis dictum; ſic- ;, veluti corpus plene omnibus ſuis

con-

conſtans membris, integritatis decorem oſtentet.

Brevitas quæ laudanda in ſcholaſtica.

III. Altera ſcholaſtices virtus eſt brevitas, quam jure ſibi vendicat, nec quisquam in jus vocet: *Quæ vel ex eo liquido conſtat*, inquit VAVASSOR, *quod efficiat ſcholaſtice duobus tribusque argumentis tanquam punctis ea, quæ paginam apud antiquos utramque impleant. Quid argumenta dico*, pergit idem doctiſſimus vir, *cum ternis voculis, quibus rem negent, concedant, diſtinguant in tempore, earum una maximæ ſæpe ſecentur, & multi ſermonis quæſtiones?* Non mihi perinde poſtrema hæc a VAVASSORE dicta probantur, ac priora, in quibus omnem vim, & præſtantiam ſcholaſticæ brevitatis collocatam eſſe puto; quatenus nullis verborum ambagibus nuda, & aperta veritas proponatur, omnis dicendi ſuperfluitas amputetur, denique quidquid duobus verbis expediri valet, tribus non fiat.

Perſpicuitas, quatenus ſcholaſticæ conveniat.

IV. Ex iſta brevitate, etiam tertia illa ſcholaſtices virtus deſcendit, nempe perſpicuitas, quod primo intuitu mirum cui & παράδοξον videri poſſit: cum brevitas & perſpicuitas inimicæ inter ſe alias ſint, & ſæpe altera alteri obſit, ut vix unquam ſimul conſiſtere ſoleant.

Sed

l qui intelligendi cupidus eſt, quemnodum brevitas & perſpicuitas in iolaſtice, ſi recte ſit conſtituta, non um jungantur pulchre, & ſcite, um etiam altera alterius ſit cauſa, in moriam revocet naturam ſcholaſticæ vitatis ſuperius explicatam, eamque uratius diſpiciat; deinde præjudicatam inionem de obſcuritate modernæ iolaſtices, utpote ei perverſo ſtudio ta, non cum ea nata, deponat neſſum eſt: quæ qui fecerit, rem, quæ redibilis antea viſa eſt, veritati ita nſentaneam deprehendet, cui nemo æ mentis obſiſtat. Nimirum uſuve, ut, ſi res verborum ambagibus, & olucris veluti obnubamus, nox quæn, & obſcuritas rebus offundatur: us fit, ſi ad vivum omnia reſecan-: & ita ceu in pugno, aut puncto ſintur veritates, ut uno obtutu oculis ntis expoſitæ pateant. Hæc qui pernderit eum facile conceſſurum puto, ıtra quam vulgus hominum exiſtit, brevitatem matrem interdum percuitatis eſſe, & re ipſa in theologia iolaſtica, ſi a recto tramite non deflet, exiſtere. Sed obſcurarunt perſpitatem brevis ſermonis, obſcuritate tilium quæſtionum, perplexitate von technicarum, & notionum.

V. Has

Securitas opinionum ſcholaſticarum.

V. Has ſcholaſtices virtutes quarta ſequitur, eaque, ut mihi videtur, præcipua, ſecuritas ſeu ſanitas opinionum, & ſententiarum, cui tute & ſine omni erroris periculo committere quivis ſe poſſit. *Non labi vero*, inquit de hac dote l. c. VAVASSOR, *nihil offendere, ſine metu prolapſionis conſiſtere, aut ingredi, quam cautionem ſchola magna ex parte præſtat, quanti ſit, quamque rarum ſanctiſſimi juxta ac doctiſſimi Patres exemplo docent, ex quibus admodum paucos excipias, ad quos nævus aliquis, aut etiam gravis error non adhæſerit.* Hanc laudem ita ſibi perpetuam hucuſque conſervavit diſciplina ſcholaſtica, ut cæteris pene omnibus ſuis virtutibus perditis, nunquam dimiſerit, atque quæ fidem attinent, ad ea ſuſtinenda conſtantem & firmiſſimam ſe hucuſque præbuerit; errores omnes cautiſſime declinet, nec a veri ſemita deflecti ſe ſinat. Inde quidem jure a graviſſimis doctoribus aſſertum, ſeu omnium potius conſenſu probatum merito eſt: temeritate non vacare eum, qui in re gravi, communi ſcholaſticorum ſententiæ contraeat; deinde hæreſis ſuſpicionem ingerere, contra unanimem eorundem omnium de fide, ac moribus opinionem ſtare, & ſentire. Hanc autem ſecuritatem eo facilius

cilius conſervavit ſcholaſtice, quando pugnas de rebus ad dogmatis cujuspiam caput non attinentibus confert, & acerrime decertat, materiasque adiaphoras habet propoſitas.

VI. *Excipit hanc ſalubritatem*, verba ſunt VAVASSORIS, *doctrinæ vis quædam, atque efficientia, quæ ſuprema ſcholæ virtus: non hic fallacibus præſtigiis, & captionibus contortis*, pergit ille, *locus, aut dialecticis fæce ſophiſmatum inquinatis, quæ dolo malo rem gerant, itemque paribus declinentur effugiis &c.* Quis non videt doctiſſimum VAVASSOREM veræ theologiæ virtutes narrare, depravatæ vitia non curare? Atque qualis quidem ſcholaſtice, ſi in ſua natura propius ſpectetur, ſit, ac eſſe debeat, eum delineare, non quid illi e ſuo decore ſuisque viribus deceſſerit attendere: certe enim ſi ipſi ſibi ſemper conſtaret, & ſimilis eſſet hæc diſciplina, neque a ſuo turpiter aberraret officio; ſi pari ſemper robore inſtructa incederet, nihil foret, quod cum ejus fortitudine comparari poſſet, nihil quod ſuæ non expugnarent machinæ: adverſus præſtigia, circumſpecta, ad captiones attenta, contra dolos & ſophiſmatum tela parata, denique in hoſtem armata ſem- Vis & efficientia argumentationum ſcholaſticum.

per conſiſteret, & munita: adverſarii cujusvis impetum ſua ſtrenuitate repelleret, facile labefactaret vires, & propulſaret, atque hæc de quinque ab eruditiſſimo VAVASSORE in ſcholaſtica theologia notatis commendatisque dotibus & virtutibus prorſus ſingularibus.

Quantum præſidii in ſcholaſtice adverſus hæreticos ſit.

VII. Ex iſtis ſcholæ theologicæ virtutibus, tum maxime illa, quam ultimo loco poſitam vidimus, vi & efficientia argumentationum, ſumma illa efficacia, & robur enaſcitur, quo hæreticis, & quicunque demum apertæ veritati obſiſtunt, formidandam horribilemque ſe præſtaret, ſi ſuas ſemper noſſet vires, nec ipſam ſeſe enervaret. Quid enim ad hæreticorum detegendas fallacias accommodatius eſſet, quam nudam apertamque veritatem ob oculos ponere, involutas fraudes in medium diem producere, obfuſas veritati tenebras diſſipare? Quid ad errores refellendos opportunius, quam tam preſſo ſemper pede adverſarium inſequi, nulla ei effugia concedere, quosvis nodos ſcite explicare, invictis, ut paucis rem expediam, ſemper armis cum adverſario decertare? Hoc enim ceu proprium ſibi ſumit pugnatrix hæc theologia, nunquam non fortiter, utpote armis aſſueta, bellis enutrita, ad

pu-

pugnas, ad certamina exercitata, congredi cum hoſte. Qua in re illud etiam non minimum valere puto, ornatius illud, copioſiusque dicendi genus utiliſſimum quidem eſſe apud eos, qui non adverſantur; quippe quod magis delectet, afficiatque, ac voluntatem commoveat, cum veritatem intellectus jam tenet, & agnoſcit; adverſus eos tamen, qui ſeſe veritati opponunt, qui in acie dimicare volunt, non ita lacertoſum atque robuſtum reperitur, ut ſtricta, & compreſſa ſcholaſticorum docendi ratio; quæ quaſi *loricata, & galeata, clypeum, & haſtam tenens, contorta tela repellit, & retorquet, adverſariosque ferit*, ut CARBO (a) ait. a

VIII. Quod perſpicue ſentiunt hæretici, & ut videtur, multo exploratiores habent ſcholaſtices vires, quam ipſi ſcholaſtici. Hinc tantopere exoſa illis eſt; ut qui jam veritati bellum indicunt, huic etiam ceu veritatis aſſertrici, & comiti individuæ ſimul ſe hoſtes pronuncient; & quod virtute adverſus eam non efficiunt, calumniis tentant, ac convitiis: cum tamen ipſi diffiteri nequeant, etiam fervidiſſimos diſputatores ſcholaſticos nullo acri verbo quoscunque adverſarios

Hinc hæreticos infenſos habet.

B 2 rios

(a) *Lud.* CARBO Intr. in theol. L. I. c. 8.

rios impetere, quod non poſtrema ejus eſt laus. Utinam vero non tam amplam miniſtraſſent materiam carpendi ipſi ſcholaſtici, nec tantopere hanc præclaram proſtituiſſent diſciplinam, ſuo nomini, & eccleſiæ melius utique conſuluiſſent. Verum de his paulo poſt, quæ non ipſam ſcholaſtices naturam afficiunt, ſed uſum ſolum ejus depravatum oſtendunt. Suis enim eſt nata cum armis bellatrix hæc dea, quod de Pallade olim finxerant, eam e Jovis cerebro armatam prodiiſſe: verius nos dicamus divino conſilio ortam in orbe cum armis ſcholaſticen, quæ contra hoſtes veritatis invicte pugnaret, & adverſus eos in acie ſemper conſiſteret. Quo ſuo munere ſi perfungitur, quid mirum, ſi contra eam adverſariorum conatus exurgunt, linguæ evacuuntur? Vel hinc autem eo ſtudioſius eam eſſe excolendam dudum fuit mens ſummi pontificis SIXTI V. ſic enim in conſtitutione ſua ſeptuageſima ſeptima effatur: *Hæreticorum inſidiæ, & diabolicæ machinationes, quibus ſacra theologia, quæ ſcholaſtica appellatur, hoc luctuoſo ſæculo impugnatur vehementiſſime, nos magnopere admonent, ut eandem theologiam, qua nihil eccleſiæ DEI fructuoſius, omni ſtudio retineamus, illuſtremus, propagemus: divino enim illius munere, qui ſolum dat Spi-*

ritum

ritum ſcientiæ, ſapientiæ, & intellectus &c. inventa eſt a majoribus noſtris ſapientiſſimis viris. Notarunt etiam docti, LUTHERUM, MELANCHTONEM, BUCERUM, CALVINUM, POSTELLUM, SERPIUM; eo potiſſimum nomine tam graviter invectos eſſe in ARISTOTELEM, quod beneficio ſolidioris methodi, quam ab eo ſcholaſtici mutuati ſunt, falſæ rationes melius revinci valeant, quas proferunt ad eccleſiæ doctrinam deſtruendam, ac errores ſuos firmandos. (a)

IX. Sed neque apud fideles etiam theologia ſcholaſtica fructu ſuo caret: imprimis enim, quantum lucis præbet divinis oraculis elucidandis, explicandis difficilibus myſteriis, eique doctrinæ, unde noſtra ſalus, eccleſiæ ſtatus, & chriſtiana religio pendet, confirmandæ, & amplificandæ. Quod enim primo divina oracula attinet, quibus doctrina revelata continetur, quid ad eorum dilucidationem faciat ſcholaſtice, nemo inficias ibit, qui noverit, in hoc præcipue occupari hanc diſciplinam, ut junctis iis rebus, & principiis, quæ nobis DEUS partim ſingulariter revelare non dubita- Quid in doctrina catholica valeat ſcholaſtice.

(a) Vid. RAPINUS: La comparat. de PLAT. & ARIST. p. 412.

vit, partim autem naturæ indidit, & rationi humanæ pervia fecit, alia inde concludat. Iſta ratione efficitur, ut plurima, quæ minime quæſiviſſemus, prodant, & luculenter ſe pandant, quæque prius pugnare cum ratione videbantur, jam ei optime congruere, & conſentire deprehendantur. In quo etiam ſecundum momentum illud verſatur, quod ad explicanda ſublimiora myſteria fidei noſtræ theologia ſcholaſtica affert. Veritas ſupernaturalis veritati naturali contraria non eſt: *Verum enim*, ut etiam ARISTOTELES (a) perſpexit, *vero ſemper eſt conſonum*, nec fides, ut conſtans omnium eſt ſententia, deſtruit, ſed perficit naturam: & quæ ſunt altiora fidei noſtræ myſteria, rationis vim ſuperant, non ei adverſa ſunt. Id quod, cum aliquando corporis hujus compagibus ſoluti erimus, apertius liquebit: tum enim *quæ nunc videmus in ænigmate, cernemus, uti ſunt*. Ad hanc vero futuræ vitæ felicitatem tanto propius vel nunc accedimus, quanto altius divina myſteria rimamur, & ratione noſtra pervadimus. Reſtat tertium illud univerſæ doctrinæ ſartæ tectæque conſervandæ, cui noſtra ſalus, eccleſiæ ſtatus, & chriſtiana religio nixa eſt, quod præſtari nobis ſcho-

laſti-

(a) ARIST. L. I. Ethic.

laſticen vel inde conſtare puto: quod univerſitatem rei theologicæ latiſſime diffuſam, congeſſerit, & adunarit, eaque, quod caput eſt, ſemper cautione reddat & fidelitate, ea ſecuritate tractet & diſpenſet, cui tuto ſe credat quis, & committat. Claudam univerſam hanc de laude, & virtutibus ſcholaſticæ theologiæ orationem MABILONII verbis, cujus hæc de theologia ſcholaſtica eſt ſententia, & mens, quam in tractatus ſui de ſtudiis monaſticis parte ſecunda capite ſexto ſequentibus verbis declarat: *Scholaſtica facultas*, inquit, *perquam utilis eſt, ad recte diſſerendum de rebus ad materiam religionis ſpectantibus; ad ſtabiliendas ſententias, quibus nitendum eſt: ad decidendas novas controverſias, quæ paſſim inſurgunt; ad enodandas æquivocationes, paralogiſmos, & hæreticorum ſophiſmata; ad conciliandos demum veterum exprimendi modos cum iis, qui nunc in eccleſia uſurpantur.* (a)

(a) Vid. *Melch.* CANUS lib. VIII. de locis theol. *Lud.* CARBO Intr. in theol. L. I. c. 8. & alibi. MORINUS de pœnit. L. VIII. c. 1. 4. p. 526.

CAPUT III.

De depravatione theologiæ ſcholaſticæ querimoniæ.

Summorum pontificum de corruptelis theologiæ ſcholaſticæ querelæ.

I. Innumeris malis ſenſim in ſacra theologica ſeſe inſinuantibus, non defuit vel ſummi in terris CHRISTI vicarii vigilantia, vel virorum etiam perſpicacium & prudentum, theologos in pejus ruentes ad meliora ſtudia adhortantium cura; ſed nullum admonitionibus, aut precibus multi reliquerunt locum, ſuis jam vitiis inveterati, pravis ſtudiis educati homines. Ineunte jam ſæculo XIII. a GREGORIO IX. ad magiſtros Pariſienſes præſcriptam epiſtolam legimus, qua ſe graviter admodum, & permoleſte ferre ſignificat ſummus ille præſul, theologos ad varias deſcendiſſe philoſophorum tricas, inanesque quæſtiones *oſtentandi tantum ingenii cauſa excogitatas; qui, ſpiritu vanitatis ut uter diſtenti, theologi poſitos a patribus terminos profana novitate transferre ſatagerent, ut videantur non theodidacti ſeu theologi, ſed potius theophanti.* Quid legati tum hujus ſummi pontificis GREGORII IX. tum aliorum Pariſiis in hac

hac cauſa egerint, multis proſequitur ſuo de varia ARISTOTELIS fortuna libro LAUNOJUS. Eadem de corrupta theologorum doctrina ſæculo XIV. queſtum JOANNEM XXII. epiſtola itidem ad theologos Pariſienſes legimus: *quidam theologi* (verba ſunt hujus ſummi pontificis) *poſthabitis, vel neglectis neceſſariis, utilibus, & ædificativis doctrinis, curioſis, inutilibus, & ſupervacuis philoſophiæ quæſtionibus, & ſubtilitatibus ſe immiſcent, ex quibus ipſius ſtudii diſciplina diſſolvitur, luminis ejus ſplendor offenditur, & ſtudentium utilitas impeditur.* (a)

Item aliorum doctorum.

II. Pontificum de depravatione theologiæ querelis, quorundam ex antiquis virorum in hac ipſa palæſtra præſtantium, & digne verſatorum teſtimonia adducam. TRITHEMIUS ad ea tempora delapſus in ſuo chronico, quibus ABAELARDUS docendi munere functus eſt, *ab hoc*, ſcribit, *tempore philoſophia ſæcularis theologiam ſacram curioſitate ſua inutili fædare cœpit.* In ABAELARDO S. BERNARDUS & GUALTHERUS *de S. Victore* graviter caſtigarunt. Et STEPHANUS *Tornacenſis ep.*

(a) Vid. etiam GRATIANUS P. I. diſt. 37. tota, præſertim autem cap. Nonne. 3.

251. malum hoc quotidie augmentum accipere vehementer conqueritur. Nec defuerunt deinceps, qui amaras eam ob rem querelas funderent. Inter quos Nicolaus *de Clemangis*, & *Joannes* Gersonius (a) facultatis Pariſienſis cancellarius, ſidus præfulgidum, decus ſingulare ævi ſui. Hic nobis veluti numerato recenſeat, quibus ſcholam theologicam emendatam jam olim ſua ætate deſideret, quæ carpat vitia, quæ detrimenta ex ipſis in eccleſiam, doctrinam, & doctores theologicos dimanare ſentiat, ſi malo obviam non eatur. Imprimis igitur neceſſariam facultatis theologicæ reformationem ſuper hæc inter cætera requirit: ne tractentur ita communiter doctrinæ inutiles, ſine fructu, & ſoliditate, quod per eas doctrinæ ad ſalutem neceſſariæ, & utiles in neglectum abeant; quique talibus ſe dedunt, biblia, & ſacros doctores negligant; terminos a ſanctis Patribus uſitatos transmutare non dubitent, ex quo velociſſima ſcientiæ alicujus corruptio ſequatur; tales item ſe aliis deridendos præbeant, ut phantaſtici appellentur, qui nihil de ſolida veritate, moralibus & ſacra doctrina noverint. Docet porro per inutiles quæſtiones *multiplices talium ineptorum theolo-*

(a) *Jo.* Gerson. in epiſt. ad coll. Pariſ.

theologorum vias aperiri: Quia enim, verba ſunt laudati GERSONIS, *loquuntur, & fingunt ſibi ad placitum terminos, quos alii doctores, & magiſtri non intelligunt, nec intelligere curant, dicunt incredibilia, & abſurdiſſima.* Pergit deinceps enumerare incommoda ex perverſa tali theologiæ pertractatione provenientia: ſed hæc ſufficere poſſunt, unde pateat, mediis theologiæ ſcholaſticæ temporibus fuiſſe, qui correctionem peterent, & deterrimum illius ſtatum deplorarent. *Jodocus* CLICTHOVEUS in eadem Pariſina academia doctor, ac primus, qui ex illa calamum contra LUTHERUM ſtrinxit, ſermone de B. THOMA *Aquinate* a LAUNOJO relato deplorat miſeram ſui temporis theologiæ faciem, *qua*, inquit, *tam fertilis & fæcunda doctrinæ ſeges paſſim negligitur, & pro nihilo ducitur: anfractuoſa vero dogmata, captiunculas, fallacias, paralogiſmos ubertim eructantia habentur in pretio, diurna pariter & nocturna verſantur manu. Siccine, præſtantiſſimi Patres! abſtruſa divinarum litterarum ſenſa recluſum iri putandum eſt, cum ſophiſmatis, tendiculis, & argutiolis nil niſi futile quiddam & inane molientibus, alios ut peduis irretire, implicare, illaqueare contenditur?* Omnium vero oculatiſſimus in perſpiciendis theologorum ſcho-

laſti-

laſticorum corruptelis fuit *Melchior* CANUS, qui paſſim in opere ſuo elegantiſſimo de locis theologicis perverſa plerorumque theologorum ſui ævi, & utinam ſui ſolum, ſtudia perſtringit, & inclinatum theologiæ ſtatum ſæpius luget, ut ſupervacaneum ducam aliquod ex eo depromere teſtimonium. Ita vero communia & pervulgata ſunt facta mala ſcholaſtices, ut qui ea etiam agnoſceret & deteſtaretur, ab illis tamen temperare ſibi non auderet. Id de ſe fatetur ingenue *Jo.* MAJOR Ep. ad *Natalem* BEDAM & *Petrum* TEMPESTAM, Pariſienſes doctores: *Duobus*, ſcribit, *ferme jam ſæculis tranſactis theologiam tractantes quæſtiones mere phyſicas, & metaphyſicas, & nonnunquam mathematicas, ſuis ſcriptis ingerere haud ſunt veriti, quorum veſtigiis tametſi invitus, illorum tamen exemplo innixus, ſimilia in diſputationibus noſtris pertractare non erubui.* Non eſt hic ſolus e grege ſcholaſticorum, qui contra conſcientiam ſuam operam ingenii illis commodaverit. Nec hæc ſolum ſunt judicia virorum doctorum, qui, quo tempore mala plurima theologiam invaſerunt, quantum a colluvie iſta abhorrerent, ſunt teſtati; afferri & alia *Joan.* AVENTINI, *Jac.* FABRI Stapulenſis, *Thomæ* MORI, *Orthovini* GRATII,

Al-

Alberti Pighii, *Aug.* Steuchi, Medinæ poſſunt; ſed modus eſt dictis ponendus, & hæc ſufficiunt.

III. Noſtrorum temporum, aut eorum etiam, qui hanc ætatem proxime anteiverunt, non eſt opus calculos ſollicite diſquirere. Eſt enim eadem conſtans, & pervulgata de hac cauſa opinio, quam optimi quique non verbis ſunt profeſſi, ſed factis ſuis, quod multo ſatius eſt, præclare jam docent. Ut adeo ei, qui miſeratus afflictam præſtantiſſimæ, & divinæ theologicæ diſciplinæ ſortem, eam priſtino nitori ſuo reſtitutam avet, veſtigia, quæ premat, non deſint, modo in via eligenda ſit circumſpectus. Qua in re illud ſapientis cujusdam conſilium talis ſequi debet: *Per viam communem ne eas.* Eam vero, quæ ſit, præcognitam habeat, oportet, qui ſibi cavere ab ea petit: ſi nimirum qua vulgus theologorum hucuſque inceſſerat (eam enim communem eſſe quis ambigat?) declinet.

Noſtris temporibus multi vitia theologiæ ſcholaſticæ exploſerunt.

IV. De ea, cum jam paſſim generatim quædam perſtrinxerim, nunc etiam articulatius, quantum valuero, aliqua proſequar. De invidia minus ſollicitus ſum: non enim a me excogitata obtrudam.

Noſtrum propoſitum de illis tractandi.

dam. Ea ſolum ratione ad dicendum provocatus accedo, ut ſi quid dignum in medium attulero ad theologiæ malis medendum, occurrendumque, id in effectum producatur. Viri quibus cordi eſt theologiam ſuam in ſedem, ac dignitatem priſtinam reſtitui, in me deſiderium dudum quidem excitatum, ac ardens, incenderunt, atque etiam promoverunt animum, hoc tractandi argumentum. Neque eorum laudi iſtis quidquam detractum volo, qui jam in palæſtra iſta ſtrenue decertarunt, qui ingenti numero ſunt: quorum heroica facinora ſi reticere vellem, ingrati nomen incurrerem, cum & ab illis utilitates ego maximas perceperim, & inde etiam mali hujus odium in me exarſerit, deſideriumque vindicandæ theologiæ inflammatum ſit: quod me ad auſus iſtos provexit, ut ad claſſicum tandem hoc ſuccinendum monitis, & hortationibus induci me ſim paſſus. Qui vero iſtud effectum eam, accinamque? Non tuba, non buccina, ſed velut in Palladis ſcuto horridum Meduſæ caput oculis ea, qua potero, Minerva adumbratum exponam.

CAP. IV.

CAPUT IV.

De vitiis theologiæ ſcholaſticæ generatim.

I. Ea eſt, nonnunquam humani ſenſus, & judicii perverſitas, ut quæ in artes, & ſcientias irrepſerunt vitia, ſeſeque tacite, quod plerumque fit, inſinuarunt, ut plurimum eorum cauſa in ipſas diſciplinas rejiciatur, & eæ jam in deſpectum abeant, dirisque devoveantur; quo injuſtius ſtatui, nihil queat. Iſta enim ratione pulcherrimæ artes in invidiam adductæ negliguntur: convitiis ſcientiæ laceſſuntur, conſiliis non juvantur: deliberatur, quemadmodum diſciplinæ ipſæ, non depravatio illarum tollatur. Quod ego multo deterius exiſtimo, longeque plus damni afferre judico, quam ſi, qua cui libuerit via, ea incedere permittatur. Sunt ſui humanæ menti oculi, ſunt lumina, quibus perſæpe, quæ ſint offendicula, pateſcunt, & deteguntur, ut ab iis cavere ſibi quis poſſit; ab itinere autem abſterrere plurimum detrimenti conjunctum habet. Cujus rei, qui auctores aliis ſunt, meo judicio peſſime illis conſultum volunt: Sapientiusque ſuaderent,

Vitia theologiæ eo fine afferenda, ut illis medela adhibeatur, non ſcientia ipſa deſeratur.

rent, & conſilii ſui gratiam merito inirent, ſi, qui ſe ſcopuli ſint objecturi, proderent, quæ plana, & optima via, quæ diverticula fugi debeant, oſtenderent. Uti vero ſcientiarum nulla exiſtit, quæ utilitate careat, ſuumque cuivis conſtet pretium, dignitas, & fructus, ita ſingulæ pravo uſu vitiari valent, & paſſim vitiantur: ut malevolis nunquam deeſſe queat, quod carpant, & apud ſui ſimiles deſidioſos invidiam optimis artibus conflent, cum plerumque, quo eſt præſtantior & ſacratior diſciplina, tanto pernicioſioribus corruptelis pateat, & infeſtetur.

Brevis & compendioſa recenſitio vitiorum ſcholaſticæ.

II. Non eſt mihi ſermo, de errorum fœditate, de doctrinarum & opinionum ſpurcitiis, quibus maleſanorum capitum pervicacia, perverſi homines incontaminatum caſtiſſimæ theologiæ torum commaculare ſunt anniſi, & quotidie anniti cernimus: a quibus ceu impudentiſſimis prolis illibata in ſinu matris eccleſiæ, & CHRISTI ſponſi intacta conſervatur. De illis ſolum maculis loquor, ac theologiæ chriſtianæ labibus, quæ, ipſa in ſeſe intemerata perſiſtente, nec quoquam ejus decori, dignitatique decedente, veluti habitum, & ornatum ſolum ejus conſperſerunt, conſpur-

rcaruntque, non tam impii, quam
ıeriti, & inertes homines; quibus
s majeſtati multo amplius detractum
, quam multorum temporum acies
ıtis perſpicere potuit. Ubi auri ſo-
:as? Quid ſolidi in tot de mero no-
ıe litibus, & pugnis; in tantis tam
lium inaniumque quæſtionum tex-
' Quid dignum divina ſcientia? Per-
ant pulpita curioſis, clamoſisque di-
tationibus, jejunis diſtinctiunculis,
ogiſmis; in quibus ſæpius ſophiſtice,
ım veritas regnat: metaphyſicarum
dialecticarum contentionum ſerra
det, ſpeculationum neſcio quæ am-
es trahuntur. Anne pondere illo
ctuarii theologicæ materiæ librantur
ıppenduntur? An non potius res
:s leviter pertractantur? Subtilita-
ı regnat affectatio, neſcio cujus ina-
gloriolæ ex ſpeculationibus capta-
, acuminis oſtentatio, veritatis illa
ı inquiſitio, ſed contra obſtinatio,
:ntiarum illam multiplicitatem, qui-
; ceu ancillis theologia præclare, &
nmode utitur, deſidero, quas multi
ı ſolum neglexerunt, verum etiam
penderunt, & deriſerunt. Quorum
ıen tam amplus eſt uſus, tam præ-
; opitulatio, vel ad aſſerendam, vel
ſtrandam doctrinam ſacram. Metho-

C dus

dus ratioque res theologicas pertractandi eadem ſemper barbara, & obſoleta eſt: cum viciſſitudo quædam tam grata, ac varietas tantopere delectet, eadem vero crambes ſæpius recocta, faſtidium ac nauſeam parit. Delectus earum rerum requiritur, quibus muniri theologiam condecet, unde arma contra adverſarios peti, argumenta ad tutandum veluti mœnia ſtrui, & quidquid ad invictiſſimæ arcis hujus communitionem facere poſſit, ex ſcriptura, traditionibus, conciliis, pontificum ſcitis, Patribus ex omni antiquitate accumulando, ut tuta, & immota conſiſtat adverſus quosvis inſidiantium impetus, & irruptiones: Cum frivolis plerumque rationibus, ac argutiarum acervis ſolum muniatur, præcipua vero illa, ac primaria munimenta neglectui habeantur.

Res confirmatur teſtimoniis eruditorum.

III. Hanc querelam *Franciſcus* ROSERIUS Tullenſis archidiaconus contra eos etiam inſtaurat, quibus maxime cordi eſſe debebat theologiam illibatam ſacratamque tueri. *Multi*, inquit in hiſt. cap. LXXII. *religioſi ſacræ theologiæ rivulos e puriſſimis & limpidiſſimis fontibus illorum patrum manantes in diſputationes aliasque barbaras interpretationes pluribus anfractibus, & ambagibus retorſerunt; adeo*

adeo ut quod ſincere a piis quæreretur, in quæſtiones futiles recideret & antiqua ſcripturæ claritas ſophiſticis elenchis ſubverteretur: hinc illæ lacrimæ. Alius majoris adhuc auctoritatis vir, de hoc miſero ſcholaſtices ſtatu, prout in ſcholis, academiisque viget, adhuc graviorem interponit ſententiam. Eſt is *Fr.* HARLÆUS archiep. Rotomag. cujus verba ex tomo III. myſterii Euchariſtiæ ab AUGUSTINO explicati extant, referunturque a LAUNOJO de varia ARISTOTELIS fortuna. *Iſtud*, ait, *ſuperat captum, juratorum ſcholarium, qui non mittuntur in academiam, ut artes ipſas totas, & ſcientias combibant, ſed ut litigandi, & andabatarum more pugnandi rationem perdiſcant, & ut ſeſe in variis diſputationum generibus exerceant. Crediderunt nonnulli erigere ſe, novas vires colligere, atque errores vitare, ſi ſcripturam & ſanctos patres deſererent propter ſtudium hujus methodicæ, ſeu potius nominalis theologiæ, quæ nunc dierum viget. Sed illi vehementer hallucinati ſunt, ut id, quod dubium eſt, fugiant, in arrogantiam, quæ ſemper immodicam ſecum trahit fiduciam, incurrunt, religionem affligunt, enervantque dum illam debilibus rationum momentis ſuſtentare conantur. Ob nonnullos profeſſores*, ſunt verba inſignis theologi *Hieronymi* HAN-

GESTI libro quem contra LUTHERUM de academiis edidit, *nequaquam declamanda eſt ſcholaſtica theologia in ſophiſmata paulatim delapſa: Siccine apud hujusmodi vanos reſidet univerſa ſcholæ auctoritas? Revera minime. Ac potius exploduntur illi, ac riſu habentur.* Et CANUS lib. VIII. c. I. *quemadmodum,* inquit, *nemo juſtus, & prudens univerſos adoleſcentes accuſat, quamvis plurimum ſunt libidinoſi: ſic quoniam iſta ſcholaſtica pertinacia theologorum levium eſt, non omnium, inique profecto, ut modo dicebam, ſchola traducitur propter ea vitia, quæ non ſunt ſcholæ, ſed inertis vanæ contentioſæ ſcholæ.*

CAPUT V.

De vitiis dictionis theologiæ ſcholaſticæ.

Decere res ſacras ornatu quodam dictionis efferre.

I. Ut quemdam dicendorum ordinem ſervemus, primum a dictionis vitiis ordiamur, quæ minoris videntur momenti, & certe videri poſſent, niſi & multa experientia, & virorum doctorum judicio comprobatum noviſſemus; ubi ſermonis ſit neglectus, vix rerum delectum adeſſe, nimiam-

miamque dictionis impuritatem res etiam bonas corrumpere, nec modicum de earum pretio diminuere. In ſublimi illa, & cœleſti ſacræ theologiæ diſciplina reverendum eſſet, ne res ſanctiſſimæ verborum ſpurcitiis, & quisquiliis fœdarentur. Quis in fœtente ſtabulo res ſacras recludere irreligioſum non putet? Profundiſſima vero fidei myſteria ſermoni, qui culinam oleat, & plane barbarus ſit, commendentur? Ædes, ubi res ſacræ tractantur, & continentur incultas eſſe non ferimus, aut incomtas: exornantur tabulis, picturis auro, argento, & lapide pretioſo veſtiuntur templa, ad ſplendorem cuncta comparantur, & nitorem; in ea vero ſcientia, ubi de rebus ſacerrimis tractatio eſt, ſublimiſſima divinæ ſapientiæ arcana reſerantur, ubi altitudo divitiarum ſcientiæ DEI promitur, ornatus non ſolum omnis negligatur, verum etiam contemnatur, pretioſiſſimæ margaritæ in cœno vocabulorum lateant? Sed ſatis eſt.

II. Omnis doctrina theologica ad linguam Latinam a primo ſcholaſtices ortu ad noſtra uſque tempora rediit. Ingentem cladem hæc lingua a variarum barbararum gentium irruptionibus, in Latium, & alias etiam Europæ regiones

Præmittuntur quædam de linguæ Latinæ uſu, & fatis medii ævi.

eſt perpeſſa, quibuscum barbaries litterarum ſimul illata eſt; ut ingeniorum & humaniorum artium cultus ſenſim emarceſceret, ſcientiæque cum ſermonis puritate in occidentali imperio miſere prolaberentur. Jam ſæculo ſeptimo pauciſſimi, & vix unicus Isidorus *Hiſpalenſis*, ſæculo dein ſequenti *Venerabilis* Beda, & Paulus *Diaconus* cum paucis, litteris politioribus erant inſtructi, ac ſermonis laude florebant. Eadem temporibus inſequentibus Latinæ linguæ fuit ſors, aut deterior potius, ut ſemper in pejus labi ſit viſa. Et quamvis nono ordiente ſæculo Carolus M. ſcholas in occidente excitare iterum cœpiſſet, non tamen eouſque profecerunt litteræ, ut barbaries ſermonis Latini, quæ tam altas egerat radices, expelli potuerit. Inde enatæ linguæ illæ Italica, Hiſpanica, & Gallica, & ſi quæ aliæ his ſimiles ex Latina nempe & barbaris conflatæ. Quibus neſcio an non etiam illam aſſociem, ad quam hæc maxime tendunt; quæ quidem nomen Latinitatis ſervavit, proprietatem tamen multum amiſit.

Scholaſtici quantam ſibi in linguam

III. Iſte Latinæ linguæ ſtatus erat, cum ſæculo XII. theologia ſcholaſtica exorta, ac mundo illata eſt. Huic ſe totam

tam nova hæc enaſcens diſciplina credidit, & omnia ſua commiſit; atque viciſſim integram etiam illam Latinam linguam jure ſuam factam non dubitavit: ut jam cum illa pro libitu ageret, adderet, mutaret, detraheret, quod vellet. Quod enim in humanis ex nimia familiaritate uſuvenire nemo neſcit, ut contemtus paulatim naſcatur; ſic perpetuo ac quotidiano uſu hujus linguæ tanta libertate, tantaque licentia in eam debachari non erubuerunt ſcholaſtici, ut nihil non attentare in eam auderent, & quocunque libido barbaræ novitatis provocabat, impediri aut prohiberi nulla ratione poterant, quin jam depravatam linguam multis vitiis indies magis deformarent. Portenta verborum illis cogitatuum haud abſimilia procudebantur, vix ullus grammaticæ conceſſus locus, puriori ſaltem, imo etiam convitiis traducta, in contemtum & invidiam adducta eſt; ut non ſolum omnis generis barbariſmi libere graſſarentur, ſed nec ipſi ſolœciſmi multum refugerentur. *Nam quando de linguis deſperaverant*, ſunt verba *Lud.* Vivis, (*a*) *tum auditores ſuos ad omnia, quæ traderentur, ſequaces; tum populum minime repugnantem in eam opinionem adduxerunt, cultu*

Latinam ſumſerint licentiam.

(a) L. II. de cauſis corrupt. art.

illo atque ornatu ſermonis magnas atque excellentes artes tradi non poſſe, quidquid ſic diceretur eſſe grammaticam, quidquid ſuo illo more fœde ac ſordide, id demum eſſe ex diſciplinis altiſſimis ac præcellentibus. Quoties illud mihi Jo. DULLARDUS *ingeſſit? Quanto eris melior grammaticus, tanto pejor dialecticus & theologus.* Quantum vero multi ſibi licentiæ tribuerent in linguam hanc, alias jam ſatis deſtituram, quam illibatam conſervandi, ſemper ſtudioſi fuerunt veteres, documento eſſe poteſt *leptotaton illud Latine ſubtiliſſimum de nova dialecto metaphyſica viri cujusdam illuſtriſſimi*, qui in eo argumento verſari ſe dicit, ut novas DONATI regulas, & verborum flexiones præſcribat, novamque Latino ſermoni formam ac dialectum effingat, quæ nulli adhuc tentata, id autem potiſſimum agit, quam varie mutari vocabula poſſint, ad res commode exprimendas.

Fons barbariei affectatio metaphyſicarum notionum.

IV. Iſtæc hic commemoraſſe opportunum judicavi, quod unde omnis ſcholaſticorum Latinum ſermonem corrumpendi natus eſt pruritus, ex metaphyſicarum notionum affectatione, auctor iſte eodem ex fonte ſomnia etiam ſua, & deliramenta ſumta referat, ut vel titulus,

ac

ac libri inſcriptio declarat. Sed pleraque ejusmodi ridicula & futilia ſint, oportet: ſenſu veluti extra orbem ferri, & naturæ ordinem relinquere, nulla nec neceſſitatis, nec veræ utilitatis cogente ratione, neſcio quo Fanatico abducente ſpiritu, ad tranſcendentia quævis tanquam mundos imaginarios pervolare. Quid adegit ipſum hunc auctorem, quod ubi in Vulgata noſtra *Matth. I. v.* 9. legitur: *JOSEPH vir ejus cum eſſet juſtus, & nollet &c.* dialecto ſua metaphyſica ipſe efferri poſſe cenſeret: *JOSEPH autem vir eſſens juſtus, & non vellens &c.* Atqui quam plurima ſcholaſticorum nova vocabula hujusmodi ſunt, quæ effingendi nulla neceſſitas fuit: cum aut Latina pura ſuppeterent, quæ idem prorſus ſignificent, aut modica inflexione vel mutatione eadem res Latine ac proprie reddi potuiſſet. Nimirum aſſueti metaphyſicis imaginationibus, & ſemper extra ſe rapti, ſimiles voces, notionibus, quas mente conceperunt, procudere non dubitabant, omnino vanas, fanaticas, non nihil affectatæ ſubtilitatis, nihil ſolidæ veritatis præſeferentes. Quare, non paucorum judicio, hic barbarus & horridus ſermo ſimul in theologiam invexit ſpinoſas quæſtiones, diſtinctionesque, quæ in-

ſtar telæ araneæ acumen aliquod oſtentant, ſed ſoliditate carent.

Neglectus proprietatis in ſignificatu vocabulorum.

V. Huic alia vicina in ſermonem Latinum invecta eſt labes, proprietatis nimirum neglectio, & Latinarum vocum ad ſenſus minus idoneos detorſio: dum ea ſignificare vocabula coguntur, eaque illis poteſtas ſubjicitur, quam minime ſuſtinent. Quod malum ſuperiori latius patet, & in totam orationem diffunditur. Voces invitas ad ſignificandam rem trahere, ad quam ſignificandam inſtitutæ non ſunt, eſt omnium fere orationis vitiorum ſentina, & ſcaturigo. Hinc aſpera, detorta, inſulſa & enervis emergit dictio: cum ſic vi quadam, & violentia omnia trahi neceſſarium ſit, tum nativus etiam linguæ color deficiat.

Inde oritur obſcuritas.

VI. Indidem aliud longe deterrimum proficiſcitur in dicendo vitium, obſcuritas. Dum enim is, qui ſcribit, poteſtatem vocabulis ſubdit, non quam in ſe habent, ſed quam affingere placet, quidni & lectori liberum relinquitur, ſentire quod lubet, ac omnia alia potius divinare, quam ſcriptoris mentem aſſequi? *Intelligendi ſermonis difficultas*, inquit,

inquit (a) *Jo.* CLERICUS, *non ex alia re major naſcitur, quam ex vocibus, quibus eſt obſcura poteſtas ſubjecta: hinc paſſim contingit, ut videamur nobis perſpicue intelligere, quod non aſſequimur: aut fruſtra laboremus in quærendo, quæ clara notio voce quapiam deſignetur, cum nulla clara notio ei ſit ſubjecta.* Quam vero hæc duo mala a CLERICO commemorata ſint communia, & frequentia, ut aut intelligere quis ſe putet, quod minime aſſequitur, aut multum ſe defatiget in notionis ſignificatione diſquirenda, quotidiana experientia docet. Nec vero aliunde ortum ſuum hæc trahunt, quam quod alienæ vocibus ſignificationes tribuantur, ſuis ſpolientur. Quei vero fieri poteſt, ut qui in talium lectione ſeſe detinet, non ſubinde nubem, quod dici ſolet, pro Junone amplectatur, reique ac notionum ideas concipere ſibi fruſtra perſuadeat? Cum e cerebro auctor ſuo vocabula, licet non finxerit, transfuderit tamen in alium ſenſum, nec ad ea ſignificanda uſurparit, ad quæ nata ſunt. Hinc perit principalis illa virtus, ſuperius brevitati ſcholaſticæ ut ſingularis adjudicata; naſcitur autem perplexitas, quæ jam in ſchola & philoſophica, & theologica regnat, & om-

nia

(a) Art. crit. P. II. c. 8.

nia intricatiſſimis nodis implicuit. Nec multi anni multis ſufficiunt, ut vis quam vocabulis tribuunt, plene intelligatur. Hinc qui ad hanc diſciplinam noviſſime adveniunt, in alium orbem delati videantur. Quo vero plus in lingua Latina pura illa, & nativa verſati antea ſunt, eo plus fere difficultatis reperiunt, ut aſſuetas de ſignificationibus nominum ideas, & notiones deponant, & novis plane ſeſe inferciant. Taceo quid faſtidii, ac ſtomachi ii ſuperare debeant, qui ab optimorum, elegantiſſimorumque auctorum lectione ad tales inficetias accedunt, aut identidem, dum his ipſis ſtudent, reſumunt.

Malum indefinitarum notionum ac vocum.

VII. Tractu temporis difficultate videamur levari, dum diuturno uſu ideis hujuscemodi aſſueſcimus, ut nova hæc plane lingua, ſic enim appellare non dubito, ut alia quævis peregrina ſtudio, & aſſiduitate addiſcatur tandem. At contra accidere quotidie experimur; vocum abuſus caliginem etiam affundit peritiſſimis ſuis tractatoribus, atque eos ipſos latet, quos maxime infecit & corrupit. Admittunt termini ſcholaſtici innumeras limitationes, ita ut ne decima pars ſæpe ſignificationis locum habeat. Patet hæc res ex diſtinctionum perpetuo

tuo uſu ac conflictu, quibus nulla non pars, quam in diverſas etiam abeatur ſententias, pro ſe uti novit. Nec hoc aliunde provenit, quam quod nulla fixa, certa, perſpecta, & explorata vocibus ſubſit poteſtas; ſed diverſa pro genio, & lubitu cujusvis indatur, unde neceſſario accidit, ut quam quis de notione quadam mente conceptam habet ideam, eandem alii etiam obverſari inconſulto reetur, qua ſua opinione dum decipitur, ut pronum eſt, evenit, ut ob falſum de notionibus judicium, perperam etiam de opinione, & aſſertione quapiam decernatur. Imo non raro accidit, voces ſcholaſtices aut omnino notione deſtitui, aut ita eſſe obſcuras, ut iis auditis nihil cogitare liceat. Hoc modo facile eſt in diſputando ludere ac deludere adverſarios. Tales nimirum, affectatio terminorum technicorum, technas facit. Non equidem negarim magnam eſſe vocum technicarum utilitatem neceſſitatemque; ſed fatendum eſt, eas maximam ſtragem ſcientiis ſcholaſticis intuliſſe, quod definitæ ſatis & determinatæ non ſint ſenſu & ſignificatu, & ſic in omnes partes & facies vertumni inſtar mutari ſe ſinant. (a)

CAP. VI.

(a) Ad voces technicas quod attinet, *ſunt verba*

CAPUT VI.

De logomachiis theologicis.

De vocibus recte inquiritur an ad res & dogmata ſignificanda commodum uſum præſtent.

I. Duplici ratione quæſtio aliqua, aut lis de nomine inſtituta dici poteſt: primum cum de vocis alicujus ſignificatu diſceptatio oritur, an id quod ſana fides, aut recta ratio petit, exprimat? ita apud nos jam certum, & indubitatum, auctoritate nimirum eccleſiæ ſtabilitum eſt, voce iſta ὁμοούσιος idem prorſus innui, quod illis verbis apud Joannem indicatur: *Ego & Pater unum ſumus*, quam *conſubſtantialitatem* nos Latini dicimus Filii cum Patre. Eadem eccleſiæ auctoritate aſſertum tenemus, vocem Θεοτόκος recte B. V. Mariæ congruere, quæ DEUM nobis peperit; de quibus olim concertatio fuit. Deteſtanda eſt illa quorundam Neoteri-

ba GAUSENI *commentatione de utilitate philoſophiæ ad theologiam*, hoc liquet dejerare, me quinque abhinc annis nihil uſque adeo obſcurum & perplexum audiviſſe, quod ego & mecum alius quilibet, qui modo annitatur, non poſſit ſermone vulgari & quotidiano declarare: quod itaque ſcholæ gloſſematis & nos utimur, in eo orationem noſtram, quod omnino æquum eſt, uſui recepto mancipamus: quibus & illud accedit, quod audito-

tericorum protervitas, qui inter Nestorium & orthodoxos diſſenſum in verbis ſolum fuiſſe docuerunt. Ejusmodique quæſtiones de nomine, ſeu potius iſtiuscemodi novorum nominum invectio tantum abeſt, ut vituperari debeat, ut ſæpe ſummopere laudabilis, imo ad tuendam fidem neceſſaria ſit viſa. Sic nomen *tranſſubſtantiationis* cum pluribus aliis eccleſia invicte propugnat. Non fruſtra etiam inter Græcos & Latinos tempore S. Hieronymi illa de hypoſtaſibus mota eſt quæſtio, ac diſceptata, donec de ſenſu, & intellectu inter utramque partem conſtitit. Quamvis diffitendum non ſit ſuſpicionem erroris in verbis potius non ſatis intellectis

ditoribus noſtris ad ſcholaſticorum ſcripta viam munimus, & ſimul brevitati conſulimus, cum quod longus verborum ambitus vix comprehendit, id terminus technologicus ſæpe feliciter expediat: quamquam ſane quæſita illa brevitas exortis de ipſo vocum uſu odioſiſſimis concertationibus multo majoris ſæpe conſtitit, quam quidquid illud erat, quod per hæc compendia lucrifacere ſtudebamus. Quodſi quis de iis nobis non credat (etſi ſane non video, cur experto non credatur) tum hoc uno argumento pugnabo; quod omnia ſcholaſticorum gloſſemata Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus & alii ignorarunt, quibus nemo doctior velit eſſe & haberi.

ctis, quam doctrina fuiſſe. Hac in re notabile eſt, quod a VIGILIO (a) ſcriptum ad propoſitum eſt: *Eccleſiaſticæ*, inquit, *ſemper moris fuit diſciplina, ſi quando hæreticorum nova doctrina exurgit, contra inſolentes quæſtionum novitates, rebus immutabiliter permanentibus nominum vocabula immutare, & ſignificantius rerum naturas exprimere, quæ tamen exiſtentium cauſarum veritatibus congruant & quæ magis eaſdem antiquitus fuiſſe demonſtrent, non ortus novitatem menſuret.* Quin & illud extra omnem controverſiam poſitum eſt, poſſe oriri occaſiones, & paſſim oriri, ubi de nominibus acriter & ſubtiliter diſquiratur, ac pugnetur: ut dum, exempli cauſa, novis rerum exurgentibus vocabulis, num ea apta ſint, diſquiritur?

Item num verum eorum apud auctores ſenſum attigerimus.

II. Sæpe etiam de veterum ſcriptorum vocibus dubitatio exoritur, quid per eas ſignificare illi maxime voluerint. Ut puta, quid PLATO per illa ſua tria principia (ſeu ante eum PARMENIDES, qui ſimiliter tria principia rerum ſtatuiſſe perhibetur) velit, & intelligat? Num aliquam habuerit myſterii Trinitatis notitiam? Quod a multis creditum eſt. Anne perſonarum in divinis Trinitatem,

(a) VIGILIUS M. diſp. inter Ar. & Athan.

tem, qualis a nobis fide retinetur, per illa indicare voluerit, vel potius longe aliam ſignificationem ſuis vocibus inditam, aliasque ideas mente conceptas habuerit? *Primum autem principium dicebat* PLATO: ΤΟ ΟΝ ΑΙΤΙΟΝ ΑΠΑΝΤΩΝ: *Ens cauſam omnium rerum: ſecundum* ΛΟΓΟΝ: *Verbum ſeu rationem &c. & rectorem præſentium & futurorum: tertium denique* ΨΥΧΗΝ ΚΟΣΜΟΥ: *animam ſive ſpiritum mundi:* Secundum quidem principium a primo genitum, tertium vero a ſecundo affirmat. Quis etiam damnet eas Thomiſtarum contentiones, quibus ſe extricare a Janſeniſtarum cauſa nihil non tentarunt: dum hi eandem cum illis ſententiam ſe habere videri voluerunt, ſuamque palliare hæreſin, ceu logomachia tantum JANSENIUM a Thomiſtis ſepararet. De his & ſimilibus nominum quæſtionibus non eſt dubium perſæpe quæri recte, & commode, ſi modo novitatem, temeritatem, & contendendi libidinem effugiamus.

III. Eſt quoddam alterum litis de nomine genus, tanto peſtilentius, quanto imperceptibilius. A quo eo magis cavendum ſibi quisque ducere debet, quo obſcurius latet. Ejus jam aliquem veluti prægustum ſub finem præceden- *Malum logomachiarum quam frequens & magnum.*

tis capitis, ſed necdum ſatis explicatam nec dignis coloribus depictam ſpeciem dedimus. Eſt hoc vitium ut malignitate ſua, ſic etiam temporis diuturnitate, ex quo deteſtabile eſſe cœpit, inveteratum maxime malum; jam enim antiquiſſimis temporibus ὀνοματόμαχοι male audierunt, olimque a *Critolao* PHILOTE ſunt notati ignominioſeque traducti. De noſtris temporibus quid dicam? integri jam libri de hoc graviſſimo morbo, & contagione curanda prodierunt, cujusmodi a *Samuele* WERENFELSIO nuper liber editus *de logomachiis eruditorum.* Ex quo facile eluceſcit, quam malum hoc in omni ſcientiarum genere late dominetur, quamque grave ſit, ac formidandum; quam ſit etiam res difficillima ei mederi; quam vero proficuum maxime, & ſumme neceſſarium, huic morbo afferre remedium.

A logomachiis nec theologia immunis.

IV. Hoc ex auctore adducere teſtimonium, quantas iſtud malum comprimis in ſanctiſſimam theologiam invaſiones tentarit, religione prohibeor, a quo ut in doctrina ſic in judicio iſto nihil æquum exſpectandum ſit. Uti revera inter logomachias capitales nonnullas fidei ſententias refert: illam e. c.

de

de CHRISTO adoptivo ſecundum humanam naturam filio a FELICE Urgelitano motam controverſiam. Utinam vero ea potiſſimum theologica facultas, quæ in plerisque ſcholis catholicis viget, eſſet tam libera a vanis verborum pugnis, inanibus de nomine litibus, quam eſt aliena ab errore, intemerata in doctrina; eſſet quod univerſæ rei theologicæ gratularemur. Sed longe aliter res ſeſe habet, pro vocibus paſſim, quaſi pro aris & focis, decertatur, dum interea plerique, aut diſputationis æſtu ad iſtas vacuas diſceptationes abrepti, aut opinionis præſtigiis obcæcati, nihil tale advertunt. Non loquor hic de illis exitialibus logomachiis, quæ nonnunquam eſſe poſſunt ſchiſmatum cauſæ, & unionem chriſtianam ſcindunt: dum præſertim ſemel animorum averſionibus, ac odiis locus eſt datus. De ſuis temporibus dicit GREG. *Nazianz.* orat. in laudem ATHANASII periculum aliquando fuiſſe, ne orbis terrarum fines cum ſyllabis a ſe invicem diſtraherentur. Quod hodie tam miſere lacerata ſit eccleſia, fuerunt quidem cauſæ reales, & capitales. Quis neſcit tamen, multa apud adverſarios invidia ſolius vocis ac nominis laborare? Sed de his modo non eſt agendi locus: de illis ſolum

controverſiis agimus, quæ catholicos théologos in partes ſcindit ac ſectas; nec dubitamus, logomachiis hanc ſeparationem multum deberi. De quæſtionibus agimus tot millenis, in utramque partem agitatis, ſubtilibus, humano ingenio imperviis.

Referuntur quædam logomachiarum ſcholaſticarum ſpecies.

V. Quid ſunt, ſi intimius conſiderentur, quam vanæ verborum concertationes, cum tanta contentione diſquiſitio de rebus fit, quæ cum nunquam futuræ ſint, ſi tamen ex ſuppoſito, ut loquuntur, contingerent, quales futuræ eſſent, quæritur? Eſt & aliud quoddam quæſtionum genus non infrequens, cum res inquiruntur, quas humanæ rationis acies pertingere nequit, a DEO vero tantum abeſt, ut quoquo modo patefactæ, & revelatæ ſint, ut potius eas nobis occultas ad tempus, quouſque evacuetur, quod imperfectum eſt, voluerit. Hujuſmodi ſunt complures quæſtiones *de viſionis*, ut loquuntur *beatificatione, de luminis gloriæ natura*, de quibus rebus dum homines inter ſe conferunt, quid plerumque niſi verba perdunt, rerum ipſarum penitus ignari? Utpote *quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis deſcenderunt.* Quæ etiam qui vidiſſet, loqui fas non

eſſet.

eſſet. Sic PAULUS cenſuerat, in tertium cœlum raptus. De quibus rebus, poſtquam totis viribus, multis annis ſoliciti diſquiſivimus, multo incertiores ſumus, quam ante. Quam multo vero utilius verba funderentur, ſi faſſi hæc talia eſſe, quæ nec ſermone explicari, nec ſenſu humano percipi poſſint, nos ipſos præmii magnitudine exſtimularemus ad digna, hac mercede, opera præſtanda: ſi meditando, aut aliis exponendo divinæ in nos munificentiæ largitatem perſpecta divina miſericordia, ac noſtra miſeria, divinam clementiam exaltaremus, miſſis inanibus verborum litibus, de rebus, quæ intellectum noſtrum ſuperant. *Stultiſſimum omnium fuerit*, (recte in hanc rem ait CYRILLUS (a) *Alex.*) *examini ſubjicere, quæ mentem noſtram tranſcendunt, & tentare intelligere, quæ intelligere impoſſibile eſt.* Logomachi certe nulli ſunt, ſi non hi: cum enim de iis rebus diſputatur, diſquiriturque, de quibus a DEO notiones nullas accepimus, fieri aliter nequit, quam ut verba, quæ funduntur, ſenſu deſtituantur.

VI. In tot vero diſceptationibus, & controverſiis, ſæpiſſime ob vitioſam notionum ſcholaſticarum, quibus abundat hæc *Logomachiæ ob voces notionibus vacuas aut obſcuras.*

(a) De recta fide.

hæc diſciplina, obſcuritatem, verbis in-
ter ſe diſſentiunt, contendunt, & di-
gladiantur, nullo rerum exiſtente diſ-
ſenſu. Dum neutra pars alterius men-
tem aſſequitur, aut fortaſſis etiam præ-
ter verba, & apparentem verborum ſo-
num, nihil verbis notionis ſubjicitur.
Cum eum in finem, ſunt verba auctoris
a laudati de logomachiis (a), *theologia omnis*
tot horridis, menteque caſſis vocibus obte-
nebrata eſſe videatur, ut in tanta caligine
lites eo magis ab hominibus, omnem in di-
ſputando eruditionem collocantibus augeri
poſſent, & ubi de rebus diſputandi materia
eos deficeret, de obſcuris & a neutra parte
ſatis intellectis verbis contenderent. Plura
hic non addam, alio loco plura allatu-
rus de logomachiis in diſputationibus
multo frequentiſſimis. Nunc materiam
b D. Pauli verbis finiam. (b) *Si quis ali-*
ter docet, & non acquieſcit ſanis ſermo-
nibus Domini noſtri JESU Chriſti, &
ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ,
ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens cir-
ca quæſtiones & pugnas verborum, ex qui-
bus oriuntur invidiæ, contentiones, blaſ-
phemiæ, ſuſpiciones malæ, conflictationes
hominum mente corruptorum, & qui ve-
ritate privati ſunt, exiſtimantium quæ-
ſtum eſſe pietatem. CA-

(a) Werenfels. c. 2. §. 3.
(b) 1. Tim. I.

CAPUT VII.

De multis vanis & inutilibus quæſtionibus ſcholaſticorum.

I. Poſt hanc inanium de verbis, & nominibus litium in theologiam invectam perverſitatem, proxime ſequitur frequentiſſima de rebus futilibus vitilitigatio, per hanc ſacram ſcientiam graſſata, in eaque tota fere illius corruptio vertitur. Aliquæ jam ſuperius ſummorum etiam pontificum, & virorum doctorum ſunt auditæ querelæ, nunc rei neceſſitate poſcente, ac tractationis ordine ita flagitante, ſingillatius quædam diſcutienda ſunt de hac re; quæ ea, de qua modo diximus, aliquanto eſt deterior: *Namque*, quemadmodum ſapienter a *Bacone* VERULAMIO (a) dictum eſt, *ut rerum dignitas verborum cultui præcellit, ſic e contrario odioſior eſt vanitas in rebus, quam in verbis.* Libet hoc negotium D. PAULI verbis ordiri, ſicut præcedens illud de logomachiis ejusdem effato clauſimus. *Devita*, TIMOTHEUM ſuum hortatur, *profanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ.* In hæc verba

Inutilibus & vanis quæſtionibus ſcholaſtica theologia maxime in crimen vocatur.

a

(a) L. I. de augm. ſcient.

ba BACONEM (a), cujus paulo ante mentionem injecimus, differentem jam ad propoſitum audiamus. *Interpretatio*, inquit, *illa Paulina non magis ad ſuam ætatem referri, quam ad ſequentia tempora deduci poteſt; neque theologiam tantum, ſed etiam omnes ſcientias reſpicere videtur: his enim verbis duo ſigna indiciaque ſcientiæ ſuſpectæ, atque ementitæ proponit: primum eſt vocum novitas & inſolentia; alterum rigor dogmatum, qui neceſſario oppoſitionem, & dein altercationem inducit. Certe quemadmodum plura corpora naturalia, dum valent integra, corrumpuntur ſæpius, & abeunt in vermes, eodem modo ſana & ſolida rerum cognitio ſæpenumero putreſcit, & ſolvitur, in ſubtiles, vanas, inſalubres, & (ſi ita loqui fas ſit) vermiculatas quæſtiones, quæ motu quodam, & vivacitate nonnulla prædita videntur, ſed putidæ ſunt, & nullius uſus. Hoc genus doctrinæ minus ſanæ, & ſeipſam corrumpentis invaluit præcipue apud multos ex ſcholaſticis, qui ſummo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares.... ex non magno materiæ ſtamine, ſed maxima ſpiritus, quaſi radii agitatione operoſiſſimas telas, quæ in libris eorum extant, confecerunt.* Ex iſtis apum inſtar, quæ ſunt ſalubria, non pauca pro-

(a) Id. l. c.

promamus. Profecto non parum vigor & integritas doctrinæ ſcholaſticæ, quam ei ut propriam maxime in ſuperioribus vindicavimus, emarcuit. Sana & ſolida dogmatum doctrina in ſubtiles, & vanas quæſtiones declinavit, & præter λογομαχίας complures etiam σκιαμαχίας, ut olim Græci inanes rerum ventilationes vocabant, in theologicis numeramus. Jure eam ob rem Du-Pinius (a) conqueritur *regnare in ſcholaſtica vanam quandam ſubtilitatem, humilemque vitilitigationem, gravitate ſcholarum chriſtianarum prorſus indignam.*

II. Ne vero hæc exterorum, qui vel omnino a fide catholica, aut ſaltem a theologia ſcholaſtica alieni ſunt, parvi pendat quis teſtimonia, neve mea aliquid hic conficere velle videar auctoritate tenui: juvat aliorum etiam hac de re audire ſententiam; cum jam omnes, qui paulo ſupra vulgus ſcholaſticorum ſapiunt, ultro confiteantur, hic potiſſimum a ſcholaſticis delinqui: hæcque præcipua exiſtit cauſa, & ratio, ob quam paſſim tam male audiat ſcholaſtica theologia. *Diuturna experientia compertum, & exploratum habemus*, verba ſunt doctiſſimi Gravesonii oratione

Quod ab ipſis etiam ſcholaſticæ theologiæ patronis agnoſcitur.

D 5

(a) Traité de la doct. Chrét. ch. 10.

tione de recta theologiam diſcendi, docendique methodo, *ex ea bellatrice theologia innumeras prodire futiles quæſtiones, de quibus dum theologi magno animorum æſtu inter ſe altercantur, tumultuantur, digladiantur, non aliud quam temporis jacturam faciunt, cavillandi artem edocent, quodque caput, æternæ diſcordiæ ſemina ſerunt, ac fovent, quibus pax eccleſiæ haud parum perturbatur.* Cardinalis de AQUIRRE non uno loco hanc querimoniam inſtaurat, deploratque temporis jacturam a ſcholaſticis fieri conſuetam. Quadam ad MABILLONIUM epiſtola, *ſæpe*, ſcribit, *non ſolum in ſcholis publicis, ſed etiam privatis monaſteriorum, magna temporis pars inſumitur, jactura irreparabili, in quæſtionibus prorſus inutilibus, ſimilibus aranearum telis, in quibus nihil eſt, præter ſcholaſticam quandam ſubtilitatem. Id mihi etiam contigiſſe pro more ſæculi, qui etiam in religioſos viros, & clauſtra monaſtica irrepſit, fateor non absque dolore cordis mei. Multa dictavi, ſcripſi, & typis mandavi parum utilia, quamvis plurima ejusmodi reſecaverim. Quæcunque de cetero edere contigerit, absque ea labe ſane prodibunt. Quin etiam ante jam edita, ſi recudenda erunt, ab ejusmodi quisquiliis libera erunt, quantum mihi licuerit, nec enim omnia illa, quæ primo aſpectu talia*

viden-

videntur, reſecari penitus debent, cum multa eorum deſerviant ad exercitationem congruam ingeniorum, & viam aperiant ad graviores alias quaeſtiones penitus intelligendas. Carbo (a) qui quo tempore theologia maximas corruptelas, nemine fere id percipiente, tulerat, vixit, ſcripſit ſimilia. Monuiſſe generatim non contentus ſingulari capite de quaeſtionum bonitate & pravitate diſſerit, quae ſcholaſtici hominis praeclara monita, utinam ſecuti eſſent, qui cum eo eandem profitentur diſciplinam; longe melior rerum ſuarum foret ſtatus, ſeque utiles, & fructuoſos praebuiſſent eccleſiae. Sed tantum abeſt, ut ab his inanium quaeſtionum vitiis immunes ſe ſervaverint, ut etiam dum maxime glorioſi ſibi viſi ſint, cum de rebus inaniſſimis quam plurima coacervare, copioſe loqui, acerrime contendere poſſent; modoque non ſo-

(a) Non quaevis, *inquit*, concluſio, quae in theologia a quovis theologo demonſtratur, theologica putanda eſt; cum nonnulli in ſuis ſcriptis quasdam concluſiones tractaverint, quae ad theologiam minime pertinent.... quae ab inſtituto theologico quam longiſſime abſunt, quas qui tractant, apud quosdam, & jure quidem optimo non ſatis bene audiunt. Deinde non quaecunque concluſio, ſive quaeſtio, quae agit de rebus divinis, vel ad theologiam ali-

ſolum, qui ab his ſordibus repurgare velit, ſcholaſticam ingentem laborem ſuſcipiat, verum is etiam, qui ſolum omnium iſtarum ineptiarum numerum inire cupit.

Aliorum virorum doctorum obſervationes de quæſtionibus inutilibus.

III. *Melchior* CANUS libro XII. de locis theologicis capite præſertim quinto, præclaras non ſolum de hac re præceptiones dat; verum etiam ex antiquis Patribus refert, quænam illi tanquam quæſtiones ſuperfluas aut parum, aut omnino non attingendas ſenſerint, quæ cum ſint in hac materia inſignia, legi apud ipſum merentur, ſufficit locum indicaſſe. *Ant.* POSSEVINUS *lib. III. c.* 12. vel ex ipſo D. THOMA magnum numerum quæſtionum annotavit, quæ ſint aut ex aliis ſcientiis ſupponendæ, aut omnino non tractandæ, qui eſt adeundus. Item *Ludovici* ELLIES DUPIN methodus ſtudii theologici recte inſti-

aliquo modo pertinentibus theologica cenſeri debet, cum aliquæ inutiliter, & inepte tractentur: ut quid DEUS ante mundi molitionem fecerit: ſi duo conjuges ab inferis excitarentur, an priori matrimonio eſſent ligati, & aliæ harum ſimiles quæſtiones. Memor itaque prudens theologus nominis atque officii ſui ſeria, & ad rem pertinentia tractet, & inanes, frigidas, alienasque diſputationes a PAULI monitis vitet. *L. IV. Int. th. c.* 15.

inſtituendi præſertim capite III. Videnda etiam abbatis ROGERII opuſcula de ratione ſtudii theologici, ubi præclara in hanc rem occurrunt. D. GREGORII *Nazianz.* prima de theologia oratio cautos reddere potuiſſet ſcholaſticos: docet ibi qualem eſſe theologicæ rei profeſſorem oporteat: atque quando & apud quos, & de quibus rebus, & quouſque diſputandum ipſi ſit, oſtendit: queriturque omnes eo temeritatis prorumpere, ut ſibi fas eſſe putent, de ſublimiſſimis quibusque atque obſcuriſſimis pietatis chriſtianæ myſteriis diſputare.

IV. Liceat, quoniam in hoc ſumus per ſingula ea maxime capita, ad quæ à doctiſſimo CARBONE omnis quæſtionum pravitas revocata eſt, paucis quædam perſtringere. Igitur non ſatis mundi videntur ſcholaſtici a quæſtionibus, de rebus vel ſenſui vel rationi omnino manifeſtis, quas primo loco inter inutiles ponit CARBO: illi enim in hoc demum videntur curas ſuas omnes ac operas collocare, ut de omnibus rebus quam longiſſime diſputare valeant, ut potius ſpiritus & vita deficiat, quam verba & ſubtilia ratiociniorum tela. Non opus eſt hic ſpecimen aliquod hujus rei inquirere, dum ſtatim primas eorum paginas

Quæſtiones inutiles primo de rebus manifeſtis.

ginas legenti occurrunt ejuſmodi: diffunduntur que per omnes ſcholaſticos tractatus. Quæſo, quot quæſtiones diſputationi ſubjiciuntur, quibus in ſe oppido perſpicuis theologi demum aliquid perplexitatis addunt, luci caliginem offundunt? Termini ſcholaſtici obvia quævis & luce clariora perplexa reddunt: methodus autem ſcholaſtica de rebus omnibus novit in infinitum diſceptare: etiam in illis, quæ primis naturæ principiis videntur reſolvi poſſe; ſed dum ſcholaſticis ſubtilitatibus involvuntur, neſcio quid ambiguitatis, ut in quæſtionem vocari poſſint, accipiunt.

De rebus penitus imperceptibilibus quæſtiones inutiles.

V. Deinde quod ad ea quæſita ſpectat, quæ fiunt de rebus, quæ ab hominibus nullo modo percipi poſſunt, quas ſecundo loco inter vanas collocat Carbo, eoque in genere multa reponit, quæ ad perfectam divinæ naturæ cognitionem pertinent, & alia noſtræ religionis arcana: quid non ſibi in hoc genere indulgent? quid in ſublimiſſimis myſteriis inacceſſum putant? Diſputant de rebus diviniſſimis, confidenterque de illis pronunciant? quid noſtra intereſt? aut quomodo etiam humana acie ingeniique viribus nos aſſecuturos confidimus, intimam decretorum divinorum

ab

ab æterno operationis, cognitionisque divinæ rationem omnem & naturam, circa creaturas præſertim rationales in tempore futuras, de modo loquor, eoque in theologia revelata indagando, ubi principia ſilent. Fruſtra fidei merito noſtram committimus ſalutem, ſi iſtorum theologorum ſagacitate omnia explorata & aperta fierint. Fruſtra ad alteram vitam tantopere aſpiramus, exſpectamusque tanto ardore faciem Domini; cum nihil magis inſignes quosvis theologos ad revelationem illam velaminis divinorum myſteriorum ſuſpirare faciat, quam eorum arcani receſſus. Jam olim a S. Gregorio *Nazianz.* improbatam eam in divinis, qua ratione quævis fiant, indagandi audaciam, damnatamque novimus, cujus nixus auctoritate hæc attuli. (a)

VI. Venimus ad tertium illaudabilium quæſtionum genus contra pietatem, vel bonos mores. Nolo hic quidquam eorum attingere, quæ in ſpeculatrici illa theologia ſine omni pietatis ſenſu contentionibus, & oſtentandi acuminis ingenii gratia pertractantur, quæ velle cognoſcere pietatem nihil juvat, Quæſtiones contra pietatem, & mores.

ſo-

(a) Vid. Diſſert. de Radiis divinitatis in operibus providentiæ, & gratiæ.

ſolam curioſitatem ſtimulat. Nihil dicam, quantum pietati derogent plurimæ diſceptationes de modo, & ratione plerorumque myſteriorum, & rerum divinarum; quas dum modulo parvæ & exilis noſtræ intelligentiæ metiri volunt, ſæpe id efficiunt, ut nodis omnia involventes, nec aliquid dignum pro rei explicatione afferentes apud ſagaces quandoque & ſciolos rem ipſam & myſterium dubitationi, aut etiam contemtui exponant. Nihil hic afferam de illa cacoethe, dum ſcholaſticorum de omnibus rebus contrariæ inter ſe exiſtunt ſententiæ & contentiones, multis ad ſcepticiſmum horrendum, omnis impietatis ſummum apicem, occaſio præbetur: de his enim omnibus poſtea recurret dicendi locus. Eam ſolum commemórabo corruptelam, depravationemque, quæ omnis pietatis extinctionem poſt ſe trahit, atque in morali doctrina reperitur. Ibi ad ſingula capita, & momenta millies releges, *eſt peccatum mortale, non eſt peccatum mortale*, nulla pietatis, & decori habita memoria. Nullum ibi ad bonum ſtimulum ſenties, ſolumque a malo ceſſationem inculcatam, tum tandem, ſi mortale, ſi æternarum pœnarum jam ferax ſit. Quid mirum, ſi hinc in hominum cœtu tam frequentia ſint illa

con-

conſectaria: *Non eſt peccatum mortale*, ut hi & illi theologi ſentiunt, ergo impune hoc perpetro. Latius certe ſerpit hoc malum, altius multorum animis inſedit hæc opinio, quam multi opinentur. Quid dicam de aliis morum corruptelis, quas invexit modus, & ratio ſcholaſtica: præſertim conſectaria probabiliſmi. (a) Quid autem actum in eccleſia eſt, dum per complura ſæcula fideles caſuum conſcientiæ ſummulis caruerunt, antequam multiplicatio doctorum theologiæ moralis (*omnium*, teſte Ma-

(a) Sufficit ſi generatim dicam, *utor verbis* GRAVESONII *diſſert. de vera methodo docendi, & addiſcendi theologiam moralem*, alios ad nihilum pene redegiſſe decem præcepta decalogi, vanis & detortis interpretationibus, quas ei ſuggeſſit novum probabilitatis commentum; alios calumniam, homicidia, duella, & abortus a peccato excuſaſſe, dummodo hæc fierent animo proprium conſervandi honorem; alios uſuras & ſimonias licitas reddidiſſe; alios amphibologiarum, & reſtrictionum mentalium uſum permiſiſſe; alios omnem eccleſiaſticæ diſciplinæ rigorem in adminiſtratione ſacramentorum pœnitentiæ & Euchariſtiæ penitus ſuſtuliſſe: alios præcepta eccleſiæ de jejunio, de celebratione feſtorum &c. multis cavillis oppugnaſſe; alios denique magnum de diligendo DEO in lege gratiæ, quæ eſt lex amoris, præceptum elevare, totiſque viribus tollere de medio tentaſſe. Sic novitii theologi e ſcho-

Mabillonio (a), *pernicioſiſſimus ſcholaſticæ facultatis abuſus*) mundo chriſtiano illapſa eſt? Quid tum egerint fideles, quidve modo agatur; quæ veterum morum ratio, quæ noſtrorum temporum, loco laudato refert verbis pii & ſapientis epiſcopi Vincinenſis Mabillonius, in epiſtola ad fideles, poſita in fronte verſionis novi teſtamenti ab ipſo concinnatæ: ubi vehementer optat, ſacrum iſtum librum ipſi eſſe loco doctoris, ad rectam morum vitæque rationem.

Quæſtiones ſupervacaneæ, ſtatim initio theologiæ.

VII. Quartam ſpeciem iſtiusmodi quæſtionum Carbo conſtituit, earum, quæ in re inutili & ſupervacanea verſantur: cujusmodi cum multæ ſint in theologia ſcholaſtica, eas ſolum in præſentiarum commemorare liceat, quas prin-

la nati legem CHRISTI non ſolum ſuavem reddere conati ſunt, ſed etiam ejus onus penitus ab humeris noſtris excutere contra totius antiquitatis normam, & ſententiam. O apoſtolorum tempora infeliciſſima, *exclamat pius Carthuſianorum quondam generalis* Gujo, o viros ignorantiæ tenebris involutos, & omni miſeratione digniſſimos, qui ut ad vitam pertingerent propter verba labiorum DEI, tam duras vias cuſtodiebant, & hæc noſtra compendia neſciebant.

(a) De ſtud. mon. P. II. c. 7.

principio ſtatim ad frontem theologiæ conſtituere ſolent, & tam operoſe diſputant, *an ſit ſcientia, & qualis: quod ſit ejus objectum, materiale, formale, formale quod terminativum, quod motivum*, & hujusmodi, quæ omnia, ſi omnino excuſſeris, non plusquam ante, quid in theologiæ decurſu ſis edocendus, ſcies. Theologus quidam narrare ſolitus erat, ſe cum adoleſcens philoſophiæ operam daret, atque dictata præceptoris, uti tum moris erat, domi diligenter deſcriberet, patrem ſuperveniſſe, atque arrepta charta, cum vidiſſet prolegomena eſſe logica, cum in aliis ſatis longa, tum vero in logicæ genere demonſtrando, ſit ne ars an ſcientia; tum vero patrem indignatum, vanæque filii diligentiæ miſertum dixiſſe, apage has ambages: diſce logicam tuam, parum ſolicitus, ſit ne ars appellanda, an ſcientia. Idem theologiæ ſtudioſo, quid obeſt, quin ſuadeamus.

VIII. Nihil quæſtiones tam operoſæ & tam contentioſe ventilatæ in receſſu habent, quod non ex definitione theologiæ recte efformata poſſit derivari: conſtituto enim genere theologiæ patebit an, & ad qualem intellectus habitum ſit revocanda: differentia vero definitionis

Oſtenditur earum ex definitione deciſio.

nis declarabitur ex objecto. Quid enim aliud hoc eſt, quam ipſa intima rei eſſentia, & natura, qua a cæteris diſcernitur? *Differentiam*, inquit PETAVIUS cap. 8. prol. theol. *res ſubjecta, quod vocant objectum: vel hujus tractandi modum oſtendit &c.* Igitur ex notitia objecti differentia rei conſequitur, nec objectum a definitione ſeparandum: ut cum primum rei differentiam fixam ſtatuiſti, poſtea eandem inconſtantiſſime quæſtioni ſubjicias, & veluti labefactes. Objecti conſiderata amplitudo eam etiam dirimit litem, qualis ſit ſcientia: an ſpeculativa & practica, hæc enim tum ex objecto ipſo, tum illud tractandi modo eluceſcunt. Quoniam vero humanus intellectus quodvis objectum non eadem ratione contemplatur, eaque diverſitas ſcientiarum etiam generat diverſitatem, patet neceſſario ad rei definiendam ab aliis ſecretionem, rationem attendi debere, qua ſuum attingit objectum, v. c. an theologia lumine naturali, an revelationis, conjunctæ cum ratiocinatione, utatur; hinc deducitur, quid naturale, quid ſupernaturale in noſtra ſit theologia. Itemque ex objecti & principiorum perſpecta natura de ſubalternatione theologiæ noſtræ cum illa beatorum ſolvitur litis conteſtatio. Eadem reliquarum quæſtionum eſt ratio.

IX.

IX. Quoad quæſtiones, quarum *medium* ex ſe non eſt idoneum, & accommodatum ad eas probandas, quas item CARBO inter vitioſas rejicit: non utique is omnia ea a theologica tractatione arcenda putabit, quorum *media* penitus accommodata non ſunt, niſi omnem fere theologiam evacuare lubeat; terreni enim, cum de divinis tractamus, quid idoneum afferre nos poſſe, putemus? Sunt quædam in divinis; quorum etiam in natura intellectus & ratio humana quædam veſtigia deprehendit; ſunt contra, ad quæ noſtra capacitas ne a longe quidem accedere valet. Sed ſcholaſtici omnia ſua ſagacitate perveſtigare conati ſunt. Nihil eſt tam ſublime in divina natura, quo ipſi non avolare ſtuduerunt: nihil tam altum in divinis conſiliis ac decretis circa gubernationem univerſi, quod non indagarint: nihil tam abditum & arcanum in myſteriis, quod detegere non allaborarint. Et quod ſodes! *medium* in his omnibus rebus adhibuerant? Scilicet rationes, ratiocinationesque humanas, commenta a ſe excogitata & inventa, cum ſolus DEUS hæc nos docere poſſit. Sicut enim ſenſum hominis, juxta apoſtolum, nemo novit, niſi ſpiritus, qui eſt in homine; ita DEUM nemo novit, niſi Spiritus

Quæſtiones ad quas diſceptandas vires noſtræ intelligentiæ ſunt impares.

DEI. Beatus dicitur SIMON, de eo, quod ei caro & ſanguis non revelavit, ſed Pater cœleſtis. Eæ igitur ſunt veræ theologicæ quæſtiones, quæ *medio* fidei diſcimus, & eatenus in ſcientia theologica progredi debemus, quouſque fide prælucente pertingere licet. *Nam quod ultra humani ſenſus intelligentiam Dominus de ſe profeſſus eſt*, inquit HILARIUS (a) *quantis poteſt potentiæ exemplis ad intelligentiam fidei coaptat innuens, ut quod ab homine per naturam hebetem non capitur, id fides tamen rationabili ſcientia conſequatur, quia neque non credendum de ſe DEO eſt, neque opinandum extra rationem fidei eſſe intelligentiæ poteſtatem.* Iſta ſanctiſſimi viri monita optandum eſſet, ſecutos eſſe ſcholaſticos, & hos limites præſtitutos non nimium quantum hucuſque exceſſiſſent, rationi humanæ tanta tribuentes, quod palmare ſcholaſtices eſt vitium, de quo paulo poſt amplior dicendi locus erit. Quemadmodum etiam quæ a CARBONE ſexto loco de ſcopo theologicarum quæſtionum dicuntur, qui ſit præfigendus, in ſequentibus, quantum a ſcholaſticis delinquatur, dicetur.

X. Dum

(a) Lib. I. de Trinit.

X. Dum ſeptimo dicit, poſſe quæſtionem, alias honeſtam, ratione perſonarum, locorum, & temporum incongruam reddi; cum ex rerum, ac perſonarum circumſtantiis pendeat, ut circumſtantiæ occurrunt, ſic ſunt judicandæ. Iſtud generatim redarguendum videtur, nihil minus eſſe accommodatum tempori, & præcipue ingeniorum delectui, & diverſitati, quam pleraſque eorum argutias, & ſubtilitates, quibus omnes, qui ad ipſos accedunt, obruunt. Quæ cum a multis minus acutis non ſatis capiuntur, poſtquam optimam ætatem in illis conſumſerunt, a reliquis etiam ſtudiis abſterrentur, aut ob profectiorem jam ætatem, vel etiam alias cauſas inepti redduntur: cujus rei quotidiana exempla ſummo animi mœrore contueri cogimur. Demus autem omnes quæſtiones, & diſceptationes, a ſcholaſticis theologis agitari ſolitas, ſua non carere utilitate, atque ad aſſerenda, illuſtranda, declaranda fidei dogmata aliquid conferre: anne ex tempore eſt teneræ juventuti, dum prima ſcientiæ theologicæ fundamenta jacit, ac principia haurit, omnia iſta tradere, atque tantopere exſpaciari in omnes partes, & divagari: contentionibus, & digladiationibus perpetuis obrui: Omnia pacate tranſigenda

Alia quæſtionum inutilium genera ex circumſtantiis.

ſorent, dum primis rudimentis animi imbuuntur: nec niſi ſumme neceſſaria tradenda: diffuſæ nimis diſceptationes ſcholaſticæ, ſi etiam aliquid ſcitu dignum continerent, ad ea tempora differenda forent, ubi majori otio iis incumbere liceret.

Ultima quæſtionum ſuperfluarum ſpecies.

XI. Ad poſtremam inutilium quæſtionum farraginem delabitur oratio, quarum numero eæ cenſentur, quæ quidem proponi a theologo poſſint, ſed tamen ſatius ſit, earum explicationem, & notitiam theologiæ divinæ, & beatorum relinqui. Si hoc conſilium conſectarentur ſcholaſtici, quot, & quantæ quæſtiones de DEO, de angelis, de viſione beatifica &c. emigrare e theologia deberent, quorum hic catalogum texere longum foret. Juvat tamen ex DUPINIO (a) exemplum de angelis afferre: *Scriptura ſacra*, inquit, *de angelis nos non viſi pauca edocet, ratio multo etiam minus de illis deteget: nihiloque tamen minus ſcholaſtici innumeras hac de re formarunt quæſtiones; vaſta compoſita ſunt volumina, quæ nihil præter ingentem quæſtionum otioſarum molem continent, e. g. de principiis angelos ſpecificantibus, de modo cognitionis angelorum, de duratione, de*

tu,

(a) Meth. ſtud. theol. c. 3.

τῦ, quod occupant, de motu eorundem, de operationibus, de modo, quo ſecum invicem loquantur, aut conceptus ſuos communicent, de donis, quæ a DEO acceperunt, de ſerie & ſtatu, & quæ ſunt hujus generis alia, quæ nullibi niſi in eorum tantum perturbata imaginatione fundantur, qui de rebus ſibi plane incognitis formare tamen ideas uſque geſtiunt.

CAPUT VIII.

De nimio rationis uſu, & neglectu fontium.

I. Hactenus utrumque earum rerum reos ſcholaſticos vidimus, quæ eos de rationis, hominibus ſingulari DEI munere conceſſæ, neglectu arguere videantur: cum perſpeximus, tales res ab illis tractari, quibus aut nihil rationis ſubſit, undique verborum ſoni, ac concertationes ſint; aut ſi quid rationis habeant, totum illud inane, inutile, & vanum exiſtat. Deinceps contueri licebit, quemadmodum nimium etiam rationi indulſerit ſcholaſtice, & inde vitioſa effecta ſit; cum hoc malum illud ſit, quod jam inde a prima ſua origine contraxit, ut multis deplorat P. Gra- Quantum rationi, & dialecticæ tribuat ſcholaſtice.

VESON (a). Accidit, ut dialecticis abducti ſtudiis theologi plus omnino rationi humanæ, quam æquum erat, tribuerent: ſic ex uno, eodemque malo dialectices uſu duo jam mala, ſeu ut verius dicam, plurium aliorum malorum fontes deſcenderunt: abuſi enim ſunt theologi rationis directrice dialectica, & ratione ipſa, quibus dum frena undique laxarent, omnemque ſacram committerent doctrinam, theologia regina ſcientiarum ſecus, ac decebat, ſervire dialecticæ, & humanæ rationi viſa eſt; quo ut nihil iniquius fieri potuit, ita nihil damnoſius ei unquam accidit. Juvat hic breviter præcipua quædam enumerare damna, quibus ratio, & dialectica rationis moderatrix theologiam, quas in ſubſidium vocaverat, ſed quovis hoſte pernicioſiores experta eſt, confecerit. A ratione exordium ſumamus.

II. *Mel-*

(a) Paulo plus, *verba ejus ſunt*, ſtudii, quam par eſſet, impenſum eſt promovendo theologiæ ſcholaſticæ imperio, dialecticæque ſubtilitatibus excogitandis, magis quam cæteris liberalibus artibus excolendis ita, ut graviſſimi deinceps emerſerint abuſus. Nonnulli quippe pro doctrina ARISTOTELIS acerrime decertantes, juſtæ mediocritatis terminos prætergreſſi, vitioſam omnino, & theologiæ profeſſoribus plane indignam invexerunt theolo-

II. *Melchior* CANUS (a) infelicitatem ſui ævi ſatis deplorare non poteſt, atque malam theologiæ ſcholaſticæ ſortem, ob nimium rationis uſum. *Hoc vero*, inquit, *ſæculo fuiſſe etiam in academiis multos, qui omnem ferme theologiæ diſputationem ſophiſticis, ineptisque rationibus transegerint, utinam ipſi non fuiſſemus experti. Egit hoc diabolus, quod ſine lacrymis non queo dicere, ut quo tempore adverſus ingruentes ex Germania hæreſes oportebat theologos optimis eſſe armis inſtructos, eo*

Quam male conſultum ſit theologiæ per probabilium rationum uſum.

giam, graves nimirum ſeriosque, & ſua majeſtate ſacros tractatus futilibus quæſtionibus, vanis inventionibus, frigidis, & jejunis argumentationibus, ridiculisque diſtinctionibus, & ſolutionibus dehoneſtantes. Alii bellatricem theologiam ſic in deliciis habebant, & cæſim ac punctim ita in arena digladiari geſtiebant, ut in ſuis argutiis, ſubtilibusque de rebus theologicis diſputationibus, ne verbum quidem de ſcriptura patribusque ultro, citroque proferrent; & quod feſtivum, ac lepidum erat, omnes quæſtiones theologicas ad frivolas exilis dialecticæ regulas exigerent, quaſi ex PORPHYRII artificio, vel ex ARISTOTELIS argumentationibus noſtra ſuſpenſa eſſet religio. Graphice ſane ſunt hæc deſcripta, accurata malorum enumeratio, quibus invecta in theologiam dialectica, & plus ultra, quam decuiſſet, provecta ſacra hæc diſciplina contaminata eſt. *Hiſt. eccl. T. IV. P. II. coll.* 5.

(a) De locis theol. L. IX. c. 1.

eo nulla prorſus haberent, niſi arundines longas, arma videlicet levia puerorum. Ejusmodi nimirum in theologia arma exiſtunt, quæ ex putido & corrupto rationis noſtræ cœno repetuntur, maxime ſi probabilia tantum ſumuntur axiomata, unde neceſſe eſt, tota naturalis evadat diſceptatio: dum opus eſt ipſum rationis principium probare, & confirmare: acciditque diſputantes variis argumentis velut fluctibus modo in hanc, modo in illam partem jactari, ut neſciant tandem, quo ſe recipiant: ideo rem in dubio relinquentes, concludunt, ſi in hanc velis tranſire ſententiam, ita reſpondendum, ſi in contrariam, iſto modo. Plena ſunt hujusmodi opinionibus ſcholaſtici libri, quæ tandem ad academicam σκέψιν ducunt. Prudens enim quivis, cum cernit, theologos opinionum diverſitate in varias partes & ſectas abripi: dum in ſeipſo experitur, ſe probabilium rationum quaſi fluctibus nunc hac, nunc illac ferri, neque unquam certas & fixas poſſe figere veritatis ſedes, facile ad judicium ſuſpendendum inducitur, ne imprudens parti uni ſe addicat pervicaciter, ſine urgente ac neceſſaria cauſa; aut ne inconſtans modo huic, modo alteri opinioni ſe committat. Hinc lata aperitur ad Pyrrhoniſ-

honiſmum via: ut jam de omnibus rebus dubitetur, quando de omnibus rebus cernuntur docti incerti, & in diverſas opiniones ſciſſi: nec ratio reperit aliquid ſatis firmum, & inconcuſſum, cui inſiſtat.

Ex nimio corruptæ rationis uſu mala in theologia morali.

III. In morali vero theologia ad Epicureos morum canones ſic via complanatur. Sane deprehenſum eſt a viris piis, & ſagacibus, non aliam corruptæ caſuiſticæ theologiæ cauſam & originem, quam rationis humanæ in deciſionibus hujusmodi adhibitum judicium, quæ poſt primigeniam ADAMI labem, niſi divina gratia illuſtretur, quam plurimis eſt expoſita aberrationibus, & in malum prona fertur, atque facile ingenii & ſagacitatis nervos ad velificandum carni, & mundo impendit. Ratio labe originali corrupta quam prona in malum ruat, conſtat exemplo omnium philoſophorum, qui ſolo uſi rationis ductu quam ſtudioſi etiam æquitatis videri voluerint, tamen in multis rebus prava morum principia, & regulas ſunt conſectati.

Quare cavendum ne rationi fidamus.

IV. Hæc cautos reddere debent, ne nimium rationi noſtræ fidamus, ſed potius per regulas humilitatis, ſimplicitatis, modeſtiæ, ac prudentiæ chriſtianæ

huma-

humanæ rationis aberrationes corrigamus, eamque ab arbitrio in rebus divinis ferendo arceamus. *Namque* (prout facultas Pariſienſis in quodam antiquo decreto, quod a LAUNOJO cap. 10. de varia ARISTOTELIS fortuna eſt relatum, cavet) *philoſophicas*, *&* *naturales rationes applicare*, *&* *adaptare rebus divinis*, *&* *maxime in arduis fidei articulis*, *ſæpe dat cauſam & occaſionem errandi.* Hinc eadem facultas eodem loco, etiam ipſi doctori angelico in iis, quæ ſecundum rationem argumentatur, auctoritatem abrogat, & quidem ſecundum principia ipſius D. THOMÆ. *Sequitur*, ſic verba habent, *quod cum auctoritas vel doctrina S. THOMÆ in multis fundetur in ratione humana, ſaltem in illis non oportet, quod ſit ita firma &c.*

Non tamen omnis, ſed nimius rationis uſus damnatur.

V. Non vero omnis rationis uſus damnandus in theologia eſt, qua & priſci ſancti patres uſi quam maxime ſunt, ſive veræ religionis cultus Ethnicis ſuadendus eſſet, ſive religio chriſtiana contra adverſarios propugnanda, ſive etiam chriſtianus populus in fide eſſet corroborandus. At ſi iſtæc humana ratio longius a præſtituto ſibi termino excedit, ſi ſibi ipſi relinquitur, ubi ſe in tam altæ ac cœleſtis diſciplinæ culmine ſitam con-

conſpicit, ſuperbiæ tumore elata, neſcio quas ſubtilitates texere incipit, quæ cum a vulgi opinione ſint paulo remotiores, pro myſteriis venditare non veretur; tuncque ſe quam altiſſime ſapere putat, ſi ſublimia quædam commentatur, ad quæ intelligenda acri ingenii acumine ſit opus; ſicque imitari divina a communi hominum ſenſu abeuntia myſteria velle videtur, & alia comminiſci, non ea, quæ nobis nota facere divinæ ſapientiæ ſuæ arcana DEUS dignatus eſt, explanare. Hæc eſt humani ingenii petulantia, quam diſciplina theologica non ſuſtinet, ut pertractando doctrinam theologicam humani ingenii potius phantaſiæ lectoribus, & diſcipulis obtrudantur, quam divina myſteria explicentur. Ut humana ratio ſua figmenta pro myſteriis exponat, vera divina myſteria negligat. Et quid aliud illi factitant, qui ſuæ fere inixi rationi, ſcripturæ ſacræ, ſanctorum Patrum, & aliorum fontium theologicorum limpidiſſimis aquis ſpretis, auctoritate poſt habita, argutiis ſubtilitatibusque omnia infarciverunt, innumeras *ſcrutando ſcrutationes defecerunt:* in quibus nihil ſolidum, nihil majeſtati ſanctæ adeo diſciplinæ congruum deprehendere ſit.

VI.

Subtilitatum affectatio.

VI. Nihil inconvenientius; quam eam ſcholam, quæ divina myſteria, altiſſima divinæ ſapientiæ arcana, pandere nobis deberet, ea etiam adhuc involvere, humanique ingenii acutis, & longe petitis ratiunculis terminare. Primis ſtatim eccleſiæ ſæculis Artemonitæ hæretici vituperationem meruerunt, quod demonſtrationibus EUCLIDIS, ARISTOTELIS, THEOPHRASTI, GALENI argutiis ſacra involvebant, & obſcurabant: alii alias ſubtilitates infrugiferas invexerant. Non quidem eo hactenus minutiarum, ſubtilitatumque ſtudium apud ſcholaſticos pervenit, ut ad capitalem uſque errorem pertingerent, eoquod plerumque in ipſo cordice eorum diſquiſitiones perſiſtant: in acceſſoriis quibusdam ſublimia & ſubtilia excogitarunt, & ſcrutati ſunt, quæ humanum omnem captum excedunt, atque in iis, quæ aſſequi non poſſunt, definiunt arroganter plurima, non cunctantius, quam ſi manibus attrectaſſent. Eos non ferimus, qui ſuo quivis judicio & ratione ſacras paginas metiuntur, privatoque, ut vocare ſolemus, ſpiritui tantam libertatem concedunt; ſcholaſticos omnia rationi tribuere impune ſinamus? Nec quid moremur ab illis ſacros myſteriorum fontes derelinqui, omnia levibus ratiocinatio-

tionibus peragi, ſubtiles quasdam telas texi, vento quovis rumpendas. In hanc perverſitatem acriter invehitur *Nicolaus* de CLEMANGIIS libro de ſtudio theologico, quem edidit *Lucas* DACHERIUS *T. I. ſpicil. in fol. p.* 473. *&c.* (a)

Ob nimium rationis uſum fontes theologici negliguntur.

VII. Legatur S. THOMAS, articulo octavo ſummæ ſuæ, quem locum in theologicis habere debeat ratio, vel maxime ſobrium: ut auctoritati plurimum committatur, ratione tanquam miniſtra theologia utatur, cui fides limites præſcribat. In hunc D. THOMÆ locum etiam ſæpius laudatus *Ludovicus* CARBO egregie diſſerit, & commentatur, qui conſulendus in Introd. theologica *L. IV.* Hujusmodi theologos etiam graviter per-

(a) Miror, *inquit*, theologos noſtri temporis paginas divinorum teſtamentorum ita negligenter legere, & neſcio quarum ſatis ſterilium ſubtilitatum indagine ſua ingenia conterere, utque verbis utar apoſtolicis, languere circa quæſtiones & pugnas verborum. Quid eſt autem languere circa quæſtiones ac pugnas verborum; & quid ſibi volunt illa verba apoſtolica? illos procul dubio reprehendere volunt, qui omiſſa fertili & fructuoſa arbore ſacrarum ſcripturarum, in ſylvaticis & ſterilibus pabulum doctrinæ requirunt. Inter quos languere dicuntur, id eſt fame, & jejunio, nullo ibi reperto fructu, tabeſcere; & ſi quem forte

perſtringit *Melchior* CANUS, qui uſque adeo argumentis a ratione ductis addixerunt ſe, ut ſive diſputent, ſive ſcribant, ſcripturam ſacram, ſanctorumque Patrum libros ne legiſſe quidem videantur: ut ipſe loquitur initio libri noni de locis theologicis. Sane quotus quisque eſt ex ſcholaſticis, qui non ſæpius verſet, & ſtudioſius, obvium quodvis ſyſtema theologicum, quam ſcripturam, quam ſanctorum Patrum ſcripta, conciliorum acta, aliaque eccleſiaſtica monumenta. Et ſi etiam ſubinde quidquam de his rebus in medium affertur in tractatibus, & diſputationibus ſuis, fit tantum per tritas aliquas jam olim excerptas ſententiolas, *quas*, ut inquit *Lud.* VIVES lib. I. de cauſis corrupt. art. *paſſim jactant, & ubique inculcant, quantumcunque ſint iis, de quibus loquuntur alienæ.*

Quæ-

te illis fructum invenire contingat, ſimilis eſt pomis Sodomorum, quæ exteriore quidem ſpecie pulchra & decora videntur; ubi vero ea manu carpes, in pulverem ac fumum ſolvuntur. *Et paulo poſt:* Nunc autem, *ait*, pleroſque videmus ſcholaſticos ſacrarum inconcuſſa teſtimonia literarum tam tenuis æſtimare momenti, ut ratiocinationem ab auctoritate ductam velut inertem, ac minime auctam, ſibilo ac ſubſannatione irrideant, quaſi ſint majoris ponderis, quæ phantaſia humanæ imaginationis invenit, quam quæ divinitas cœlitus aperuit.

Quædam etiam a principibus ſuæ ſectæ eitata traduntur per manus, cum eo intellectu, & interpretamento, ad quod torſit illa, qui ad placiti ſtabilimentum inducebat. Ita nunc, ut idem paulo poſt ait, *HIERONYMUS, AUGUSTINUS, CHRYSOSTOMUS, & priſci illi non ex ſuis ipſorum monimentis cognoſcuntur, ſed ex collectaneis ſententiarum* Petri *LOMBARDI, ex eatena aurea D. THOMÆ, &c.*

CAPUT IX.

De nimio dialectices, ac philoſophiæ uſu.

I. Hæc quidem de ratione humana, quantum ſibi in theologia arrogarit, quove licentiæ ſit prolalapſa: jam quædam etiam dicenda de rationis directrice dialectica, quam late dominari in hac ſacra diſciplina eam, multi indulſerint. Inſanus ſit, qui uſum dialectices in theologia neget; tantum hic de nimio uſu ſermo eſt, qui tunc committitur, quando non amplius ut famula ſervit, ſed dominatur: quando nimirum ex topicis ſuis regulis contra aſſertiones theologicas argumenta format, at-

De nimio dialectices uſu.

atque concluſiones arceſſuntur: dum poſitionibus conſtitutis, ad ea probanda axiomata logica & *maximæ* topicæ, aut iis etiam aliquid minus pro fundamento aut medio termino ſumitur, neglectis fontibus theologicis. Atqui hoc nomine theologiam ſcholaſticam vituperari, ac dudum ſeſe probro expoſuiſſe, jam ſenatus academicus Pariſienſis an. MDXXX. profeſſus eſt, uti in ejus hiſtoria ad eum annum refertur, *academiam Pariſienſem ſummo ludibrio hactenus exteris nationibus fuiſſe non aliam ob cauſam, quam quod omiſſis evangeliis, & ſanctis eccleſiæ doctoribus* CYPRIANO *&c. ſophiſticem neſcio quam, ac dialecticem in qua non placuit* DEO *ſalvare ſuum populum, noſtrates tamen theologi profiterentur.*

De altercandi prurítu.

II. Deinde quantis omnia clamoribus, & contentionibus perverſo dialecticæ uſu ſcholaſtici implere ſiverint, ut dicamus ordo expoſcit. *Diſciplina diſputationis* teſte S. AUGUSTINO (a), *ad omnia genera quæſtionum, quæ in ſacris litteris ſunt, penetranda, & diſſolvenda plurimum valet, tantum cavenda eſt ibi libido rixandi.* Sed id ipſum eſt, a quo minime in hac diſputandi diſciplina ſibi cavent, qui ad diſputandum accedunt, non tam ut veri-

(a) L. I. de doct. chriſt.

veritatem propugnent, quam ſuam opinionem. Quotidie diſputatur in ſcholis, nec quidquam efficitur: ſolus enim contradicendi conatus pleroſque ad diſputandum provocat, non veritatem aut diſcendi, aut docendi ſtudium: nec pro veritate pugnatur, ſed pro victoria: & plerumque is victor evadit, qui inani garrulitate cæteros prævertit, ut graves ante me notarunt auctores. Nemo alteri facile ultimum dicendi locum concedit, ne ſi non ultimus locutus ſit, victus videatur. Etiam qui humi proſtratus eſt, clamat, & tandem clamore vincit: & cum ſemel quiſquam aliquid ſe valere in iſta rixarum ſchola conſpicit, nihil jam diſputandi licentiæ anteponit, omnem in contradicendo voluptatem, omnem in altercando gloriam reponit. Nemo eſt, quem talis non provocet: nihil tam certum, & exploratum, quod in dubium vocare non audeat. Non tali ſatis eſt, eos, quorum opiniones ſuæ contrariæ ſunt, laceſſere: ſed etiam contra illos, quibuscum conſentit, in arenam deſcendit. Quid tam leve, cujus gratia ipſe non ſuperos, acherontaque movendos putet? fac, ut talis adverſarium non nanciſcatur, ipſe ſibi facit: quidquid ab alio profertur, habet, quod ei opponat, quod oblatret.

Quid mirum, ſi his a teneris, quod ajunt,
unguiculis aſſueti homines, hoc lacte in
in ſcholis enutriti, eam altercandi, con-
tradicendique conſuetudinem contra-
hant, quam deinceps per omnem vi-
tam non deponant. Graviter conqueri-
a tur de hac re *Ludovicus* Vives (a) his
verbis. *Puer in ſcholam deductus primo
confeſtim die jubetur diſputare, & docetur
jam rixari, qui fari nondum poteſt.* Adiri
ſane meretur auctor iſte, & legi loco
a nobis laudato: ubi inſignibus elo-
quentiæ coloribus depingit hunc male-
ſanum altercandi pruritum, tum in aliis
ſcientiis, tum etiam in theologia vi-
gentem; nullo alio ſtudiorum fructu,
quam præſenti animo non cedere adver-
ſario, intrepide eum vel aggredi, vel
ſuſtinere, & callere, quo robore, qua ar-
b te, qua ſupplantatione ſit ſubruendus. (b)
Qui ſane litigioſus diſceptandi modus,
nulla pietate conditus, omnibus viribus
&

(a) De cauſ. cor. art. L. I.

(b) Miretur aliquis, *inquit loc. cit.* quei poſſint in rebus apertiſſimis, ſimpliciſſimis, primis? nihil eſt tam liquidum, tam clarum, quod quæſtiuncula aliqua velut vento excitato non perturbent. Inertiſſimæ datur torpedini, nihil invenire, etiam fulgore ſolis, quod obſcures in rebus explicatiſſimis, quod invol-
vas

& artibus e theologia eſt propellendus, unde tot tumultus & tragœdiæ excitantur magno animorum æſtu, de rebus quandoque flocci & inutilibus, quandoque ejusmodi, quas non tam perſcrutari, quam adorare, ac ſumma modeſtia ſuſpicere præſtaret, tempus interim piis & utilibus collocando diſquiſitionibus.

III. Nemo ignorat, quantam is ſibi in ſcholis mereatur laudem, qui in utramque partem diſputare ex tempore queat, Græcorum more, nimirum gentis loquaciſſimæ. Sed diſcamus vel etiam Ethnici CICERONIS exemplo & teſtimonio, iſtud vanæ gloriolæ aucupium deridere, & repudiare: qui cum in libro ſuo de amicitia hunc Græcorum morem eruditorum hominum eſſe affirmare videatur, ita de eo in perſona LÆLII diſſerens: Diſcep di facu ac quæ ſtiones utramq partem

vas in duriſſimis, ac inflexibilibus; quod plices & replices. *In eosdem etiam calamum ſtringit.* CANUS *L. VIII. de loc. theol. c.* I. *theologos*, quaſi ad diſcordiam natos, qui tum optime diſſeruiſſe ſe putant, cum contra doctores dixerint, ut non tam verum inveniſſe velle videantur, quam adverſarios convincere, concertationibusque & rixis totas chartas implere: qui ſane cum omnia ad pugnam referant, nihil cogitant, quam vera ſint, quæ aſſeverant, ſed quam poſſint ea ipſi tueri, quæcunque ſemel defendenda ſuſcepiſſent.

ferens: (a) *Doctorum eſt iſta conſuetudo, eaque Græcorum, ut iis id ponatur, de quo diſputent, quamvis ſubito:* in quæſtionibus ſuis Tuſculanis ſic ATTICUM loquentem facit, atque hoc oblatum munus detrectantem: *Quid mihi nunc vos tanquam alicui Græculo otioſo, & loquaci, & fortaſſe docto atque erudito, quæſtiunculam, de qua meo arbitratu loquar, ponitis?* Deinde in iis concertationibus, ubi non quod ſentiendum quis putet, illud aſſerendum ſumit, ſed in quo ab altero diſſentiat: ut ſi adverſarius ajat, ille neget; ſi iſte neget, ille affirmet, quis non videt de veritatis indagatione nihil agi? Poſſe hæc exercendi ingenii cauſa alibi uſum habere concedendum; ſed a theologia, ubi æterna veritas diſcutienda eſt, melius omnis, quæ ob veritatis amorem non fit, relinquitur diſceptatio. Et tamen fere ſcholaſtica ejusmodi problematicis quæſtionibus abſolvitur: ubi ſtudioſe ex univerſa theologia ejusmodi res ſelectæ videntur, ut eo melius & ſecurius poſſent diſceptationibus inſervire. Quo enim ex tempore in academiis tam ſcrupuloſe facultates theologicæ ſunt diſcerptæ, ut ſcripturiſta, polemicus, canoniſta proſequeretur ſua, ſcholaſtico nihil relictum eſt

(a) CIC. de amicit. & 1. Tuſcul.

eſt circa ipſas principales chriſtianæ doctrinæ cauſas. Hinc pleraque tractant, quæ ſine periculo in utramque diſceptari poſſunt partem. Orta hinc ſunt ſectarum nomina *Nominalium*, *Scotiſtarum*, *Thomiſtarum*, *Recentiorum*, & alia; unde fieri nequit, ut non ſtudia partium, rixæ, contentiones, odia oriantur inter tot opinionum diverſitates.

IV. Quod ea ſpectat, quæ ſalva fide in utramque partem diſputari valent; ſicut nemo cohibeat, ut quis, quam velit, ſententiam complectatur; ita haud ſcio, an cui prudenti probetur, ut quam quis ſemel propugnare cœperit ſententiam (quod eſt alterum extremum, in quo multi turpiter hærent) eam jam veluti indubitatam, & inconcuſſam jactet. Quem morem a VAVASSORE pulchre adumbratum, damnatumque videmus: *Eſtne*, inquit (a) *quidam*, *qui de omnibus facile pronunciet* (*quam multi autem generis hujus ſunt?*) *qui nulla de re dubitet*, *qui audacter affirmet*, *qui nihil retractet*, *qui verbum illud conſideratiſſimum uſitatæ conſuetudinis*, *arbitror*, *aut*, *fortaſſe*, *aut*, *videtur*, *quo nos etiam tunc magis utimur*, *cum magis ætate provecti*, *magisque de humana errandi facilitate edocti experiendo ſumus*, Pervicacia in defendenda ſententia ſemel ſuſcepta.

(a) Orat. 8. ed. Amſtelodam.

ex tota oratione ſua tollat: & quæ loquitur, omnia certe ſe ſcire dicat? Hic vero eſt inveteratus ſcholaſticorum mos, quæ ſemel viſa ſunt, indubitata concludere, invictaque pertinacia tenere: ſumma contentione propugnare, ad ravim uſque inculcare, ac omnia potius moliri, quam a ſententia deflecti. Idem fons & origo hujus eſt corruptelæ, qui ſuperioris. Quam parum vero in his partium ſtudiis ipſa ratio, ipſaque veritas in conſilium vocetur, vel inde patet, ut jam habitum aliquem induere idem ſit, ac ſententiam, ac ſectæ opinionem ſuſcipere. Tantum opus eſt, ut veſtem Dominicanorum ſuſcipias, jam Thomiſta es; Franciſcanorum ſacris imbuaris, Scotiſta efficiaris; Jeſuita fias, & recentior audias; & pro hujus, aut illius opinionibus, tanquam pro aris & focis pugnes, potiusque vitam exuas, quam ut in levi aliqua re a ducis tui ſententia decedas. Eſt equidem hoc opportunum contra Pyrrhoniſmum remedium, in quem incidere ob varias ſcholaſticorum partes & ſectas pronum eſt, ſed alias perverſitates & mala poſt ſe trahit.

Philoſophandi ſtudium nimium

V. Cauſa & ſentina malorum, quorum quosdam e ſchola theologos reos egimus, nimium eſt philoſophandi ſtudium, quod diu-

diuturno tempore theologiam detinuit, totque Sophiſtas progeneravit, atque ejusmodi theologos, qui in problematicam quandam artem theologiam procuderunt. In myſteriis & capitibus religionis ludere ſic non licuit; ſeparatis igitur, ut paulo ante memini, dogmatibus ipſis maxime controverſis cum hæreticis, atque polemicæ relictis: reliquis ſcripturiſtæ, canoniſtæ &c. appropiatis, ſcholaſtice libere ſuis commentis, & diſceptationibus indulgere potuit: dum nihil reſidui permanebat præter πάρεργα quædam & ramenta: hæc philoſophicis conceptibus ſunt incruſtata, atque de ejusmodi lana caprina perpetuis contentionibus, diſſenſſionibusque fuit actum. Unum commodum hinc enatum illud eſt, quod idipſum in cauſa eſſet, ne ullis capitibus religionis inter ſe diſſiderent, cum de nullis capitalibus rebus contenderent. Aliter antiquis contigit, quando homines maleſani philoſophiam chriſtianæ doctrinæ miſcuerunt, plerumque enim in adiaphoris opinationibus non permanſit res, ſed ad hæreticas uſque ſententias perventum. Noti ſunt, qui ex PYTHAGORÆ, PLATONISque ſchola emanationes divinas, eorumque Syzigias, & Pleromata in chriſtianam religionem importarunt.

in ſcholaſticis, at non tam periculoſum ut olim.

tarunt. Noti qui ARISTOTELIS olim inventis, ac præſertim dialectica ad exitium, & peſtem abutentes in abſurdos ſermones delapſi ſunt, errores ſuos acriter ſubtiliterque contra veritatem defendentes.

Non tamen ſine exceſſu.

VI. Non eouſque dæmonis conatus invaluerunt, quando poſterioribus temporibus philoſophia theologiam occupare cœpit. BOETIUS in occidente, & DAMASCENUS in oriente philoſophiam theologiæ junxerunt, ſed innocuo ſtudio; intra ſuos enim limites res conſtitit. At poſtea eouſque res venit, ut non ſint veriti, ARISTOTELEM cum PAULO contendere, & theologiam philoſophicis ſubtilitatibus implicare, ut in theologia philoſophia regnaret, & vix jam umbra genuinæ theologiæ in ſcholis ſupereſſet, atque una prope ex philoſophia & theologia ſcientia redderetur. Nimirum eſt hæc humani ingenii indoles & curioſitas, ut ſua commenta, & figmenta extollere nitatur ad divinas uſque res & myſteria; cum cœleſtis doctrina potius in eum finem data ſit, ut humanas emendet aberrationes. Hinc chriſtiana fides ab ejusmodi hominibus prædicata eſt, qui ſapientiam hujus ſæculi, Græcorumque philoſophiam contem-

temnebant, huncque contemtum in magna etiam laude ponebant. A primo mundi exordio patriarchæ, & pii homines pietatem potius & fidem coluerunt, quam humanas ſcientias ac philoſophiam. *Ut autem*, ſunt verba illuſtriſſimi HUETII (a), *fidem aſpernari cœpit ratio, tum extitit philoſophia, nihil non ſibi pervium, nihil non ſibi licitum rata.* In ipſum etiam chriſtianiſmum, ut comperimus, experimurque, ſeſe ingeſſit, atque ad hæc uſque tempora graſſatur maxime in ſcholaſtica, quamvis quodammodo innocua, & ſine palmaribus erroribus.

VII. In hoc autem maxime abuſus iſte verſatur, ut principia rationis & philoſophiæ adhibeantur tanquam fundamentum ad probandas propoſitas theſes, & concluſiones; ſicque mixtum quid ex theologia & philoſophia efficitur, confuſio diſciplinarum, tranſcenſusque a genere in genus: dum non ex principiis artis, id eſt, doctrina chriſtiana, verboque revelato, ſed ab extraneis materiæ ipſæ ac quæſtiones, aut firmamenta cauſæ petuntur. Non ſcriptura ſacra, ſed philoſophia profana in ſubſidium vocatur, & auctoramentum præ-

In quo potiſſimum abuſus philoſophiæ in theologia conſiſtat.

(a) Alnet. quæſt. L. I. c. 5. n. 2.

a præſtat. *Hujusmodi*, inquit CANUS (a) *nos ipſi, præſertim in Italia, vidimus multos, qui ſcriptura ſacra neglecta, ad horum philoſophorum doctrinas tanquam ad Syrenum ſcopulos adhærebant.* Alia ex
b *Melchior.* CANO affert (b) *Lud. El.* DUPINIUS, nec dubitat, peſſimorum fructuum in ſcholaſtica culpam in philoſophiam & dialecticam eſſe conferendam. Recenſet etiam abuſus, qui contingant dialectices præprimis.

CAPUT X.

De neglectu artium, & ſubſidiorum, quæ perfectum theologum efficiunt.

De neglectu aliarum artium theologum juvantium.

I. Poſtremo jam fere loco illud multorum ex ſcholaſticis vitium pono, quod ſua malignitate non modo poſtremum eſt, ſed e præcipuis unum & capitale: quod omnibus illis diſciplinis ad theologiam inſtructi non accedant, quæ rem theologicam juvent, perficiantque. Quotus enim quisque eſt, qui ad theologiam præter Latinæ linguæ, & philoſophiæ alia adjumenta afferat, aut etiam afferenda cenſeat? Quin etiam

(a) Lib. IX. c. 9. de loc. theol.
(b) Meth. ſtud. theol. c. 3.

etiam ſunt, qui contemnant, & quidquid ſuas ſubtilitates, & aranearum telas non ſapit, ut profana, ut ſacrilega traducant; theologo chriſtiano indigna, aut nihil neceſſaria, ac inutilia judicent. (a) a

II. Inſcitam hanc quorumdam opinionem, qui artium ſaltem profanarum ſtudium ad ſacram theologiam non adjungendum rentur, refellam non meis, ſed D. Hieronymi (b) verbis ex quadam illius epiſtola, qua nimium ſcientiarum ſæcularium apud chriſtianos ſcriptores uſum exprobranti, ita reſpondet: *Quod autem* b

Contra veterum monita, & exempla.

(a) Scribit noſtrorum hominum quiſpiam, *loquitur in hanc perverſitatem, alias etiam artes contaminantem*, Vives *L. I. de cauſ. corrupt. art.* de philoſophia, de jure, de theologia, de re medica, admiſcet hiſtoriam ineptiſſime narratam, & falſo negat, hoc ſuum eſſe inſtitutum: attingit aliquid de coſmographia inſcite, negat eſſe ſuum inſtitutum: loquitur de vi verbi imperite, negat eſſe ſuum inſtitutum: de arbore, de animante indocte, negat eſſe ſuum inſtitutum. Quid eſt ergo tandem tuum inſtitutum? Nihil ſtatuiſſe, recte dicere. Quam eſſe putamus ejuſce rei cauſam, niſi quod veteres & evolvebant omne librorum genus, & intelligebant: iſti nec inſpiciunt, & fruſtra inſpicerent egeni lucis illius, quæ nos ad intelligentiam artium, quæ in iſtis nulla eſt prorſum, adducat.

(b) Ep. ad magnum orat. Rom.

autem quæris, inquit, *in calce epiſtolæ tuæ, cur in opuſculis noſtris ſecularium litterarum interdum ponamus exempla, & candorem eccleſiæ Ethnicorum ſordibus polluamus; breviter reſponſum habeto. Nunquam hoc quæreres, ſi ſcripturas S. legeres; ſi interpretes earum omiſſo ſupercilio evolveres. Quis enim neſciat, & in MOSE, & in prophetarum voluminibus quædam aſſumta de gentilium libris &c.* Nimis longum foret, omnia afferre, quæ ibi in hanc rem quam maxime apposite porro diſſerit. Qui plura deſiderat, adeat S. AUGUSTINUM, & quæ hic ſanctiſſimus doctor in ſuis libris, quos de doctrina chriſtiana inſcripſit, de ſæcularium ſcientiarum utilitate, quam ad rerum divinarum intelligentiam conferunt, pluribus proſequitur, legat. Nolo in hac re longior, moleſtiorque eſſe, aut nimis multa ex peregrinis artibus flagitare, cum hactenus adduci plerique nequiverint, ut domeſticis etiam quam maxime, ac propriis ſuis principiis, quibus theologia niti debet, ſi firmiter ſtandum illi eſt, ſcripturæ ſacræ, conciliis, patribus, & reliquis theologicis fontibus operam navarent.

Ac rei exigentiam.

III. Ex ſcientiis theologiæ ſtudium juvantibus, facile, meo quidem judicio,

in

in theologo deſiderari queant nonnullæ, quæ non niſi parcius aliquid ad rem theologicam conferunt, ſi modo linguarum politiorum, humaniorumque litterarum, hiſtoriarum, & quæ ad eas neceſſaria ſunt auxilia, omnisque antiquitatis aliqua non ſuperficiaria notitia & facultate, quibus moleſtius caret theologia, imbuti accederent. Hunc neglectum facunde P. VAVASSOR (a) in ſcholaſticis carpit, cujus verba non poſſum non hic afferre, ut ut prolixa ſint.

CAP. XI.

(a) Age, *inquit orat. 9. de vit. curioſ.* quisquis ea re plurimum te ſcire putas, quia unum agis, ac ſollicitas, in eodemque hæres, & commoraris ætatem, neſcis, mihi crede, quanta neſcis; quot tibi ad res aditum iſto tuo in conſulto conſilio præcluſeris, quam varias, quam eximias, quam ſalutares ac neceſſarias; ut tuum illud neſcio quid unum, quod altius impreſſum, obrutumque reris, effoderes. Quodne dubitetis ipſi, proponite, auditores, ob oculos vobis theologum aliquem unum iſto de genere, ut prædicari de ſe, ac nominari volunt, profundorum, quem ſchola, ſeu junior theologia, in gremio, ſinuque ſuo eduxit longum otium contemplando exercuit, altercatio pertendendo corroboravit. Is totum ſe in hanc facultatem, ſine ulla exceptione operæ, ac laboris immerſerit: huic pueritiam, huic juventutem, huic ætatem firmam conſecratam eſſe, additamque voluerit, diſcendo, docendo, ſcribendo: idem præterea non aliud in vita

CAPUT XI.

Impediunt ſcholaſtici augmenta ſcientiæ theologicæ, quia in magiſtrorum dictatis acquieſcunt.

Scholaſticorum deſidia propria induſtria augendi theologicam ſuppellectilem.

I. Supereſt & alius quidam varietatis multiplicitatisque defectus; quem dudum in ſcholaſticis redarguit *Baco* VERULAMIUS augmentorum ſcientiarum ſitientiſſimus, vitiorum obſervator callidiſſimus; quo non modo neglectarum aliarum artium incuſantur, ſed etiam intermiſſi ſtudii contemplandi, ac varias lucubrationes aliorum ruminandi rei aguntur. Unde quidem ſi BACONEM (a) audimus, ſcholaſtices omnis depravatio ſuum ortum maxime trahit. Ipſius verba audiamus: *Certiſſimum eſt*, in-

a

egerit: nihil Græce ſcire, parum Latine curare: rerum geſtarum hiſtoriam, velut hominum fide, ac teſtimonio nixam repudiarit: ordinem temporum, ceu fluxa quædam; ſitus locorum, ceu bruta, & rudia: gentium leges ac morem ceu mortalia, & caduca aſpernatus ſit: cæteras artes, & doctrinas liberales præ ſua ſicut ULYSSES Ithaca, aut ſicut PARIS HELENA, viles duxerit; ſic ut neque aditu, neque conſpectu dignas judicaverit; non earum cauſa manum verterit. Amabo ejusmodi viro qualem de-

(a) De aug. ſcient. L. I.

inquit, *ſi modo ſcholaſtici ad inexplebilem ſitim veritatis, & continuam agitationem ingenii, varietatem lectionis, & contemplationum adjunxiſſent, inſignia profecto illi extitiſſent lumina.* Fortaſſe miretur aliquis, quod contemplationum varietatem in ſcholaſticis deſideret, qui a continuis ſuis ſpeculationibus etiam nomen ſunt ſortiti. Et ſuperius ſatis eſt oſtenſum, quam multum & nimis etiam, quam par ſit, in excogitandis ſubtilitatibus ſibi indulſerint, omniaque ſua anxie quæſita, ſcrupuloſe excogitata, perplexitatibus involverint. Sed hæc ipſa in cauſa ſunt, quare contemplatio jam in ſcholaſticis requiratur. Hæc contemplandi copia, contemplationum inopiam in theologiam intulit. Coguntur enim modo ſcholaſtici ſuum tempus conſumere, ut probe eas ſubtilitates intelligant, quas jam in aliis repererunt, ipſis interim, ut etiam ſua, in lege Domini

deſcripſi, cum ſua hac, quam afflictim deperit, anicula, quid infantius? Quid ſpoliatius? Quid incultius, atque horridius? prætereo, quam ſit puer, qui, quid antea, quam natus ſit, acciderit, neſciat. Sileo quam mutus, idemque ſurdus, qui vix aliena lingua loquatur, vix loquentem exaudiat. Meminiſſe quidem volo, quam barbariem pronunciatione, ac vocis ſono, quam imperitiam rerum quotidianarum, & in medio ſitarum præſeferat &c. &c.

contemplandi, facultate utantur, aufertur tempus: ut hinc omnis augendæ rei theologicæ ſpes præciſa ſit, & evaneſcat.

Reducta ſcrupuloſe theologia in formam artis ejus augmenta impedit.

II. Huc accedit, quod alibi luget BACO (a), reductio hujus ampliſſimæ doctrinæ in certam methodum & artis formam, a qua deflectere nefas putetur. *Quod cum ſit*, inquit, *plerumque ſcientia, aut parum aut nihil proficit. Nimirum*, pergit, *ut Ephebi, poſtquam membra, & lineamenta corporis ipſorum perfecte efformata ſunt, vix amplius creſcunt; ſic ſcientia, quamdiu in aphoriſmos, & obſervationes ſpargitur, creſcere poteſt, & exurgere, ſed methodis ſemel circumſcripta, & concluſa, expoliri forſan, & illuſtrari, aut ad uſus humanos edolari poteſt, non autem porro mole augeri.*

Item ſervitus, qua magiſtris addicuntur in quorum verba juratur.

III. Quam in rem ab iis puto potiſſimum peccari, qui ſibi ſemel dictatorem aliquem ſelegerunt, in cujus verba, ſi non omnino juraverint, quod tamen fieri paſſim videmus, toti tamen concedant, & conquieſcant. (b) Mirum videa-

(a) Loc. cit.

(b) Ah! *exclamat* VIVES *lib. I. de cauſis corrupt. art.* quanto ſe fructu diſciplinarum fraudant, quod ſemper aliis credunt, nunquam ad

deatur, quare in mechanicis primos inventores pauca excogitaſſe cernamus, quæ tempus deinde ſuppleverit, & perfecerit: in ſcientiis vero primos auctores longiſſime penetraſſe, tempus vero pluſima detriviſſe & corrupiſſe experiamur. Nec aliam hujus rei rationem eſſe putat VERULAMIUS, quam quod in artibus & ſcientiis liberalibus ingenia multorum ſub uno ſuccubuerint, quem tamen ipſum ſæpe numero ſequaces potius depravaverint, quam illuſtraverint: quod in theologia factum eſſe, puto a nemine neſciri. Idem quamquam eam ſibi regulam non diſplicere ajat: *Oportet diſcen-*

 tem

ad ſe ipſi revertuntur, nec ſe vocant in conſilium, ut examinent, cujusmodi ſint, quæ tanta cura addiſcunt. *Joan.* GERSON ſuo jam tempore notavit maxima mala, quæ in theologiam irrepſerunt, quod doctores in certas factiones abeant, & partes conſectentur: Quod, *ait epiſtola ad ſtudentes collegii Navarræ*, contentioſæ opinionum atque ſententiarum partialitates quædam illic nimis pertinaces perſtrepunt, quæ & ſtudium veritatis interrumpunt plurimum, & totum corpus univerſitatis actuoſum, inquietum, & parum modeſtum, & tumultuoſum magis, quam requireret profeſſio, conſtituunt.... Obſunt præterea partialitates quædam affectatæ, & vincendi pertinax animoſitas; perſonarum inſuper, nationum, vel acceptio vel contemtus. Non enim ambulare ſinunt in domo DEI cum conſenſu per veritatis atque charitatis iter &c.

tem credere; ei tamen hanc jugendam eſſe auctor eſt: *oportet jam edoctum judicio ſuo uti.* Ita ut diſcipuli magiſtris temporariam quidem fidem, judiciique ſuſpenſionem, donec penitus combiberint artes, concedant; plenam autem libertatis ejurationem, perpetuamque ingenii ſervitutem non ſtatuant, diſcipulos ſe præbeant, mancipia non vendant. An vero illi, qui in verba magiſtri jurant, aut etiam ſervitutem non juratam quidem, religioſiſſime tamen, obſervant, diſcipuli ſunt, vel mancipia?

Et piaculum ducunt aliquid præter ipſorum dictata docere.

IV. Quid illi? qui nihil in theologia afferendum, docendumque putant, quod non aliunde, ab aliis jam dijudicatum, depromſerunt. Qui ſtudioſiſſime cavent, ne quam periodum, ne dicam ſententiam in medium producant, quam ab alio non mutuaverint: ne quid doceant, aut teneant, quod ab aliis non hauſerint, paucis illis quidem, & ſibi etiam invicem ſuccinentibus ſcholaſticis commentariis. Atris coloribus pro ſuo more hanc pravam conſuetudinem ſcholaſticorum depingit ERASMUS *Roterod.* (a) quo ſcholaſtice nullum unquam

(a) *Quam æquum illius ſit judicium, penes alios ſit decidere*: Omnes fere, *inquit L. I. antib.* can-

quam infenſiorem hoſtem eſt experta, nec eloquentiorem. Certe carpendus jure merito eſt, ille ſcholaſticorum neglectus varietatis, & lectionis maxime propriæ contemplationis, qui intra paucorum auctorum congeſtorumque ſpacia concluſi, his totam ſuam judicandi, contemplandique facultatem conſecrant, mancipantque, eorum ſolum verba & ſententias colligentes, veritatem ipſam non ſatis ipſi ruminantes.

eandem cantilenam canunt, & coccyx coccyci ſuccinit. Eſt enim huic ſcriptorum generi moris, nihil ſuum ponere, ſed diverſorum dicta, atque hinc decerpta congerere, non modo diverſa, verum etiam aliquoties inter ſe pugnantia: ſat habent coadcervaſſe, ceterum judicii onus lectori relinquentes. Cui ubi jam longa lectione cerebrum vertigine rotari, & caligare acies cœperit, non multo certior ſurgit, quam DEMOPHILO ille TERENTIANUS.

CAPUT XII.

De morum corruptelis ex ſcholaſticis vitiis oriri pronis.

Corrupta morum doctrina.

I. Hucuſque eæ depravationes ſunt poſitæ, quæ ipſam hanc ſacratiſſimam diſciplinam infeſtarunt, ejus ornatum dehoneſtarunt. Quid dicam de corrupta morum doctrina, quæ regnante potiſſimum ſcholaſtica invaluit, quando non amplius ſpiritus chriſtianiſmi in regulis morum attendi cœpit, ſed ex dictamine perverſæ rationis *ſolipſiſmus* quidam introductus eſt; atque pro norma actionum humanarum habita eſt utilitas propria, ſuo cujusque judicio æſtimanda. Non gratiæ, ſed noſtræ miſeræ naturæ virium ratio inita eſt: neque in Ethica chriſtiana ipſa virtutis præcepta data, aut via ac ratio patefacta, ſed de objecto, ſubjecto, cauſis, definitione, diviſione multa in utramque partem agitata ſunt, quæ nihil ad profectum chriſtianum faciunt. Doctiſſimus Mabillonius fontem hujus rei, atque diſcrimen veteris & novæ moralis clare indicat, dum ſcribit *P. II. c.* 7. de ſtud monaſt. *Moralis doctrina purius ac ſincerius expendebatur, nec tot*

tan-

tantisque dubiis metaphyſicis, ut nunc, erat obnoxia. Verum ex eo tempore ad tot ſpeculationes deventum eſt, ut ex nimio, ac immoderato ratiocinandi acumine nonnunquam vel ipſa ratio deſierit.

II. Sunt aliæ præterea corruptelæ, quibus eorum animi, & mores inficiuntur, qui ætatem, ingeniumque terunt in ſcientia tot vitiis ſcatente. Philoſophi illi veteres quanto in honore fuerint ob honeſtatem vitæ antiquis temporibus omnes norunt; ſed poſtmodum, corruptis moribus, peſſime audierunt, ut etiam civitatibus pellerentur: illi nimirum, quos EPICTETUS inſectari, teſte ARIANO (a), & GELLIO, (b) ſolebat: ἄνευ τοῦ πράττειν μεχρὶ τοῦ λέγειν, τοῦτο τὸ ζῶον οὗ πάντες καταγελῶσιν. *Sine opere ſolis verbis perſtrepentes eſſe ejuſmodi animal, quod ab omnibus derideatur.* Theologia quo ſtudioſius eſt ſuſcipienda, ſi bona ſit, ac ſui ſimilis, divina nempe; tanto diligentius a vitiis eſt cuſtodienda ac repurganda. Maxime ſi ad eum non conducat ſcopum, quo unice collimare debet, ut vitam religioſam, & chriſtianam inſtruat, mores formet, mentem ſalutari doctrina imbuat,

Scientia præſertim theologica deberet bonos nos reddere.

a

b

G 5 pieta-

(a) L. III. c. 21.
(b) L. XVII. c. 21.

pietatis ſeminibus reſpergat. Namque ſic EPICTETUS eos philoſophos deridendos putavit, in quibus ſola verba, operis vero nulla induſtria: theologi, qui idem agunt apud chriſtianos etiam ſunt deplorandi, quod a ſua meta fœde aberrent, & in negotio, quod æternæ ſalutis pondus operari natum eſt, nec verbis utique, ſed operibus pendi debet, rectum non attendant momentum.

Sed pleraque vana, & futilia ſcholaſticæ hoc non præſtant.

III. Ad quid vero inanes rixæ, contentiones, & lites ſæpe de ſolis verbis, frequenter de anilibus, ut ita dicam, fabulis, vanis, frivolis, & futilibus quæſtionibus, in quibus omnia vanitas, nulla utilitas? Cui bono eæ ſpeculationes, & ſubtilitates, quibus ſua involvunt, neglectis interea ſacræ ſcripturæ, & ſanctorum Patrum ſcriptis, quæ pietatem inſtillare, devotionem excitare, & fovere accommodatiſſima ſunt? *Nicolaus* de CLEMANGIIS libro de ſtudio theologico in hoc vitio ſcholaſticorum carpendo totus fere eſt. Semel poſtquam illum Paulinum locum 1. Tim. III. 16. attuliſſet: *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum & erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo, ad*

om-

omne bonum inſtructus: Ad quæ, (a) inquit, *illa ſunt parum utilia, in quibus hodie plurimi exercentur, quæ licet intellectum utcumque acuant, nullo tamen igne ſuccendunt affectum, nullo motu excitant, nullo alimento paſcunt, ſed frigidum, torpentem, aridum relinquunt.*

IV. Cui ex integris perlectis ſcholaſticorum non bonæ notæ voluminibus, unica devotionis ſcintilla enata eſt? Quis melior ab eorum ſcriptis receſſit, vel recedere potuit, ubi omnia elata, præpedita: quæ omnes quidem intellectus vires exhauriunt, animum nihil prorſus movent? Cum econtra, ſi quis unicam paginam ex quovis obvio ſancto patre pervolvat, unctione S. Spiritus, haud obſcure ſit experturus, animum ad pietatis exercitia excitari, ad devotionem inflammari, ad virtutis exſtimulari proſecutionem. Quod vero horum omnium aliquis unquam ex ſcholaſticorum illis ſcriptis perſenſit, quæ cum totum hominem ad ſublimes cogitatus, & ſpeculationes intentum flagitent, nullum otium relinquunt piis motibus, & affectibus, quos ex divinorum myſteriorum contemplatione, conſidera-

Inep ſcho. ad fc dam tater infla dam voti

(a) Apud *Lucam* DACHERIUM T. I. ſpicil. in fol. p. 476. b.

ſideratione divinæ erga nos benevolentiæ, & miſericordiæ in diſpenſandis gratiarum ſuarum & innumerabilium beneficiorum largiſſimis muneribus, & theſauris exurgere neceſſum eſſet.

Imo vitiis quibusdam nutriendis apta videtur.

V. Porro ſi *littera* eſt, *quæ occidit*, ſecundum PAULUM: quid ſunt pugnæ illæ verboſiſſimæ, concertationes pugnaciſſimæ, quid illæ de verbis lites, niſi Paulinæ litteræ? Si *ſcientia inflat*, quæ magis apta eſt progignere inflantes ſpiritus, quam ea, in quibus ſibi homines excogitatis ſubtiliter humani ingenii telis placent quam maxime? Dum ſe tam excelſa, a communi hominum ſenſu remota intellectu aſſecutos eſſe, perſpicacia penetraſſe, inſpiciunt. Dum integras horas, & dies glorioſiſſime cum adverſario diſceptaſſe ſe ipſos mirantur, in quibus nunquam defuerit, quod objicienti reponerent, verborum funderent concatenatas ſeries, fortiter ſtarent. Id quod non ſolum pronitatem, & fomitem ad ſuperbiæ, & elationis vitium, ex vana ſcientiæ opinione naſci proclivem præbet, quin & jam præſentis, & radices agentis temeritatis, & arrogantiæ indicium præbet. Audiant *Nicolaum de* CLAMENGIIS, hominem pium, ac judicem juſtum loco mox a nobis laudato.

10. *Quid aliud eſt ſcientia, quæ omni pio affectu exuta ſolam intelligentiam inſtruit, niſi fomentum vanæ gloriæ, & lampas ſine oleo, qua a regni cælorum ingreſſu fatuæ virgines laudibus hominum delectatæ excluduntur? Illa luciferum luce cognitionis adeo ſublimiter inſignitum in illam inſaniſſimam extulit ſuperbiam, qua a ſummis cælorum ad ima inferorum præcipitatus eſt.* Quo alio ſpiritu ducti quidam tantis clamoribus omnia complent, tam variis ſubtilitatum nexibus, & involucris omnia diſtendunt, ut hinc gloriæ aliquam auram capere poſſint? Qui in ea perſuaſione verſantur, theologi præſtantiam, *cognitionem illam veritatis ſecundum pietatem* in altercando conſtitutam, & pugnaciſſimum quemque optimum eſſe rentur. Sapiente SENECÆ (a) monito & conſiſilio huc apprime congruente rem hanc concludam: ita vero loquitur ille: *Quid mihi profuturum eſt ſcire, an aliud ſit ſapientia, aliud ſapere? Quid mihi profuturum eſt ſcire illud bonum eſſe, hoc non eſſe? Temere me geram; ſubito hujus voti aleam tibi ſapientia, mihi ſapere contingat: pares erimus. Potius id age, ut mihi viam commonſtres, qua ad illud perveniam. Dic mihi, quid vitare debeam, quid appetere. Hæc eſt ſapientia, hoc eſt ſapere, non diſputa-*

(a) Epiſt. 117.

ſputatiunculis inanibus ſubtilitatem inaniſſimam agitare. Tot quæſtiones tibi fortuna poſuit, nondum illas ſolviſti, jam cavillaris. Quam ſtultum eſt, cum ſignum pugnæ acceperis, ventilare? Remove iſta luſoria arma: decretoriis opus eſt. O auream Ethnici hominis (cum non liceat PAULI diſcipulum agnoſcere) ſententiam. Utinam ruborem multis chriſtianis iis etiam, qui ſe divina tractare jactant, non incuteret.

CAPUT XIII.

Mala ex depravationibus ſcholaſticis in cætum chriſtianum redundantia.

Obſcuritas terminorum facit ut fidelibus pleraque myſteria explicari nequeant.

I. Ex pluribus malis, quæ ex iſta theologiæ ſcholaſticæ depravatione in univerſum chriſtianorum cœtum dimanarunt, aliqua ſolum levi brachio perſtringere liceat. Imprimis hinc accidit, ut cæteræ quævis optimæ artes, & diſciplinæ in contemtum abirent, & negligerentur: cum ii, qui ſcholaſticorum ſemel ſubtilitatibus & triciis eſſent immerſi, optimamque ætatem conſumſiſſent, aliarum ſcientiarum guſtum nullum haberent, & quæ ignorarent, facile deſpicerent. Sed de hac re

jam

jam quædam prælibata, & paulo poſt plura dicenda ſunt. Etiam inde provenit, ut omnis doctrina theologica iis ſolum jam poſſit eſſe cognita, qui ſe totos, & integros huic ſcientiæ dederunt, a cæteris vero, quod niſi ingenti ſtudio, & multo tempore vel *technici*, ut vocantur, *termini*, nedum ipſa ſcientia comprehendi poſſit, majorem partem ignorentur ſubilimiora quævis fidei noſtræ myſteria, quæ ſcholaſticis formulis implicata, nec populo fideli in concionibus explanari, nec etiam, a doctis, ac peritioribus, ſed ad alias res longius abſtractis, ex libris hauriri poſſunt. (a)

a

II. Haberent quidem, quod juſtæ excuſationis loco afferre poſſent ſcholaſtici, dicendo, non oportere quemque quævis altiora ſcire, & intelligere niſi & hinc fieri quam maxime pronum eſſet, utilia etiam a chriſtianis populis, & quæ animum ad pietatem & gratitudinem erga divinum Numen accendere queunt, dum proponuntur, non capi, aut maximum

Priventurque fructibus ex myſteriorum cognitione orituris.

(a) Hoc dudum agnovit NICOLAUS de CLEMANGIIS libro a me ante laudato: Inde, *ait*, eſt, quod ad prædicandum tardi adeo & ignavi ſunt, quia ſcientiam ad hoc utilem minime didicerunt, ſupervacuisque occupati, utilia & neceſſaria omiſerunt.

ximum negotium proponentibus faceſſere, ut evolvantur ſuis involucris. Quis dubitet, multo melius cum doctrina chriſtiana agi, ſi explanentur, quæ in illa obſcura, dilucidentur, quæ abdita & recondita explicentur, uti fecerunt ſancti Patres, quam ſi, ut hodiedum fit, ubi difficultas etiam nulla erat, adderetur.

Optima ingenia revocantur a theologiæ ſtudio ob ſpinas ſcholaſtices.

III. Quin etiam multorum eorumque aptiorum peritiorumque animi a ſtudiis adeo ſpinoſis revocantur. *Obſcuratis artibus*, ſunt VIVIS (a) ſæpe laudati verba, *remotis a ſenſu communi, converſis ad ludicra quædam ſpinoſa & inamœna, ſine ullo prorſus emolumento ad vitam, præclara ingenia & ſolida, at cum magno cum ſuo, tum publico fructu ſtudiis vacatura, ab ſchola refugerunt. Nam ubi paululum modo ad illas ſe litteras, arteſque applicuiſſent, ceu ſpecimine quodam & exemplo capto reſiluerunt protinus, non a peritia, quam illa ingenia unice expetebant, ſed a carnificina animorum inutili ſeu potius damnoſiſſima: videbant enim ſub tot corticibus tam duris nihil occultati nuclei, inanem ſumi laborem, ubi nihil ſperaretur fructus, tum ſe a rectis & naturalibus ſenſibus ſtudio illarum artium* ad

(a) De cauſis corrupt. artium L. II.

ad detortiſſimas, ac depravatiſſimas deduci artes ac diſciplinas, illas juſſerunt valere, & earum poſſeſſione ceſſerunt ingeniis cum artibus congruentibus, ut ſimiles haberent labra lactucas. Itaque vacuam & derelictam poſſeſſionem artium obſcuri homines, & abjecta ingenia occuparunt. Quodſi hic non ſapit veritatis teſtis, dabo alium, qui teſtimonii veritatis cauſa purpuram geſſit. *Ultro ſe offert ratio,* (in hanc rem diſſerit Emin. THOMASIUS in Indiculo Intr. theol.) *quamobrem theologica ſcripta Patrum in omnium olim manibus haberentur, & haud magna difficultate intelligerentur a quovis, dummodo inferiora rudimenta liberalium artium didiciſſet, & ſano prudentique judicio præditus eſſet: cum recentiora econtra ſcripta ſcholaſticorum viri ceteroqui ſani judicii, prudentes, doctique in eccleſiaſtica hiſtoria, ſanctisque conciliis & canonici juris profeſſores, nec primoribus labris guſtent, nec extremis digitis attingant; ſed ſoli ſcholaſtici legant, ſolique ſcholaſtici, ſi tamen omnes intelligant: imo ſi ipſimet acutarum quæſtionum auctores, quæ argutiſſime tractant, non intelligunt, ut feſtive dicebat theologus eximius Melch. CANUS, certe hic non aliam video rationem, quam quod alius modi ſit ſtilus Patrum ac ſcholaſticorum: ille planus aptatus ad omnes,*

hic ſubtilitatibus, acuminibus, ac tricis refertus, reſervatus ad paucos.

Etiam ad officia publica receptus ingeniorum ſelectus impeditur.

IV. Sed ad aliud ex bellatrice theologia progrediens, iſto etiam pejus, malum deſcendamus. Illud in eo ſitum eſt, quod facile contingat, ut quo quisque confidentiſſimus eſt, & ad aſſerendum, aut inficiandum projectiſſimus, ita idem ſcientiſſimus, & litterarum copia inſtructiſſimus non ſolum ab imperitorum natione, ſed etiam ab iis habeatur, a quibus cathedræ, munera, & officia publica penduntur: Is econtra, qui has inanes tricas, & ſubtiles telas ingenii magnitudine deſpiciat, qui probitatis ſenſu, & modeſtiæ imbutus a perpetuis digladiationibus alienus eſt, alteri in aſſerendo impudenti, in contendendo temerario poſtponatur. Magna ſæpe injuſtitia hac ratione optimæ indolis, & ingenii maturique judicii, & perſpicacis juvenibus, & viris fit, dum hi relinquuntur naturæ ſedatioris, & hinc plerumque melioris, illi aſſumuntur, qui lingua quidem proniſſimi, audacia pervicaciſſimi, ſed forte ingenio minus pollent; namque, ut Fabius (a) advertit: *Quo quisque ingenio minus valet, eo magis attollere ſe ac dilatare conatur.* Et Plinius

(a) L. IV. Inſtit.

NIUS etiam obſervavit, recta ingenia verecundia debilitari, perverſa confirmari audacia. Sed quam multo aliud apud multos iniquos rerum æſtimatores eſt de ſelectu ingeniorum judicium! quam multos inanis clamoſitas mirandos facit; ſui quædam diffidentia cum optimo ingenio conjuncta contemptibiles reddit?

CAPUT XIV.

Mala ex depravatione ſcholaſtices in ipſos theologos viros eccleſiæ addictos, & cœtus religioſorum redundantia.

Perverſa ſtudiorum ratio in cauſa, quod quidam ſtudiis his fuerint infenſi præſertim monaſticis.

I. Sunt etiam aliqua ſingularius dicenda de iis incommodis, quæ theologia ſcholaſtica apud viros eccleſiaſticos religioſorumque cœtus efficere valet: quæ meo judicio non pauca ſunt, nec etiam exigui momenti. Non eſt mihi hic ſermo de iis perturbationibus, quas in diſciplina eccleſiaſtica, & monaſtica relinquit, quæ tamen magnæ & multæ ſunt. Etenim multum temporis, & optimos annos, in multis vanis, & inutilibus ſpeculationibus conterere, quæ nihil ad ædificationem proximi, ad propriam utilitatem parum conferunt, num permittere inſtitutum

eccleſiaſticum, ac monaſticum cumprimis cenſendum eſt? Sane hæc in cauſa eſſe reor, cur noſtra ætate tam infenſi quidam ſtudiis monaſticis fuerint, ut vel diſſidium circa ſtudia litteraria inter Butilierium & Mabillonium oſtendit: quod ſcientiæ philoſophicæ & theologiæ juxta methodum, qua nunc in ſcholis traduntur, nonniſi curioſitatem, diſſipationem, cavillationesque exhibeant, in jugibus ſiquidem, ſunt ipſius Mabillonii (a) verba, diſputationibus, vocumque obſtrepentium fragore major horum ſtudiorum portio conſiſtit. Sed de his ut dixi nunc non eſt ſermo. Sunt alia detrimenta, quibus theologia ſcholaſtica religioſum inſtitutum afficit & affligit.

Cur theologi poſt ſcholæ abſolutum curriculum non admodum ad ſtudia ferveant.

II. Sæpenumero mecum cogitavi, quæ cauſa ſit, quamobrem multi ex illis, qui ſunt ſingillatim eccleſiæ, & religioni ſacræ addicti, poſtquam curſum ſuum, ut vocamus, ſcholaſticum philoſophiæ, & theologiæ abſolverunt, confeceruntque, dum jam ſibi ipſis relinquuntur, non eo ardore, quo optandum foret, deinceps ad ſtudiorum proſecutionem ferantur. Ingenii vires deeſſe exiſtimandum non eſt, cum antequam muniis

(a) Tract. de ſtud. monaſt. P. I. c. 13.

niis eccleſiaſticis addicantur, ſacris diſciplinis inſtruantur. Priusquam etiam ad ſacros ordines admittantur candidati, ratio & delectus habetur, nec hebetes quivis aut inepti ſuſcipiuntur; ſed qui felicibus, ut dicitur, aſtris, & propitio Jove nati ſunt, ſeliguntur. Plerisque nec animus etiam deeſt ad ea molienda, quæ ſuo nomine, ſuoque inſtituto digna ſunt: cum alios ipſa naturæ probitate, alios vi quadam mentis, & impulſu ad ea eniti cernamus, quæ cum decore, & decentia conjuncta ſunt. Non pauci tamen exiſtunt, qui hæc potius in aliis quibusvis demum rebus, quam ſcientiarum ſtudiis conſectantur. Quod quam recte ab illis fiat, nunc non diſputo; cauſam ſolum inquiro, unde ita accidere ſoleat. Mihi potiſſima videtur ſcholaſtica illa theologia, in qua toti juventutis anni jam tranſiguntur, omnis illa ætas, quæ capiendis ſcientiarum principiis, & jaciendo ei fundamento, cui reliquæ vitæ occupationes ſuperſtruantur, unice apta & accommodata eſt. Cum vero ſcholaſticum ſtudium ejusmodi ſit, quod, ut ita dicam, omnia ſua ſecum portet, quod nihil ex aliis ſcientiis & artibus ſubſidii, & adminiculi admittat; omnia etiam aliarum optimarum diſciplinarum ſtudia negliguntur, nec mens in annis juveni-

libus ulla eorum ſemina percipere allaborat; profecta deinde ætate, primum diſcere, & veluti repueraſcere pudet, pigetque: ætatem vero omnem in ſcholaſticis ſubtilitatibus conſumere, multæ cauſæ & rationes ſunt, quibus abſterreatur animus, quarum aliquas tantum, quas ſecuriusafferre audeo, hic recenſebo.

Cur animi a terenda perpetuo ſcholaſtica abſterreantur.

III. Imprimis enim, cum ſtudium iſtud pungere ſubtilitatum illis ſpinis nunquam deſinat, ægre ſemper, ac veluti renitens ad illud intellectus ſe applicat, qui & ſuis nonnunquam delectari avet bellariis, & dulces, ſuavesque metere flagitat fructus, poſteaquam tulit labores; florem veris poſt aſperitatem hiemis, maturitatem autumni poſt ardorem æſtatis deſiderat. Sed hac ſpe plane deſtituere ſuos cultores videtur ſcholaſtice: eadem ſemper, ac ſibi ſimilis, aſpera, dura, & ſpinoſa perſiſtit. Poſtquam jam putamen rejeciſſe, nucem perfregiſſe videberis, & ad nucleum penetraſſe, quo miti, molliquè veſcare; novi ſe prodent cortices, ac putamina ſubtiliſſima. Deinde cum theologia iſta ſemper ſit contentioſa, nullasque pacis pactiones ferat, atque adeo humano commercio parum idonea; facile accedente judicii maturitate, poſt-

quam

quam æſtus juveniles deferbuerint, vilipenditur, & abjicitur. Cui accedit, quod eas etiam maximam partem pertractet res, quarum uſus in rerum natura nullus fere eſt, quæque a communi hominum ſenſu ſunt remotæ, & peregrinæ: ut mihi hæc diſciplina peropportune AGAR illa dici poſſe videatur, quæ nobis nonniſi ISMAELES progignat, qui ſint contra omnes, & omnes contrarios ſibi habeant.

IV. Demum ut ſcapha ſemper eſt ſcapha, ſic ſcholaſtice ſemper ſcholaſtice eadem dictione, qua utitur ſqualida, inculta, hibrida; rebus quas pertractat, ad nauſeam conſtans; quippe quæ eaſdem ſemper materias eodem modo inculcet. Mille auctores poſtquam perlegeris, millies de iisdem rebus jejune, aride, diſputatum inveneris. Rerum ordine, methodi ratione itidem eadem perpetuo eſt: in qua nihil quod ſua varietate delectet, novitate alliciat, faſtidium avertat. Nec abs re eſt, bilem tandem movere cuivis hujuſmodi ſtudium (etiamſi delicati adeo non ſit palati) incomta illa & horrida plerorumque ſcholaſticorum tractandi methodus. Revera hæc cauſa eſt potiſſima, quod multi etiam viri ſacris initiati alienum a mu- *Scholaſticæ theologiæ brevi tædet homines.*

ſis animum nanciſcantur; cum iſtorum pertæſi, in quibus jam integros annos ſuos ſcholaſticos multo cum ſudore conſumſerunt, aliarum ſcientiarum nullis principiis imbuti, diſcendi optimo tempore, & ætate elapſis, palæſtram prorſus abjiciant, quo nullum deterius malum monaſteriis præſertim ſtudiorum, bonarumque mentium ſeminariis, eſſe poteſt.

Spiritus contrarius evangelio fovetur per ſcholaſticam methodum.

V. Alterum quoddam eſt malum, iſto adhuc pernicioſius multo & deformius quidem, ſed infrequentius, nec niſi naturæ quadam malignitate accedente contingere ſolitum: ſcilicet iſto contentioſo ſtudio veluti ali, nutriri, ac foveri *ſpiritum* chriſtianæ manſuetudini, humilitatique adverſum, quo exemplo CHRISTI maxime ornati eſſe debent illi, qui ſunt eccleſiæ muniis adſcripti. Negare non poſſumus, magnam habere vim, & poteſtatem in humanis rebus, & ingeniis conſuetudinem, quæ vulgo etiam altera natura habetur. Nemo inficias ibit niſi ratio moderetur, & pietas, iſtum perpetuum contendendi, objiciendi, contraeundi, ſubtilitates excogitandi uſum, & exercitationem funeſta ſæpe quædam in mentibus reſperſa relinquere ſemina, ex quibus proni ad obnitendum, diffi-

ciles

ciles ad morem gerendum, contumaces ad obſequendum, ipſa quodammodo conſuetudine evadant; minusque, quam decet, tractabiles, mites, & manſuetos ſe præbeant: & qui promti ſunt ad lites intendendas in ſcholis, etiam projecti ad eas ſint in converſatione, ac vita ſocietateque humana. Aliarum econtra diſciplinarum maxime ſubſidiorum illorum & fontium theologicorum ſtudio ingenia, etiam alias atrocia, manſueſcunt: eoquod hæc ad emolliendum animum, & movendum accommodata ſint; illa etiam ad obfirmandum, & obſtinandum. Quod dum fit, primarius theologiæ finis amittitur, pervertiturque: cum propheta regius prius bonitatem & diſciplinam, quam ſcientiam a DEO doceri petierit, & *Jo.* GERSON (a) theologum deſcribat: *Quod ſit vir bonus rerum divinarum peritus:* præpoſita ſemper peritiæ probitate.

VI. Sed eſt aliquando finis ſtatuendus querelarum, cum jam longius proceſſerit oratio, quam eam protrahendi propoſitum fuerat, & voluntas: dum fortaſſe rei neceſſitas, & indigentia longiorem etiam adhuc ferre non recuſaſſet. Si quæ ſint in ſchola theologica **Excuſatio auctoris.**

(a) L. IV. de conſ. pr. 4.

alia adhuc animadverſione digna perſpicient, majore ſagacitate, & perſpicacia præditi, quæ advertentiam fugerint. Si vero in multis ſecus eſſe deprehenderint periti, quam a me fuit expoſitum, dedoceri nunquam recuſo. Sed tamen omnia non ejusmodi eſſe, ut univerſim rejiciantur, virorum expertorum, clarorumque, quorum teſtimoniis ſum uſus, & auctoritate, ut confidam, adducor. Quibus nihil non tribuo: & etiam, quidquid boni hic continetur, ut juſtis poſſeſſoribus, facile permitto. Quoniam vero antequam vitia, & incommoda ſcholaſtices enarravi, etiam virtutum ejus commemini, ac de illius natura, quædam, priusquam depravaretur, diſſerui, reſtat, ut exponatur, quid boni ex ea ſumendum theologiæ vindicandæ cupidus ſibi putet, quid mali, & qua ratione fugiendum exiſtimet.

CAP. XV.

CAPUT XV.

De reſtauratione contra depravationes theologicas, & ratione ſervandi illius dotes.

I. Ex jam dictis abunde conjicere eſt, ſcholam theologicam (ut in pleriſque rebus humanis fieri ſolet, quæ multorum variorumque hominum manus, & induſtriam ſubeunt, quorum non eadem ſemper ſunt ſenſa, diverſa ſtudia, impares vires) eſſe multis rebus commendabilem, multis item vituperabilem; ut quod in agrorum hortorumque cultura advertimus, inter bonarum frugum ſpicas loliorum, zizaniorumque frutices interſitos ſemper excreſcere, hic etiam locum habeat. Quantam optimarum frugum meſſem, quam optatam ſegetem polliceri poterat, ſi omnia illa ſeminum genera, quæ unus ager ille, in ſe complexa, efferre geſtiebat, cum antea diſperſa erant, ſuam maturitatem eſſent emenſa, neque extinctis illis, majorem partem inutiles caules, vacuæ arundines, aſperi ſentes, pungentes & acuti vepres extuliſſent ſeſe.

Quantum deſciverint a primævo inſtituto ſuo ſcholaſtici.

II. Pro-

Multa egregie in prima ſcholaſtices conſtitutione facta, ſed a malis colonis in uſum perverſum tracta.

II. Provide plantarunt vineam ſuam ſcholaſtici, ſepem circumdederunt ei, & torcular in ea foderunt, ac turrim ædificaverunt; ſed imprimis ineptorum agricolarum deſidia & ignorantia, quibus vinea iſta locata eſt, factum eſt, ut fructu ſperato deſtitueretur. Cum enim ſepes eſſent ad vineam ab alienis cuſtodiendam, mali vinitores factas putaſſe viſi ſunt, ut nullis etiam operibus excolenda pateret, nullis acceſſionibus propagaretur, nullis novis ſtirpibus ſarciretur. Torculari, quod foſſum erat, ad dulcem maturi botri liquorem fundendum, ſtulti crudos accinos ſubjecerunt, qui dum ſuapte natura nonniſi ſuccum amarum redderent, nimia etiam, & immani compreſſione amariſſimum ſtillarunt. Et quod omnium inſaniſſimum oxalme hoc ſuum, ſpreto vetere vino, ipſi avidiſſime hauſerunt, orbique terrarum propinaverunt. Turrim ſuam, quo munimento maxime gaudere poterat vinea iſta, & tuta ſtare, inſtruxerunt quidem provide, ſed inanium cavillationum, & pugnarum, inter ſeipſos digladiati ſunt, debachati immiti & turgido muſto ſuo pleni homines. Quare quidem primi illi ſcholaſtices inſtitutores laudem evangelici illius patrisfamilias ſibi conciliarunt, vineam theologicam

ſepi

ſepi claudendo, torcular fodiendo, turri muniendo: dum omnem doctrinam chriſtianam adunarunt, ac veluti ordinatiſſima vitium inter ſe ſerie diſpoſuerunt, rationis autem veluti torcular addiderunt, cui non primæ tribuerentur partes, ſed præeunte illa ſcripturæ cæterarumque auctoritatum calcatione; demum turri illa dialectices communierunt, qua ad pugnas exercerentur operarii, & contra adverſariorum impetus & inſidias vallati conſiſterent. At vero, qui hæc omnia ſubſidia, & propugnacula aut in perverſos uſus commutaverunt, aut iis imperite & præpoſtere uſi ſunt, tanto deteſtabiliores exiſtunt, quod optimis rebus peſſime abuſi ſint, ac munimenta in ludibria converterint. Ut non immerito tot, & tam graves de mala vineæ cuſtodia, de botri amaritudine, de ſpinis illis pro uvis natis, querimoniæ paſſim fiant. Itaque cura ſuſcipienda eſt, ut vinea hæc Domini ſabaoth, primæ ſuæ dignitati & robori reſtituatur, florique: ſubſidiorum, adminiculorum munimentorumque uſus rectus fiat, abuſus vero tollatur. Et qui deinceps operandæ vineæ conducti fuerint, eorum, quorum ineptæ fuerunt operæ, neutiquam ſequantur ductum; primos illos gnavos & induſtrios, non imperitos, & deſidioſos ſectentur. III.

De virtutibus ſcholaſtices aut ſervandis, aut reſtituendis.

III. Quinque virtutes in ſuperioribus ex P. *Fr.* Vavassore relatas vidimus ſingulares prorſus, & conſpicuas, quas ſibi proprias vindicet ſcholaſtice: ſunt vero *ordo*, *perſpicuitas*, *brevitas*, *doctrinæ ſanitas*, *argumentationum vis & efficientia*. Has ſibi adjungendas eſſe, qui perfecti theologi munus, & officium explere avet, non ambigat. Sunt enim cumprimis accommodæ ad theologicam tractationem: ut in tanta rerum varietate ordo, multitudine brevitas, ſublimitate perſpicuitas, errandi proclivitate, periculi vero magnitudine ſecuritas; in ſummi momenti, & arduitatis negotio, diſſentiendi pervicacia, adſit argumentationum vis & efficientia.

Quatenus theologia ſcholaſtica virtutes ſuas ſervarit aut amiſerit.

IV. Has omnes tamen virtutes ſcholaſtices, fruſtra fortaſſe in mundo ſcholaſticorum quæras. Non tamen æque in omnibus ſunt prolapſi, cum multo minus in ordine peccent, quam in brevitate: brevitatis etiam majorem adhuc conſervent cultum, quam perſpicuitatis, quæ penitus ex eorum ſcriptis exulat: ſanitas doctrinæ etiamnum in ſchola cuſtoditur (ne quid tamen de morum doctrina molliori dicam) ut, quæ tractant, cum fide quidem congruant, ſed ad illam non æque omnia conducant,

eique

eique proſint. De vi & efficientia argumentationum poſtea mentem aperiam meam. Quid vero in hac tota cauſa agendum eſt? Nempe quod adhuc immune a vitio atque a lapſu ſervatum eſt, ambabus ulnis amplectamur; ea vero, quæ vitiata ſunt, reſtauremus; quæ prolapſa, a ruina vindicemus.

V. De ordine ſcholaſtices multa ſunt, quæ in ſuum uſum convertat, vindicandæ theologiæ, ac priſtino nitori ſuo reſtituendæ cupidus. Materiarum illa cohærentia, & perpetuum rerum vinculum, quo omnia inter ſe connexa, & aptata, idem doctrinæ filum trahunt. Brevitas non ſicca & hiulca, ſed floridior quædam, & veluti gravis eligatur: ut omnis quidem ſuperfluitas, non omnis tamen ornatus & feſtivitas ſermonis deſit. Perſpicuitate nihil eſt amabilius, nihilque jucundius: cujus proin theologo ſumma cura, & ſtudium eſſe debet. Id enim muneris ſuſcepit, ut ſcripturas exponat, myſteria explanet, arcana fidei dilucidet, deque veterum intellectu pronunciet: ad quæ omnia ſi perſpicuitatem non affert, plus nocet, & involvit, quam juvet. Eam doctrinæ ſanitatem tute mutuare a ſcholaſticis quis poteſt, ut, quæ eorum conſenſu ſunt

Quomodo virtutes a VAVASSORE recenſitæ vindicandæ.

ſunt probata, ſi fidei etiam probari non ambigat. In id enim maxime ſemper incubuerunt, ut fidem intemeratam cuſtodiant, nullas etiam temerarias opiniones tueantur, ſed ſecuritatem undique præſtent. Utiliſſima ergo theologo & ſummopere neceſſaria hæc indemnitas, quam cynoſuræ inſtar nunquam ex obtutu dimittat. Quodſi etiam efficientiam ſcholaſticarum argumentationum explodere luberet, doctrinæ tamen illam vim probemus oportet. Multa in veterum Patrum ſcriptis ſunt ſparſa perſæpe, quæ ad rei intentæ conſenſum pellicere quidem valent, evincere non poſſunt, quæ illi non inviti tamen, aut imprudentes poſuerunt: ſcholaſtici vero nonniſi firma, quæ aſſenſum etiam a nolente extorqueant, afferre conantur. Antiqui illi nonnunquam blanditiis, phalerisque ſunt uſi; noſtri ſcholaſtici machinis, & arietibus rem agunt. Illorum argumenta admitti ſæpe poterant, quin quod inde petebant, concederetur; his, ſi argumenti vim non elidis, quod inde deducitur, cogeris admittere.

Methodum & rationem tractandi

VI. His jam veluti ſparſis in theologicam ſcholam virtutibus ita ſe habentibus, præcipua illa non tam virtus, quam

quam ipſa natura ſcholaſtices prodat, & ſe theologo commendet, nempe ratio, methodus, & diſciplina, qua totius doctrinæ univerſitatem complexam refert, ac exhibet, atque ceu terminis circumſcriptam in ſcientiæ forma repræſentat. Exurgant, quotquot velint, ſcholaſticen damnent, diris devoveant, ipſi theologiam aliam comminiſcantur, doctiſſime eruditiſſimeque materias pertractent, omnium ſcientiarum, & artium adminicula adferant, quæ ad perfectum theologum conferunt; antiquitatis lumina undique ſuccendant, theologiam politiſſimam, elegantiſſimamque procudant; ſi ſcholaſtices nomen aſpernentur, ingratos traducere non verebor: ab iis enim primum ratio profecta eſt res theologicas diſciplinæ & artis methodo pertractandi, quam laudem, qui illis detrahunt, juſtitiæ leges perfringunt, ſuaque ſuis poſſeſſoribus impie abjudicant.

theologiam a ſcholaſtica mutuare debemus.

VII. Hæc ſunt, quæ modo retulimus, quæ adhuc ex funeſta illa ſcholaſtices ruina, ceu rudera quædam relicta ſunt, quibus arcem theologicam reſuſcitaturus ædificii ſui molem, ac ſtructuram, quam meditatur, ſuperſtruat. Sed antea locus repurgandus eſt, quod, ut initio ſtatim dixi, duplex jam theologo

Corruptæ vero theologiæ vitia corrigenda.

negotium faceſſunt. Profecto ii ipſi, quos ſcholaſtices ſuæ honori, & dignitati velificantes, perſpeximus, ejus amore obcæcari haud eo poſſunt, ut non etiam quam plurimas labes ab ea abſtergendas notaverint, complurium macularum eam admonuerint. (a)

VIII. Di-

(a) *Juvat iterum doctiſſimum* VAVASSOREM *loquentem audire : uti eſt eorum mos, qui ne offendant, anxie cavent, ut non tam ſua, quam aliena ſenſa referre ſe ſimulent.* Jamne vides, *affatur ſcholaſticen*, ex iniquis tuis, qui opponant, abs te grandia nimis minute; dubia nimis pertinaciter; ſupervacanea nimis laborioſe; ſoluta & libera chriſtiani juris licentia nimis anxie & moroſe, & quadam cum ſuperſtitione, ac miſeria tractari? quid ſi ipſi illi, qui tua cauſa cupiunt, ac debent, te tantum indulgere novitatibus nolint; pluſculum largiri ſacræ hiſtoriæ, Patrum ſenectuti, juris chriſtiani incunabulis velint; non prophanas auctoritates omnino defugere, non aperte contrarias in tuam ſententiam ingratiis detorquere, non difficiles, primumque auditas ſubito, atque ex tempore interpretari audere? Tuos autem vel profeſſores, vel alumnos aſpice, ut dum rerum curam affectant, te deforment verbis: dum uni tibi vacare velle diſſimulant, reliquarum ad te magnarum rerum ignorationem velut præter dotem afferant. *Quis tam amica monita non peramanter amplectatur? Tam officioſam voluntatem non amet? Benevolum non ſequatur conſilium?*

VIII. Dici ſolet, cuilibet rei veluti duas eſſe adverſas partes, ac facies ex quarum altera commendetur, altera vituperetur. Hoc ſi ulla in re; in noſtra ſcholaſtice verum deprehenditur. Accidit ergo, ut pro ſtudio partium, & affectu animorum complures unum ejus latus aliquod intuentes aut vituperarent, damnarentque penitus, aut laudarent, probarentque prorſus. Ad prius genus referendi ſunt LUTHERUS, CALVINUS cum ſuis, atque ex catholicis etiam cum ERASMO multi huic theologiæ infenſi. Ex altera parte ſtant, qui eam nimis depereunt. Nobis curæ fuit, ut quantum licuit, ambo ejus latera inſpiceremus. LUTHERUS, qui eam ex odioſa parte ſolum aſpexit, qnam atris eam coloribus deſcribit apud HANGESTUM? *Scholaſtica theologia eſt ea, quæ a Pariſienſium Sorbona mixtione quadam ex divinis eloquiis, & philoſophicis rationibus, tanquam ex centaurorum genere biformis diſciplina conflata eſt.* Huic definitioni in odium fabricatæ HANGESTUS in ſua academiarum defenſione hanc legitimam opponit definitionem: *Scholaſtica theologia eſt divinarum ſcripturarum peritia, recepto, quem eccleſia approbat ſenſu, non ſpretis orthodoxorum doctorum interpretationibus, & cenſuris,*

Theologia ſcholaſtica hinc commendabilis, illinc vituperabilis.

ris, & interdum aliarum diſciplinarum non contemto ſuffragio. (a)

CAP. XVI.

(a) *Hanc deſcriptionem mihi* LAUNOJUS *ſuppeditavit: De varia* ARISTOTELIS *fortuna C. XII. ubi plures ejusdemmodi poſtquam in medium attuliſſet, ea commentatur, quæ hic referre haud importunum.* Ex iis (*definitionibus*) modus præſtituitur, quo multorum expoſtulationi juſte ſatisfiat. Igitur ſumat quis in manus ſcholaſticos doctores quoscunque, legat, & perlegat, & cum inciderit in quæſtiones, articulos, membra, capita, partes, ſectiones, vel alios ſimiles titulos, quibus allatæ definitiones theologiæ convenient, tunc ſtudioſe amplectatur, & auctorem ea in re verum eſſe de ſchola theologum ingenue pronunciet. Sed cum incurrerit (quod non raro fiet) in quæſtiones, articulos, membra, capita, partes, ſectiones, vel alios ſimiles titulos, quibus allatæ definitiones theologiæ non convenient, procul amandet, & auctorem ea in re falſi & ementiti nominis eſſe theologum intrepide dicat, & nunc negari immerito non poterit, quin auctor ille ſcholæ, quisquis fuerit, dogmata theologica tractaverit ad normam definitionis, quam LUTHERUS compoſuit: Dicenda profecto ſunt cum veritate, quæ veritas ipſa geſſit. Quidquid id eſt, brevibus enunciabitur, ſic quis cum facultate theologiæ in hoc vel illo argumenti genere, quod tractat, non loquitur theologice, ſed philoſophice, repellendus ergo eſt, quia theologum non agit, ſed philoſophum. Et ſane qui dogma vere theologicum philoſophicis,

CAPUT XVI.

De remediis contra vitia dictionis & logomachias ſcholaſticas.

I. Age articulatius quædam de præcipuis momentis proſequamur, quæ ad repurgandam a vitiis theologiam ſcholaſticam faciunt. Quod ut ordinate fiat, quæ hic promiſcue ſunt recenſita, ea ordinis ſerie, quam ſuperius ſervavimus, expendamus. De vitiis dictionis ordiamur. Verborum, & ſermonis deformitate, ut ſe purget ſcholaſtice, opus eſt Ethnicorum ſcriptorum lectione. Quis enim vetat, has gemmas tanta ſollicitudine conquiſitas, quas illi ad profanos uſus adhibuerunt, a nobis ad ſacros transferri, ſi mode-

De emendandis vitiis dictionis in ſcholaſtica theologia.

cis, non theologicis rationibus probat, id prodere citius, quam probare mihi videtur. *Tum ſibi objicit*, non omnes quæſtiones, in quibus ſolvendis deſudant ſcholaſtici, tractari poſſe quemadmodum tractandas eſſe allatæ definitiones theologiæ præſcribunt. *Cui ſic reſpondet*: quid aliud inde, quæſo, ſequitur, niſi quod quæſtiones hujusmodi a theologo tractandæ non ſint, ſed philoſopho relinquendæ, ſi tamen relinqui debeant, & non potius abjici, & obliterari.

moderate id fiat. (a) Modus, ut in aliis rebus, ita hic ſeſe quam maxime commendat: ut enim ſuperſtitionem quandam nemo approbet, ita nec illa licentia, ac deſidia ferenda, qua nullo ſelectu habito, nulla, ut pura & defœcata fluat oratio, adhibetur cura; & dum probata uſu & antiquitate ſuppetunt verba, ſordida potius & horrida afferuntur. Termini ſcholaſtici magnum uſum præſtant, ſi modo ſint accurate definiti. Pronum eſſet eorum exempla producere, qui in errores inciderunt ob hunc neglectum: nobisque jam inveteratus uſus, & præſertim exortæ controverſiæ, neceſſitatem fecerunt logicis & metaphyſicis terminis, & conceptibus utendi. Sed his nihil obſtantibus ſermonis tamen poteſt conſervari munditiesdities,

(a) *Optimum nobis hic præbet* Jo. GERSON *conſilium epiſtola ad ſtudentes coll. Navarræ:* Scriptis gentilium ſe non tradere, ſed commodare, & ea velut peregrinando percurrere nequaquam improbaverim, tum pro copia ſententiarum moralium, tum pro ſtilo, & ornatu verborum, tum pro poematum, & hiſtoriarum qualicunque peritia, demum pro oblectamento quodam ex varietate lectionis, quamquam & in ſacris doctoribus, ut in AUGUSTINO de civ. DEI, in OROSIO, HIERONYMO, LACTANTIO, & ſimilibus iſta abundanter, nec minus, ſi non plus utiliter invenienda crediderim.

dities, quæ non tam in ſingulis verbis, quam in eorum nexu, apta conjunctione, totiusque ſermonis concinnitate conſiſtit. Jam ſuo exemplo multi docuerunt, philoſophiam, & theologiam etiam, ut in ſcholis traditur, emendatum ſtili nitorem, & comitatem non recuſare. Sed quod id paſſim non fiat, humaniorum & politiorum litterarum neglectus in cauſa eſt. Multa lectione, multa obſervatione, ſubacto judicio opus eſt, ut & verba ipſa in numerato ſint, & eorum uſus non ignoretur. Illud vero caveamus, ne res etiam utiles, quando ſuavitate ſermonis non condiuntur, abjiciamus. Habemus multos ſtili inculti auctores, qui res ſcitu cognituque dignas litteris mandarunt. Diſtinguunt periti duplex incultorum ſcriptorum genus: alterum, quod dicendo ſe prodit, res interim utiles, ac ſalutares docendo, quod modis omnibus probari, ac conſervari par ſit: alterum iſtorum genus auctorum ut verbis, ita & rebus inutile, quod quoquo modo abolendum ſit.

II. Contra logomachias, de quibus ſecundo loco dictum, quædam hic a laud. Werenfelsio (a) remedia conſtituta in medium proferam. Primum — *De remediis logomachiarum.*

(a) Logom. c. 9.

putat *Lexicon aliquod univerſale logomachiarum adornandum. Item purgationem artium & diſciplinarum a vocibus, & locutionibus non modo nullam aut confuſam, ſed etiam incertam ſignificationem habentibus.* Hac ratione v. g. *Stephanus* GAUSSENUS hanc quæſtionem, num theologia ars ſit, an ſcientia, eſſe meram logomachiam deprehendit, ipſius GAUSSENI verba audiamus: *Vis rem experiri*, inquit, *dubitabile illud nomen ars, ſcientia, ſapientia aliquantiſper ſepone, & quænam ſit, theologiæ natura extra hoc nomen hodiernos iſtos diſputatores interroga; eos videbis de rei ſumma plane inter ſe conſentire, at in vocibus occupatos, quod fatale eſt hujus ſæculi malum, inanes ſonos fundere.* Sane eum, qui hæc GAUSSENI verba, & obſervationem accuratius perſpexerit, & aliis materiis theologicis permultis applicuerit, multam lucem, & utilitatem, inde percepturum puto. Qua in re inſignem uſum præſtant definitiones nominales, quas noſtræ memoriæ philoſophi tantopere commendant. Iſtis ſiquidem cavetur, ne nobis voces notionis vagæ, aut prorſus nullius obtrudantur. Ipſi etiam termini non ſolum aptis deſcriptionibus, circumſcriptionibusque evolvuntur, & depoſitis pauliſper verbis technicis res ipſa ob oculos veluti ponitur: ſuis de-

picta

picta nativis coloribus, ſepoſitoque ſono unice vocum ſenſus explicatur. Tertium remedium contra logomochias conſtituit WERENFELSIUS: *Si controverſia, & pugna, cum hominibus mutantur, quantum fieri poteſt, in pugnas cum ſententiis*: Quartum: *Si, quantum res patitur, diſputationem transferimus a genere ad ſpeciem, ab univerſalioribus ad minus univerſalia.* His quatuor generalibus alia ſpecialia addit, ſed ad hæc facile reduci poſſunt; quæ quidem non parum conducere poſſunt ad latentes hos momulos detegendos; ſed induſtria, ſagacitas, judicii perſpicacia, & aſſiduitas optimum ſunt, & præſentiſſimum remedium. *Videatur diſſertatio de ratione exercitiorum ſcholaſticorum, ubi hæc copioſius tractantur.*

CAPUT XVII.

Quomodo, & quales quæſtiones inutiles, ac vanæ declinandæ.

I. Quæſtiones inutiles ab utilibus diſgnoſcere difficultate non caret: ſæpe enim, quæ alicui inutiliter tractari videntur, alii ſecus obverſantur; eoquod non æque omnia ab omnibus momenta expendi ſemper valeant, aut humana ſapientia pervadi. MABIL- Regulæ ad evitandas quæſtiones inutiles.

LONIUS (a) ſuo de ſtudiis monaſticis tractatu tres nobis inſignes hanc in rem canones ſtatuit. Ad quos ſi materias ſuas expenderit theologus, puto fore, ut multæ ſcholaſticæ tricæ reſecentur, atque perenni obruantur ſilentio (quæ paſſim otioſiſſima occupatione ventilantur) earum vero loco res theologia dignæ tractentur, quæ nimirum ſcripturæ ſacræ, aut traditionis, hiſtoriæ eccleſiaſticæ, ac doctrinæ chriſtianæ notitiam juvare, vel fidelibus pietatis ſemina inſtillare poſſunt.

Eæ quæſtiones omittendæ, quæ nullo pietatis & morum profectu diſcuntur.

II. Primo autem loco eæ quæſtiones ſunt declinandæ, quæ pietati poſſent quoquo modo adverſari. *Niſi ipſa forſitaſſe aliquando pietas a nobis poſtulet*, ut *Jo.* MALDONATI (b) verbis utar, *ut cum aliquo ſuo periculo minore a majore periculo liberemus. Quapropter nolim equidem eas quæſtiones in theologicis ſcholis unquam audiri, an corpus CHRISTI potuerit eſſe in Euchariſtia ante Incarnationem eodem modo, quo nunc eſt; an Filius DEI fieri potuerit fæmina, an potuerit aſſumere naturam, neſcio quam, quam pudet me ſane nominare: deinde rebus aut inuti-*

(a) P. II. c. 7.
(b) Apud LAUNOJUM de varia ARIST. fortuna. c. 12.

inutilibus, aut alienis, aut ridiculis abſtinendum eſſe cenſeo. Profecto præcipua theologi cura ſit oportet, ut eæ omnes profanæ & falſæ opiniones proſcriptæ, nec in hominum animos unquam veniant, quæ laſcivienti hominum indoli libidinique indulgent.

III. Quæſtiones etiam curioſæ arcendæ a theologia ſunt. Quæ regula tum in ipſo materiarum ſelectu attendenda eſt, cum etiam in modo & ratione diſquiſitionum theologicarum obſervanda; ne nimirum in communibus etiam controverſiis ſimus in inquirendo nimii, ut propoſitæ quæſtionis omnes oras ſinus & receſſus, peragrare ſatagemus. (a) Ad hunc cenſum pertinent etiam quæſtiones nimium ab intelligentia & captu noſtro remotæ atque ſublimes. A S. CYRILLO *Alexandr.* ejusmodi de rebus omnino imperviis quæſtiones damnatas alibi notavimus: ſtultiſſimum

Quæſtiones curioſæ, a captu nimium remotæ cavendæ.

(a) Habet enim, *ſunt verba Dion.* PETAVII *Proleg. theol. c.* 5. *n.* 7. infinita illa curioſitas tum ingratam ac faſtidii plenam operam; tum jacturam rei omnium pretioſiſſimæ, temporis, quod utilius in rebus aliis, hac impenſa dignioribus occupari potuit; tum male apud homines audit eo nomine plerumque theologia, & in eorum ſermones ac reprehenſiones non prorſus negligendas incidit.

mum is eſt ratus, ea examini ſubjicere, quæ mentem noſtram tranſcendunt, ac conari intelligere, quæ percipi nequeunt. Quamvis ſæpe contingat, nos ab adverſariis ad hujusmodi lites conſtringi: contra quos in arenam deſcendere oportet, ut eorum ſuperbia frangatur, & errores confutentur, quos curioſe contra pietatem & fidem ſolent progignere. Hujus conſilii multa nobis in ſanctis patribus exempla ſuppetunt: ac imprimis contra Eunomianos, qui ſibi divinitatis doctrinam haud minorem quam ſui ipſorum arrogabant: contra quos linguam & calamos ſtrinxerunt inter alios S. CHRYSOSTOMUS pluribus in homiliis, ac ille theologus κατ᾽ ἐξοχὴν. S. GREGORIUS *Nazianzenus* (a) eo loco præprimis quo diſquirit de quibus ſit diſputandum, & quatenus? *De his ſolum*, inquit, *ad quæ humani ingenii acies pertingere poteſt, & quatenus conditio auditoris & facultas quiverit aſſequi: ne ut intentior vox auribus, ut alimentum immodicum corpori, ut onera paulo graviora ſubeuntibus, ut denique terræ crebriores pluviæ nocent, ita ſane & auditores quæſtionibus altioribus & quaſi ſolidioribus degravati, preſſique, damni aliquid accipiant.*

IV. Ut

(a) Orat. I. de Theol.

IV. Ut ſcopuli etiam vitandæ ſunt quæcunque quæſtiones, quæ ad finem theologiæ præſtitutum, quæ eſt eruditio, & ſalus noſtra, nihil conducunt. Optat CANUS (a), theologiæ candidato talem præceptorem, doctoremque obtingere, qui ſatis in hac re ſagax ſit & cautus: *Præclare autem cum eo agetur*, ait, *cui præceptor contigerit, & eruditus & pius: qui cum certa ab incertis ſeparet, tum vanis quæſtionibus declinatis, utiles & neceſſarias ſeligat, doceatque diſcipulos eſſe quandam doctam ignorantiam, ſapientiusque eſſe, quædam neſcire, quam ſcire.* Quare nemo ſibi dedecori eſſe putet, in ejusmodi rebus ignorantiam ſuam confiteri: ſi quando a ſtultis harum rerum amatoribus ejusmodi aliqua proponantur ac excitentur dubia. Modum agendi cum tali homine nobis S. AUGUSTINUS (b) præſcribit, maxime, qui de verbis contentioſas lites movet. *Quisquis*, inquit, *id faciat, ſi imperitia facit, docendum eſſe, ſi malitia, deſerendum. Si doceri non poteſt, monendum, ut aliquid aliud potius agat, quam tempus in ſuperfluis, operamque conſumat: ſi non obtemperat, negligendum.* MABILLONIUS ſuo de ſtudiis monaſticis tractatu huc revocavit quæſtiones *de*

Quales quæſtiones tanquam ſuperfluæ rejiciendæ.

quo-

(a) Lib. IX. c. 7. de loc. theol.
(b) Lib. III. contra Acad. c. 13.

quomodo, ſed id male habuit correctores Romanos, ut refert auctor hiſtoriæ diſſidii litterarii circa ſtudia monaſtica. Mihi vero dubium non eſt; quin ſapientiſſimus, ac modeſtiſſimus vir cum eo moderamine ſumenda hæc voluerit, quo a ſanctis Patribus, quorum auctoritate nititur, ſunt dicta. Non ut nihil ejusmodi diſquiratur, ſed ne quid nimis. Ut enim opportune prorſus ad rem loquitur auctor confutationis quarumdam propoſitionum inter opera D. ATHANASII, ſive ſit M. MERCATOR, ſive THEODORETUS, ſive MAXIMUS: (a) *Hoc ex ſcriptura diſcimus, ut ſciamus, quærenda quædam eſſe, ut quæ apprehendi poſſint. Ut enim audacter omnia perſcrutari pium non eſt, ita omnium prorſus inquiſitionem negligere, non eſt ſanctum. Quid porro adoremus, noſſe omnes oportet, ſecundum id quod ſcriptum eſt: Nos adoramus, quod ſcimus. Quærere autem, quantum, qualiter, quomodo, ubi, inſanientium eſt.* Egregia ſunt quæ *Lud. El.* DU-PINIUS de quæſtionibus ejusmodi in ſua methodo ſtudii theologici recte inſtituendi capite tertio inter alias tradit: *Notandum*, inquit, *inſuper eſt, quæſtiones* τȣ̃ *quomodo dari, quæ uſum aliquem præbeant, & per principia ſacræ ſcri-*

(a) Inter opera ATHAN. T. II. p. 563. C. D.

ſcripturæ ſive traditionis decidi poſſint. Has nullo modo inter inutiles, atque ex ſana theologia exterminandas referimus, ſed eas tantummodo rejicimus, quæ neque in ſacra ſcriptura, neque in traditione, ut decidi poſſent, fundamentum habent, hasque ob idipſum ne quidem ſub nomine quæſtionum theologicarum venire debere dicimus; huc omnes quæſtiones de mera poſſibilitate pertinent e. g. an Spiritus ſanctus a Filio non procederet, ſi non eſſet perſona a Filio diſtincta.

V. Non itaque omnia, quæ moroſis quibusdam cavillatoribus in theologia diſplicent, ſunt exterminanda. Exercitationis gratia quæſtiones etiam quandoque non omnino neceſſariæ ſunt ventilandæ: quod a ſanctis Patribus factitatum eſſe comperimus, etiam a S. Augustino. Attamen non habent patroni ſcholaſticarum quæſtionum, cur in exemplo illo S. Augustini triumphent, qui in libris de civitate DEI quæſtionem illam operoſe diſceptat, an DEO nomen *Dominus* ante creationem & ab æterno jam competierit: attendere debuiſſent ad præceptum, quod dedit, theologis in ſimilibus controverſiis ſedulo animadvertendum. *Redeo igitur,* inquit, Quæ quæſtiones non neceſſariæ exercitii cauſa tractandæ & quouſque.

(a) inquit, *ad id quod creator noſter ſcire nos voluit, illa vero quæ vel ſapientioribus in hac vita ſcire permiſit, vel omnino perfectis in alia vita ſcienda permiſit, ultra vires meas eſſe profiteor. Sed ideo putavi ſine affirmatione tractanda, ut qui hæc legunt, videant a quibus quæſtionum periculis debeant temperare: nec ad omnia ſe idoneos arbitrentur, potiusque intelligant, quam ſit apoſtolo obtemperandum præcipienti ſalubriter, ubi ait: Dico autem per gratiam, quæ data eſt omnibus, qui ſunt in vobis, non plus ſapere, ſed ſapere ad temperantiam: ſicut unicuique DEUS partitus eſt menſuram fidei.*

CAPUT XVIII.

Quomodo cavendum, ne nimium rationis uſum in theologia admittamus.

Ratio noſtra corrupta cæcutit in naturalibus, ac magis in ſupernaturalibus.

I. Eſt intellectus noſtri non tantum magna imbecillitas, verum etiam malignitas, craſſa ignorantia, ac temeraria petulantia poſt lapſum, & depravationem originalem. Ei quidem gratia regenerationis medetur, ut tamen reluctetur ſæpe, & ad antiquum redeat ingenium refragaria ratio per inhæren-

(a) S. Aug. Lib. XII. c. 15. De civit. Dei.

hærentem ſibi pervicaciam, & ignorantiam. Quæ cum tanta ſit etiam in naturalibus, ut multum in illis cæcutiat, quomodo in divinis, ac ſupernaturalibus ſatis oculata, ac perſpicax eſſe queat? Quotidiana nos docet experientia, homines in diverſiſſimas de iisdem rebus abire ſententias; ut adeo nihil rati, firmi, ac certi ſperari queat, ubi perpetuæ exiſtunt diſſenſiones; ubi pro diverſa apprehenſione, & capacitate aliter ac aliter ſtatuitur. Quomodo ergo lumen ratio inferre myſteriis poterit? Cum maxime in divinis, ac ſpiritualibus ſit vanitati, erroribus ac tenebris implicata, ut ſi ſe rebus ejusmodi ingerat, potius ea obſcurari contingat.

II. Id enim theologus præ oculis ſemper habeat, in ea ſe verſari diſciplina, cujus principia ultra, & ſupra rationem ſe efferant. Ipſa autem ſana ratio, & recta logica docet, unamquamque ſcientiam propriis, non alienis principiis niti debere & probari; ut adeo is theologus verus non habeatur, qui neglectis propriis principiis omnium præſtantiſſimis, fallibili corruptæ, depravatæque baſi molem ædificii theologici ſuperſtruere cogitat. Nihil opus eſt, pluribus iſta inculcare, huc enim omnis no- *Auctoritateque non ratione niti theologiam noverimus.*

ſter iſtic ſuſceptus collimat labor. Deprehendiſſe videmur, omnem corruptæ theologiæ cauſam in hoc eſſe rejiciendam, quod multi potius rationis ſuæ commenta venditarint, quam documenta, monumentaque eccleſiaſtica. Identidem occaſio ſe obtulit iſta monendi, eorum cohortationes, clamoreſque afferendi in medium, qui longe majore ſuada, energia, & auctoritate hoc efficere potuerunt. Utinam, quibus hæ factæ ſunt commonitiones, iis ſe obſequentes præſtitiſſent, & ſaltem ſummos in terris arbitros audiiſſent Romanos pontifices, qui nunquam non hunc præpoſterum uſum rationis damnarunt, eumque, cum primum invaleſcere cœpit, ſublatum voluerunt. *Magiſtri vero*, ex illis GREGORIUS IX. ad academiam Pariſienſem ſcribit, *& ſcholares theologiæ in facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere, nec ſe philoſophos oſtentent, ſed ſatagant fieri theodidacti &c.*

Qualia principia rationis uſum in theologia habeant.

III. Quando autem contingit, nos principiis theologiæ propriis ac revelatis jungere rationis principia, ea ſic ſint comparata, ut de illorum firmitate non oriatur lis. Hoc dum non obſervatur, ex theologicis philoſophicæ evadunt diſquiſitiones. Quod accidit omnibus illis

ſcho-

ſcholaſticis diſceptationibus, in quibus abuſum rationis committi cernimus. Si enim rationes, quæ in argumentis ad probandas concluſiones theologicas adhibentur, neceſſariæ non ſint, erunt aut probabiles tantum, & contingentes, aut ſophiſticæ. Neque vero decet theologicam majeſtatem in talibus occupari, hærereque, neglectis ſuis rebus. Quodſi enim rationes illæ non ſint firmæ, aut adverſarium nanciſcentur, qui eas neget, aut alia indigebunt probatione. Quo caſu jam amplius in theologica materia diſquiſitio non erit, ſed de re naturali diſceptabitur, eaque tali, quæ prout ſunt diverſiſſimæ ac adverſæ hominum opiniones, nihil certi habebit; ſicque circumferemur omni vento doctrinæ. Pro principiis ergo rationis ea ſolum ſunt adhibenda, de quibus apud omnes, quibus ſanum eſt ſinciput, convenitur: quæque numerantur inter axiomata & veritates omnium, aut minime ſuſpectorum hominum conſenſu probatas, atque ſeſe ipſas per ſui evidentiam & perſpicuam veritatis lucem probant. Caveamus vero, ne neglecta veritate opiniones conſectemur: quod continget, ſi rationibus probabilibus ſolum, & contingentibus fidamus, noſque atque theologiam concredamus no-

ſtram. Non ſimus igitur in tam ſacra ſcientia opinatores, qui ad nullam pervenire queant firmam ac conſtantem ſcientiam. Opinionibus meris imbuti facile a vero abimus, diſcedimusque, dum quivis opinione ſua ſe veritatem tenere ſibi perſuadet.

Non in omnibus myſteriis, ac dogmatis ratio æqualem uſum præſtat.

IV. Inter ipſa autem doctrinæ theologicæ capita hic quædam intercedit diſtinctio dogmatum: ſunt, de quibus nobis non tantum per fidem conſtat, ſed etiam per rationem: e. c. DEI tum exiſtentia, tum inſignes ejus proprietates, creatio, & adminiſtratio mundi, humanarumque rerum; & alia, quæ adeoque etiam probationes ex fonte rationis hauſtas admittunt. Deinde inter quæſtiones illas, de quibus nobis ex fide conſtat, eſt itidem aliquod diſcrimen. Sunt quæ præciſe divinæ veritates exiſtunt, atque ejusmodi propoſitiones, quæ totæ ex terminis theologicis conſtent. Aliæ mixtæ ſunt ex termino revelato, & altero naturali: ut hinc dum prior terminus a fide cognoſcitur, alter a lumine tamen rationis explicandus veniat. Inter myſteria etiam alia ita ſunt a ratione humana, captuque remota, ut fruſtra acies mentis ad ea ſe efferat, in quibus non multum ſunt de-

fati-

fatiganda ingenia. Alia non ita ſunt remota, ut non ſcintillæ quædam rationi etiam affulgeant. Ad prius genus referri poſſunt myſterium Trinitatis, Incarnationis, incomprehenſibilium DEI judiciorum. In ſecunda claſſe locantur quæſtiones pleræque ex mixtis: ſcilicet quæ notionibus partim naturalibus, partim ſupernaturalibus conſtant: in quibus ut notiones quæque ex ſua ſphæra repetantur, nihil impedit, modo cum fide non pugnent naturales notiones.

V. Hoc enim in omni rationis uſu eſt attendendum, ut ratio componatur ad præſcriptum fidei, nec alia conditione in conſortium fidei admittatur, quam ad confirmandum fidei dominatum; cujus non ſocia, particepsque, ſed adjutrix tantum, & famula eſt, ut recte HUETIUS (a) ſciſcit, atque concordiam fidem

Ratio ſemper componenda ad præſcriptum fidei.

(a) Eſto, *inquit Alnet. quæſt. L. I. c. 6.* adjutrix, ut voles, vel etiam defenſtrix fidei ratio, auctor non ſit: ancilla ſit, adminiſtra ſit, domina non ſit: ſit inſtrumentum fidei, non cauſa credendi: præſtet motivum credibilitatis; non objectum formale fidei: ſuadeat ſuſcipi fidem; non jubeat: præcedat fidem; non introducat: incedentem comitetur; non nutantem ſuſtineat: præeuntem ſequatur; non regat: vela faciat, rudentes torqueat, ſtet vel in prora, vel in puppi; clavum non teneat,

ſidem inter & rationem paciſcitur. Ac recte is docet, quando etiam accidit, ut ratio penitus obmuteſcat, nullamque omnino lucem myſteriis fœneretur, integritati fidei nihil inde decedere debere; ut nihil de ſplendore ſuo deperdit ſol, ſi ad eum lucerna non adhibeatur. Quidquid homini ad credendum propoſuit DEUS, id credi juſſit non propterea, quod eſſet rationi conſentaneum, ſed quod a ſe, qui prima veritas eſt, revelatum id ſit, & ad credendum propoſitum. Sed de his omnibus in alia tractatione pluribus agendum differimus, quatenus ſpectant ad rite in theologia argumentandum, diſputandumque.

CAPUT XIX.

De recto dialectices uſu in theologia.

Theologia neceſſario uſum dialectices requirit.

I. Quod olim Platonis ſcholæ affixum, ne quis ἀγεωμέτρητος ingrederetur, id hodie ad theologiam accedenti fixum eſſe debet, ne ſit ἀδιάλεκτικός. Fides conſiſtere poteſt, ac ſalva eſſe, neutiquam theologia ſine logices uſu. Quærit D. Thomas *P. I. q. I. a. 8.* an theologica diſciplina ſit argumenta-

mentativa? & reſpondet: *Licet ſacra doctrina, ſicut aliæ ſcientiæ, ad ſua principia probanda non argumentatur; contra negantes tamen procedit illa, vel ex conceſſis illos redarguendo, vel eorum apparentes rationes diſſolvendo, ex principiis tamen ad concluſiones argumentatur.* Item: *Hæc doctrina non argumentatur ad ſua principia probanda, quæ ſunt articuli fidei; ſed ex illis procedit ad aliquid oſtendendum, ſicut apoſtolus* 1. Cor. XV. *ex reſurrectione CHRISTI argumentatur ad reſurrectionem communem probandam.*

II. Hoc modo patet, quomodo, dum etiam uſus logicæ in theologia conceditur, neutiquam tamen rationi judicium committi videatur de myſteriis fidei. Eſt theologia in ſe ſpectata ſupra omnem ſcientiam humanam: habet etiam principium ſuum ſingulare & unicum, in quod rationi humanæ judicium competere nequit. Tractat de rebus multo ſublimioribus, quam ut logica de illis arbitrari queat. Nihilominus debet illa opportune hanc ceu ancillam, quidquid hodie demum philoſophi obſtrepant, cum e re ſua ſit, in miniſterium advocare; ſed ancilla nec affectare dominium, nec de quæſtionibus theologicis judicare auſit. Has leges periti logicæ præſcri- Et qualem.

 bunt

bunt in ſacrarium theologicum aditum molienti.

Moderatione opus eſt in uſu logices.

III. Moderatione hìc ſumma opus, ne iis irretiamur laqueis, atque in ſcopulos impingamus, a quibus ſibi non ſatis caviſſe multos, ſuperius indicavimus. Non ſolum mihi de illis eſt ſermo, qui hujus artis perverſo uſu in barathrum errorum inciderunt, ut hinc jam olim Logicus patriarcha hæreticorum ſit nominatus a Tertulliano, ſemperque hæretici dialecticis verſutiis, & ſophiſtica arte uſi ſint, ad evertendam veram catholicam doctrinam, & circumveniendos ſimplices. Solum mihi ſermo eſt de dialecticis contentionibus, & ſubtilium diſputationum tricis & ambagibus, a quibus multi orthodoxi theologi non ſatis immunes ſe præſtiterunt: ut calumniandi locus ſit datus, fœdatam eſſe theologiam, atque priſtina gravitate, & majeſtate amiſſa in ſophiſticam degeneraſſe verſutiam. Illud Gellianum (a) non ſolum cuivis pro canone, ſed etiam pro deplorandæ experientiæ documento ſervire poteſt. *Huic ſtudio*, inquit l. 16. c. 8. *ſi modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne ut plerique alii, tu quo-*

(a) Adverſus eos, qui dicunt ita accipienda &c. Confut. P. IX. T. II. p. 571. B.

quoque in illis dialecticæ gyris, atque meandris, tanquam apud ſirenios ſcopulos, conſeneſcas.

IV. Duo hic adverſi ſcopuli vitandi ſunt, cum utrinque homines in eos impegiſſe cernamus. Primum genus eorum eſt, contra quos auctor inter opera ATHANASII agit, *qui*, inquit ille, *omnia, quæ ad homines attinent, evertere contenderent, ac ſatagerent, ut homines non ultra rationales eſſent.* Qui ſcilicet omnino nihil diſquiſitioni dabant. Alter eorum eſt ſcopulus, qui nihil in theologia tranſigendum putant, ſine ratiociniorum, ac ſyllogiſmorum nodis. Multam partem eruditionis theologicæ conficit ſimplex & plana doctrinæ enarratio. Quare recte is mihi uſum logicæ in theologia conſtituiſſe videtur, qui non ſolum AJACES aut ACHILLES cum verbi divini catapultis, ſed NESTORES etiam adjungendos, addendosque ULYSSES eſt ratus, ut non tantum ferro ſpiritus vincamus hoſtes, ſed & ingenio, quod ſuis ſuadere ſolebat PERICLES: ACHILLIS arma non AJAX, ſed ULYSSES reportavit; de quo Poeta: *Fortisque viri tulit arma diſertus.* Optimam hic regulam GREGORIUS *Naz.* tradit Extrema vitanda in uſu logicæ.

 orat.

orat. de modeſtia in diſput. *Non omnibus, nec ſemper, nec omnia de DEO philoſophari conceditur, ſed eſt, quibus, & quando, & quantum.*

Diſputationibus non indulgendum dum prima artium ſumuntur principia.

V. Præſertim in acceſſoriis non tam acriter diſceptandum: nec etiam diſputationibus ante nos ingerere debemus, quam principia probe intellexerimus, antequam fundamenta veræ ſanæque theologiæ poſuerimus. Quare mihi ſemper viſum, ſi etiam ſcholaſticæ velitationes utiles forent, & proficuæ, tamen oneranda illis non eſſe tironum ingenia, nec iis dicandum illud tempus, quo prima artis principia hauriuntur, traduntur que.

Nec omnia in velle debemus decidere.

VI. Nec omnia intelligentia noſtra pervadere velle debemus, atque de omnibus non ſolum ſententiam dicere, & tota arte logica, omnique ingenii contentione defendere. Quare eruditiſſimis quibusdam nominatim illuſt. HUETIO eæ præ ceteris philoſophorum diſciplinæ chriſtianiſmo convenire viſæ ſunt, quæ aſſenſiones animi cohibendas eſſe decernunt, utique illis tantum in rebus, quibus ea nihil infidelitatis, incredulitatisque maculæ inurit. Fateor tamen doctiſſimum virum hic ultra li-

mites

mites prolapſum in opere poſthumo de imbecillitate intellectus humani. In hanc rem eſt inſignis AUGUSTINI (a) doctrina eo ipſo in loco, quo contra academicos agit: *accipiendum inde*, inquit, *quod intelligitur; quod explicari non poteſt, relinquendum. Si autem modus in aliquibus rebus latet penitus homini, ſcientiam ejus non eſſe quærendam.*

VII. Plures eo loci ſanctus Pater dat inſignes præceptiones, quæ ſe dialecticæ debere, ne ingratus videatur, ſcribit. Et ſane magnus & multiplex ejus eſt in theologia uſus, ad ipſum etiam eruendum ſcripturæ ſenſum, tum ad aptas rerum definitiones, diviſionesque, præſertim vero argumentationes tum noſtras rite inſtruendas, tum diſſolvendas adverſariorum ſtrophas, technasque feliciter detegendas. *Accedens*, inquit CLEMENS *Alexandr.* (b) *Græca philoſophia, non veritatem facit potentiorem, ſed debilem adverſus eam facit ſophiſticam argumentationem, & propulſat doloſas adverſus veritatem inſidias.* Tantum vero abeſt, ut ea confuſionem theologiæ cum philoſophia faciat, ut potius præcepta det & conſilia ad evitandam hanc mixtio-

Oſtenditur multiplex dialecticæ uſus in theologia.

(a) Lib. III. c. 13. contra Acad.
(b) Lib. I. Stromat.

tionem. Rationi etiam humanæ limites ponit, ne ultra principia theologica ſe efferat. Diſcretionem item principiorum rationis veræ, & falſæ oſtendit; atque docet rationi arbitrium contra fidei fundamenta ineptiſſime tribui.

CAPUT XX.

De recto philoſophiæ uſu in theologia.

Eſt philoſophiæ uſus in theologia.

I. Magnis ſemper animorum, & opinationum diverſitatibus decertatum fuit in chriſtiano orbe, an aliquis in theologia debuerit eſſe philoſophiæ uſus. Cum hæreſes inde a prima chriſtianiſmi origine, plurimum ex philoſophandi libidine enatæ ſint, ſancti Patres eloquentiæ ſuæ vires contra philoſophiam omnes exeruerunt. Sed nihilominus illi ipſi in his ipſis errorum monſtris debellandis philoſophiæ arma adhibuerunt. Valentinum Justinus, & Irenæus, Marcionem Tertullianus, alii alios errores propriis confecerunt armis, ac ſummi quique doctores chriſtiani, Clemens *Al.* Epiphanius, Chrysostomus, Augustinus, *Jo.* Damascenus philoſophiæ periti fuerunt. Neque enim veri-

veritates philoſophicas adverſari divinis, quamvis immenſum excederent, ſibi in animum induxerunt, ſicut deinceps ad noſtra uſque tempora perſuadere hominibus multi allaborarunt. Hanc opinionem multi viri docti noſtro ævo diſceptarunt tam ex catholicis, quam etiam Proteſtantibus: fueruntque inſignes in re litteraria viri, qui cauſam philoſophiæ in uſu theologico defenderunt. Et ex ſanctis Patribus etiam multi id præſtiterunt: ex antiquioribus, præſertim S. CLEMENS *Alexandr.* Qui tamen neceſſarias ſemper addunt cautiones, ne divinis & præſtantioribus neglectis, humanis mereque philoſophicis contemplationibus indulgeatur. Quod idem faciendum fuit ab illis, qui poſterioribus noſtris temporibus hoc argumentum tractarunt, quando a ſcholaſticis tantus in hac re exceſſus eſt commiſſus. *In quibus*, utor verbis *Jo.* GERSON epiſt. ad ſtudentes collegii Navarræ, *hoc unum minus placet*, *quod pure phyſicalia*, *aut metaphyſicalia*, *aut quod amplius pudet*, *logicalia ſub terminis theologicis involuta miſcuerunt.* Quod ſane eſt confuſionem artium & diſciplinarum inducere, & majeſtatem ſublimitatemque divinæ theologiæ ad exilitatem naturæ deprimere. Quare acuti quidam

optaſ-

optaſſent, ut nunquam myſteria religionis notionibus philoſophicis implicata fuiſſent, negaruntque juſtam fuiſſe cauſam, receptis cœlo apoſtolis, ut qui poſtea vixerunt chriſtiani doctores philoſophiam in theologiam inferrent: quod minime fecerint ſcriptores ſacri, primi doctrinæ chriſtianæ præcones, qui nobis purum, defœcatumque DEI verbum diſpenſarint. Legi etiam meretur DU-PINII caput tertium methodi recte inſtituendi ſtudium theologicum.

Caute tamen illa utamur.

II. Neque aliter fieri potuit, ut ne inter tam varia hominum ſtudia dogmata chriſtiana & revelata conceptibus humanis, eorum præſertim, qui ſapientiæ ſtudium profiterentur, involverentur: quod ſi etiam orthodoxorum voluntas tuliſſet, per hæreticos tamen non licuiſſet, qui deinde catholicis doctoribus neceſſitatem impoſuerunt, ſaltem refutandi cauſa noſſe, ac uſurpare easdem notiones, & illis reſpondentes terminos. Nec ipſa etiam eccleſia in ſuis oraculis & deciſionibus facile ſemper potuit ab his abſtinere, dum contra hæreſes dogmata catholica definienda fuerunt. Solum itaque ſupereſt, ut parce & caute nobis in theologia philoſophandum

dum

dum eſſe putemus, modumque ac limites præfigamus, illius ſententiæ apoſtoli memores (a) *Videte, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum CHRISTUM.* Memores item corruptæ ſimus naturæ, ignorantiæ & cæcitatis noſtræ, non in divinis tantum, verum etiam humanis rebus: ut hinc etiam de philoſophia, quocunque ſapientiæ excelſæ nomine ſe jactet, in hac imbecillitate non ſit ſperandum, ut acu ſemper veritatem tangat, & nunquam vitium innatæ depravationis experiatur.

III. Sæpe ratio decipiet, & idcirco illud apud nos prudens efficiet judicium, ut non admodum illius confidamus dictatis, ac principiis. Quæ ſi quo modo connexa ſint cum veritatibus divinis, ad harum normam, decreta accommodanda ſunt, quidquid obmurmuret ratio, quidquid ſapientia hujus ſæculi contra moliatur, ac philoſophi hujus mundi contra dicant. Quo enim ſuperior theologia, eo minus philoſophia in illam arbitrium arroget, eoque parcius ſe negotiis ejus miſceat. Neque unquam ſibi pronunciandum de myſteriis ducet: nec ſua argu-

Eam accomodare dogmatis debemus non magiſterium, illi concedere.

(a) Coloſſ. II. 8.

gumenta, ut propria ſed extranea judicabit, ab illisque adhibendis aut omnino abſtinebit, aut ἐκ περιουσίας ſolum addet, ut conſenſus luminis gratiæ cum natura appareat. Et ita quidem ſe geret quisque, quo plus divinæ gratiæ lumen de cæcitate naturali abſtulerit; nihil enim ſanæ rationi congruentius, quam ſuperiora ſe non judicare.

Notiones e philoſophia neceſſarias habet theologus.

IV. Quando autem ita comparatum eſt cum theologia, ut magnum numerum notionum philoſophicarum ſibi dicarit, illas inde repetere e re erit. (a) Exem-

(a) An vero contra Sabellianos, *inquit* PETAVIUS *Proleg. dogm. theol. c.* 5. & Arianos, & hujusmodi Trinitatis hoſtes catholica propugnari potuit doctrina ſine limata & exquiſita quarumdam rerum notitia, velut quid natura ſit, quid hypoſtaſis, perſona, eſſentia, relatio, ac reliqua ſimilia? Quis APOLLINAREM, NESTORIUM, & EUTYCHEN, ac multiplicem illius ſectæ hydram perdomare poſſet, niſi iisdem in diſputationibus probe, luculenterque verſatus? Ecce poſtea Græci homines, in ARISTOTELIS palæſtra multum exercitati de perſonarum divinarum proceſſione litigare cœperunt, ut Spiritum ſanctum ſolo ex Patre ortum eſſe dicerent. Nonne de principii unitate, quod eorum præcipuum eſt firmamentum, quæri a nobis, ac diſputari debuit, ſi illis repugnare vellemus.

Exempla complura adferri poſſent, cum ſit prope innumerabilis copia harum notionum, quibus maxima etiam religionis noſtræ myſteria & capita doctrinæ chriſtianæ ſingula tanquam in axe quodam vergunt, ut adeo exquiſite & diſtincte de his rebus diſſerere ac θεολογεῖν vix liceat, niſi accuratam omnium eorum terminorum notitiam habeas, quos theologia ex philoſophia aſſumit, qui proin ex philoſophia explicari, & intelligi debent. Dummodo philoſophia non nimium ſibi hic arroget, & res naturæ ignotas, aut certe valde ſublimes & obſcuras facile explicandas ſumat. Quandoquidem magna eſt naturalium rerum pars, quarum eſſentias parum notas habeamus, ne dum divina penetremus.

V. Atqui hoc ipſum id eſt, quod difficultatem maximam ingerit in illis etiam dogmatis explicandis, aſſerendisque, quæ duplici termino naturali, & ſupernaturali conſtant: ut enim nihil dicam de termino ſupernaturali, ſi nec de naturali inter diſputantes conveniat, imo ſi pleraſque rerum intimas naturas, & eſſentias ignoremus, quomodo de iis judicabimus, ſi præter obſcuritatem naturalem accedat ſublimitas myſterii? Res patet vel in uno Euchariſtiæ ſacra-

Uſus philoſophiæ, quando dogmati accedit terminus unus naturalis.

mento ex contentionibus, quæ non ſolum Catholicos cum Proteſtantibus, verum etiam Proteſtantes inter ſe diſciderunt, in varias opiniones factionesque. Petit natura judicium de corpore, Calviniſtæ hinc etiam de corpore Christi judicium ſumunt, Lutherani negant, Catholici artem veritatis tuentes, nec rem contra naturam credunt, nec ſupra naturam inquirunt, & quantum licet, dogmate de tranſubſtantiatione explicant. Sed tamen nec in iſtis licet theologum philoſophiæ eſſe rudem, ut ſciat ea, quæ adverſarii argumenta afferunt, ſolvere & confutare, quod minus promptum ei erit præſtare, qui in philoſophicis diſciplinis non fuerit exercitatus. Maxime autem hoc opus eſt, quando contradictionem in myſteriis urgent, ac conantur fidem cum ratione committere, ac ſi invicem contrarientur, cujus inſimulationis falſitas ſemper oſtendi poteſt: ad id vero opus eſt philoſophia.

Multiplex philoſophiæ uſus in theologia.

VI. Univerſim autem exiſtit uſus philoſophiæ in theologia non unus. *Philoſophia*, inquit Mabillonius (a) *inſpecta rei veritate, plurimum valet, nedum ad ratiocinandum, ac judicandum, verum & ad rerum univerſales ideas habendas, mora-*

(a) Tract. de ſtud. mon. P. II. c. 9.

moralem facultatem addiſcendam, *&* *ad fidem orthodoxam propugnandam adverſus paralogiſmos*, *&* *captioſas ſophiſtarum argumentationes.* PETAVIUS theologus ſummus, quique ſi unus, rectam tradendi theologiam rationem iniit, triplicem philoſophiæ in theologia uſum nobis exponit, vel ad ornandam, vel ad tuendam, vel ad formandam divinarum rerum ſcientiam. Neque licet dubitare theologiam ex complexione omnium doctrinarum, quarum maxima pars ambitu philoſophiæ continetur, novum accepiſſe ornatum, validumque præſidium ad retundendos hæreticos, & exarmandos omnes fidei, & ſanæ doctrinæ hoſtes.

VII. Maxime autem uſui eſt in theologia ſcholaſtica, qus potiſſimum philoſophiam in conſortium adſcivit, qua de re ſciſcit JOANNES *Dun Scotus* (a): *Magiſtros ſcholarum philoſophiam cum theologia maximo cum fructu miſcuiſſe.* Quidquid ſit, poſt hanc conſociationem non modo utilem, ſed etiam neceſſariam eſſe philoſophiam theologiæ conſtat: imo hoc dici poteſt de omni illo tempore, ex quo theologia a philoſophis tractata, cujus rei primordia a primis eccleſiæ ſæculis

Nunc maxime neceſſarius.

a

(a) Lib. III. ſentent. diſt. 24. q. 1.

culis eſt repetenda. Et ut uſui philoſophiæ in theologia adhuc amplius faveamus, dicere poſſumus, magnis viris, ac imprimis AUGUSTINO, auctoribus, ad ſacræ ſcripturæ intelligentiam plenam, & perfectam neceſſarium eſſe philoſophiæ ſtudium. Quamvis enim hæc neceſſitas tanta non ſit, nec etiam uſus, quam nunc eſt, ex quo tempore omnes theologorum ordines, quotquot aut olim aut nunc ſunt per chriſtianum orbem ſparſi, in id ſummo conſenſu conſpirarunt, ut philoſophica theologicis ſubſternerent: ut adeo, plane ſine alis, quod dici ſolet, volare inſtituat, qui ſine philoſophiæ ſubſidio theologorum tractatus ſe intellecturum confidit. Ipſa ſcriptura ſine omni humana additione multarum rerum notitiam includit, quæ ex philoſophia peti debeat. Quare D. AUGUSTINI (a) hic monitum ſequi debemus: *Qui*, ait, *philoſophi vocantur, ſi qua vera & fidei accommoda dixerunt, ab eis tanquam ab injuſtis poſſeſſoribus in uſum noſtrum vindicanda ſunt.*

Quænam ſingularum partium philoſophiæ ſit utilitas?

VIII. Quamvis vero omnes philoſophiæ partes uſum in theologia etiam ſaniſſima, & tota in explicando, aſſerendo, illuſtrandoque verbo divino occupata, utilitatemque præſtent, non

æque

(a) Lib. II. de doct. chriſt. c. 39.

æque tamen omnes neceſſariæ ſunt. De dialectica mentem noſtram ſuperius jam expoſuimus,&plura dicemus *de ratione exercitiorum ſcholaſticorum:* quæ ad omnem theologicam diſquiſitionem adhibetur. Ipſæ etiam ſcripturæ ſacræ,cum ubique ratiocinia includant, logicam requirunt. Nec alias diſciplinas philoſophicas, quæ vel res vel mores tractant,reſpuit. In moralibus enim patebit doctrinam chriſtianam principiis juris naturalis in omnibus convenire, & veræ rectæque rationis dictaminibus optime congruere. Quod phyſicam ſpectat, verum quidem eſt, naturam myſteriorum plerumque ſupra naturam noſtram ſe extollere. Alia in cœleſtibus rerum facies, alia & inexplicabilis incolarum ratio; atque ejusmodi etiam principia rerum, in quorum cognitione aſſequenda phyſica noſtra parum proficit; & plerumque diſputationes, quæ de his rebus in ſcholis vigent, potius philoſophicæ ſunt dicendæ, quam theologicæ. Cum enim volunt rerum cœleſtium comparationes, & paradigmata in terrenis quærere, atque id aliunde, quam in verbo DEI quærunt, accidit, ut de cœleſtibus terreno & naturali, hoc eſt philoſophico modo, conjiciant. Nihil tamen vetat, quo minus theologus quan-

doque a rebus corporeis ad incorporeas, a natura ad auctorem naturæ contemplatione aſcendere poſſit, ſed hic ſumma moderatione opus eſt. Illuſtrationis, & explicationis cauſâ major eſt uſus phyſices tum in ſcripturis ac omni theologia. Quamvis ſcriptura ſe in his rebus potius opinionibus vulgaribus quandoque accommodaſſe videatur, quam naturæ penitiora arcana reſeraſſe.

Præſertim metaphyſicæ.

IX. De metaphyſica nihil eſt fere, quod addam. Theologia inde potiſſimum notiones ſuas haurit, de quarum uſu jam diximus. Illud ſolum adhuc notandum, primos religionis noſtræ fontes, primosque præcones conceptus hujusmodi non ſibi uſurpandos duxiſſe. Non reperias apud eos metaphyſicas finitiones rerum, non ratas de ſubſtantia accidente, natura, hypoſtaſi &c. ſententias. Imo nec fides popularis, quæ tamen idcirco minus pura non eſt, hæc habet, ut adeo pateat ad ipſam eorum etiam dogmatum medullam, & eſſentiam non ſpectare has technicas voces, quæ maxime ſunt ejusmodi vocibus implicata. Quare ſi quando contingeret illis myſteria evolvi, aut ſi cum iis res ſit, qui his conceptibus aſſueti non ſint, ſine illis ipſa doctrina tradi queat. Et ſane conſul-

rum ſit, quantum licet omnia nativis depingere coloribus, eoque potius uti ſermone, quo uſi ſunt, qui organa, & inſtrumenta Spiritus S. fuerunt, quam philoſophorum & ſapientum hujus ſaeculi: cum vera μεταφυσικὰ ſint ipſa ad nos divinitus delata, naturam omnem excedentia, arcana verba.

CAPUT XXI.

Quomodo reliqua ſcholaſtices vitia recto theologiae ſtudio corrigenda.

I. Via ac ratio illud ſcholaſticorum vitium emendandi, quod neglectu artium, & eruditionis ad theologum formandum neceſſario committunt, haec eſt, ut theologi πολυμαθίας rationem habeant, ſine qua hodie cumprimis in nulla ſcientia ſe doctorem quis exhibere valet, maxime in theologiae ampliſſimo campo. Juvabit in hanc rem inſtitutionibus litterariis ſtudii theologici operam ſedulo dare. Ex ea non ſolum de ſubſidiis neceſſariis ad perfectum theologum edoceberis; ſed etiam digito demonſtrabitur, unde omnem ſuppellectilem theologicam haurias. Obſervarunt eruditi ſuperioribus

πολυμαθίας theologo ratio habenda, & ſtudii rei literariae.

ſæculis, quibus ſtudium hiſtoriæ litterariæ friguit, ut philoſophi ſuum ARISTOTELEM, juriſconſulti BARTOLUM; ita etiam theologos ovium ritu THOMAM ſuum eſſe ſecutos: perculta hiſtoria litteraria non ſolum philoſophos, ſed etiam jure conſultos, hiſtoricos, medicos, philologos, imo & theologos factos eſſe eclecticos, & ex ſolido eruditos.

De ſcientiis ad formandum theologum neceſſariis.

II. Quatenus ad ſcientiarum debite explendo theologi muneri neceſſariarum, proficuarumque neglectum reſarciendum attinet, multa jam ſuo loco ſunt accumulate dicta. Multi etiam, qui de ratione ſtudii theologici ſcripſerunt, de hac re neceſſarias præceptiones dederunt, oſtenderuntque, ipſam poeticam, & artes mathematicas fere omnes uſum in theologia habere, nec ipſa excluſa muſice. Præſtitit hoc inter cæteros LAURENTIUS *a Villa Vincentio*, qui *Andreæ* HYPERII de recte formando ſtudio theologiæ libros expurgavit, uſuique Catholicorum accommodavit. Et nos etiam, hanc rem tractavimus in apparatu ad eruditionem theologicam.

Theologi ne uni addicti magiſtro & ſyſte-

III. Tandem venimus ad illud ſcholaſtices vitium declinandum, quo uni alicui, ac ſoli addicti duci cæteros omnes ſper-

ſpernunt, certo ſyſtemati mordicus inhærent, ſicque amplificandæ ſcientiæ omnem ſpem præcidunt. Hic fontium theologicorum ſtudium omne feret momentum, de quo alias jam eſt dictum. Solummodo ex CARBONE (a) ſcholaſtico ſæpius citato theologum ſui officii commonefaciam: *Theologica ſcientia*, inquit ille, *complectitur cognitionem, & intelligentiam ſacrarum litterarum; deinde cognitionem dogmatum fidei, quo pertinet notitia decretorum pontificum, conciliorum, & ſacrorum canonum; præterea cognitionem traditionum, rituum conſuetudinumque eccleſiæ, & doctrinæ Patrum, quo eccleſiaſticarum hiſtoriarum notitia reducitur; poſtremo cognitionem caſuum conſcientiæ. Verum cum pauci ſint, qui hæc omnia cognoſcant, pauci etiam ſunt perfecti theologi.* Tum maxime autem ſanctorum Patrum ſtudium, quemadmodum a theologo ſuſcipiendum, & cum theologia methodica conjunctum theologum efficiat nobis ediſſerit. Obſervat volenti bonum theologum evadere, maxime expedire, verſari in ſcholaſticorum claſſibus, & ſcriptis, quæ prius audiendo, & legendo percurrenda ſint, quam ad Patrum lectionem deveniatur: quorum doctrinam non ſatis bene is intelliget, nec ex ea mat̃i, augmentum theologiæ impediant. a

L 5 mul-

(a) Intr. Eccl. L. I. c. 7.

multum utilitatis percipiet; imo ni maxima cum pietate eorum libros lectitaverit, facile errabit, qui ſcripta ſyſtematica in quibus brevius, planius, certius, quæ ſunt religioni conſectanea, quam in ulla privato antiquo ſcriptore continentur, quaſi pro regula non habuerit: cum ſyſtematici theologi ab omnibus, quod eſt veritati confinius, atque conformius, acceperint, & quod minus probabile, ac tutum, rejecerint. Et hinc eſt, quod multi errarint, qui res divinas cognoſcere, atque tractare volentes ad Patrum lectionem ſtatim convolarunt, & cum regulis ſcholaſticis carerent, perperam ſanctorum Patrum dicta intellexerunt. Adeundi igitur, atque audiendi hi prius ſunt: deinde Patres toto vitæ tempore volvendi: quod qui faciet, bonus evadet theologus.

Præcepta quædam ad ſelectum quæſtionum & materiarum.

IV. Ex ſanctis Patribus, aliisque promtuariis eruditionis & doctrinæ veræ theologicæ ſelectum & modum diſquiſitionum theologicarum repetere debemus, nec velle minutiſſima quæque proſequi, atque tam multa definire, quæ excutere aliquando curioſitatis, aliquando etiam temeritatis ſit. Sed quando nobis fontes noſtri theologici nihil ſatis diſtinctum & exploratum tradunt, non debemus ſen-

ten-

tentiam noſtram præcipitare: potiusque ſapientem ἐποχὴν amplecti. Alia etiam quæ nil niſi ſubtilitatem quandam ſpirant, & ſine diſpendio ſalutis, aut aliqua utilitate ignorantur, etiam in medio relinquamus. Neque unquam in rebus problematicis tam pervicaciter ſuſcepta ſemel hæreamus opinione, ut inde nulla arte, & ratione dimoveri nos patiamur. Quæ res ſtudia partium, & ſectas in theologia generavit. Unde factum, ut neceſſariis relictis, in his ſolum ſtudium theologicum conſummaretur.

V. Quod depravationes alias, in cœtum chriſtianum ex perverſo theologiæ ſtudio promanantes, attinet, cum paulo poſt dicendi occaſio de illis commodis ſit futura, quæ in cœtum chriſtianum ex recto conſtituto theologico ſtudio deſcendent, unum hoc modo commemoro, ac repeto, omnibus morum corruptelis (quamcunque originem habeant ſive ex depravata doctrina, ſive ex perverſo modo tractandi, docendi, diſcendique proveniant) unicum ac præſentiſſimum eſſe remedium veram eruditionem theologicam, præſertim quæ ex ſtudio fontium theologicorum hauritur. Neque enim alii cauſæ perſpicaces quivis corruptelas theo-

Quomodo depravationes morales cavendæ in ſcholaſtica.

logiæ

logiæ omnes præſertim morales, attribuunt, quam neglectui ſacræ ſcripturæ, ſanctorum Patrum, conſtitutionum ac decretorum Pontificum, canonum conciliorum: quodque multi theologi acumen rationis ſuæ ad eludendas leges cum divinas, tum eccleſiaſticas, impenderint. *Tamdiu pura*, inquit GRAVESON (a), *ſancta, illibata, vereque chriſtiana fuit morum diſciplina, quamdiu e ſuis fontibus, videlicet ſcriptura ſacra, Patrum traditione, conciliorum canonibus, & ſummorum Pontificum definitionibus derivata eſt. At ex quo relictis illis fontibus ex ratione pure humana derivata eſt, atque hinc aliena eſſe cœpit ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina, ſenſim ſine ſenſu a primæva illa puritate atque ſanctitate degeneravit.* Iidem etiam fontes theologici non ſolum præceptis & monitis docebunt ſtudium theologicum exercitiis potius veræ pietatis, & virtutis, quam contentionibus & rixis diſputationum colere; verum etiam ſua amplitudine & diffuſione cogent paſcere potius animum jugibus lectionibus, meditationibusque, quam exercere ingenium multis diſceptationibus. *Vid. S. BERN. ſerm. XXXVI. in Cant.*

VI. At-

(a) Differt. de vera methodo docendi &c. theolog. moralem.

VI. Atque hoc modo corruptelæ omnes in cœtu chriſtiano ceſſabunt: præſertim ſi prima inſtitutio theologica rite fiat. Neque tunc adverſariis ſtudiorum noſtrorum præſertim monaſticorum cauſa erit carpendi ſedulam, ac in monaſteriis laboris vicem ſubeuntem in ſtudiis operam: ac ſi præſertim philoſophicæ & theologicæ ſcientiæ juxta methodum, qua nunc in ſcholis communiter traduntur, non niſi curioſitatem, diſſipationem, cavillationesque exhibeant. Sane mihi dubium non eſt, recte inſtitutum ſtudium non ſolum integris monachorum congregationibus decori eſſe, verum etiam ubi ſtudia florent, diſciplinam monaſticam pietatemque florere. *Quique ſtudiis incumbunt*, utor MABILLONII verbis (a), *ceteris humiliores, diſciplinæ obſervantiores, & ſeceſſus magis amantes eſſe. Ad ſummum ergo quidquid mali deprehendi poteſt, a ſtudiis communibus ortum ducet, quæ in philoſophicis, & theologicis curſibus peraguntur.*

Ac ſtudia rite inſtituenda præſertim in monaſteriis.

VII. Hæc, quæ ſunt principalia, & in quibus cardo rei vertitur, quippe quæ, quem maxime deſideramus, formant theologum, aut male effictum e-men-

Momenta ad perficiendum theologum plurima, non proletarie tractanda.

(a) In reſponſ. ad D. Abb. de Trap. c. 27.

mendant, paucis quidem pro rei dignitate ſunt perſtricta. Omnia (utpote de quorum utilitate & neceſſitate nullum dubium moveri poterat) ſeipſa commendant, ut nihil ambagibus verborum indigerent. Quodſi vero rei ſummam quis ſibi ob oculos poſuerit, & perſpexerit, non diffitebitur, quæ dici legique potuerunt breviſſimo temporis momento, ad ea ut fiant, & in opus redigantur, complures annos non ſuffecturos. Imprimis enim puri, & emendati ſermonis efformatio non eſt res adeo facilis, ut forte videri queat. Lectio multa, exercitatio, & emendatio jugis rem tandem conficient. Nec omnium, quæ in linguis intelligimus, eorum etiam ad diſſerendum, ſcribendumque præſentem uſum habemus. Deinde ad quæſtiones eas, quæ de nomine ab iis, quæ de rebus vere fiunt dijudicandas, aut eas etiam, quæ utiliter, quæ vero minus proficue tractantur, inter ſe diſcernendas, quam longo uſu, & experientia, ne quid de perſpicacia, judiciique acrimonia rurſus dicam, opus eſt, ut æquos nos harum rerum judices præſtemus; nihil temere, inconſiderate, aut injuſte decernamus, nec in rerum ſelectione peccemus unquam. Rationis humanæ, quæ, & quot ſint deli-

quia,

quia, quantis ſit expoſita labendi periculis, in qualia deliramenta eam incidere ſit pronum, ſi aliunde nobis ex miſerrimi ſtatus noſtri poſt lapſum conditione non conſtaret, exemplo eorum erudiemur, qui in hac ipſa ſanctiſſima diſciplina, dum ſibi nimium indulſerunt, genii humani protervitatem, & petulantiam ſatis ſunt experti. Illa autem ſubſidia a theologo ex humanis litteris, variiſque ſcientiis repetenda cum ſint varia & perampla, multum etiam laboris, multum induſtriæ, & aſſiduitatis flagitant. In linguis peregrinitas, maxima anomaliarum abundantia undique per omnem ſermonem ſparſarum; illa idiotiſmorum cujusvis linguæ peculiarium varietas, & multiplicitas quantos ſudores excutiunt, quantas obſcuritates involvunt? A criticorum complurium licentia ſatis ſibi cavere, antiquariorum fidelitatem, hiſtoricorum ſinceritatem vere conjicere; chronologiæ confuſione non turbari, quantæ ſolertiæ & ſagacitatis eſt, quantæve induſtriæ, & ſedulitatis? Iſtæc tamen theologiæ ratio, ſemel pervia effecta, & complanata, omnes ad ſe alliciet; ſuaque jucunditate, uberrima fructuum oſtentatione, ſuæ demum dignitatis, & majeſtatis ſpecie trahit, rapitque: omnium ingenia paſcit,

ſcit, omnes denique omnium animos ineſcat, demulcetque.

CAPUT XXII.

Ex ſuperioribus recta veræ theologiæ ratio deſcribitur & adumbratur.

Officia & munia theologi junctim & ſeparatim ſpectata.

I. Quis vero ſatis deprædicet inſignem theologiæ formam, qualis futura eſt, illis nævis purgata, illis ornamentis inſtructa, quæ mox ad ejus decorem deſideravimus. Qua ratione recte habebitur pro accurata, & perfecta, qualis in hac vita eſſe poteſt, rerum divinarum cognitione non ſolum mentis, ſed etiam cordis. Imprimis enim cavebitur funeſtum illud diſcidium, quo theologiæ partes & capita a ſe invicem ſeparatæ robur illius & plenitudinem perdiderunt, dum veluti ſcopæ diſſolutæ omnia fuerunt exhibita. Talis eſt autem theologus formandus, qui non ſolum principia omnia, qua late patent perſpecta habeat, & in numerato; ſed qui etiam ratione, quod conſequens eſt, deducere, & concludere valeat: qui obſcura in lucem claram adducere, involuta explicare, & aperire, in controverſiam vocata & diſceptata tueri contra objecta ac undi-

undique tuta, aſſertaque præſtare queat. *Sic*, ait, quisquis eſt auctor, *confutationis quarundam propoſ. &c.* (a) *adverſariis quoque, aut de veritate perſuadebimus, aut victoriam reportabimus: ſic ſcripturæ ſanctæ concordiam oſtendemus: ſic myſterii gloriam legitime prædicabimus: ſic congruentem fidei certitudinem in animabus noſtris recondemus, nec ſine verbo credentes, nec ſine fide loquentes.* Quare ante omnia notatum, maximeque obſervatum volo: utut ad principale objectum theologiæ doctor cumprimis attendere debeat; tamen partes theologicas non ita poſſe diſpeſci ac ſeparari, ut non mutuas ſibi invicem ferant ſuppetias, neceſſumque ſit theologo in omnibus occupari. *Videatur* POSSEVINUS *Bibl. ſelectæ L. III. c.* 10.

Ea a quovis theologo ſingula implenda, nec theologia in partes ſecanda.

II. Neutiquam perfectos nos theologos eſſe putemus, niſi ſingula munia præſtemus; præſtare autem id non poterimus, ſi theologiæ officia ſeparemus. Si putemus ita nos SCHOLASTICOS eſſe debere, ut DOGMATICA ſeu POSITIVA, POLEMICA nos nihil attineant, aut MYSTICA, aut etiam (quæ cum his maxime conjuncta) MORALIA. Huic enim divortio puto labem maximam theologiæ deberi. Separationi quidem

(a) Inter opera ATHAN. T. II. p. 582. F.

dem poſitivæ a ſcholaſtica corruptiones theologiæ theoreticæ ſeu ſpeculativæ; ſeparationi moralis a myſtica corruptiones theologiæ practicæ tribuimus, ubi mores chriſtiani ſejuncti a virtutibus chriſtianis fuerunt. Jam olim *Jo.* Gerson (a) talem theologiæ candidato doctorem optavit, qui omnes theologiæ partes noverit explere. *Qui*, inquit, *longo multoque vivendi, legendi, ac bene vivendi exercitio docere faciliter poſſit, quam amplecti doctrinam interrogantis ſtudium, moresque deſiderent, ſive pro parte illa theologiæ, quæ inter ſcholaſticos magis utitur; ſive pro illa, quæ legentis mores ædificet, regulet, & componat; ſive pro illa, quæ prædicantibus congruit. Hæc autem tria ſunt non uſquequaque diſparata, in quibus quotidie, etſi non æqualiter, tamen viciſſim deberet verus theologiæ diſcipulus exerceri, quorum primum ſine ſecundo inflat, & inquietat; ſecundum ſine primo acumen ingenii ſufficiens & reſolutum non præſtat; tertium denique ſine duobus reliquis ſæpe non tam erudit alios, quam faſtidit & præcipitat.* Adi hunc auctorem, qui deinceps diverſa ſubſidia indicat ad has ſingulas theologiæ partes & munia.

III. Il-

(a) Epiſtola ad ſtudentes collegii Navarræ.

III. Illud vero ante omnia ſpectandum, curandumque, ne praxin a theoria τὸ ἠθικὸν, ἀπὸ τῦ δογματικῦ ſeparemus. Cum enim finis omnis theologiæ huc collimare debeat, ut quem cognoſcimus DEUM ac Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM, rite colamus, ac diligamus, omnia noſtra ad hunc ſcopum dirigere ac referre debemus ſtudia. *Eſt quidem*, inquit S. BERNARDUS, (a) *per ſe omnis ſcientia bona, quæ tamen veritate ſubnixa ſit: ſed quia tempus breve eſt, tu qui cum timore, & tremore tuam ipſius operari ſalutem pro temporis brevitate feſtinas, ea ſcire prius & amplius curato, quæ ſenſeris viciniora ſaluti.* In illis ergo, contra ac vulgo fit, magis occupari theologus debet, quæ ad mores formandos, pietatemque inſtillandam conducunt. Neque exiſtimandum eſt, eſſe ullum dogma, ullam theoriam, ſi nitatur principiis revelatis, atque ex verbo divino ſit hauſta, quæ non huc faciat. Unica enim ratio & cauſa inſtitutæ religionis, atque ad nos delati verbi divini eſt ſanctificatio noſtra. Spirant hoc, ac produnt ſinguli ſacræ ſcripturæ apices, in hoc unice intentæ, ut in nobis devotionis, pietatiſque igniculos accendant, ſanctitatis vero perfectam for-

Officia pietatis nunquam a theologicis dogmatibus ſejungenda.

(a) Serm. 36. in Cant.

mam præſcribant. Neque ad hoc ſolum morum præcepta pertinent, ſed etiam dogmata, & myſteria omnia, quæ omnia ſic facta ſunt, nobisque prodita, ut ſi rite ea contemplemur, inde mirifice ad colendum, adorandum, amandumque DEUM afficiamur. Semper enim ita DEUS, resque divinæ deſcribuntur, prout erga nos ſunt, nobisque ſalutares, aut prout nobis viam demonſtrant, lucemque præbent ad DEI cultum. Hinc S. JOANNES eum mendacem vocat, qui dicit ſe noſſe DEUM, & mandata ejus non ſervat. Theologus itaque in hoc omnem operam conſumet, ut vinculum cujusque dogmatis cum praxi pietatis, & regula morum perpetuo ſervet: ſicque theologiam ſuam efficiat ad præſcriptum apoſtoli TITO datum primis ſtatim epiſtolæ verbis, *agnitionem veritatis, quæ ſecundum pietatem eſt, in ſpem vitæ æternæ.*

Haud minus cavendum divortium ſcholaſticæ ac poſitivæ theologiæ.

IV. Secundum hoc divortium in theologia, praxis nimirum a theoria, alterum cavendum eſt, poſitivæ nimirum theologiæ a ſcholaſtica. Intelligo autem ſcholaſticam nativam, ſanam & integram, prout a nobis in ſuperioribus adumbrata eſt: poſitivam autem eam intelligo, quæ tota occupetur circa locos, & fontes vere theologicos ad ſa-

cræ ſcripturæ & doctrinæ ſanctorum Patrum ductum, ad hiſtoriæ, diſciplinæ eccleſiaſticæ, omniſque antiquitatis chriſtianæ rationem, & veritatem exculta. Hanc multi a diſciplina ſcholaſtica avulſerunt, theologiamque elumbem tradiderunt, atque inermem contra inſultus hæreticorum: adverſus quos tela, & præſidia ſunt petenda ex principiis poſitivis ſacrarum ſcripturarum, traditionum antiquarum, doctrinæ inde ab apoſtolis in eccleſia adultæ in conciliis, ſanctorum Patrum ſcriptis, hiſtoria, traditæ. Neque enim aliis aliiſque principiis niti queat eadem, atque uniusmodi ſcientia, theologia nimirum chriſtiana. Patet hinc abſurditas ſecernendi, diſtinguendique poſitivam a ſcholaſtica. Niſi unicum illud diſcrimen ſtatuere velis in modo, & ratione tradendi easdem omnino res, ac tractandi easdem materias ſecundum eadem principia: cum ſecus ſcholaſtica debito fundamento careret; & bene tamen ob majorem vim & ἀκρίβειαν adoptet poſitiva, quod in modo procedendi præſertim contra adverſantes quosque accuratiore, peculiare habet ſcholaſtica. Sicque ambæ intime ſibi jungantur, & in unam copulentur diſciplinam. (a)

 V. Hoc

(a) *De hoc connubio præclara docuit ſingulari diſſer-*

Theologia ſcholaſtica nomén non tuetur theologiæ ſine principiis poſitivis.

V. Hoc itaque modo de ſcholaſtica judicare debemus, eam ſi theologiæ veræ chriſtianæ nomen tueri velit, non poſſe aliis quam poſitivis niti principiis, nec aliis oportere pugnare argumentis, quam quæ ex locis vere theologicis petantur, præſertim ſcriptura ſacra. Quodſi qui viri docti theologi ſcholaſticam commendarunt, & contra obtrectatores defenderunt, talem de ea ideam mente conceptam habuerunt. *Sed*

diſſertatione doctiſſimus AMAT de Graveſon, *ubi inter alia hæc paulo a principio ſcribit:* Sicut theologia ſcholaſtica ſua tela, ſeu argumenta, quibus impetit fidei hoſtes, mutuatur ex theologia poſitiva, ita ut theologo ſcholaſtico, qui ope, ac præſidio theologiæ poſitivæ plane deſtitutus eſt, nulla fere ſuppetant tela, ſeu argumenta, queis fidei hoſtes invadere, ac ferire poſſit; ita theologia poſitiva haurit a theologia ſcholaſtica modum & artem hæc argumenta in fidei hoſtes intorquendi, eorumque præſtigias, contorta, & aculeata ſophiſmata diſſolvendi, adeo ut theologiæ poſitivæ cultor, quantumvis eximius, ſi in theologia ſcholaſtica hoſpes, ac peregrinus ſit, nunquam poſſit cum dexteritate & facilitate ea tractare arma, ſeu argumenta, quæ contra hæreticos ei abunde ſubminiſtrat theologia poſitiva, nec etiam diſſolvere & extricare valeat ſophiſticas hæreticorum argumentationes. *Et non ita multo poſt:* Theologia ſcholaſtica, *inquit*, cujus originem ad ſeculum

Sed in omni oratione, inquit CANUS (a) *memento, lector, eam me defendere ſcholæ doctrinam, quæ ſacrarum litterarum fundamentis conſtituta eſt. Ex quo id efficitur, quod ego magno cum aſſenſu omnium dicere me video, miſeram eſſe ſcholæ doctrinam, quæ ſe titulis magiſterii defendat; miſeram etiam, atque haud ſcio an multo magis, quæ detracta ſcripturæ ſacræ auctoritate ſyllogiſmis contortis de rebus divinis philoſophatur; imo ne de rebus divinis quidem, ſed nec de humanis, verum de his, quæ nihil ad nos attinent.* Paulo poſt ſcholaſticum theologum ſic definit: *Quem vero intelligimus ſcholaſticum theologum? aut hoc verbum, in quo homi-*

lum octavum referendam eſſe diximus, ſi ſpectetur quantum ad ſui naturam, & eſſentiam, eadem plane eſt ſcientia, ac theologia poſitiva. Utraque enim, ſive ſcholaſtica, ſive poſitiva, verſatur circa idem objectum DEUM auctorem gratiæ per revelationem & fidem cognitum: utraque iiſdem nititur principiis; utraque diſcurſiva, & argumentativa eſt, & ex iiſdem fontibus, hoc eſt, ex ſcriptura ſacra, ex traditione, & doctrina ſanctorum Patrum, aliiſque locis theologicis ſuas deducens concluſiones, cum hoc ſolum diſcrimine, quod theologiæ ſcholaſticæ procedendi modus ſit ſubtilior, & accuratior, & ad perplexa captioſaque fidei hoſtium diſſolvenda argumenta accomodatior.

(a) De loc. theol. Lib. VIII. c. 1.

ne ponimus? Opinor in eo, qui de DEO, rebusque divinis apte, prudenter, docte, e litteris, inſtitutisque ſacris ratiocinetur. Egregie etiam diſſerit in eandem ſententiam DU-PINIUS capite II. method. ſtudii theologici recte inſtituendi: *Solet,* inquit, *plerumque diſtingui inter theologiam poſitivam & ſcholaſticam: ſed nullus ſibi perſuadeat, diſtinctione hac, diverſa objecta, principia atque fines indicari, unum ambæ objectum habent, cognitionem ſcilicet veritatum religionis a DEO hominibus revelatarum, ambæ de materiis iisdem agunt, doctrina ſcilicet noſtrorum myſteriorum, de diſciplina eccleſiaſtica, deque theologia morali. Utraque ſacram ſcripturam & traditionem pro fundamento habere debet; hæc & illa earum veritatibus inniti, doctrinam a CHRISTO traditam in integritate ſua conſervare, contrarios errores rejicere, paucis, ad vitam homines æternam perducere debent.*

Syſtematum lectio cum fontibus theologicis facienda.

VI. Cum enimvero ſumma ſtudii theologici in ſcientia, explanatione, aſſertioneque verbi divini conſiſtat, methodi, controverſiæ, ac ſyſtemata ſcholaſticorum eouſque ſuſcipi, ac tractari debent, quatenus intelligentiæ verbi divini ſunt conducibilia. Idcirco methodi ac ſyſtemata ejusmodi, quantum fieri

ri licet, ad methodum etiam & ſyſtema ipſius ſcripturæ ſunt accommodanda, ut nobis doctrinam in ſcripturis contentam via quadam & arte ob oculos ponant, ſicque ad captum aptiorem reddant, atque in memoriæ levamen cedant. Cui rei maxime proſunt ſyſtemata. Id vero a theologo requiritur, ut ſic ejusmodi lectiones pleni corporis doctrinæ chriſtianæ inſtituat, quin hinc abduci ſe ſinat a jugi ipſius ſacræ ſcripturæ evolutione, meditatione, atque a fontium aliorum theologicorum tractatione ceſſet. (a)

(a) *Hujus rei commoditates plurimas* LAURENTIUS a Villa Vincentio, *de recta form. ſtud. theol. L. III. c.* 1. *& ante eum* And. HYPERIUS *refert*, *ſi modo iis ex fontibus collectiones ejusmodi fiant*, *quos hic requirimus*. Quo, *inquit*, de omnibus, quæ legis, vel audis, recte tandem poſſis judicare, quo aſſueſcas ſingula, quæ in ſacris libris ſparſim occurrunt, prudenter diſtinguere, nec non ad certa doctrinæ religionis capita apte reducere; quo inſuper interrogatus de fide tua, aut de quibuscunque theologicis argumentis ſemper in promtu habeas accommodas ſententias, quibus in reſpondendo utaris; quo denique de omnibus eccleſiæ dogmatibns verbo DEI, aut divina traditione, vel conciliorum auctoritate aperte confirmatis, perſpicua oratione & ſine erroris offenſionis-

Syſtematum theologicorum ſtudium neceſſarium cum fontium ſtudio.

VII. Fuerunt non pauci, plerique Proteſtantes, qui odio, ac prætextu theologiæ ſcholaſticæ, omnem ſyſtematicam methodum rejecerunt. Putarunt e re non eſſe in ſcholis & academiis per compendia, & locorum communium collectionem theologiam tradere, conſiliumque dederunt in theologiæ ſtudio, ut jactis fundamentis linguarum ad ipſum textum biblicum & Patrum lectiones ſeſe conferant ſtudioſi, ac denique ad controverſias, nullo vel compendio, vel ſyſtemate theologico uſi. Sed modum iſtum ſtudendi theologiam nec ſuis plerisque perſuadere potuerunt: ſola enim fontium lectio ſcripturarum, & Patrum, eum ordinem & nexum doctrinarum non ſuppeditat, unde nobis vel maxime facilis redditur perceptio rerum, & dilucida intelligentia. Brevior etiam longe eſt via, dum ad ſuas quibusve revocatis ſedes, quaſi

niſque periculo, quotiescunque opus fuerit, differas, perquam eſt neceſſarium eos ſæpe legas, ſæpe relegas libros, in quibus præcipua capita, ſive loci communes univerſæ theologiæ, e ſcripturarum limpidiſſimis fontibus, vel divinis traditionibus, aut ſacrorum conciliorum decretis hauſti, interdum etiam Patrum diſputationibus & ſententiis illuſtrati, dilucide ac certa methodo explicantur.

ſi uno obtutu omnia inſpicere licet. Contra longo tempore, ac otio foret opus, ſi primam theologiæ notitiam, præſertim ex ſola operum ſanctorum Patrum lectione tam diffuſa comparare nobis deberemus. Nullus eorum ordine, methodo, & rerum connexione rem omnem theologicam tractavit, quemadmodum deincps ſcholaſtici immenſam theologicam eruditionem in variis fontium theologicorum veluti oceanis diſperſam artificio & diſpoſitione inſigni integram tradiderunt. Eſt igitur tempus aliquod lectioni ſyſtematum tribuendum, ſed non omne. Poſtquam enim in pulvere ſcholaſtico ſatis ſubacti fuerimus, ad ipſos fontes accedamus oportet, ſed non eodem modo. Scripturas ſacras, cum primum theologiæ nos mancipaverimus, quotidie verſare ordine ac ratione debemus. Reliqui fontes tardius adeundi, neque ſtatim, poſtquam vix primis labiis theologiam guſtare cœpimus, & vix per breve temporis ſpatium tyrocinium poſuimus, ei nuntium remittere debemus, & totos nos, neglectis ſyſtematibus, ſubſidiis theologiæ poſitivæ committere. Quin poſtquam etiam ſatis inſtructi theologica ſupellectili fontibus nos dedimus, non ideo deponere omnem ſyſte-

ſyſtematicæ theologiæ curam debemus, ſed alternis operis utrique vacare. Sic quas ambo afferunt utilitates, & commoda, in uſum redigemus. *Melchior* Canus in limine ſtatim ac procemio operis ſui de locis theologicis, poſtquam utilitatem veterum & novorum theologorum variam diſtinxiſſet, & quid illi, hique præſtiterint, expoſuiſſet, idem theologo conſilium dat, ut utrique legantur. *Nam*, inquit, *ex illis quaſi materiam, ex his tanquam formam diſſerendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere.*

Eruditionem non ſolum hiſtoricam, ſed etiam ſolidam ſectari debet theologus.

VIII. In quem finem maximo uſui erunt lacertoſæ argumentationum, demonſtrationumque ſcholaſticarum formæ ac ordines. Quamvis enim cum iis non omnino faciam, qui non ſolum theologicam diſciplinam in formam artis; ſolidæ redegerunt, ſed etiam modum demonſtrationum mathematicarum in theologiam introducere conati ſunt; ſentio tamen in hac ſcientia non eſſe acquieſcendum in exteriore eruditione hiſtorica, ſed etiam cognitioni ſolidæ eſſe ſtudendum. Nota ſunt hac de re conſilia, & molimina Proteſtantium, quorum alii theologiam redigendam putarunt

runt ad formam demonſtrationum mathematicarum, qua de re in actis eruditorum refertur PUFFENDORFFII *Samuelis* ad fratrem *Eſajam* epiſtola, occaſione demonſtrationis evangelicæ *Dan.* HUETII, ut talis integræ theologiæ inferatur, quod faciendum non duxit HUETIUS. Alii, duce COCCEJO, neglecta penitus philoſophia faciliorem, & ut ipſis viſum eſt, rebus ſacris accommodatiorem modum inire voluerunt. A qua methodo non multum abludit, quam *Jo.* CLERICUS propoſuit, omnia in theologia tractanda conſulens hiſtorica ratione. Nos hic iterum connubium aliquod molimur, & ſic demonſtrationibus indulgendum remur, ut tamen non exiguam partem otii theologici cognitioni dogmaticæ factorum dandam putemus, cum res theologicæ tantopere non ſolum cum hiſtoria antiqua copulata ſint, verum etiam cognitio fontium vere theologicorum hiſtorica, potiſſima ſua parte, ſit, & ingentem factorum notitiam requirat. Exemplum hujus rei præſtantiſſimum dedit laudatus *Daniel* HUETIUS in demonſtratione ſua evangelica.

IX. Alii inſignes quique theologi noſtro præſertim ævo, etſi res theologicas

Sic optima omnia theologica

omnia implebuntur & conſociabuntur.

cas non præciſe ad accuratam mathematicorum methodum tranſigant, apodixes tamen etiam ſuas & demonſtrationes ex fontibus theologicis maxime divinis ſcripturis ſumunt. Hæc quamvis in principiis non ſemper habeant eandem cum geometricis evidentiam, eam tamen & multo firmiorem apertioremque præbent in ipſis demonſtrationibus. Ornant autem & illuſtrant has apodixes varia ſuppellectili. Huc revocant quidquid præclarum in artibus ſtudiisque humanis& divinis, ad uſum ſacrum theologiæ; ſtudioſe vero devitant muniorum & partium theologicarum diſcerptionem, quæ ubertatem & plenitudinem diſciplinæ hujus divinæ ſuperioribus ſæculis multum impedivit, dum ſcripturæ doctor nefas duxerat attingere, quod ad canoniſtam, aut ſcolaſticum pertinere putabat, & viciſſim non auderet ſcholaſticus, nec præſumeret ſcripturas, aut canones tractare: ad Patres autem adeundos otium non ſatis relinquerent perpetuæ contentiones, ſpeculationesque; alias autem artes multo minus diſcere ſuum putarent. Sic ergo ſeparatio artium & diſciplinarum damnum ipſis artibus, ac ipſi divinæ theologiæ intulit.

X. Nunc

X. Nunc autem artes omnes reflo-reſcere cœperunt, & jam earum omnium fere conſociatio in doctore requiritur. Unde optimus exiſtit tum reliquarum, tum etiam theologiæ noſtræ ſtatus, poſtquam ſcrupuloſa finium conſtitutio ceſſavit,& obſoleta bonorum communio poſtliminio rediit: præſertim autem poſtquam poſitiva cum ſcholaſtica theologia pacem & concordiam iniit, atque ambæ conjunctis viribus rei chriſtianæ ſatagunt. Quod ſi tamen in publicis ſtudiorum curriculis nec dum ubique locorum penitus concepta præjudicia ceſſarunt, ac alicubi adhuc viget inſipidum illud *meum* ac *tuum*, & cum artium diſcretione obtinet ſtudiorum diviſio; optandum ſaltem, ut in privatis ſcholis apud cœtus præſertim religioſos quibus illa diviſio diſciplinarum non adeo invaluit, artes & ſcientiæ cum animorum conſociatione copulentur: ubi non ſolum artes, & ſubſidia artium doceantur, ſed etiam amica confœderatione ſibi invicem ſuppetias ferant, operasque jungant ad ornandam reginam ſcientiarum theologiam, non ſyſtematicam illam ſolum, quæ ad ſcholas redacta eſt; ſed quaqua late patent ſacra cimelia theſaurus ille inexhauſtus doctrinæ chriſtianæ, ad quem effodiendum agrum tot inſignes

Hujusmodi felix theologiæ coñubium facile in monaſteriis initur.

ſignes coloni ſacris addicti operas locarunt.

CAPUT XXIII.

Fructus uberrimi talis theologiæ.

Eſt omnium geniis accommodata iſtiusmodi ſtudii theologici ratio.

I. Fructus uberrimi maximique in eccleſiaſticam rempublicam redundant, ſi ita artium & præcipue theologiæ ſtudium inſtituatur,& hoc modo prima principia tradantur, quomodo omnium geniis, ingeniique facultatibus accommodatum eſt; contra theologiæ genus ſequius, ſpinoſa, illa ſubtilitatum tractatio multis, quibus acumen forte deeſt, nimis dura; aliis, qui delicati ſunt palati qui non amant,

- - - Niſi laterculos
Seſamum, papaveremque, triticum, &
frictas nuces,

etiam gravis & intolerabilis. Et quoniam inter tot homines, qui operas ſuas eccleſiæ ac theologiæ locarunt ſingulari quadam ratione, fieri non poteſt, quin ſit maxima ingeniorum varietas, quid fructuoſius accidere queat, quam iis rebus primos annos tranſigere, ex quibus deinceps quilibet, ut eſt natura factus, & comparatus, ſeligendi ampliſſimam

ſimam materiam præ ſe habet, quæ ingenii capacitati ſit æquata, & a qua animus non ſit alienus? Diverſi enim ad diverſa abripimur ſtudia, quibus omnibus imperare immanis tyrannis foret, ea non multo mitior, quæ omnes ingenii vires in omnibus æquales fruſtra metitur. Sed ut in utroque lanienæ genere ingenia excruciat ſcholaſtices illius vitiatæ ſtudium, ſic noſtrum hoc ab ambobus nos vindicat. Etenim non arduum adeo, & intricatum eſt, ut non a quovis, qui non omnino invitis gratiis prognatus, & vel mediocri ingenio pollet, in ſua mediocritate poſſit comprehendi, dum ſcholaſticis annis illius prima jaciuntur fundamenta.

II. Deinde cum plurimarum, & diverſiſſimarum in ſe principia rerum & ſtudiorum contineat, fieri nequit, quin vel unum ex tot illis arrideat, quibus poſt completum ſcholaſticum ſtadium aut animus, aut vires deficiunt, aut occaſio etiam eripitur, totam molem proſequendi, & incrementis diſciplinæ iſtius locupletiſſimæ incumbendi, nunquam exhauriendæ. Imprimis enim (ne quid de illis dicam, quibus otium præ labore cordi eſt, qui a ſuo officio turpiter deflectunt) ſi qui flagrantiori operum pietatis abripiuntur æſtu, ita ut nihil ipſis

Poſt ſtadium ſcholaſticum maxime fructus promittit.

humani ſapiat, habent limpidiſſimas ſacræ ſcripturæ aquas, & fluenta; habent ſingillatim ex ſanctis Patribus ſuos Basilios, Ephrem, Chrysostomos, Bernardos, & ſanctorum Patrum pleroſque alios, quorum opera undique devotionem & pietatem ſpirant, ex quibus Patres congregationis S. Mauri collectionem ediderunt pluribus tomis comprehenſam: habent theologos myſticos complures, & non unum tantum ex iis omnibus aſcetices puræ doctorem. (a) *Quæ enim pagina, aut quis ſermo divinæ auctoritatis veteris, ac novi teſtamenti non eſt rectiſſima norma vitæ humanæ? aut quis liber ſanctorum catholicorum Patrum hoc non reſonat, ut recto curſu perveniamus ad creatorem noſtrum?* Ex eccleſiaſtica antiquitate habent ſanctorum virorum clariſſima exempla & vitas: item inſtituta ac præcepta eorum. Eſt aliquis, quem ſacrorum canonum, & conciliorum notitia, quem fidei controverſiæ, ſeu polemica, quem eccleſiaſticæ antiquitatis, quem varia hiſtorica, quem critica, philologica, delectent, cum in hac ſaluberrima diſciplina omnium iſtarum rerum ſemina & primi prægustus referentur, junioribusque annis inſtillentur, per reliquam vitam facile deinceps ad

(a) S. Bened. cap. ult. reg.

ad maturitatem, cultu adhibito, quo maxime fructu conſpicuus eſſe quisque petit, aut ferax eſt, perducet. Deinde, quod eſt maximi momenti, tale eſt hoc ſtudium, ut ad cujuscunque capacitatem ſe extendat, aut reſtringat. Eſt quisquam, cui & occaſio, & tempus, & diligentia, & ingenium adeſt, ut immenſum illud autographorum ſeu ipſorum fontium campum pervadendi ardore pectus flagret, habet, quibus omnem vitam in pulcherrimis rebus ſuaviſſime, ſolertiſſimeque degat. Eſt, cui tantus animus non ſit, ſed rivos ſectari contentus, prout ſinum expanderit, ita ingerent ſe aquæ ſaluberrimæ.

III. Hinc conſectarium eſt, ut ſit veræ eruditionis eccleſiaſticæ, aut qualiscunque homine chriſtiano eſt digna, fundamentum, & veluti clavis. Qui jam in orbe litterario cupit publicæ utilitati operam navare, an noſtris his temporibus, absque linguarum, quas vocant orientales, Græcæ ſaltem & Hebraicæ peritia non ſolum aliquid ipſe moliri, ſed & vel in lectione eruditorum digne ſolum verſari ſe poſſe exiſtimet? Quis jam critices, antiquitatis, hiſtoriæ, & humaniorum litterarum ignarus reipublicæ eruditorum ſiſtere ſe audeat, niſi derideri velit, & ludibrio

Eruditionis eccleſiaſticæ, & chriſtianæ totius promtuarium eſt.

ab omnibus excipi? Certe vel in ipſis publicis ad fidelem populum concionibus jam omnibus adminiculis iſtiusmodi aut omnino non, aut ægre caremus, niſi ruſticis, & ſimplicioribus ſæpe imponere, & ſpuria veterum documenta tum hiſtorica tum dogmatica pro veris (ut ab hodiernis criticis ſunt ventilata) & genuinis venditare non vereamur.

Quomodo principia ſubſidiorum theologicorum primis annis ſcholaſticis tradenda.

IV. Sed hic dicat aliquis, qua ratione fieri poſſit, ut brevi illo ſcholaſtici curſus tempore, quod ſi ſolam theologiam attendamus, quatuor annis fere terminatur, ſi philoſophiæ duos annos adjungas, ſex annis completur, tantarum rerum ſemina, & prima ſaltem principia tot diſciplinarum comprehendi, & percipi poſſint? Cui rei facilis eſt reſponſio. Imprimis enim ſatagendum eſt, ut jam nonnullis ſubſidiis a teneris annis, & humanioribus litteris inſtructi accedant candidati, aut antequam ad curſum ſcholaſticum admittuntur, imbuantur. Deinde ſi illud temporis ſpatium ſumamus, quod tam in philoſophia, quam theologia in aſſerendis ut plurimum opinationibus, perſcrutandis, & indagandis ſubtilitatibus, operoſis quæſtionibus, perpetuis velitationibus, diſputationibusque impendendum fuit; certe relinqui-

tur

tur ſat amplum tempus, quod & linguis addiſcendis, quantum pro primis rudimentis ſat eſt, & primis etiam in hiſtoria eccleſiaſtica, conciliorum (& qui ſunt alii fontes theologici) notitia jaciendis fundamentis, ſufficit. Porro auxilia quædam e. g. geographiæ, chronologiæ elementariæ &c. quandam humaniorum & philoſophiæ partem conficiunt; critices ſemina in puriore logice reconduntur. Atque adeo conſultum ſit, iis rebus jam in philoſophia dare operam, & vacare, quæ deinceps uſui futuræ ſunt. Et quemadmodum, ceu præambulum aliquod, philoſophia ſcholaſtica theologiæ ſcholaſticæ poni ſolita eſt; ſic etiam & hæc, & alia potiſſimum in philoſophicam tractationem ſuſcipiantur, quæ tam ad theologos futuros inſtituendos conferre, quam etiam ſtudiorum laborem in cæteram ætatem expeditum reddere, & juvare poſſint. Quod vero ſingulare eſt, & theologiam ſingillatim attinet, hæc præcipuarum ſcientiarum principia ipſi theologiæ huic intime ſunt unita, & eam conſtituunt: nimirum crebra locorum theologicorum mentio, & afferta teſtimonia. Quibus ſi ſeparatim tam in tractatu præliminari de locis, & ſubſidiis theologicis, quam deinceps per integrum theologicum curſum quibusdam

epitomis, & compendiis rudis quædam delineatio de ſingulis in juniorum mentibus paulatim deſcribatur, quam ſtudioſi poſtmodum ſibi ipſis relicti perficere, expolire, extremamque ipſimet manum addere poſſint; eamque ſponſam, quam maxime adamaverint, ſeu potius, quam officii impoſiti, aut ſacra obedientiæ lex decreverit, prout valuerint, pulcherrimis coloribus illinire, exornare, & quam licuerit venuſtam, politamque redhibere ſatagant. Ut, ſi ita viſum fuerit, & decor tantus ſit, in publicum etiam prodat, & orbi ſe ſpectandam præbeat. Quam vero hujus rei ampliſſima ſpes eſſet, ſi a juvenilibus annis ad veram eruditionem neceſſariorum quorumvis ſubſidiorum principiis imbuti, iis deinde confirmata ætate perfectis, qui ingenii viribus pollerent, ſi quo in genere quid utiliter, & digne lucubrare poſſe confiderent, illud præ manibus ſumerent.

Alia in hanc rem documenta quoad primam theologicam inſtitutionem.

V. Quoniam vero theologicum ſtudium palmare eſt ac ſummum inter eccleſiaſticos viros; omnis opera omniſque diligentia eſt impendenda, ut tota ſua amplitudine commodiori, faciliorique, quo fieri poteſt, modo tradatur. Imprimis ne ita præciſe ad clepſydram exigatur, id eſt ſcrupuloſe tempus ei

præ-

præſtituatur. Quam in rem illud ſolum moneo, quod multis e noſtris etiam conducens maximopere viſum eſt, ut ſtrenue in iſagogicis, quos vocant, ſcientiæ theologicæ principiis ac tractatibus laboretur, quo firmius uberiusque ſit præparatus animus, cum ad latam illam ſcientiam accedit. Quamvis ego hæc omnia non pro iſagogicis habeam, quæ ad fontes theologicos referuntur, ſed intimam theologiæ partem ducam, in quo potiſſimum otium theologicum conſumendum ſit. Non parum laboris expetit, eorum accuratam habere notitiam, quæ primo ipſam ſcripturam ſacram, hiſtoriam eccleſiaſticam, conciliorum, patrologiam, juris canonici principia, moralis fundamenta attinent. Illud etiam primis ſtatim annis maxime proficuum foret, ut linguis exteris addiſcendis aut exercendis, niſi jam antea, quod maxime optandum eſt, principia earum hauſerint, aliquam ſaltem navarent operam tirones: ſic, ut qui præ cæteris ingenii capacitate, ac vigore pollent, Græce, Hebraiceque pro cujusque genio, ingenioque docti fierent. Poſt curſum theologicum non ſtatim ſibiipſis relinquendi forent adoleſcentes, ſed altioribus principiis eruditionis eccleſiaſticæ, præprimis criticæ

philologiæ, hiſtoriæ, & antiquitatis eccleſiaſticæ, juris canonici (& quidquid ad conſummatam doctrinam facit) imbuendi forent: via etiam commonſtranda, qua quisque ad aptam ingenio eruditionem valeat pervenire.

Studium theologicum ad pietatem collimare quomodo debeat.

VI. Supereſt, ut breviter fructus illos tangamus, quos in morum, & pietatis ſtudio, ſtudium theologicum rite inſtitutum affert, ac promittit. Qui ſacris non ſunt initiati ſuas complere poſſunt partes, quamvis nulla eruditione ſingulari conſpicui clareant, virtutibus vero niſi reſplendeant, ſuo muneri minime ſatisfaciunt. Ipſis litterarum ſtudiis eum in finem atque eatenus incumbendum, *quantum & quatenus*, quæ ſunt verba Em. Cardinalis de AQUIRRE epiſtola ad MABILLONIUM, *conferunt, aut conferre poſſunt ad pietatem, perfectionem chriſtianam, religioſam, monachalem, & tandem ad perfectam charitatem erga DEUM, ac proximum.* (a) At-

(a) *Et* Ludov. VIVES *L. I. de trad. artibus*, Quocirca, *ait*, cum ea demum ſit cujusque rei perfectio, ſuisque omnibus partibus abſolutio, aſſequi finem, cui eſt condita, ſola utique pietas eſt via perficiendi hominis: quare hæc una eſt rerum omnium neceſſaria: ſine cæteris expleri poteſt homo, & numeris ſuis omnibus conſummari, ſine hac non poteſt: etiam cibo & quotidiano victu poteſt carere, pie-

Atqui vero hoc unice intenditur in noſtra, quam deſignamus, theologia. Nil agimus, quam ut ſacræ theologiæ verbum reſtituatur divinum, eaque majeſtas, & decentia, quæ verbum hoc divinum decet; unde vigor evangelicæ legis ac perfectionis effloreat.

VII. Jam ſuperius aliqua ſunt allata de eorum ſtudiis, qui unice pietati ſe dederunt, omnium rerum terrenarum pertæſi, quidquid humani eſt, in ſcientiis etiam aſpernantur; quemadmodum ex illis fontibus, quos hucuſque aperuimus, aquas in gaudio de fontibus ſalutis haurire poſſint. Hic aliqua dicenda de illis etiam, qui promiſcue omnes frequentant hactenus requiſitas diſciplinarum ſpecies, quarum aliæ non ſacræ, aliæ etiam videntur profanæ. Demus, veneni quidquam ſecum ferre diſciplinas, quæ ſacræ non ſunt: quis vero neſcit celebre etiam illud alexipharmacum, quod contra veneni vim habetur, ac valet, venenum admixtum continere? Sic prorſus in noſtra cauſa

In ſtudio artium etiam profanarum.

N 5 acci-

pietate nullo pacto poteſt, niſi ſit futurus miſerrimus. Hoc eſt quod Dominus Marthæ dixit, ſolicitæ non utique de ſupervacaneis, ſed de quotidiano alimento, turbari eam circa plurima, unicum eſt neceſſarium, quod elegerit Maria, ſedere ad pedes Domini, & verbum illius audire.

accidere veriſſime plane deprehenditur. Antiquitatis venerandæ ſaluberrima exempla, Patrum piiſſima documenta, ſanctiſſima conciliorum decreta, ſcripturarum ſacratiſſima placita, ea ſunt antidota, quæ veneno illi humanarum litterarum non ſolum virulentiam auferunt, verum etiam contra congenitum, & naturæ noſtræ inſitum maligniſſimum perverſitatis virus ſalutares efficiunt:

Scilicet ingenuas didiciſſe fideliter artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Quodſi ut ingenuæ artes & diſciplinæ mores mitigare, & a feritate vindicare debeant, opus ſit, ut fideliter diſcantur, quonam modo fidelius diſcentur, quam ſi ad optimum finem diſcuntur? Qui vero melior finis, quam DEI divinarumque rerum cognitio, & diſcuſſio? Eam a nobis fidelitatem requirit DEUS, ut quidquid in hac orbis terrarum mole eſt, ceu nobis commiſſum & locatum, ad ipſius gloriam impendamus: atqui omnium rerum complexu etiam optimas ſcientias & diſciplinas (ab aliis tanto ſudore, & fere nullo eorum merito, quod rectum finem non ſpectarent, inventas) comprehendi quis neget? Quas ad divinam illam, reginam, & principem reliquarum, diſciplinam, adhibendas

das trahendasque æquiſſimum ducimus: quibus illa demat, quod virulentum, & nocivum eſt, ſibique accommodas nobis vero utentibus ſalutares reddat. Quod gratiſſimum DEO accidere ambigendum non eſt, ſi eas etiam res, quæ reniti ſua natura videntur, ad ejus honorem trahamus, ac veluti victimas brutas mactemus: neque eis ad curioſitatem, oſtentationem, aut alium perverſum finem abutimur, ſed eo unice dirigimus, ut in omnibus glorificetur DEUS.

Cautio neceſſaria ad elaborandum in theologia hac.

VIII. Atque cum tam amplum ſit hoc negotium, quod tam copioſa aliarum diſciplinarum momenta in ſe complectitur, illud præcipue attendendum, cavendumque videtur, ne præcipitantia aliqua, ac præmatura acceleratio locum inveniat. Qua enim re philoſophus ille doctum ab indocto differre cenſuit, *bona ſpe*, eadem is theologus, quem requirimus; ab eo, quem non probamus, diſcrepare videtur. Hæc enim ſuis limitibus terminatur, illa fines nullos habet niſi bonam ſpem, ſi ſemel ſe quisquam in latiſſimum ipſorum autographorum campum immiſerit, quod ab eo omnino fieri debet, qui aliquid dignum moliri in iſta palæſtra exoptat. *Bona ſpe* diu ſe nutriat, donec ſatis in

neceſ-

neceſſaria ſibi doctrina enutritus ſit; *bona ſpe* etiam alios ſuſpenſos teneat, qui avidius exſpectabunt ſementem. Sunt enim hæc veluti hyberna ſata, ſcholaſtica æſtiva: illa poſtquam integro hiemis tempore partim terra, partim nive obtecta, & recluſa latuerunt, vere vireſcunt, æſtate metuntur; hæc mox ut ſunt ſata, excreſcunt, brevique adoleſcunt. Quam ipſam ob rem illud mihi ſtudium maxime appoſitum videtur, quod in ſilentio, ac ſolitudine religioſa commodiſſime claudi ad tempus queat, & veluti emori; id quod divini verbi effatu neceſſarium eſſe ad fructificandum intelligimus, nempe ad multiplicandum granum. Secus in ſcholaſtice uſu venire cernimus; ea enim quidquid quoquo die docet, jam etiam effutire jubet ſemper vivaciſſima, nec momentum mortua: quid igitur mirum, ſi grana non multiplicentur, quæ nunquam emoriuntur? In id ergo incumbendum, ut doctrinæ ſolidum corpus in animo efformetur, quod niſi diuturno labore & ſtudio effectum iri nequit: cum tempore autem fructus ſequetur uberrimus & reipublicæ chriſtianæ ſaluberrimus, cum incremento honoris divini, ſalutisque animarum.

INDEX

INDEX
RERUM MEMORABILIUM.

Abaelardus Ariſtotelis philoſophiam primus in theologiam infert. p. 6. 8.
Anni ſcholaſtici quomodo cum fructu tranſigendi? 196. Præſertim in theologiæ ſtudio. 198. ſeq.
Ariſtotelis philoſphia quomodo & quo tempore in Europam illata? 5. In theologiam inducta multum auctoritatis accipit. 6. ſeq. Quas ob cauſas? Ib. ſeq.
Artium liberalium neglectus. in ſcholaſticis maxime carpendus. 94. 97. ſeqq.

Barbaries ſermonis in theologia ſcholaſtica ex metaphyſicarum notionum affectatione. 40. Et neglectu proprietatis verborum. 42. Ex vagis item notionibus & vocibus indefinitis. 44. ſeq. Quibus remediis illa emendanda? 133. ſeqq.
Brevitas in theologia ſcholaſtica laudanda. 14.
Butilierii cum Mabillonio circa ſtudia monaſtica diſſidium unde ortum? 116.

Clemangiis Nicol. de, circa ſubtilitates ſcholaſticorum querelæ. 81.

Damaſcenus Joan. primus theologiam μεθοδικῶς tractavit. 4.
Dialectica quantam ſibi in theologia licentiam arrogarit? 83. Ejus abuſus multorum malorum origo. 84. 85. ſeqq. Moderatus uſus plurimum adjumenti theologiæ adfert. 150. 151. 155. ſeqq. Duo extremi ſcopuli in ea vitandi. 153.
Dictionis ornatus non ſpernendi in theologia eſt momenti. 36. 37.
Diſputationes ſcholaſticæ animi elationem fovent. 108. ſeq. Ac Spiritum Chriſti extinguunt. 120. ſeq. Earum pruritus. 84. 86. ſeq. & pervicacia in propugnandis ſententiis ſemel ſuſceptis. 89. ſeq. Iis ingeniorum ſelectus ad officia publica impeditur. 114.
Doctorum medii ævi de corruptio-

ruptione ſcholaſtices querimoniæ. 25. 26. *ſeq.*

Gerſonius *Joan.* ſcholaſticæ theologiæ correctionem petit. 26. *ſeqq.*

Graveſon *Hyacinth.* ſcholaſticorum nænias deplorat. 74.

Gregorii IX. ſummi Pontif. querelæ de ſcholaſtices depravatione. 24.

Hangeſti definitio veræ ſcholaſtices. 131.

Hæretici theologiæ ſcholaſticæ infenſi. 19. *ſeqq.* 131.

Joannis XXII. de ſcholaſtica theologia lachrimæ. 25.

Linguæ Latinæ fata medio ævo. 37. 38. In eam quantam ſibi licentiam ſumſeſerint ſcholaſtici? 39. 40.

Logicus hæreticorum patriarcha Tertulliano dictus. 152.

Logomachiæ duplicis generis. 46. 48. Earum malum in theologia etiam præſertim ſcholaſtica frequentiſſimum. 49. 52. *ſeq.* Sæpius ſchiſmatum cauſa exiſtunt. 51. Earum in theologia ſcholaſtica origo. 53. *ſeq.* Qua ratione evitandæ? 135. 136.

Lombardus *Petr. Magiſtri ſententiarum* nomen unde adeptus? 3. Ejus laus. *Ib.*

Methodus ſcholaſticorum commendanda. 128. *ſeq.*

Monaſtica ſtudia diſciplinæ baſis. 173. Quomodo inſtituenda, ac conſocianda?

Morum doctrina ob ſcholaſtices vitia turpiſſime corrupta. 104. Ei malo quomodo medendum? 171. *ſeq.*

Opinionum in ſcholaſtice diverſitas latam ad Pirrhoniſmum & σκέψιν academicam viam aperit. 76. Multarum inde ſectarum origo. 89.

Pariſienſis academia ob nimium dialectices uſum exterorum ludibrio expoſita. 84.

Philoſophiæ in theologia nimium ſtudium 90. Cum magno rei theologicæ detrimento conjunctum. *Ib. ſeq.* In quo maxime ejusdem abuſus verſetur? 93. Ejus in theologia uſus ſemper obtinuit. 156. Hodieque maxime neceſſarius.

ſarius. 160. Cautionibus tamen eſt opus. 158. Ejus in theologia præcipui fructus. 161. Quibus partibus potiſſime opus habeat theologus. 164. *ſeq.*
Philoſophi morum doctrinam corrumpentes civitatibus pelluntur. 105.
Plato per tria principia num perſonarum in divinis Trinitatem indicare voluerit? 49.
Πολυμαθίας ſtudium theologo ſumme neceſſarium. 167. In eo ſelectus faciendus. 170. *ſeq.*

Quæſtiones ſcholaſticorum vanæ & inutiles. 55. 56. *ſeqq.* Ac rerum prorſus imperceptibilium. 62. Multæ pietati & bonis moribus adverſæ. 63. 104. 107. Plures ſupervacaneæ. 66. 72. Et ab hominis intelligentia remotæ. 69. 70. De iis doctorum virorum querelæ. 57. 60. *ſeqq.* Et remedia. 137. 138. 140. *ſeqq.*

Rationis in theologia ſcholaſtica abuſus. 73. 74. Multa in doctrinam moralem mala intulit. 77. Fontibus theologicis neglectis. 81. Ejus principia in theologia qualia eſſe debeant? 146. Quouſque ei a theologo indulgendum? 78. 79. 144. *ſeqq.*

Scholaſtica theologia quibus incunabulis provecta? 7. Ejus origo ab Adamo vel CHRISTO levi criſi repetitur. *Ib.* Vera ſtatuitur. 8. 9. In omnes ſcholas & academias penetrat. 10. *ſeq.* Agro ſimilis eſt bonis frugibus ac zizaniis referto. 123. Et vineæ ineptis cultoribus commiſſæ. 124. *ſeq.* Ad hæreticorum fallacias detegendas accommodatiſſima eſt. 18. Ejus quinque virtutes ex Vavaſſore relatæ. 12. 13. 16. *ſeqq.* Quomodo vindicandæ. 127. Et quatenus eas ſervarit, aut amiſerit. 126. *ſeq.* Tractu temporis multis vitiis conſpurcata. 32. *ſeqq.* Qua ratione corrigenda. 129. *ſeq.* Innumeris logomachiis ſcatet. 52. *ſeq.* Et quæſtionibus inutilibus. 55. *ſeqq.* Contra eas remedia & regulæ. 135. 137. *ſeqq.* Ea abſoluta cur minus ad ſtudia ferveant theologi? 115. 116. *ſeqq.*
Scientiarum ſæcularium utilitas in theologia. 95. De

Iisdem S. Hieronymi judicium. *Ib. ſeq.*

Servitus ingeniorum ſcientiarum augmentum impedit. 100. Quomodo declinanda? 168. 169. *ſeq.* Ex ea ſcholaſticorũ neglectus varietatis & lectionis propriæ contemplationis ortus. 98. 102.

Sixti V, Rom. Pont. monitum ad excolendam theologiam ſcholaſticam. 20.

Stilus ſcholaſticorum ſubtilitatibus ac tricis refertus. 112. 113. Optima ingenia a ſtudio theologico revocat. *Ib.*

Syſtemata theologiæ ad methodum ſcripturæ & fontium ſtudium accommodanda. 185. Quanti hæc res utilitatis ſit? *Ibid. ſeq.*

Terminorum ſcholaſticorum obſcuritas myſteriorum explicationẽ impedit. 110. Maximo chriſtiani populi damno. *Ib. ſeqq.*

Theologiæ recte inſtitutæ uberrimi fructus. 192. 193. *ſeqq.* Ejus ratio adumbrata. 176. *ſeq.*

Theologus veri nominis quis ſit? 173. 174. Ejus munia 176. Sedulo implenda. *Ib. ſeq.* Ejus eruditio qualis ac quanta eſſe debeat? 188. *ſeq.* Ei maxime cavendum partium theologicarum divortium. 177. Ac praxis a theoria diſcidium. 179.

Vives *Lud.* de diſputandi ſcholaſticorũ pruritu ſententia. 86.

Vocum technicarum utilitas. 25.

F I N I S.

ERRATA.

P. 20. lin. 20. *evacuuntur*, lege exacuuntur. P. 70. lin. 4. *qua*, lege quas. Pag. 73. lin. 14. *utrumque*, lege utcumque. P. 95. lin. ult. *magnum*, lege MAGNUM. P. 146. lin. 23. *fieri*, lege fieri. P. 170. lin. 6. *ulla*, lege ullo.

DE RATIONE EXERCITIORUM SCHOLASTICORUM

PRÆCIPUE

DISPUTATIONUM

CUM INTER CATHOLICOS, TUM CONTRA HÆRETICOS IN REBUS FIDEI.

AUCTORE

P. MARTINO GERBERT,

Monacho O. S. B. e Congr. D. Blaſii in Silva nigra,

Em.mi & Rev.mi S. R. E. Cardinalis DE RODT,

S. Q. R. I. Princ. & Epiſcopi Conſtant. &c. &c.

Theologo.

Permiſſu Superiorum.

Litteris SAN-BLASIANIS. 1758.

PRÆFATIO.

Ejusmodi mihi eſt propoſitum thema, *de ratione exercitiorum ſcholaſticorum*, quod potius uſu diuturno, & experientia magiſtra eſt expediendum, quam longa inſtitutione & certarum regularum præſcriptione. Quapropter totam rem paucis percurrere liceret, niſi quædam ex ſuperiore argumento *de recto & perverſo uſu theologiæ ſcholaſticæ* huc maxime fuiſſent revocanda: niſi denique hic etiam non pauca occurrerent, quæ ad perverſum uſum notandum haud minus, quam rectum uſum faciendum forent obſervanda. Agere nimirum in animo eſt, de illis exercitiis, quo-

rum in inſtitutionibus theologicis uſus eſt. Qua in materia ſtudioſe ea ſelegi, quæ his, quibus labor, iſte noſter dicatus eſt, tironibus inquam potius uſui eſſe poſſunt, quam magiſtris, penes quos dirigenda ac moderanda ſunt exercitia ſcholaſtica. Quare paucis de *prælectionibus* prælibatis, tum indicatis ſolum, ac veluti digito oſtenſis aliis quibusdam exercitiis, quæ inſtituere vel omittere docentis eſt & magiſtri, ſtatim ad illud proceſſi, quod a diſcentibus potiſſimum abſolvitur: *diſputationem* intelligo, de qua majore ſermonis parte agere propoſui. Non quod magnopere probem, aut aliquo loco habeam uſum illum in ſcholis perpetuo confligandi, velitandique; ſed quod hoc exercitium, quoad ſua principia in omnem theologiam haud minus quam reliquas ſcientias ſeſe diffundat: tum etiam rectus illius uſus, & moderatus in reliquis exercitiis, prælectionibus, collegiis &c. locum ſibi vendicet. Certe eluceſcet ex orationis continuatione, me de diſputationibus agentem, nihil minus quam de diſputando præciſe agere: imo id agere, ut rectam rationem in omni theologica tractatione ſtatuam, perverſam damnem: diſquiram

ram in argumentationum, ratiocinationumque theologicarum, quibus fere hæc diſciplina a fide diſtinguitur, ſedes & principia, eorum veluti anatomia exhibita ac inſtituta. Quod eo fine a me factum eſt, ut eo apertius natura omnis argumenti theologici pateſceret; atque hac ratione quid contra eam actum ſit, & peccatum eluceſcat, ratioque pateat ac via, omnia ad rectum revocandi uſum. Multa hic ob vicinitatem materiæ recurrent, de quibus etiam eſt actum de recto & perverſo uſu theologiæ ſcholaſticæ: quædam priore illa diſſertatione tractata ſunt parcius, huc opportune dilata. Ex quo cenſu illa ſunt, quæ de principiis rationis & eorum uſu in theologia hic accuratius, ut inſtituti fert ratio, pertractantur. Quæ, mea opinione ni fallor, non ſpernendum uſum præbebunt, ad florem facultatis theologicæ reſtituendum, quo unice meus hic de ratione ſtudii theologici ſpectat labor: dum ante annos aliquos apparatum ad eruditionem theologicam edidi, ceu prodromum ad ſyſtema theologiæ univerſæ, cujus jam dimidia pars prelum eluctata, proſtat, altera in eo eſt, ut quam primum ſequatur; nunc autem poſtquam

de recto & perverſo uſu theologiæ ſcholaſticæ egi, id ſupereſſe viſum eſt, ut *de modo & ratione exercitiorum ſcholaſticorum* hoc, quidquid eſt addam, eo minus negligendum, magiſque curandum, quod prima theologiæ inſtitutio his contineatur exercitiis, & profectus diſcipulorum non ſolum potiſſimum inde pendeat; ſed etiam cauſæ eccleſiaſticæ ac fidei catholicæ plurimum interſit paralogiſmos & ſophiſmata adverſariorum perſpecta habere, & tum ad genuina revocare theologiæ chriſtianæ principia, cum etiam in conflictu diſputationis intra ſuos continere cancellos, ne extra orbitam ferantur. Quod multo hic periculoſius eſt, quam in ſcholaſticis diſceptationibus, ubi de rebus fidei non agitur; & licet inutile ſit eccleſiæ ſtudium, perpetuo inter ſe digladiari, diſputando de rebus indifferentibus; non tamen recta periclitatur fides, ſicut in diſputationibus cum hæreticis, contra avitam eccleſiæ traditionem novitates ſuas & errores fallacibus argumentationibus ratiocinationibuſque involventibus, contra puritatem ſimplicitatemque fidei: quæ dici poteſt unica hoſtium fidei ars & armamentarium, unde tela ſumunt, & adverſus eccleſiam pugnant,

ac

ac impugnant fidei catholicæ dogmata, fucum facientes & offucias obtendentes ſophiſtæ peſſimi, ad obfuſcandas veritates, & fidei integritatem laceſſendam, ut dudum malas eorum artes PRUDENTIUS in præfamine ad *apotheoſin* deſcripſit:

Fidem minutis diſſecant ambagibus,
Ut quisque lingua eſt nequior.
Solvunt, ligantque quæſtionum vincula
Per ſyllogiſmos plectiles.
Væ captioſis Sycophantarum ſtrophis,
Væ verſipelli aſtutiæ.
Nodos tenaces recta rumpit regula,
Infeſta diſſertantibus.
Idcirco mundi ſtulta delegit DEUS
Ut concidant ſophiſtica.

SUM-

SUMMARIA.

Caput I.
De principali ſcholaſtico exercitio, ſcriptorum aut prælectionum.

Caput II.
De exercitiis collegiorum, declamationum, diſputationum, earum modo & præſtantia.

Caput III.
De exercitio diſputandi ſingillatim, quomodo illud rite inſtituatur.

Caput IV.
Diſputationum utilitates declarantur.

Caput V.
De vitiis exercitiorum ſeu diſputationum ſcholaſticar.

Caput VI.
De ratione dogmaticarum diſputationum, ac imprimis de ſedibus argumentorum ex verbo DEI.

Caput VII.
In argumentis theologicis quis ſit uſus rationis, philoſophiæ, maximeque dialectices.

Caput VIII.
Qua ratione robur & ſecuritas conſequentiis & principiis rationis in theologia ſervetur.

Caput IX.
Ratio exercitii diſputandi ſecundum præſcriptam formam.

Caput X.
Illuſtrantur hactenus dicta eorumque uſus oſtenditur exemplis argumentationum theologicarum ex ſcripturis.

Caput XI.
Exempla diſputationum ex traditione & controverſiis fidei, unde earum utilitas oſtenditur.

DE

DE RATIONE EXERCITIORUM SCHOLASTICORUM,

PRÆCIPUE

DISPUTATIONUM,

CUM INTER CATHOLICOS, TUM CONTRA HÆRETICOS IN REBUS FIDEI.

CAPUT I.

De principali ſcholaſtico exercitio, ſcriptorum, aut prælectionum.

I.

Scio docendi, diſcendique rationes, ac modos nec poſſe, nec debere ſcrupuloſius ad uniusmodi formam & regulas revocari. Poſſunt diſciplinarum methodi innumerabilibus viis inſtitui, idque non ſolum in effin-

Rationes tradendi artes uſu potius, quam regulis hauriuntur.

SUMMARIA.

Caput I.

De principali ſcholaſtico exercitio, ſcriptorum aut prælectionum.

Caput II.

De exercitiis collegiorum, declamationum, diſputationum, earum modo & præſtantia.

Caput III.

De exercitio diſputandi ſingillatim, quomodo illud rite inſtituatur.

Caput IV.

Diſputationum utilitates declarantur.

Caput V.

De vitiis exercitiorum ſeu diſputationum ſcholaſticar.

Caput VI.

De ratione dogmaticarum diſputationum, ac imprimis de ſedibus argumentorum ex verbo DEI.

Caput VII.

In argumentis theologicis quis ſit uſus rationis, philoſophiæ, maximeque dialectices.

Caput VIII.

Qua ratione robur & ſecuritas conſequentiis & principiis rationis in theologia ſervetur.

Caput IX.

Ratio exercitii diſputandi ſecundum præſcriptam formam.

Caput X.

Illuſtrantur hactenus dicta eorumque uſus oſtenditur exemplis argumentationum theologicarum ex ſcripturis.

Caput XI.

Exempla diſputationum ex traditione & controverſiis fidei, unde earum utilitas oſtenditur.

DE

DE RATIONE EXERCITIORUM SCHOLASTICORUM,

PRÆCIPUE

DISPUTATIONUM,

CUM INTER CATHOLICOS, TUM CONTRA HÆRETICOS IN REBUS FIDEI.

CAPUT I.

De principali ſcholaſtico exercitio, ſcriptorum, aut prælectionum.

I.

Scio docendi, diſcendique rationes, ac modos nec poſſe, nec debere ſcrupuloſius ad uniusmodi formam & regulas revocari. Poſſunt diſciplinarum methodi innumerabilibus viis inſtitui, idque non ſolum in effin-

Rationes tradendi artes uſu potius, quam regulis hauriuntur.

gendis, ordinandisque ſyſtematibus; verum etiam in docendi, diſcendique exercitiis. Fatendum tamen eſt profectum in artibus, & ſcientiis maximam partem pendere ex ejusmodi rite inſtitutis ſcholæ exercitationibus. Hunc in finem autem multo magis proficit diuturnus uſus, & obſervationes, quibus compendia docendi, diſcendique animadvertuntur, quam regularum præſcripta. Quapropter audiendi illi præprimis ſunt in hac re, qui ætatem in præclaris diſciplinis contriverunt. Et quoniam viſum eſt, quid ſentiam exponere, alia a me nolim exſpectari, quam quæ ab aliis in doctrina & eruditione vitam agentibus viris, inque orbe litterario celebratis, didici.

Conſuetudo ſcripta dictandi in ſcholis, ejusque utilitates.

II. Videri queam in ipſo ſtatim ſermonis ingreſſu ab hoc conſtituto animi decreto, deviare debere, ſi velim ex animi ſententia agere in conſtituendo palmari ſcholæ exercitio, *prælectionum* ſcilicet, a quibus integra diſciplinarum efformatio exſpectanda eſt. Longo uſu, & conſuetudine in omnibus fere orbis catholici pædagogiis, academiisque obtinuit, ut prima tum philoſophiæ, cum theologiæ inſtitutio ſcripto excipiatur. Ipſe Mabillonius favere huic mori vide-

videtur, non tam quod univerſalis omnium fere temporum praxis modum hunc utiliorem evincat; verum quod magiſtro nimium negotii faceſſere credat, auctoris ſcholaſtici, prælo editi, opiniones mere explanare; cum difficillimum ſit, ut in cunctis ſibi plane arrideat: præterea profeſſor parum exiſtimationis, auctoritatisque apud diſcipulos ſuos conciliet, niſi ſcripta proprio Marte compoſita iisdem tradiderit: Is inſuper multo melius propria ſcripta diſcipulorum ſuorum ingenio poſſit conformare, quam ſi librum impreſſum iisdem explicet: tum vero ſcientiæ vividius diſcipulorum mentibus imprimuntur, ſi calamo exarentur, quam, ſi legantur tantummodo. *Poſſunt ſiquidem*, ſunt verba MABILLONII (a) *animo diſtrahi, dum a magiſtro explicatur auctor; at vero dum ſcribunt, ſe cohibere nequeunt, quin aliqua ratione attentos eidem ſe præbeant auditores, præſertim vero cum ſcriptorum explanatio continuo ſubſequitur.*

III. Non is ſum ego, qui auſim tanti viri judicio, & ſententiæ refragari. Attamen negari non poteſt, quod obſervatum a POSSEVINO (b) eſt, eos qui dictan- Utilitates prælectionum maxime pro docente.

(a) Tr. de ſtud. monaſt. P. II. c. 10. n. 1.
(b) Biblioth. ſel. L. I. c. 26.

dictandis prælectionibus potius ingenia preſſerunt adoleſcentum, quam ut per veterum ſemitam deducerent, culturam ingeniorum optimam haud feciſſe: cum hinc fiat, ne viva vox, quæ, ſecundum S. HIERONYMUM, neſcio quid latentis habet energiæ, in diſcipulorum influat animos: Prælectionibus ſua quoque compendia & utilitates inſignes ſunt præ ſcriptorum dictatis. *Naſcitur porro quæſtio*, inquit DU-PINIUS, (a) *num utile ſit atque conveniens ut profeſſores auditoribus in calamum ſua, ut voluerit quisque, dictent, vel an non melius foret, auctorem aliquem typis publicis expreſſum explicarent. Haud multis opus eſt, ut probetur poſteriorem modum multo faciliorem, & profeſſoribus pariter ac diſcipulis minus moleſtum eſſe, quia alteros ab operoſa ſcriptorum novorum compoſitione, alteros a temporis jactura in deſcribendo liberat. Adhæc difficile creditu eſt, profeſſoris utcumque exercitati ſcripta hunc in finem pro ſtudioſis compoſita, tam limata exactaque eſſe, quam ſunt auctorum eruditorum libri, qui ante de eadem materia publico cum elogio proſtant. Majori adhuc attentione editi typis libri, quam ea, quæ diſcipulis in ſchola dictantur, perlegi ſolent, plurisque ea, quæ publice prodeunt, quam quæ in ſcholis ſonant,*

(a) Meth. ſtud. theol. c. 25.

nant, æſtimantur. Vix fieri poteſt, aut ſaltem raro fit, ut profeſſori ſat otii ſit, ſcripta elaborare debita accuratione: ſæpe contingit, eos centones ex uno alteroque auctore conſarcinare. *Sæpe enim*, ut eodem loco idem ait POSSEVINUS, *ex alienis ſcriptis eadem promunt, quæ volunt haberi pro ſuis, quare potius peregrina & mortua, vel echo neſcio quæ obtundit aures, non mentem inſtruit.* Certe diſcipulis conſultius foret in ipſis auctoribus, ubi filum & nexus doctrinæ habetur, minori negotio legere, & majori haud dubio fructu. Aut, ſi e re diſcipulorum non ſit, lectione plurium auctorum obrui; poteſt magiſter, quæ ad rem legendo percepit, in prælectionibus proponere ceu apis ſedula: cum ſic magnum otium ei accedat, legendi colligendique doctrinam non ſolum diſcipulis neceſſariam, ſed etiam doctori congruentem, ex qua cum judicio & ſagacitate promere poſſit captui diſcipulorum proficua. Aliter tamen perſuaſus fuiſſe videtur laudatus POSSEVINUS. *Ipſis, qui prælegunt*, idem inquit POSSEVINUS (a), *occaſio demitur, qua ſerio materias excutiant, ut qualis fons, talis inde neceſſario aqua, turbida nimirum ac ſordida, ſcaturiat; quin*

(a) Loc. cit.

denique & antiquiores, ac perſpicaciores interpretes; contextusque auctoris omittuntur. Alias vero profeſſor occupatus, ſcripta compilando, facile ſe ſtudiaque ſua, & profectum negligit; ut deinceps, poſtquam optimam ætatem docendo conſumſit, ineptus reddatur, eos ferre fructus, quos forte orbis litterarius ab eo exſpectare potuiſſet.

Tum pro diſcipulis. IV. Non minus diſcipuli onere & ſarcina ſcriptorum gravantur, & a profectu haud parum retardantur; dum neceſſum eis eſt bonas horas ſcribendo conſumere iis rebus, quas interim repetita ſæpius lectione optime memoriæ commendare, imo vix non memoriter ediſcere quiviſſent. Et quia ſcripta ſolent, quam celeriter fieri poteſt, dictari; cogitationes potius diſtinentur in ſcriptione, quam ſcriptorum ſenſu, & intellectu. Quid? quod characteres ita properanter, præcipitanterque efformati, nonniſi improbo labore deinceps legi poſſint, qui magnam in ipſa lectione attentionis partem ad ſe rapit. Plerumque vero diſcipulis ſtomachum creant ſcripta male ſcripta, ut aut omnino non, aut cum faſtidio legant; præſertim vero, quando ſemel ſcholas deſeruerunt, ubi longe magis volupe eſt, per-

ſpi-

ſpicue pulchreque effictos typos, quam miſere exaratas ſcripturas verſare; cum ſemper fere major doctrina & eruditio, inſignior ordo ac methodus, melior nexus in libris cum ſtudio & diligentia toti orbi litterario propoſitis reperiatur, quam in ſcriptis ſæpe ſine ſufficienti judicio, & arte conſutis, corraſis hinc inde fragmentis, atque emendicatis panniculis. Quod vix aliter fieri poteſt, cum tempus elaboratius aliquid, & ſuo Marte confectum procudere plerumque non permittat. POSSEVINUS (a) laudato paulo ante loco præter hæc alia quoque in hanc rem annotavit.

(a) Qui, *inquit*, dictata excipiunt, ſi nimiæ ſcriptioni ſeſe immerſerint, cum capita rerum notaſſe ſat eſſet, haud minima damna patiuntur; primum quod ſcriptis fidunt plus, quam ut res animo comprehendant; ſæpeque id verum ſit, quod vulgato, & ſimplici, ſed tamen vero carmine, dicitur: quodſi charta cadat, ſecum ſapientia vadat. Præterea & ipſe dicendi ſtilus, ac bene litteras formandi ratio abjicitur, quam enim ſcribendo celeritatem adhibent adoleſcentes, ea fit, ut nec manus deinceps recte aptetur, nec in auctoribus ipſis ſtilus ac dictio animadvertatur: qui cum eleganter ſcripſerint, ſæpe barbare explicantur a præceptoribus, ac mixtim, quod ex alienis laboribus, ut diximus, ſua commiſceant, multi vero pariant, quæ non parturie-

Mens Mabillonii exponitur ratione ſcriptorum dictandorum.

V. Mabillonius ſuaſit, ut magiſter primum ſaltem philoſophiæ curſum edocendo, auctorem aliquem typis excuſum explanaret, ſeu etiam alterius profeſſoris ſcripta dictaret. Quæ ſi ita ſint, ut quid non etiam dictare queat ab alio typis datum aliquod ſyſtema? Imo nec hoc eſt inauditum, quamvis pudendum: cum tamen fructus profectusque par haberi poſſit ex ſcriptione ſyſtematis ſcholaſtici, ſive manuſcriptum illud ſit, ſive typis expreſſum; quin major, ſi hoc illo excellentius ſit, quod plerumque contingit. Quare ergo Mabillonius illud, & non iſtud ſuaſit? Sola fama, & exiſtimatio magiſtri

turierunt. *Quam rem cum paritatibus illuſtraſſet, addit poſtea:* Atqui cum vix percipi poſſit, quod tam celeriter, aut decurtatis dictionibus ſcribitur; ipſa ſcriptio, vel potius corruptio exequiæ ſunt laborum: præterquam quod, qui labor in apparatus & reliqua hujusmodi impenditur, is non ſemel irritus eſt: quod eo in genere plerique libri jam evulgati ſint, & quidem multis nominibus perfectiores, quam noſtri. Quamobrem, ſi antequam ſcriptione conficeremur, a DEO lucem a peritis notitiam eorum hauriremus, magnum eſſet compendium &c. Refert etiam ibi academiæ Pariſienſis & Societatis JESU conſultum pro prælegendo. Etſi in academia Pariſ. & Lovanienſi refloruiſſe dicatur paucis ab annis mos ille theoreticam in calamum dictandi.

ſtri in cauſa eſſe poteſt, aut certe temporis dilapidatio, quæ in deſcribendo auctore millenis vicibus incuſo fieret: quæ tamen ratio in dictando qualiacunque ſcripta itidem obtinet. Præterea iſto ſuo conſulto MABILLONIUS manifeſtum fecit, probe ſe ſecum reputaſſe, animoque perpendiſſe, quod nos paulo ante diximus, vix in primo cumprimis ſtadii ſcholaſtici curſu animum ſatis præparatum, & ſufficienter inſtructum afferre poſſe eum, qui theologiam, aut etiam philoſophiam traditurus eſt. Ut adeo in hoc conſentientem habeamus ſummum virum. Imo conjicere licet, ac ſuſpicari, MABILLONIUM, qui non minore animi moderatione ac humilitate, quam ſapientia, & eruditione ornatus fuit, mori & conſuetudini deferendo noluiſſe contra torrentem ire, aut refragari uſui communi ſui temporis.

VI. Hac in animi perſuaſione de mente MABILLONII magis confirmari forte queat, qui allatas ab ipſo cauſas, & rationes opinionis conſideret. Quod enim primum ait, difficillimum fore magiſtro, auctoris cujusdam opiniones mere explanare, eoquod futurum non ſit, ut omnes arrideant: Ajo, neque neceſ- *Expenditur prima MABILLONII ratio pro ſcriptis.*

ſarium eſſe, ut omnes arrideant. Quid enim prohibet, ſolutis cauſæ firmamentis ab auctore propoſitis, contrariam amplecti opinionem in illis materiis, quibus licet in utramque partem opinari? Quamvis putemus, dum prima traduntur artis principia, in ejusmodi rebus, nec multam operam ponendam, nec frequentem, præſertim in theologia, ſed potiſſimum occupari in rebus neceſſariis, & dogmatibus conſtantibus; ne illis neglectis juvenum ingenia præjudiciis opinionum imbuamus. Quodſi tamen profeſſori viſum fuit, his aut aliis occaſionibus ſuas promere ſententias, poterit illas per otium, quo abundat, brevibus ſchediaſmatis complecti, diſcipulisque ad legendum, aut ſi e re ſit, etiam ſcribendum tradere.

Item altera. VII. Quod alterum attinet rationis momentum a MABILLONIO propoſitum, ac ſi parum auctoritatis exiſtimationisque ſibi magiſter conciliet, niſi ſcripta proprio Marte iisdem tradat: niſi me omnia fallant, puto docto, ac gnavo profeſſori occaſiones haud minores adeſſe, ſe doctrinamque ſuam & eruditionem diſcipulis probandi, hincque neceſſariam doctoris egregii famam & exiſtimationem comparandi: ſi nimirum

otia

otio ſuo utatur ad aſſequendam doctrinæ copiam, eruditionisque amplæ ſupellectilem, quam commode horis prælectionis proferat; cum prælectiones cumprimis præperatum animum efflagitent, & ſatis inſtructum, ſi digna quis diſcipulis proponere geſtiat, & ſelecta, atque id ordine, & opportune; ut hoc modo pulcherrime ſtet magiſter, arrigentibus diſcipulis aures, animisque eruditionem demirantibus, & dicendi facultatem, dicendorumque copiam. Quodſi etiam neceſſarium videatur, hanc exiſtimationem ſcriptis conſequi, multo melius hoc præſtare poterit, ſi nonnunquam elaboratum & doctum meletema diſcipulis offerat, quam ſi ex aliorum identidem laboribus conſarcinatum centonem obtrudat.

VIII. Hoc modo etiam ſupplere illud commodum poterit prudens & ſapiens magiſter, quod alias per ſcripta obtinetur, ea diſcipulorum ſuorum ingenio conformando; ſcilicet, quod auctori in hunc finem deeſt, propria induſtria aut calamo, aut ore perficiendo. Si enim dotibus ingenii ad hoc inſtructus ſit, non deerunt conſilia, & induſtriæ, quibus quovis demum modo hoc effectum eat. Quamvis diffitendum non ſit, Ac tertia.

ſit, hoc præcipuum eſſe, quod ſuadere poſſet in calamum dictandi morem, inſtitutiones ſcholaſticas ſive philoſophicas, ſeu theologicas, quod eæ ingeniis diſcipulorum conformari valeant. Conſultum ergo eſt, ut ſaltem, quæ accommodatiora diſcipulis novit profeſſor propriis ſcriptis ſuperaddat, obſervationes proprias in calamum dictet, aut in compendium redigat, quæ alibi diffuſius habentur locis & auctoribus citatis, ubi plura haurire diſcipuli queant, dummodo diligentiam in ſe deſiderari haud patiantur. *Qui officio ſuo*, inquit Du-PINIUS, (a) *rite funguntur profeſſores, non minorem diligentiam & attentionem adhibent, ad ſolidum ſcriptum pro diſcipulis ſuis conficiendum, quam multi auctores faciunt in ſcripto publico. Si tanta illud elegantia non efforment, tamen ſic ſatagunt, ut captui incipientium illud magis accommodum, methodoque ſcholæ convenientius efficiant, & paucis paginis res multas complectantur. Quapropter hac uſu jam olim recepta & ante inventas typorum formas neceſſaria conſuetudo, qua diſcipulis aliquid ad eorum informationem in calamum dictatur, reprehendi vel rejici in totum nequit; ſed curam atque operam impendant profeſſores, ut nihil inutile, & quod ad ſcopum*

non

(a) Meth. ſtud theol. recte inſtit. c. 25.

non pertineret, in chartas conjiciendum mandent, atque ut ſcripta iſthæc, quantum fieri poteſt, in arctum contrahant; ne diſcipulis ſuis nimium in ſcribendis prolixis tractatibus negotii faceſſant; ſed curent ut ad impreſſa eos remittant, ubi materiæ, de quibus loquuntur, fuſius tractata ſunt; ut nihil allegent, niſi quod ad deciſionem rei confirmandæ ſtricte pertineat; utque verbis paucis multa eloquantur.

IX. An vero ſcientiæ vividius diſcipulorum mentibus imprimantur, ſi calamo exarentur, quam ſi pure legantur, propter diſtractiones, quæ prælegendo non ſatis cohiberi queant, adhuc diſquirendum ſupereſt. Et ſane admitti debet, nudam lectionem, præciſe in otio factam, evagationibus mentis multo magis obnoxiam eſſe, quam ſcriptionem. Nec illud prætereundum, idem diſtractionum periculum maxime apud volubilia juvenum ingenia ſubeſſe, in explicationibus a profeſſore inter prælegendum faciendis. Ut enim hujus rei gnari obſervarunt, quæ quis e ſuggeſtu in auditorum cœtum ſpargit, vel per auditorum oſcitantiam non audiuntur, vel non intelliguntur audita, & ut intelligantur, vix milleſima pars ſunt eorum, quæ ſibi præcipue explicari audi- Quarta.

tores

tores poſtularent. Verum huic incommodo obviam ire commodis remediis facile poterit ſagax magiſter.

Ratio prælectionum ut debita diſcipulorum attentio, & eruditio comparetur.

X. Non unam attentionem auditorum conciliandi ſuggeret induſtriam magiſter uſus. Illud in hac palæſtra exercitati præprimis conſulunt, ut familiari colloquio explicatio quantum fieri licet, tranſigatur, qua nimirum methodo optimi quique artium magiſtri inde ab antiquiſſimis temporibus ſcientias tradiderunt, ipſe SOCRATES, PLATO, ARISTOTELES, ac ſummi quique philoſophi. Faciendum etiam eſt, ne diſcipuli elingues ſedeant; ſed ipſi dubia moveant, difficultates proponant, majorem obſcurorum explanationem petant. A magiſtro prælegente etiam pro ſua mente explananda rogentur, dictorum repetitio petatur, item ſolutio objectionum ex præcedentibus pendens, & quæ ſunt alia ſexcenta, quæ occaſio præbebit ad manus attentionis conſervandæ conſilia. Ipſa etiam prælectio explanandorum tum a diſcipulis antea facta, tum a profeſſore, jam mentes diſponit, animos attentos reddit, voluntatem erigit, ingenium acuit, ut cum explicare incipiat inſtructor, omnia clarius pateſcant, facilius capiantur, ſolidius imprimantur, & ſollicitius conſerventur.

XI.

XI. Præſertim ſi poſthac tempore ſuperſtite, ea, qua par eſt, diligentia, relegantur, ruminentur, & recoquantur explanata, iterumque ſtatis ad repetitionem per ſeptimanam & menſem horis toto fere fonte exhauriantur: quibus examinibus præter ordinarias repetitiones ad dictorum confirmationem explicationem &c. de ſeptimana in ſeptimanam, de menſe in menſem, aut poſt ſingulas abſolutas præcipuas materias factis, nihil fructuoſius excogitari queat. Repetitionum exercitium commendatur.

CAPUT II.

De exercitiis collegiorum, declamationum, diſputationum, earum modo & præſtantia.

I. Ad inſignem profectum faciendum ſolæ prælectiones non ſufficiunt. *Qualibuscunque ingeniis*, ſunt verba POSSEVINI (a), *magnopere ſemper obfuit, cum defuerunt præceptores officio exigendi a diſcipulis penſum, repetitione, collatione, reſponſione (quotiescunque interrogantur) ac diſputationibus. Quemadmodum enim perfecta agri cultio non* Inſignis, ac late patens collegiorum uſus.

(a) Bibl. ſel. c. 31.

non eſt, ſi quis aret tantummodo, aut ſerat, ſed tellure tegendum eſt ſemen; ſic non recte excoluntur ingenia, ſi poſt prælectiones publicas, ea, quæ dixi, non adhibeantur. Exercitio prælectionum proxime adjungi debent COLLEGIA. Horum uſitatam hactenus apud optimos quosque doctores (nam eorum non uniusmodi eſt ratio) formam in ipſis etiam prælectionibus ſequi, imitarique queant magiſtri: cum non ſolum ingenti ſtudioſæ juventutis profectu ac emolumento in ſcholis & academiis hactenus obtinuerint, verum etiam eorum opera, & adminiculo ſolo plurimi diſciplinis inſtructiſſimi evaſerint. Poſſunt autem hæc collegia varia eſſe, uſu & opinione doctorum. Imprimis ubi non videtur corpus totius alicujus diſciplinæ in collegiorum forma tranſigendum, utiliſſimum tamen fuerit, in collegio ad hoc inſtituto, quæ in prælectionibus tractata ſunt, repetere, examinare, ac inculcare ſub eruditi & prudentis præſidis ductu: aut etiam ſub tali præſide principaliores cauſæ, materiæ, ac controverſiæ ſapienter edifferi queant. Cujusmodi collegia in theologia plura habenda ſunt, polemicum, dogmaticum, cumprimis vero biblicum, in quo præſes libros biblicos analy-

analytice exponat, & ad ſingula cujusque libri capita quæſtiones maxime neceſſarias moveat, ac determinet. Novi etiam in quadam academia percelebri collegia ex locis theologicis perpetua vigere, conſuetudine non tam diuturna, quam longe utiliſſima.

Alia collegiorum genera inter viros eruditos, & eccleſiaſticos.

II. Collegia illa, conferentiæ, ſeu collationes, quarum varias ſpecies ac formas refert MABILLONIUS ſuo de ſtudiis monaſticis tractatu, ſunt alterius loci, alia a me occaſione tractanda, cum DE OTIO CLAUSTRALI RELIGIOSORUM, item DE OTIO RURALI CLERICORUM quædam diſſerere licuerit: Sunt enim collationes iſtæ non gymnaſmata ſcholarum, ſed exercitia virorum, qui pulvere ſcholaſtico excuſſo ad altiorem eruditionem aſpirant. Cujuſmodi multas ab eruditis viris, aut zeloſis paſtoribus, celebratas recenſet laudatus MABILLONIUS, ac ipſe etiam novi cujusdam generis conſilium dat monachis magna ſciendi cupiditate flagrantibus: ſi nempe tres aut quatuor ſingillatim varia ejusdem materiæ verſarent volumina, proprio captui, geniove magis conſentanea: hique ſemel aut bis per hebdomadam conventum celebrarent, conferendi gratia de illis, quæ ſinguli

inter legendum notaſſent, vel circa dubia, quæ ſibi obveniſſent, ut ſic ſe mutuo conſulentes ea mature reſolverent. Similis mos in congregatione SS. VITONIS & HIDULPHI viget. Refert porro idem MABILLONIUS modum Pariſiis uſitatum in conciliorum ſtudio, qui facile ad hiſtoriam etiam eccleſiaſticam aptari queat: ſecundum quem ſodales ſinguli eodem ſtudio diſtenti, eodemque ordine, convenientes quique dubia proponerent, & conferrent. Item alterum parochorum Pariſienſium puncta quædam diſcutienda proponentium cujuslibet anni initio, qui deinde ſingulis menſibus in unum convenientes viciſſim conferant de iis. Apud multos Germaniæ paſtores quotidie etiam in vicinia noſtra magis mos iſte effloreſcit. Huic affinis eſt ſodalitas doctrinæ chriſtianæ a D. CAROLO *Borromæo* inſtituta: ac illa ab ALEXANDRO *Caniginiano* in archiepiſcopatu Aquenſi, uti habetur in conc. prov. Aquenſi an. 1585. *Tit. de vic. foran.* diſtributis nimirum vicariis foraneis in certas diœceſis regiones, quarum ſingulæ octo circiter complectuntur parochias, in quarum medio vicarii iſti ſedem figentes ſingulos parochos, aliosque ſacris miniſteriis addictos clericos, ſemel unaquaque hebdomada congre-

gregent, ac invocato divino Numine paſtorales exhortationes nunc per ſe, nunc per alios haberi curent: Capitulis poſtea caſuum conſcientiæ propoſitis, & diſceptari ſolitis, tum etiam difficultatibus, quas quisque habet, communi collatione ad examen revocatis, & reſolutis: Invigilante vicario foraneo moribus, & miniſteriis parochorum, & aliorum ſibi commiſſæ regionis ſacerdotum; præterea cultui & reparationi eccleſiarum; de idoneis, aut incapacibus ad ſacros ordines recipiendis. Quodſi praxis hæc perſuaderi poſſit parochis ruralibus, aut clericis civitatenſibus, utilius locabitur tempus, quam conventibus hactenus inter ejusmodi ſacras perſonas inſtitutis. Præſertim ſi communi ſumtu in hujusmodi conventus loco, aut ſaltem amplioribus decaniis, vel civitatibus, bibliothecæ quædam ad communem uſum adornarentur. Sed hæc alias. Addam alterum collationis modum ex Mabillonio, ſi monachus aliquis, multa eruditione præſtans, materiam quandam pertractaret, & quolibet in congreſſu de ea ſermocinaretur, difficultates enodando, quæ ſibi identidem objicerentur. Aut ſi etiam plures ſermocinarentur de præfinita aliqua materia, ita ut unus materiam late exponat

& aſſerat, alter dubia in contrarium proponat, tum prior ea ſolvat &c.

Aliud exercitium ſcholaſticum pene neglectum, nimirum declamationum.

III. Hoc poſtremum collationum genus commonet nos exercitii cujusdam ſcholaſtici pene neglecti. Intelligo autem declamationes gymnaſticas ſeu tractationem quæſtionis cujusdam oratoriam a peritis commendatam, diſcipulisque præſcriptam, cumprimis theologis, ad augendam intelligentiam rerum ſacrarum, firmandam memoriam, & comparandum habitum coram aliis de rebus tantis libenter, animoſeque dicendi: tum etiam ut ſtudioſi ſtilum exerceant, ac progreſſus alicujus ſibi conſcii, ad majora ſuſcipienda incitentur. Poſſunt autem ſodales ſtudioſi vel ſinguli in ſingulis argumentis tali ratione ſe exercere, aut alter alterius argumentum cenſere, ad examen revocare, confutare, confirmare, ſicque mutuam ſibi præſtare operam, & quaſi attritu lapidum tum ignem pietatis, tum lucem ac ſplendorem doctrinæ chriſtianæ, ac ſinceræ religionis elicere. De hoc exercitio copioſe a egit *Andreas* HYPERIUS (a), & poſt eum LAURENTIUS *a Villa Vincentio*, ex quibus pauca de præſtantia ejus

(a) De ratione ſtudii theol. L. III. c. 7.

ejus adſcribam. *Quam autem*, inquiunt, *hæc exercitatio theologiæ candidatos deceat, non ex eo ſolum liquet, quod eos, qui docturi ſunt populum in eccleſia, valere benedicendi arte atque uſu neceſſum ſit, verum etiam, quod ex præſtantiſſimis theologis veteribus plerique rhetoricen publice olim ſunt profeſſi, nec non præclara exempla orationum incredibili artificio elaboratarum poſt ſe reliquerunt; quæ profecto optaremus tyronibus declamaturis interdum proponi &c.*

IV. Iidem auctores ceu ſororem declamationi jungunt diſputationem. *Hujusmodi exercitiorum*, inquit (a) LAURENTIUS a Villa Vincentio, *duo ſunt genera cumprimis celebrata: alterum in diſputationibus, alterum in declamationibus poſitum: ſunt vero vel eo nomine diligentiſſime in ſcholis proponenda... quod in iis cardo profectus ſtudioſorum vertitur: Neque enim quantum promoverint, quidve humeri valeant, quid ferre recuſent, percipere adoleſcentes unquam poterunt, niſi aliquandiu in hujusmodi progymnaſmatis virium ingenii periculum fecerint. Sæpe compertum eſt eos, qui exiſtimabant ſe egregiam navaſſe in ſacris litteris operam, & confidebant de quovis argumen-*

De utrisque exercitiis declamationum & diſputationum.

(a) De rat. ſtud. theol. L. III. c. 6.

gumento theologico, ſive apud populum, ſive in cœtu condiſcipulorum, poſſe cum laude diſſerere, cum aliquid efficere meditarentur, quoniam neque diſputationibus, neque declamationibus ſeſe exercuerant, coactos cum dedecore pene dixeram cum multorum riſu, & ſibilis re infecta abire. Conferta ſunt iſtæc verba præclaris documentis: duo exercitiorum genera theologiæ candidato ſummopere commendata intelligimus, declamationum, & diſputationum. Declamationum uſus, quibus argumenta theologica perpetua oratione pertractata intelligit, an uſpiam apud noſtrates obtineat, haud ſcio: diſputationibus vero omnes fervent ſcholæ. Jam indagandum eſt, rectene, an ſecus diſputationes declamationum loco ſtabilitæ ſint, & utrum horum exercitiorum alteri præſtet utilitate.

Utraque hæc uſitata veteribus.

V. Qui, quæ veterum philoſophorum diſcutiendi ſua placita fuerit ratio, non ignorat, facile advertet, ambas has exercitationum formas apud antiquos illos obtinuiſſe, atque in chriſtianas ſcholas, ut pleraque tanquam Ægypti ſpolia, traductas fuiſſe. Utriusque morem nobis deſcribit libro ſecundo de finibus Cicero, qui complura Græcæ philoſophiæ argumenta in Latium intulit.

Quo

Quo ex loco cumprimis diſcimus, eos philoſophos, qui ſcholam aliquam explicaſſent, ſolitos eſſe poſcere in conventu quæſtionem, id eſt, *jubere dicere, qua de re quis vellet audire.* Quod primum, ut idem aſſeverat, auſus eſt *Leontius* GORGIAS ſequi inſtitutum, poſtea etiam ad Latinos translatum philoſophos. Sed cum iſte mos eorum maxime eſſet, qui ſophiſtæ tum nominabantur, jam olim a SOCRATE, ex PLATONE cognoſcimus, ejusmodi ſannis exceptos eſſe. Ex eodem CICERONE etiam diſcimus, hunc morem plerorumque philoſophorum antiquorum maxime Academicorum fuiſſe, ut unus quæſtionem moveret, alter perpetua oratione reſponderet.

De methodo Socratica ſeu Erotematica.

VI. Tradit idem CICERO SOCRATEM percontando, atque interrogando elicere ſolitum eorum opiniones, quibuscum diſſerebat; *ut ad ea, quæ ipſi reſpondiſſent, ſi quid videretur, diceret.* Iſtum morem, cum a poſterioribus non eſſet retentus, ARCESILAM revocaſſe commemorat laudatus CICERO, inſtituiſſeque, ut *qui ſe audire vellent, non de ſe quærerent, ſed ipſi dicerent, quod cum dixiſſent, ille contra. Sed qui audiebant, quoad poterant, defendebant*

ſententiam ſuam. Ipſe in libris ſuis philoſophicis utramque eſt ſecutus, & declamatoriam, & Socraticam in diſputando. Qua de re primo Quæſt. Tuſcul. libro ita loquitur, methodum Socraticam explicans: *Ut enim*, inquit, *ante declamitabam cauſas, quod nemo me diutius fecit: ſic hæc mihi nunc ſenilis eſt declamatio. Ponere jubebam, de quo quis audire vellet; & id aut ſedens, aut ambulans diſputabam... fiebat autem ita, ut cum is, qui audire vellet, dixiſſet, quid ſibi videretur, tum ego contra dicerem. Hæc eſt enim ut ſcis, vetus & Socratica ratio contra alterius opinionem diſſerendi. Nam ita facillime, quod veriſimillimum eſſet, inveniri poſſe SOCRATES arbitrabatur.*

Concertationes noſtri ævi de Socratica vel ſyllogiſtica methodo.

VII. Noſtra ætate, & proxima multum eſt diſceptatum, utra diſputandi methodus melior accommodatiorque, an hæc, quæ ab auctore Socratica dicitur, a modo autem per quæſtiones, & reſponſiones *erotematica* nominatur; an altera per ſyllogiſmos: communiter tamen hæc probatur, quod diſputantes intra orbitam contineat, ſimulque præſtet, ut argumenta & rationes mentem diſtributius ſubeant, ut ita reſpondens fontes errorum felicius detegere queat, cum per methodum *erotematicam* per-

perquam facile opponens vel reſpondentem, vel reſpondens opponentem, in fraudem abducat, ut notarunt periti dialectici; per ſyllogiſmos autem optime diſputationibus ſcholaſticis modus ponatur. *Nam*, ut inquit GAUSSENUS (a) *ni communis linea ducatur, ad quam pugnetur, ut ſunt hominum ingenia cedere plerumque neſcia, tota res in clamores & ſtrepitus incompoſitos abibit: eorum tantum religionem ſeu ſuperſtitionem non probamus, qui eam ſibi & aliis conditionem ferunt, legemque iniquam ponunt, ut ſi ſe ſophiſta intra paralogiſmi latebras abdiderit, eum ex hiſce tenebris non aliter, quam per umbraticas dialecticorum formulas, extrahere fas eſſe putent.* Id ab aliis tamen eſt conſultum, ne ita abſurdi ſimus, ut cuncta ad formam redigi jubeamus ſyllogiſticam, hiſce ſolummodo pugnemus armis: imo relictis aliis exercitiis, etiam declamationibus, hoc unum ſequamur; quamvis illi major pars otii noſtri attribui queat, quia præſtat, utiliusque eſt.

VIII. CICERO de hac re egregiam tulit ſententiam, quam hic afferam, non quod hominis gentilis auctoritati aliquid tribuam, ſed quod CICERONIS rationes — De diſputationum utilitate præ declamationibus.

(a) De utilitate philoſophiæ ad theologiam.

nes rem evincant, atque extra dubium ponant. *Ego autem arbitror*, inquit ille eodem libro ſecundo de finibus, *quamquam admodum delectatus ſum ejus* (TORQUATI) *oratione perpetua, tamen commodius, cum in rebus ſingulis inſiſtas, & intelligas, quid quisque concedat, quid abnuat ex rebus conceſſis concludi, quid velis, ad exitum perveniri; cum enim fertur quaſi torrens oratio, quamvis multa cujusque modi rapiat, nihil tamen teneas, nihil apprehendas, nusquam orationem rapidam coerceas.* Tum & ſequenti libro, & aliis compluribus in locis in eandem ſententiam mentem ſuam exponit. Et quoniam ille popularibus quæſtionibus, & forenſibus cauſis enutritus in philoſophicis etiam ſuis lucubrationibus alterum illum perpetuæ orationis modum eſt ſecutus, quemadmodum ipſe ſe de hac re accuſet, audiamus, & damnet: *Ut hoc pulcherrimum eſſe judicem*, inquit in LUCULLO, *vera videre; ſic pro veris probare falſa, turpiſſimum eſt. Nec tamen is ego ſum, qui nihil unquam falſi approbem, qui nunquam aſſentiar, qui nihil opiner: ſed quærimus de ſapiente. Ego vero ipſe & magnus quidem ſum opinator (non enim ſum ſapiens) & meas cogitationes ſic dirigo non ad illam parvulam cynoſuram,*

Qua

Quæ fidunt duce nocturna phœnices in alto, ut ait ARATUS, *eoque directius gubernant, quod eam tenent*,

Quæ curſu interiore, brevi convertitur orbe:

ſed ad Elicen, & clariſſimos ſeptemtriones, id eſt, rationes has latiore ſpecie, non ad tenue elimatas. Eo fit, ut errem & vager latius. Multa egregia ſententia iſta complectitur, & quæ ad propoſitum noſtrum apprime quadrent, quæ hic articulatius expendere juvat.

IX. Sed primo agamus argutiam illam diſcutiamus quam ex ARATI verſu concinnavit, qua nihil legi unquam acutius elegantiusque dictum, politius excogitatum. Cynoſuram, quam jam *polarem* nominamus, quod proxime polo adhæreat, conſtat eſſe ſtellam, ad quam hodiedum etiam nautæ ſuum curſum dirigunt, cum hoc a Phœnicibus primum eſſet factitatum, ut is ipſe a CICERONE allatus ARATI declarat verſus. Eſt autem ſtella iſtæc ad caudam urſi minoris ad ſeptemtrionis polum proxime poſita; unde etiam nomen compoſitum eſt cynoſuræ: id eſt κυνὸς ȣ̓ρα, quaſi *canis cauda*, quod urſa minor, ut alibi idem affirmat CICERO, cauda potius canina, quam urſi prædi- Explicatur locus CICERONIS de hac re.

ta

ta ſit: quæ, quoniam axi propius adjuncta, *interiore curſu*, ut ARATI verba ſonant, *brevi convertitur orbe*: ea nempe cœli parte, quam ſibi, ut eſt in *Bucolicis* VIRGILII (a), MENALCAS alter de præſtantia inter ſe contendentium paſtorum vult his verbis indicari depoſitis proemiis:

Dic quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat cæli ſpacium, non amplius, ulnas.

Quam ob cauſam nautis quam aptiſſima eſt, ad quam reſpiciendo, qua orbis plaga verſentur, & quo curſum dirigant, poſſint diſcernere; cum cæteræ ſtellæ longius evagentur: cujusmodi Elices, ſeu ſeptem illi triones, qui in urſa, ut vocant, majore ſunt conſtituti, & nomen etiam plagæ boreali indiderunt, ut ſeptemtrio diceretur. Igitur ut ad rem veniamus, ſeipſum redarguit CICERO, quod, dum philoſophatur, non Phœnicum peritiſſimorum nautarum exemplo cogitationes ſuas ceu ad cynoſuram illam parvulam, *ad tenue elimatas*, ſed ad Elicen, clariſſimosque ſeptemtriones, id eſt rationes illas dicendi *latiore ſpecie* circumductas dirigat, cum illi eo *directius gubernent*, *quod* eam

(a) Eclog. IV.

eam tenent, *quæ curſu interiore brevi convertitur orbe*, ipſe autem erret, & vagetur latius, ſatisque magnus exiſtat opinator, qui certo vix aliquid apprehendat; nec ſapiens ſit talis, cui ſua ſint penitus explorata, & inconcuſſa. Qua in ſententia illud etiam optime explanavit, quod poſtea ex ZENONE retulit & ARISTOTELE, quorum opinione omnis vis loquendi in duas partes tributa ſit, rhetoricam palmæ, dialecticam pugno ſimilem, quod latius loquerentur rhetores, dialectici autem preſſius. Quæſtionem hanc etiam movet DU-PINIUS in utiliſſimo libro de methodo ſtudii theologici recte inſtituendi *c.* 25. Sitne conveniens per objectiones & reſponſiones ſcholaſticas diſcipulos actibus publicis exercere, ubi argumenta in forma proponant, atque reſolvant? An magis ex re ſit, eos lectionibus theologicis ad eam rem componendis tentare vires? Aut dubia ſua paucis ac ſimplicibus verbis proponere, formæ ſcholaſticæ ſe non adſtringendo? Quæ de medio illo exercitii genere Pariſiis & alibi uſitato, pro exercitatioribus maximæ utilitatis, dicit, notanda probe ſunt, quo ſuo Marte ad componendum adſtringantur. De eo autem, quo de modo agimus, ſic ſciſcit. *Sed*

nec

nec illud inficiandum eſt, quod objectiones & reſponſiones publicæ, prout methodus ſcholaſtica fert, tam ad ingenium exercendum, emendandumque, quam ad proponendas reſolvendasque difficultates verbis paucis, modo accurato, limatoque, ita ut a via ne aberremus, permultum conferant, quia diſputans hac ratione cogitur directe concludere, propoſitionemque negatam probare, aut datam diſtinctionem impugnare, donec difficultas exſpiraverit. Egregia deinceps affert ad rite inſtituenda, & cum fructu, ea exercitia, quæ legi omnino merentur, quemadmodum alia etiam, quæ de variis exercitiis publicis & privatis in academia Pariſienſi a multis ſæculis uſitata ſunt.

CAPUT III.

De exercitio diſputandi ſingillatim, quomodo illud rite inſtituatur.

Quare de diſputandi exercitio pluribus agendum ducamus.

I. De iſto diſputandi exercitio, prout ad theologiam attinet, pluribus jam agere propoſitum eſt: non tantum ea de cauſa, quod utilitate præſtet: ſed multæ aliæ ſunt rationes, quare tractationem iſtam potiſſimum arti diſputatrici tribuamus. Primum ejus frequen-

frequentiſſimus uſus hoc requirit: deinde vitia in illam illapſa, & perverſus ejus uſus iſtud flagitat. Demum ac potiſſimum, quod theologia potiſſimam ſui partem ſit argumentativa, cum non ſit tantum νοητικὴ, ſed etiam διανοητικὴ, atque ex principiis ſuis concluſiones eliciens. *Colligit enim theologus*, inquit CANUS (a), *ex principiis fidei a DEO revelatis concluſioncs ſuas, atque in principiis ipſis implicitas per argumentationem naturæ conſentaneam explicat.* Et ut D. THOMAS dicit (b): *Ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur.* Quod ita inſitum theologicæ facultati putavit *Emmanuel* CALECAS, ut cum NICEPHORUS, ac alii quidam Græci non ante multa ſæcula argumentationes exeſſe ex theologia juberent, quod naturæ humanæ proprium eſt, ac conſociationi, e medio hinc tolli ediceret. *Qui ſyllogiſmos*, (c) inquit oratione in hanc rem habita, *& argumentationes penitus excludit a theologia, primum id quod humanæ naturæ proprium eſt, & hominum inter ſe colloquium & communionem tollet e medio: tum beatum PAULUM redarguet reprehendentem eos, qui ex aſpectabilibus rebus*

(a) De loc. theol. L. VIII. c. 2.
(b) P. I. q. 1. a. 8. ad 1mum.
(c) Apud PETAV. Prol. theol. dogm. c. V. n. 3.

rebus de DEO ratiocinari aliter minime potuerunt, & ex creaturis agnoſcere creatorem. Vitio id etiam vertet theologis, ſive de iis, quæ ad hypoſtaſes attinent, ſive de divinis proceſſionibus diſputantibus; quin ipſius ſalvatoris ſententiam labefactabit, qua ſcrutari ſcripturas jubet. Perſpicuum eſt enim, eum qui ſcripturas perſcrutatur, non niſi argumentando legere.

Neceſſitas philoſophiæ, præſertim dialecticæ in diſputando.

II. Atqui hinc ſumma enata eſt neceſſitas non ſolum dialecticæ (cujus ope, tum in ſingulis ſcripturæ commatibus deliteſcentia argumenta eruantur, tum ex dogmatibus etiam concluſiones rite elicerentur) verum etiam metaphyſicæ, ac reliquæ philoſophiæ, quæ generaliſſimos explicet terminos, quorum maximus uſus eſt in diſputationibus theologicis; eoquod theologi in ſuis diſputationibus, quæſtionibusque multa in philoſophia diſputata ſupponant, aut ex ea vel propter adverſarios, vel propter inolitum uſum theologica philoſophicis notionibus efferendi, aut etiam propter auditores lectoresque diſputare cogantur. In quo tamen dialectica omne fert punctum, utpote, qua omnis diſputandi ratio vergit, præſertim in adverſariorum paralogiſmis detegendis: ſive veri illi ſint hoſtes, ut in rebus fidei hæretici, in aliis quæſtioni-

bus

bus etiam orthodoxi; ſive tales, qui exercitii tantum cauſa ſe adverſari fingunt. Et quoniam fieri nequit, ut veritas non ſit uniusmodi, ſemper apud unam partem perverſæ ratiocinationes exiſtant, oportet, quæ logico artificio extricantur: ſive error malæ partis conſiſtat peccato in logicam, hoc eſt, in ipſa forma argumentandi verſetur; ſive contra propoſitum dogma ac theſin, aliasque veritates pugnet in *materia*.

III. Hac arte inter diſputandum dirigi debemus in proſequenda veritate, quam ceu unicum finem diſputantes ſibi proponere debent, non ut victoriam obtineant, & adverſarium ad ſilentium redigant, ſed ut diſputandi contentione, & operoſa indagatione veritas eluceſcat, & vincat. Studioſi autem, in hac palæſtra jugiter exercitati, apti ac habiles redduntur, haud ſecus ac milites armorum exercitiis, ad eam ſtrenue tuendam, aut obſeſſam expugnandam: per ejusmodi etiam exercitia diſputatoria, cum ad munera academica, tum ad omnis generis ſtudia, felici ſucceſſu tractanda, rite præparantur, atque, quantum in arte & ſcientia profecerint, publice oſtendunt. His aliisque de cauſis diſputationum exercitium inſtitutum eſt, & quamdiu

Diſputationes in quem finem ſuſcipiendæ.

diu recte conſtitutum manſit, hoc modo ſe habuit tum apud ſtudioſam juventutem, tum apud eos, qui veritatis diſquirendæ ſtudio abripiebantur. (a)

Quid diſputantes inter ſe maxime ſpectare debeant, & obſervare.

IV. Quodſi hoc animo ad diſputandum accedatur, in hunc finem collimantes adverſæ partes inter ſe congrediantur, optime locabitur tempus, in hoc exercitio conſumi ſuetum. Opus eſt autem, ut præparati ad hoc accedant ſtudioſi; utque ambo, & reſpondens, & opponens, ſint gnari officii, & muneris ſui. Uterque probe noverit ratiocinationum ac ſyllogiſmorum regulas; reſpondens quidem, ut data quavis occaſione dextre oſtendere queat, ſi propoſitam argumentationem in leges ſyllogiſticas, ſive generales, ſive ſpeciales, arietare contingat: opponens vero, ut ſibi ab ejus-

(a) Fuerunt quidem olim, *ait Lud.* VIVES, *Lib. I. de cauſis corrupt. art.* ſed inter juvenes, inſtitutæ diſputationes, quo excitaretur vigor ille animi ſæpe torpens, & alacriores eſſent ad ſtudia, vel ut vincerent, vel ne vincerentur; tum ut altius infigerentur, quæ a magiſtris accepiſſent: inter viros autem natu grandiores fuit quædam opinionum ac rationum collatio, non ad victoriam intenta, ſed ad enucleandum verum. Nomen ipſum teſtatur, dici diſputationes, quod per eas veritas ceu putaretur, ac purgaretur.

ejusmodi vitioſis ſyllogiſmis caveat: ante omnia vero uterque materiam propoſitam diſputationi exacte perſpectam ſibi reddere ſtudeat. Ut enim recte ſciſcit VIVES libro de diſputatione: *Caput eſt in omni altercatione, ut ſciatur, quid poſitum ſit in controverſia, & de quo diſputantes contendunt; alioquin enim temere ac ridicule multa ultro, citroque jactabunt.* Niſi hoc ſedulo obſervetur, opponens facile in vitium petitionis principii, vel ignorationis elenchi labetur, & reſpondens nunquam ſolide argumento adverſarii ſatisfacere poterit; haud ſecus, ac quando argumenti vis, & ſenſus non probe eſt cognitus; tunc enim vix aliter fieri poterit, quam ut in logomachiam diſputatio delabatur. Quam ob rem inſtitutum eſt, ſyllogiſmos ſingulos accurate aſſumere, ut appareat, reſpondentem mentem opponentis recte percepiſſe: quo officio vix perfungi poteſt is, qui argumenti arcem, & vim non perſpicit. Aut certe continget, opponentem importuna reſponſione ab eo, quod eſt in quæſtione, abduci, ut probare cogatur id, quod ad præſentem controverſiam non pertinet, & ad cujus probationem ſe non præparavit. Quare ſtatus quæſtionis ſemper ob oculos verſari debet, & ad hunc limandæ, exigen-

dæque accuratiſſime tum reſponſiones, tum oppoſitiones: quæ ut eo fixius theſin propoſitam feriant, opponens laboret, ut theſin, quam impugnare vult, recte intelligat, & ſi vel minimum de ſenſu dubitet, ex reſpondente quærat, an non hoc, vel illud poſitione ſua ſignificare velit. Id etiam maxime inquirat, in quo ſita ſit arx cauſæ, & capitalis nodus: quo cognitio, atque huc facta irruptione, materia propoſita optime & ſolidiſſime diſceptabitur, ac præterea hoc modo mens idonea reddetur, veritatem etiam abſconditam invenire, de ea acute judicare, ac eam aliis perſpicue & eleganter, ſicubi opus eſt, exponere.

Quales materiæ eſſe debeant, de quibus diſputetur.

V. Nihil magis diſputantes ſollicitos habere debet, quam ut materiam dignam ad diſputandum afferant, quæ nimirum diſputationem in utramque partem ſufferat, nec ſit luce clarior, ut nihil contra eam opponi queat, aut a nemine unquam ſerio in dubium vocari. Deinde, ne pietati, & honeſtati ſit contraria, caveatur: unde merito ejusmodi quæſtiones exulare a diſputantium cathedris deberent, quæ DEO injurioſæ, aut auditoribus ſcandalo & offenſioni eſſe poſſint, e. c. DEUM non exiſtere, DEUM eſſe mendacem &c. Quæ

ſi

ſi etiam diſputationis cauſa afferantur, ut major veritati lux accedat, piis tamen auribus & linguis horrori ſunt. Sed tamen hominum perverſitas, quandoque invitos compellit hæc diſputare. Ab illis vero abſtinere tuto cuique licet, quæ verſantur circa res nihili, aut nullius, vel exigui uſus, utilitatisque. *Multi multum diſputant*, ut alicubi dicit (a) D. AUGUSTINUS, *de his rebus, quas majori prudentia noſtri auctores omiſerunt, ad beatam vitam nec profuturas diſcentibus, & occupantes, quod pejus eſt, multa prolixa & rebus utilibus impendenda temporum ſpacia.* Idem illud ad TITUM (b) verſans, ut a ſtultis quæſtionibus, genealogiis, contentionibus, & pugnis abſtineatur, in hunc modum loquitur: *Quibus reſpondeo, multum ſubtilibus, & laborioſis rationibus iſta requiri, ut vere percipiantur, utrum ita, ac non ita ſint: quibus ineundis ac tractandis nec mihi jam tempus eſt, nec illis eſſe debet &c.* Hoc nomine arguuntur moleſti & contentioſi ſophiſtæ, qui maxime abeſſe ex ſacerrimis theologiæ adytis debent, ubi non tantum loci religio, ſed etiam ampliſſimus digniſſimarum, utiliſſimarumque materiarum cam-

 pus,

(a) Lib. II. de doct. chriſt.
(b) Tit. III. 9.

pus, & apparatus ſe offert in ſcripturis, eccleſiæ, conciliorum, ſanctorum Patrum monumentis, quibus ceu terminis continentur non ſolum ſedes & promtuaria materiarum, ſed etiam argumentorum, ut paulo poſt pluribus oſtendemus. Hoc ſolum monemus, ut ex iſta etiam immenſa copia & ſuppellectili ea præ cæteris prudenti judicio ſeligantur, quæ aut præſens adverſariorum inſultatio, aut aliæ circumſtantiæ opportunæ ſuadebunt: quod ſedulo inter alia monent, qui de hac re præceptiones dederunt. *Quod ad materiam attinet*, (a) ſunt verba LAURENTII a Villa Vincentio, *deligantur theſes, non de rebus frivolis, aut abſurdis, quales fere ſolæ hactenus in ſchola concrepabant: non item de nimium ſublimibus, atque arduis, ſed de iis, quarum uſus cognitioque ad recte tum ſentiendum, tum vivendum eſt neceſſaria, nec non quas pro temporum ratione, & eccleſiæ ſtatu ſciri maxime expedit. Jo.* MALDONATUS oratione quadam Lutetiæ habita inſignia de hac re præcepta tradit. (b)

VI.

(a) De ratione ſtudii theol. L. III. c. 6.

(b) Primum, ut nemo quidquam in ulla arte, niſi quod verum, aut probabilius eſſe putet, ad defendendum proponat. Alterum, ut nunquam

VI. Quodſi diſputantes, in uſum revocatis hisce præceptionibus, ſuas quoque proprias quasdam animi, & corporis dotes addant, pulchre conſiſtet diſputatrix diſciplina. Imprimis ut ad finem uſque actus diſputatorii mentem placitam atque ſedatam ſervent, & ita affectibus ſuis temperent, ne inter diſputandum nimium incaleſcant. Deinde ex omni diſputatione arceantur geſticulationes nimiæ, immodeſti clamores, nimia verboſitas, & multo magis odia, fraudes, ſtratagemata, dicteria, ſcuriles invectivæ, verba aculeata, ſales dentati: neque enim innoxios, quibus auditorum attentio excitatur, & acuitur, e diſputationibus elimandos cenſemus, quibusve potius adverſarii animus componitur, & ad hilaritatem, animique moderationem revocatur; tantum abeſt, ut ad iram, mutuaque dicteria concitetur. Quod contingit, ſi verbis contumelioſis laceſſatur, præſertim argumento ab invidia ducto, id quod conſequentiariis familiare; qui ex

Aliæ præceptiones pro diſputantibus.

quam de rebus, quæ pietatem lædere, vel minuere poſſe videantur, niſi ipſa fortaſſe aliquando pietas a nobis poſtulet, ut ſe cum aliquo ſuo periculo minore a majore periculo liberemus. Deinde ut de rebus aut inutilibus, aut alienis, aut ridiculis, abſtineatur. *Vid.* LAUN. *de var. Ariſt. fort.* c. 14.

aliorum placitis conſequentias vel ridiculas, vel periculoſas deducunt, animo contemtum, odium, aut perſecutionem concitandi. Atque hæc aliaque conſulunt præſcribuntque idonei, harumque rerum periti magiſtri, ad rite formandum diſputandi exercitium.

CAPUT IV.

Diſputationum utilitates declarantur.

Magnæ utilitates ex rite inſtitutis diſputationibus ſperandæ.

I. Quin diſputationes ſic inſtitutæ magnam utilitatem præſtent, dubitari nequit. Eæ vero tum ipſos, qui hoc diſputandi exercitio occupantur, ſpectant, cum res diſputationi ſubjectas. Quod primas quidem attinet; *Primum diſputativa*, utor verbis *Jo.* GERSON (a), *inter conſocios diſputatione robur ſumit; diſputationem intelligo, non protervam, non cervicoſam, non amaram, non pertinaci animoſitate tumultuantem, ſed modeſtam, qualem eſſe decet veritatis inquiſitionem, quæ acuat, & excitet ingenium, quæ ſtudium promoveat, & inflammet, quæ ſtabiliat quoque veritatis poſitionem, falſitatis oppoſitione patefacta. Hinc fit, ut non extimeſcat ſtudio-*

(a) Epiſt. ad ſtudentes collegii Navarræ ſecunda.

ſtudioſus etiam in propatulo defendere, quod ſecretius ſe bene didiciſſe cognoverit. Non ſolum ergo diſputando acquirimus habitum, & facilitatem ſine præparatione verba faciendi, verum etiam mens noſtra aſſueſcit attentioni, adeo ut diſputatio a doctis merito inter eas artes referatur, quibus attentio excitatur, & augetur. *Quod autem ad diſputationes,* &, *ut vocant, circulos attinet,* inquit POSSEVINUS (a), *ea nobis, non ſophiſtarum congreſſus, ſed exercitatio ſaluberrima eſt ad firmanda ingenia, uti ad corpus roborandum exercitatio valet.* Dum enim ſingulari vivacitate res agitur, profundius mente repoſta hærent, quæ afferuntur in medium, diſcutiunturque, & longe major attentionis conciliatur vis, evagationibus omnis via præcluditur, quas profeſſor in prælectionibus vix cavebit, maxime in teneris adhuc, nec ſatis confirmatis adoleſcentum animis: quorum quo excitatior & vivacior, eo plerumque volubilior eſt indoles. Accidit autem, ut hic fructus ex diſputationibus in reliqua etiam exercitia & privata ſtudia recidat, quæ deinde majore attentione & diligentia tractamus, diſcimusque omnia enucleare, diſquirere, ac indagare.

C 5 II. Ani-

(a) Bibl. ſelecta. L. III. c. 2.

Maxime ad indagandam, patefaciendamque veritatem.

II. Animus etiam diſputando aptius veritatis luce colluſtratur; primo, quod talia in diſputationibus proferantur, quæ vix in libris reperias (a), ut obſervat non nemo. Si qui libri a viris doctis conſcribuntur, aut lectiones, ſive publice, ſive privatim, habentur, plerumque illi ſupponunt, lectores, auditoresque ſuos multa jam cognoſcere: cum vero in utramque partem diſputatur, omnia enodantur; non tantum difficilia, ſed & minuta ac levia explicantur; nihil occultum manet, diverſæque, quas unaquæque res habet, facies deteguntur. Quid? quod veritas eo apertior prodeat, dum ei adverſantia examinantur: ſicque quam plurima caligo ex diſcipulorum mentibus diſpellitur, qua ſolent involvi, quibus adhuc rerum oppoſitarum ſenſa præjudicant. Sunt hæc veluti cortinarum veſtiumque impedimenta, quibus detractis ipſa per ſeſe veritas clariſſime conſpicienda pateſcit. Id in cauſa eſt, ut veritatis adumbraturi ſimulacrum veſtibus ſpoliatam exhibeamus, quia, quo eſt apertior, tanto magis conſpicua, ac propius ad prototypon accedit. Veſtibus itaque fucis, & quidquid claram veritatis contemplationem moratur, & impe-

(a) Mercure Suiſſe de l'an 1736. du Mois de Mars.

impedit, ſublatis (quæ ab iis, quos ejus decor & lux offendit, injecta ſunt, queisque infuſcata eſt) ad pulcherrimam, integerrimamque veritatis ſpeciem pertingimus, quod quemadmodum in theologia nullo non tempore uſuvenerit, paulo poſt manifeſtum evadet.

Diſputandi conſuetudo habiles reddit ad defendendam veritatem.

III. Nec veritatis ſolummodo patefactio iſtis exercitiis fit, ſed facilis & expedita itidem redditur ejus defenſio. Hac enim veluti palæſtra ad aſſerendam propugnandamque veritatem exercemur, uſum porro conſequimur, ut ad rectam normam rerum momenta expendamus, rationesque ſic nectamus, quarum certa & evidens ſit conſecutio, inconcuſſum robur, inexpugnabilis firmitas. Hinc etiam veritatis umbras haud difficulter propulſamus, & quæ veri ſpeciem ſolam habent, a veritate ipſa acri judicio diſcernimus. Hæreticis ſane antiquis, & recentibus modus iſte exoſus fuit, quoniam cominus iſto genere pugnæ robuſto, & acuto, confodiuntur. Omnia aguntur iſtis in gymnaſmatis ſumma contentione, diſcutiunturque maxima acribia. Etiam judicandi facultas illis perficitur, fitque, ut in noſtris judiciis & ratiociniis rectam & rationi convenientem methodum obſervemus.

IV. Hæc

Atque religioni plurimum opitulatur.

IV. Hæc & complura alia ita commendant eriſticen illam, qua dejectis illis, quæ ad labefactandam veritatem objiciuntur, novis ea ſtabiliminibus fulcitur, & confirmatur: quæ nihil neceſſe eſt ſingillatim referre, cum ea magiſter uſus ſit docturus; a nobis vero ad ea, quæ ſingularia ſunt inſtituti noſtri, properantibus hæc abundius etiam dicta videri poſſint. Dicendum enim potius eſt, quid eriſtice iſta theologiæ profuerit difficillimis temporibus, & acerbiſſimis adverſariis contendentibus, quos non veritatis ſtudium, ſed voluntatis obſtinatio ad obnitendum, contraeundumque induxit, ut hinc conjectura fieri poſſit, quid ad veri inveſtigationem valitura ſit apud eos, qui amice inter ſe de firmitate veritatis diſceptant, & congrediuntur. Quamobrem cum veritas magnis in volucris occultetur, ac quaſi corticibus tegatur diſputationem ita dictam putat *Ludov.* VIVES, ut quemadmodum vites, nuces, ferrum, aurum putantur, ita in examine veritatis remotis vel falſis, vel ambiguis vel incertis, ad ea veniatur, quæ procul dubio ſunt vera.

Depravationes tamen diſputato-

V. Sed enim, quod in humanis fieri conſuevit ſtudiis, ut res optimæ perverſo uſu depraventur, id omnino theo-

logiæ

logiæ diſceptatrici accidiſſe, deplorandum eſt: eo mali prolapſa eſt,ut divinam hanc diſciplinam in invidiam adduxerit. Dum in vanas & aculeatas captiones sermò de divinis rebus degeneraſſe viſus eſt,tum dicendi etiam genere barbarò, intempeſtivis clamoribus, inconditis vociferationibus, ſtrepitu ac tumultu concertationum, decor & majeſtas divinorum oraculorum, non minus in ſermonibus & diſceptationibus, quam ſcriptis theologorum periiſſe videri queat. Quorum prius illud ſanctiſſimos juxta & ſapientiſſimos quosque contra eriſticen concitavit, ut expellendam prorſus extrudendamque exiſtimaverint: alterum ſedatiores quosque ac otii eruditi amantes ita offendit, ut faſtidium, ſtomachumque non ſuſtinuerint. Hujus rei momenta quædam, dum ita vacat, & tempus fert, enodare propoſitum mihi eſt, & ſi quod remedium morbo jam pœne deſperato, reliquum eſt, conferre. riam artem invaſerunt.

CAP. V.

CAPUT V.

De vitiis exercitiorum ſeu diſputationum ſcholaſticarum.

Vitia diſputatoriæ artis.

I. Tam inſanabilis contagio nonnullis eſt viſa, contortum illud, & illigatum diſceptationum ſcholaſticorum dicendi genus conſecuta, ut ſicuti vetat HIPPOCRATES, morbis deſperatis adhibere medicinam, ſic illi ulcus iſtud tangendum ſibi minime ſint rati, relinqui ſatius exiſtimantes, quam pœnitendam operam in eo conſumere. Potiſſima reprehenſionum capita conſtant fere ipſius dialecticæ, & philoſophiæ perverſo uſu, aut rerum etiam non ſatis dignarum lectione. De quibus quatenus theologiam ipſam afficiunt, *de recto & perverſo uſu theologiæ ſcholaſticæ* egimus. Peccata in dialectices ſanas leges commiſſa habent equidem antiquiſſimam querimoniam, ut hinc eluceſcat, ea in rerum ſacrarum diſceptatione frequentia jam inde a chriſtiani nominis incunabulis fuiſſe. Atque hinc tot Patrum ſunt notatæ ſententiæ, quibus in omnem dialecticen aut acrius inveherentur, aut eam penitus tollendam e ſcholis chriſtianis putarent,

rent, quod alibi jam monui. Poſterioribus temporibus ad noſtra propius accedentibus, multo altiores radices agente hoc malo, querendi rationes multum ſunt auctæ; ut jam quam maxime onerata ſit omnis legibus adſtrictæ diſceptationis cauſa, dum ſuos prætergreſſa fines, altius pro conditione pervolans, divinis ſeſe rebus totam immiſcuit. Dum philoſophia omnia jam axiomata theologica defendenda in ſe recipit, materiamque theologicam ſuis terminis involutam, ſua etiam arte explicare geſtit; logica vero omnia ſuis principiis, ſuiſque artificiis tranſigenda in theologia ſuſcipit. *Atque hæc pervagata eſt*, verba ſunt eruditiſſimi PETAVII (a), *poſtremis hiſce ſæculis bene multorum querimonia, qui metaphyſicis iſtis, ac dialecticis contentionibus, & ſubtilium quæſtionum diſputationumque laqueis, & ambagibus totam aſſerunt fœdatam, & adulteratam eſſe theologiam, atque in ſophiſticam tranſiiſſe verſutiam, priſtina gravitate ac majeſtate funditus amiſſa.* Non tamen damnat prorſus eriſticen, ut eam exulare e ſcholis velit. Quamvis enim cauſæ aliquid ſubeſſe putet, quod politos & litteratos interdum moveat, ut argutis, & enucleatis divinarum rerum diſpu-

(a) Proleg. theol. dogmat. c. 5.

diſputatoribus ſuccenſeant, illisque vehementer aſſentiatur, qui intra modum rationemque contineri acutorum, & curioſorum hominum induſtriam oporrere ſtatuunt, utiliſſimam tamen diſputandi diſciplinam ob id neutiquam condemnat, ac reſpuit.

Quæ corrigenda, non ars diſputandi abjicienda eſt.

II. Et ſane, ſi in humanis, divinisque rebus, quæ ad hominum manus & induſtriam ſemel pertigerunt, omnia ea antiquanda forent, quæ perverſo ſtudio depravantur, quid jam reliquum eſſet in rerum natura, aut ſacris etiam, & religioſis myſteriis? Careremus ſaluberrimis, ſacerrimisque rebus, omnique cœleſtium rerum cognitione, quarum nullum exiſtit genus, quod non perverſorum hominum impietas laceſſere conata ſit, & evertere. Quare, quod in iſtis rebus faciendum putamus, ut eas a pravitatibus vindicemus, & eripiamus, ne ſanctiſſimis ſacramentis ingenti noſtro detrimento ultro nos privemus; idem,, ſi æquitas cordi eſt, hic præſtandum. Ea, quæ minus ſunt recta, corrigere, quæ depravata reſtaurare, redintegrareque debemus. Horum quædam ſolummodo capita, a viris peritis animadverſa, hic recenſere animus eſt, quæ videntur apertius, obſtina-

ſtinatiusque negligi, minusque adverti, quorumque haud deſperandum videatur remedium.

III. In primis ergo, cum finis & ſcopus principalis omnis legitimæ diſputationis ſit, veritatem indagare, eandemque veluti ex tenebricoſo ſpecu in lucem educere; quis perſuadere ſibi poſſit, aliquam hujus optimi finis, ac ſcopi haberi rationem, cum nihil unquam rati confici & ſtabiliri contueamur? Utraque adverſans inter ſe pars in eadem ſemper perſtat opinione, & quidvis potius moliri eligit, quam pati velle, ut a ſua dejiciatur ſententia. Huic rei cauſam præbet præpoſtera quædam menti inſidens perſuaſio, convinci rationibus alterius turpe eſſe. Cui tamen malo facillime obſiſtitur, modo in animum ſibi quisque inducat, hominem ſe eſſe errori obnoxium, quem cum quis agnoverit, & faſſus fuerit, multo eſſe laudabilius, ſe eo liberatum profiteri, quam eidem pertinaciter inhærere, eundemque procaciter defendere. Veritati igitur ab adverſario clare & ſolide demonſtratæ cedendum, nec exiſtimandum, partes noſtras eſſe, ut ſententiam mordicus defendamus, & gloriam in contradictionis quæramus diuturnitate.

Diſputatores hodie veritatis adeptioni non ſtudent.

Pertinaciter inhærere opinionibus ſuſceptis eruditi non eſt.

IV. Sic certe ſentiunt, quibus eſt ſanum, & integrum recti judicium; cum contra ii plerumque ſint obſtinatiores, quibus parum prudentiæ, aut etiam ſcientiæ ineſt: qui necdum ſuo experimento didicerunt, quam falli ſit pronum, & decipi. Iis vero, quibus multarum rerum eſt peritia, eorum etiam erratorum præſens eſt conſcientia, quibus ſeſe ſuo ſtudio liberarunt: hinc rationum, auctoritatisque pondere ducuntur, quibus
a deferendum eſſe juſta ſuadet cauſa. (a) Iſtud de ſe confitentem virum inducam
b ſummum, *Melch.* CANUM (b), cujus exemplo utinam omnes ſaperent, diſcerentque & rationibus vinci, & auctoritatibus

(a) Petrus POIRETUS, *ſi hac uti liceat auctoritate, ita affectos eſſe ſentit homines vere eruditos:* Ingenue, *inquit*, profitentur de rebus ipſis plurima ſe neſcire, quæ vel ab infantulo, aut a muliercula, ubi res id feret, diſcere parati ſint: imo quod plus eſt, cum ſolus DEUS ſit falli neſcius, non modo ipſi ſe falli poſſe agnoſcunt; ſed & quando DEUS ad humilitatem conſervandam permiſit eos falli, aut quando ex naturæ noſtræ imbecillis conditione contigit erraſſe; illico ſeipſi lapſos eſſe, candide & aperte (ubi id vident) profitentur, atque declarant; idque quod humillimus AUGUSTINUS libro retractationum integro exſecutus eſt, ex animo coram retractare nequicquam verentur. *De triplici erudit. L. I. P. III. n.* 41.

(b) De locis theol.

bus cedere, qui in ſcientiarum maxime theologiæ ſtadio decurrunt, quibus vir ille ſcriptis ſuis optime conſultum voluit. Quæ ad rem præſentem ſunt ejus dicta, ſic habent: *Ego*, inquit, *etſi non ſum is, qui nihil unquam falſi approbem, ſed ea, quæ diſſero, tamen non arroganter præjudico, nec revoco ad arbitrium meum, ſed vel ſanctorum teſtimoniis, vel ratione probabili conſentaneaque confirmo. Sic jure ac merito poſſum a viris doctis poſtulare, ut de me nonniſi cauſa cognita judicent. Quodſi rationibus, quibus ego ducor, falſam me habere ſententiam doceant, gratiſſime accepturus ſum; ut vero ſine argumento quisquam ſola me aſſeveratione vincat, fieri certe non poteſt.* Ita vir ille, ſi ab aliis certius aliquid perciperet, ſuisque rationibus ſe falſam ſententiam tueri doceretur, gratiſſime accepturus fuerat; cum multi ſint, quibus nulla ſuppetit conſtans, & firma ratio, flecti tamen ſe non ſinant; quin & adverſos animos in eos capiunt, qui ſuis erroribus patrocinari detrectant, veritatisque in ſe ſuſcipiunt tutelam. Quod ut nunquam non turpe, tum in illis certaminibus, quæ ad eruendam veritatem ſunt inſtituta, turpiſſime fit, ubi ad hoc convenitur, ut decertetur contrariis rationibus, ac veritas, dilutis, quæ ſunt adverſa, aſſeratur.

Si difficultas ſoluta deſiſtitur absque nota ignominiæ.

V. Neque aliquid dedecoris habere poteſt, ſi rem veris momentis, non vero præjudicata libidine perpendamus, ut opponens, quam primum ſentit nihil ſolidæ relinqui difficultatis ad veritatis ſtabilem, & inconcuſſam rationem nodum ſolutum profiteretur acquieſceretque: maxime cum ob id, quod quisquam in contrarium aliquid proferat, non ideo in tali ſententia eſſe credatur, ſed velle experiri, num qui adverſam tuetur partem, ſatis firmus ſtet, nec lacerti adeo ſint debiles, ut ad quemvis cedant impetum. Sic ego multis incommodis obviam iri poſſe autumo: ſi quivis ſibi perſuadeat, hoc ſolum ſuum eſſe munus, dum diſputat, ut quod aſſertæ opinioni adverſari exiſtimet, in medium afferat diſcutiendum; quod dum fuerit præſtitum, & ſoluta dubii perplexitas, jam tuto ſe poſſe obmuteſcere, nec honoris ſui flagitare rationem, ut ulterius obnitatur: itaque ſi unico argumento, aut ſyllogiſmo res confecta ſit, eidem ſtetur. Hoc qui ſpectat, nunquam ſollicitus fuerit, ut per ambages ad rem deſcendat, quo poſſit quam diutiſſime in acie conſiſtere; ſed quod eſt rei caput, aggredietur, idque quam arctiſſimis phalangibus: cumque ratio ſemel defecerit, contraeundi conatus jam ceſſabit; quem

in infinitum produci neceſſum eſt, ſi ita ſit obfirmatus animus, ut quidquam remittere nolit. Hinc captioſis cavillationibus aditus omnis foret præcluſus, lites innumeræ amputarentur, arrogantia illa, & pertinax ſtudium defendendi propriam opinionem, quod latiſſime regnat, quam longiſſime propulſaretur: iſtarum enim omnium rerum veluti radice ſublata, ipſæ per ſeſe conciderent. Inſignia commoda hæc facienti cum POSSEVINO (a) promittere licet.

VI. Sed noſtris moribus illud fateri cogimur, quod a CICERONE agnitum olim eſt, ut plerique errare malint, eamque ſententiam, quam adamarunt, pugnaciſſime defendere, quam ſine pertinacia, quid conſtantiſſime dicatur, exquirere. Quin & illud a CANO (b) obſervatum, deploratumque in ſtudio theologico eſt, quod in gymnaſmatis plerum-

Quod minime obſervatur plerumque in ſcholaſticis velitationibus.

(a) Ad eam igitur, *inquit ille*, qui ſe ita in diſputationibus compoſuerit, ut veritatis inquiſitione plusquam nominis celebritate gaudeat, majorem plerumque aliis pertinacioribus coronam reportabit, quod virtuti cedere, faterique ſe neſcire, ut diſcat, laudabilius ſit, quam litigare, ac duplici interim damno affici, affectatæ ignorantiæ & pertinaciæ. *Bibl. ſel. L. I. c. 34.*

(b) De locis theol. L. VII.

rumque uſuvenit, ut *complures ad diſcordiam nati eſſe videantur, qui tunc optime ſe diſſeruiſſe putent, cum contra doctores dixerint, ut non tam verum inveniſſe velle videantur, quam adverſarios convincere, concertationibusque & rixis totas chartas implere.* Sed hæ communes ſunt querimoniæ, quas meas hic loci facere nolim, ſentinam malorum, primamque ſcaturiginem, ac fontem demonſtraſſe contentus, veritatis nimirum unice conſectandæ neglectum, qui eſt ceu fomes multicipitis canis illius, in ſcholaſticis cencertationibus omnia latratu ſuo obtundentis, implentisque: quem Cerberum dicerem, ſi ad ſolas inferas hæreticorum portas, nec etiam catholicarum ſcholarum fores & conventus illapſus omnia ſusque deque verteret, & confunderet.

De involucris & lubricitate terminorum ſcholaſticorum.

VII. Primum hoc eſt funeſtum caput in ſcholaſticis congreſſibus, ſi veritatis conſectandæ neglecto ſtudio, obfirmatus eſt animus in obnitendo. Sequitur alterum non minus deteſtandum, cum veritas involucris implicata, ceu Meduſæ caput anguibus implexis, ſpeciem & formam amittit, neque conſpectum ſui, aut interiorem contemplationem permittit. Sibilis omnino, tor-

tuo-

tuoſisque flexibus omnem congredientis attentionem conatumque ſic eludit innexorum ſerpentum lubricitas, quos ſi comprehendiſſe etiam, & fortiter manu jam premere, ac tenere reatur aliquis, elabi contingat. Videtur inſuper ſtudioſe factum, ut inſigne diſputandi inſtrumentum intricatiſſimum redderetur, quo majori eſſet admirationi, & veritas potius abſconderetur, quam explicaretur. Miretur quis forte, quei accidat, ut poſt tot acerrimas concertationes nihil unquam certi conficiatur, & poſſint viri non imparis ingenii, dexteritatis, & perſpicaciæ, ſententiis perpetuo inter ſe diſſidere, & contrariis rationum ponderibus in diverſa abripi; cum tamen ut vere eſt ab ARISTOTELE animadverſum, verum vero contrarium non ſit?

VIII. Cujus rei quidem cauſa hæc redditur, poſſe cuiquam veritatis lucem claram affulgere, alteri non item: poſſe item in rebus veriſimilibus & probabilibus ex utraque parte rationes exiſtere, quæ hunc in iſtam, alterum in illam flectant. Sed videtur etiam frequenter contingere, apud illos maxime, qui publice diſceptant, ut potius ſit verborum diſſenſio, quam mentis. Unde neceſſe eſt frequentiſſimas in diſputationibus oriri logomachias.

Namque, etſi alibi hoc uſuvenire viris perſpicacibus & acutis non ſatis dignum putamus, tamen in diſputationum æſtu faciſlime evenire poſſe concedi debet. Tum vero in illis, quas ſcholaſticas dicimus, diſquiſitionibus hoc fieri pronum quam maxime eſt, in quibus artificioſis terminorum nexibus omnia tranſiguntur; ubi notiones obſcuræ, verſatiles, ambiguæque ſunt. Quare quidem videmus, tam gnaviter & inconcuſſe in arena ſcholaſtica conſiſtere ſolere eos etiam, quibus mediocris ſaltem adeſt naturæ, & ſcientiæ ſuppellex, bonitasque. Habent enim latebras ſuas; habent munimenta vocum, & terminorum, quibus tuto ſe condant, atque adverſus machinationes omnes, & quævis arma ſeſe tueantur: &, quod mirum ſit, pugnantes etiam inter ſe opiniones nonnunquam iisdem terminorum formulis cauſam ſuam agunt.

Ad quas fundendas ſuapte natura ſumus proclives.

IX. Subeſſe quidquam cauſæ, ut theologis etiam hac in parte ſuccenſeamus, quis neget? Eſt enimvero communis hæc humani torporis, & cæcutientiæ labes, qua ab ipſis incunabulis inficimur, ut voces ſenſu intellectuque caſſas fundamus, cui multum fomitis præ-

præbet ipſa etiam ſcholaſtices cumprimis indoles. Hinc tanto pertinacius hærere, & latentius ſerpere neceſſum eſt hoc malum, quoniam poſtquam crevit nobiſcum, temporisque diuturnitate veluti in naturam abiit, diſciplina etiam confirmatur. *Homines* (in hanc rem proloquitur ſtudioſiſſimus genuinæ veritatis ſpeculator MALEBRANCHIUS (a) *& ſibi & aliis ſatisfacere conſueverunt, dummodo verba aures non offendant, tametſi ſenſum non habeant; ſatis eſt, ut ab hominibus recipiantur: hæc eſt, quæ in orbe valet, moneta. Excluſa eſt ex commercio hominum veritas, uſque eo, ut neque loquentes, neque audientes ullam ejus rationem habeant. Scire loqui, ſummum naturæ donum videtur, quam imaginatio parit loquendi facultatem, certiſſima plurimis placendi ars eſt.* Hæc ille.

X. Neque vero eſt diffitendum, ſcholaſticam cumprimis diſciplinam hac in parte quam maxime peccare: ut quod CICERO ſuis temporibus de academia aſſeruit, de ſcholaſtice hodie valeat, ut ſit *loquax*. Eam vero loquacitatem nullibi amplius, quam ſuis in quotidianis circulis, & diſputationibus oſtendit. Quid igitur mirum, ſi inter tot verba cur-

Nimia loquacitas in diſputationibus auget malum.

D 5 cur-

(a) Rechérch. de la verité. T. III.

curſim, citiſſimoque hiatu profuſa, ubi vix attentioni locus eſſe poteſt, quam plurima ſint, quæ nihil in ſe niſi litterarum complectantur elementa? Et quoniam quotidie experimur, ut quisque ad loquendum eſt procaciſſimus, ita fere rationis egentiſſimus, fieri nequit, ut ſcholaſticos ſæpe ratio non deficiat, ad ineptas ac minutas concluſiones abducantur, atque in conſequentiis nimium abſcedant a conſtitutis finibus: qui integros dies de rebus obviis quibusvis ſic inter ſe diſceptant, ut nunquam verborum ſatis reperiant, & ſpiritus illis potius, quam ſermo ſit exhauriendus.

Item terminorum obſcuritas, & diſtinctionum ambiguitas.

XI. Maxime hoc evenire proclive eſt in illa terminorum, abſtractionum, præciſionum, diſtinctionum, ut dixi, volubilitate, quæ vel PROTHEO ſunt mutabiliores, & obſcuritate, multiplicitateque ſua quoquoverſum inclinari valent, & inflecti. Liceat hujus rei exemplum ex ipſo veſtibulo, primoque theologiæ aditu afferre. Quis ſanæ mentis de objecto theologiæ litem movere poſſet, atque in quæſtionem vocare auderet, theologiam de DEO, rebusque divinis tractare, ſeu, quod idem eſt, DEUM & res ad eum pertinentes objectum theologiæ conſtituere, niſi terminorum ſcholaſticorum

invo-

involutio perplexitatis aliquid pareret, abſtractiones formalitatum, intentionumque, & ſimilium monſtrorum, materiam diſceptandi inexhauſtam miniſtrarent. Quis mutire contra auſit, eſſe theologiam certiorem cæteris ſcientiis, utpote veritati fideique divinæ ſubnixam? Sed cum res ambagibus, diverticulis ſcholaſticorum terminorum committitur, fit, ut dici, diſputarique nunquam ſatis poſſit.

Affectatio maligna fundendi voces notione vacuas, aut dubias.

XII. Accidit porro nonnunquam, ut perverſum etiam ſtudium iſti vitio accedat, atque in diſputationibus, cum vinci ſit dedecus, & obloquendum ſemper ſit, nec tamen occurrant, quæ cum ratione dicantur, ſoni ſolum fundantur. Quam ego rem propudioſam ſane cum graphice a clariſſimo WERENFELSIO (a) deſcriptam videam, illius verbis adumbrabo: *Sæpe*, inquit, *indicium eſt, reſpondentem nihil obſervare in opponentis argumento, quod tuto negari poſſit. Taceret, ſi tacere liceret: fateretur aſſenſum, niſi hoc turpe videretur. Vult aliquid reponere, etſi quod reponat, non reperiat. Hic inter arcana reipublicæ diſputatoriæ, in qua ſalus reſpondentis ſuprema lex eſt, hoc eſt præcipuum: ſimul* ac

(a) De logomachiis erudit.

ac nihil eſt, quod reſpondeas, viciſti, ſi quid dicis, quod non intelligat adverſarius, quod nunquam certius aſſequeris, quam ſi ipſe dicta tua non intelligis. Inter ſtratagemata bujus militiæ non poſtremum eſt cenſendum, ſi hoſtem nulla ratione repellere potes, oculos ejus conſpergere pulvere obſcuræ cujusdam diſtinctionis (optimæ illæ ſunt, quæ ne quidem a proferentibus intelliguntur) ut illo excæcato poſt varios ictus, qui adverſarium fatigant, te non lædunt, honeſte retrocedere poſſis. Hic ſi opponens inſurgere vult contra reſpondentem, quid aliud impetit, quam verba inania omni ſenſu deſtituta. Suppetit feſtivum ejusmodi exemplum ex *Michaele* MONTANO (a) qui vidiſſe ſe ait quemdam amicorum animi cauſa diſputantem cum quodam, qui eruditus ſuo tempore habebatur. Compoſuiſſe illum, neſcio quem, ſine ſenſu, & ordine centonem ex variis locutionibus conſutum, plenum vocabulis, quos terminos artium vocant, eosque quaſi objectiones alteri propoſuiſſe, atque ita integrum diem hominem hunc ita detinuiſſe, qui durante ludo illo ſerio objectiones propoſitas diluere, apteque ad omnia reſpondere ſibi videbatur. Quod iſte

(a) Eſſais de' Montaine L. I. c. 24. du Pedantiſme.

iſte luſus gratia fecit, neceſſitate conſtricti nonnunquam aut perturbatione ſenſuum faciunt diſputatores. Quodſi verum fateri velint, qui ſunt aliquando ad anguſtias in diſputando redacti, ut eos ratio deficeret, his artibus uſos ſe non diffitebuntur, niſi eadem religione prohibeantur, hic ſuam aſtutiam, quam illic inſcitiam, profiteri. Nec hic ſemper res ſiſtit, etiam ad iras, convitia, cavillationes, imo calumnias itur.

XIII. Sed quo delabor? Non hæc rerum ſunt perverſitates; hominum minime ingenuorum offuciæ, apud quos diſputandi exercitium animum & mores corrupit. Fuit hæc digreſſio facienda, ut inter eas vitilitigationes diſcrimen conſtaret, quæ voluntate non accidunt, easque, quæ ſunt affectatæ. Harum pars poſterior, optandum eſt, ut prorſus exulet: priores, quod in omnes ſcientias, ipſa etiam theologiæ ſacra irrepant, nec ulla ſolertia & vigilantia ſatis poſſint caveri, ſemper lugent quidem, ac deplorant ii, quibus ſtudium eſt, & ſollicitudo ſcientiarum; qui ſummopere enituntur etiam, ut pro viribus quisque eas propulſare ſatagat, maximamque attentionem iſti rei tri-

Aliæ corruptiones a perverſitate animi, aliæ a depravatione ſtudiorum.

tribuere neminem pigeat. Hoc in ſtudio majores noſtri ſanctiſſimi viri documento nobis ſunt, qui ipſi nonnunquam inter ſe, dum rebus conſentirent, de verbis certarunt: nec pauci illi quidem ſæpe fuerunt, inter quos tales ferverent lites, ſed in id totis ingenii viribus incubuerunt, ut ſeſe extricarent. Quorum exemplis edocti formidare diſcamus, ne dum de maximis rerum momentis putamus inter nos controverſiam eſſe, ſolarum vocum ſit diſcrepantia.

Qua ratione obviandum malo iſti.

XIV. Cui malo obviam ibimus, ſi mathematicorum imitemur morem, atque eorum philoſophorum, qui hodie maxime ad mathematicam accurationem nonniſi in definitis vocabulorum notionibus acquieſcunt, in quibus nihil vagum, ſed conſtans inſidet ſignificatus. Et quando dogmata obſcuris ſunt implexa terminis, illis involucris expedire juvat ac expedit, atque ſimplicem, apertamque ejus ſpeciem inſpicere. Hac arte dici non poteſt, quantæ lites ſint abrumpendæ, quanta veritati lux, & ſplendor acceſſurus. Veteres luctatores in luctis noſtris ſcholaſticis ſectari haud abs re fuerit, ut nuda ſint verba, ſicut illorum nuda corpora, ceu oleo tamen delinita & delibuta, hoc eſt, liquida.

Quod

Quodſi omnia ſint impedita & involuta, accidere poteſt, ut ſola nobis frivola, larvæ aut puppæ objiciantur, contra quas inglorie confliſtemur.

XV. Eſt hoc palmare, quod diximus, ſi voces noſtras in diſceptationibus ſcholaſticis hominis cum ratione diſputantis eſſe velimus; ſecus ad veritatis indagationem inepti prorſus reddimur, quæ ratione fit & intelligentia, verbis impeditur. Præſtaret multum, & erroris deceptionisque omnem auferret fucum, ſi cum ſpiritibus illis angelicis, quæ mente concepimus, alio quovis intelligibili modo invicem panderemus. Sed quoniam corporis moles, & maſſa, cui immerſa eſt mens noſtra, facit, ut & ſenſuum adminiculo intelligendum nobis ſit, & quæ intellectu, rationeque concepimus, ſenſibili vocum miniſterio declarare debeamus, & invicem communicare; maxima nobis eſt adhibenda cura & attentio, ut, ad quem ſcopum ſunt inventa verba, ad patefaciendum latentem animi ſenſum, eum obtineamus: obtinebimus autem, ſi ſine fuco & ambagibus ſimplici ac nativæ veritatis imagini verba coaptabimus: id quod fieri cumprimis condecet in ſumme ardua de fide tractatione.

Studendum maxime perſpicuitati in diſputationibus.

XVI.

De ambagibus nimiis ſcholaſticarum præſertim diſputationum.

XVI. Uſuvenit multis diſputatoribus, quo diutius, uno veluti ſpiritu, premere adverſarium, inſectarique poſſint, *medium*, ut vocant, eligunt, quam longiſſime accitum, nihil plerumque minus, quam theologicum quid ſpirans: cui ſubtilitatis multum, ſoliditatis parum adhæreat; poſſit tamen protrahi ad libitum, & in omnes partes trahi, quod ei, cui opponitur, ceu TANTALI pomum ſit, perpetuo ad os vergens. Habet hoc malum præter temporis jacturam, quod hisce talibus ſine ullo unquam fructu conſumitur, illud maximum & pernicioſiſſimum damnum, jam olim a GREGORIO *Nazianz.* (a) agnitum, *ut propemodum exigua quædam particula videatur eſſe magnum fidei noſtræ myſterium.* Quodſi ille de aureo ſuo tempore hæc arguenda exiſtimavit, quo limpidiſſimi fluxere theologici fontis rivi, quid ſi ſequiorem a non paucis ſæculis attigiſſet ætatem? Si aliquando concertationibus ſcholaſticis, quæ nunc vigent, adfuiſſet? Multæ ſolo nomine theologicæ ſunt: ubi præter acuta aliqua, tortuoſa, & involuta, aliunde magis, quam ex fontibus ſacris theologiæ hauſta, ac repetita in medium afferuntur argumenta. S. GREGORIUS *Nazianzenus* in

(a) Orat. 33.

in carmine de vita ſua invehitur graviſſime in tales *audaces linguas*, & *multiplices textus*, ut vocat, *per quos ſimplicitas fidei pereat*. Sunt autem, ni fallor, nil aliud quam intruſæ illæ, & quam longiſſime accerſitæ argumentorum ſedes, & *media*, in tenuiſſima fila ad inſtar telarum araneæ protenſa, quibus nihil eſt imbecillius ad ſuſtinendum *carcerem* illum & ſepimentum artium, atque adeo theologiæ, nempe dialecticam (ſic enim & a Patribus, ut philoſophos taceam, vocari ſolet) quæ ad coercendam humani ingenii petulantiam, ad munimentum adverſus quosvis adverſantium inſultus, ad firmum in pugna conſtitutorum præſidium, facere deberet: Hic *carcer* ille *imbecillus*, ut porro ibidem canit, *aranea tela; quæ levia illigare ſolent, ſuntque robuſtis riſus magisque contemnuntur a cordatis, quam ut jurgiis talibus ſeſe immiſcere velint*. Quapropter *rumpantur*, ſuadet idem, *aut ſolvantur validis ſermonibus, & qui inciderunt, effugiant laqueos*. PRUDENTIUS præfatione ad apotheoſin, hæc vivis coloribus expreſſit:

Fidem minutis diſſecant ambagibus,
Ut quisque lingua eſt nequior.
Solvunt, ligantque quæſtionum vincula
Per ſyllogiſmos plectiles.

Væ captioſis ſycophantarum ſtrophis
Væ verſipelli aſtutiæ.
Nodos tenaces recta rumpit regula
Infeſta diſſertantibus.
Idcirco ſtulta delegit DEUS
Ut concidant ſophiſtica.

CAPUT VI.

De ratione dogmaticarum diſputationum, ac imprimis de ſedibus argumentorum ex Verbo DEI.

Exemplo ex HOMERO illuſtratur defectus ſcholaſticarum diſputationum.

I. Quodſi mihi liceat in hac ſacra theologiæ cauſa profano aliquo, atque etiam poeticis figmentis implicato, exemplo uti, in promtu eſt, quo nihil congruentius, aptiusque poſſit effingi, illud poetarum *Coriphæi* HOMERI, dum Μῆνιν ſeu *iram* illam cecinit fortiſſimi ACHILLIS, quæ in cauſa fuit, quare Græci tamdiu Troja, atque adeo HELENA ſua potiti non ſint, namque ut HOMERI verbis utar (a)

Ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρείδης ἄναξ ἀνδρῶν, καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.
Ex quo ſane primum diſſenſerunt litigantes
Atridesque rex virorum, & divus Achilles,

(a) Il. a.

ob

ob ablatam ACHILLI ab AGAMEMNONE BRISEIDAM, quam is jacturam ægre ferens

Δακρύσας, ἑταίρων ἄφαρ ἕζετο νόσφι λιασθείς.

Lacrimans a ſociis ſedit ſeorſum ſeparatus.

Quamobrem Græci in oppugnatione Trojæ hujus ope diu deſtituti multis ſtragibus affecti ſunt, nec antea aliquid ſua in obſidione profecerunt, quam ACHILLEM ſibi reconciliaſſent, qui ſolus HECTORI par eſſe poſſet. Quodſi fas eſſet HELENAM theologiam nominare, dicerem ejus adipiſcendæ gratia gymnaſmata noſtra ceu ad Trojam inſtitui: ſed dum ſtrenui in hac pugna belliduces de BRISEIDA, CHRISEIDAque inter ſe diſceptant, ipſa relinquitur HELENA. Hoc eſt, dum ſcholaſtici athletæ domeſticis tricis indulgent, ipſam arcem, qua theologia retinetur, negligunt: dum ACHILLES, cum armis illis ſuis e cœlo acceptis, (quod illi fingebant) abeſt, fruſtra pro theologia decertatur.

Arma cœleſtia verbi DEI in theologica palæſtra.

II. Quis ſit ille, qui in pugnis pro theologia plurimum valeat; quæ ſint cœlitus demiſſa arma, quam plurimi diu non perpenderunt; donec ſuſceptæ plagæ, & parum proficientia certamina ejus revocandi ſtudium, & ſolicitudinem inje-

jecerunt. Qua in re non poſſumus non deprædicare noſtrorum temporum felicitatem, quibus paſſim reſtitui, genuina ad pugnam theologicam arma videntur; tum etiam vis omnis, & conatus pro vindicanda arce theologica, atque ex hoſtium manibus liberanda conſervandoque PALLADIO inſtrui, dum, elapſis ſæculis, lites ſtrenuos in hac pugna viros inter ſeipſos commiſerunt, pro metaphyſicis quibusdam atque logicis ſubtilitatibus, pro quibus tamquam aris & focis decertatum eſt: neglectis a DEO conceſſis armis, id eſt, ſermone divinitus ad nos delapſo, cujus virtute ſolummodo, ſi quid in pugnis theologicis præſtandum, efficitur.

Arma hæc quomodo tractanda.

III. Ne vero id nobis eveniat, ſi temere hæc arma uſurpemus, quod PATROCLO accidit, dum ACHILLIS armis inſtructus incautus in aciem deſcendit; eo dirigente ſunt adhibenda cœleſtia arma, qui agmen ducit eccleſiaſticum (a): *Qui potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere.* Hoc ducis chriſtiani munus & officium ſtatuit PAULUS. Qui ipſi arma illa, gladium verbi DEI, arroganter ſibi quisque tractandum ſumunt, ſuis mani-

(a) Tit. I. 9.

manibus pereunt. Secus faciunt, qui in eccleſia vera ſtipendia merent,& pro ea ac ſub ea decertant prælioque ſe committunt, ut eccleſiæ ſub duce ſuo militantis ordo flagitat. Scripturarum ſenſum illum tenent, quem eccleſia conſtituit; traditionum autem divinum depoſitum ab eadem ipſa ſuſcipiunt. Quare quidem, quod perpetuo uſu inde a fundata ſupra petram eccleſia obtinuit, quæ communis omnium temporum fuit doctrina in eccleſia, tanquam divino ore traditam cuſtodiunt. Unanimi etiam Patrum in conciliis conſeſſu definitum, quod eſt conſpirante doctorum ſententia ſtabilitum, id inconcuſſum tenent & venerantur. Hinc genuinæ ſedes agnoſcuntur theologicarum argumentationum, verbum divinum ſcriptum & traditum ab eccleſiæ paſtoribus agnitum, exploratum, explicatumque, ac fidelibus ſubminiſtratum, vel conſentiente doctrina, communique obſervatione, vel ſingularibus decretis & ſtatutis. Quoniam vero longus temporis tractus inde ab incunabulis eccleſiæ exactus eſt, doctrinaque eccleſiæ infinitis pœne monumentis ſparſim eſt conſignata, quam diutino uſu exercitatus, ac indefeſſo labore perfunctus ſit oportet, qui ſtre-

nue verſare in iſta palæſtra petit, iſtæc ſibi in animum inducenti patebit.

Cardinalis PERRONII modus, utendi his armis contra Proteſtantes.

IV. Singularem artem, armis his contra inimicos fidei utendi, nuper docuit Cardinalis PERRONIUS in opere illo magnæ induſtriæ, judicii, & eruditionis, *Replica*, adverſus reſponſum regis Angliæ, ipſo ſtatim in limine. Ubi omnino ad eccleſiam ſeu Patres, tanquam ad judicem fidei & controverſiarum, hac ratione recurrendum eſſe voluit, ut unice auctoritate iſta diſputaretur, probareturque catholica doctrina absque conſequentiis, deferendo judiciariæ poteſtati de controverſiis. Enata eſt Cardinali hujus rei occaſio & conſilium, anſam præbentibus ipſis adverſariis Lutheranis & Calviniſtis, dum de uſu principiorum rationis, & conſequentiarum robore tantopere inter ſe digladiati ſunt, illis ea penitus a fidei controverſiis excludentibus, his eorum patrocinium aſſumentibus; PERRONIO vero hinc provocante ad agnoſcendam auctoritatem externam, & miniſterialem, interpoſitam inter verbum DEI & nos, tanquam ſenatum ſeu curiam inter legem principis & ſubditos; unde certo habere poſſimus ſenſum ſcripturæ jam ante determinatum, & concluſiones fidei plane deciſas,

ac

ac dijudicatas, ut habet præfatione *Replicæ* ſuæ, in qua fundamentum totius operis jacit.

V. Non eſt mei conſilii nec inſtituti, hoc loco meam de hac re mentem exponere, & erit paulo poſt occaſio pluribus iſta diſpiciendi. Nunc ad propoſitum hoc notamus, & theologum monemus, ac veluti manuducimus ad armarium illud ſibi proprium fontium theologicorum, in quibus ſi bene fuerit verſatus, non deerunt opportuna arma, quibus in conflictu cum adverſariis quibusvis ſtrenue depugnet: ſine his vero noverit ſe theologum minime habendum. Non hic prohibetur humana induſtria, & ſagacitas, quæ ceu manus eſſe debet, quibus arma tenemus, ſed ſolum cavetur, ne alienis utamur armis. Quam in rem egregie diſſerit CALECAS Græcus (a) contra NICEPHORAM: *Non univerſe argumentari eſt malum, ſed tantummodo ad id, quod propoſitum eſt, non congruis uti principiis, ac putare fidem naturalibus demonſtrari principiis. Quod ſi quis ad id, quod in quæſtione eſt, eorum aliqua, quæ de DEO identidem exiſtunt, communia principia fidei, & ratas, ac definitas Patrum ſententias, accommodet, quibus*

Communis modus ac ratio, his armis utendi in theologia.

a

 inſti-

(a) Apud PETAV. Theol. dogm. T. I. c. 13.

inſtitutis, *ac nullo eorum*, *quæ poſita ſunt*, *everſo*, *conſentanea iſtis aliqua concludit: quemadmodum antiquis Patribus de conſubſtantiali*, *deque aliis multis fidei quæſtionibus diſputantibus uſuvenit*, *nihilo ſecius fatendum erit*, *concluſionem illam eſſe ſcripturæ ſententiam*, *quæ quidem ex illius pendet principiis*, *ac cauſis congruit*, *a quibus oritur. Hoc unum eſt*, *quod hic contendimus*, *non ut humanas operas a diſputationibus theologicis excludamus*, *ſed indicemus arma militiæ* DEI, *quibus pugnemus. Ipſe præcipit*, inquit auctor (a) inter opera S. ATHANASII, *ſcrutamini ſcripturas*, *ſcrutationem vocans diligentem attentamque occultorum inquiſitionem ex ſcripturis ſanctis: eſt occultorum declaratio ſpei firmamentum*, *promiſſionum eventus*, *ſalvatoris inventio. Invenimus illum*, *de quo ſcripſit* MOYSES *& prophetæ. His vocibus &* PAULUS *ad ſtabiliendam veritatem uſus eſt. Quod ſi* PAULUS, *qui audivit arcana verba*, *arcanorum ille myſta*, *qui* CHRISTUM *in ſe habuit loquentem*, *privata auctoritate*, *citra ſacrarum litterarum teſtimonium*, *uſus non eſt: quei non periculoſum nunc fuerit*, *curam divinæ legis abjicere*, *& cordis noſtri opiniones proferre?* Quisquis hic eſt, promtuarium theologicum recte nobis demon-

(a) Confut. quar. propoſ. T. II. op. S. ATHAN.

monſtrat, non proprias inventiones, ſed traditas a DEO eccleſiæ ſuæ doctrinas: quas in omni pugna, ſive fidei, ſive exercitii cauſa ſuſcepta ventilare debet, & adverſæ parti opponere theologus; alias quamvis magna contentione nihil aget. Fidem enim noſtram nihil firmare poteſt, niſi progrediatur a fide, & ſit fundatum in fidei principiis.

VI. Utinam iſta de rebus divinis diſputandi ratio vigeret, ac tandem aliquando conſentientibus theologorum ſtudiis & ſuffragiis in uſum jure poſtliminio revocaretur, quod votum omnibus cordi eſſe deberet: bene ſic cum eccleſia, bene cum academiis ageretur: DEI nomen pie celebraretur, veritas divina glorioſe triumpharet, neque ſtudioſa juventus tempus & florem ætatis perderet in pelago ſcholaſticorum metaphyſico emetiendo. Hoc omnino faciendum, niſi rationis tribunal in theologia erigere velimus, principia concluſionum theologicarum ex ratione ducendo, atque ex ipſa de articulis religionis noſtræ ſtatuendo: niſi denique propriis cogitatibus hanc divinam ſcientiam involvere, ſubtilibusque quibusdam textis carpendis cum ſophiſtis aranearum operam imitari lubeat. Quod

Cavendum hic a perverſa theologizandi ratione maltorum.

cum eſſet factitatum multis retro ſæculis a turba theologorum, dum ipſi neutiquam hoc adverterunt, male de re chriſtiana cogitantibus anſa data eſt & occaſio, *ſpiritum* quendam *privatum* obtrudendi, ſibique, ſpreta omni eccleſiæ auctoritate, intellectum, miniſteriumque divini verbi penitus attribuendi. Calviniſtas hic omnia ad rationis trutinam revocaſſe, etiam Lutherani exprobrant, quamvis cum Lutheranis ſcripturam perpetuo crepent: ſcholaſtici vero multi exceſſiſſe dici poſſunt, ſi verum fateri fas ſit, quod ſcripturas divinas, auctoritatesque fere exeſſe juſſerint ex diſputationibus, rationes meras ſubſtituentes ac philoſophemata, ſuis ſubtilitatibus immerſi, ſeductique. Utinam tam parum vera hæc forent, quam ſunt indigna republica theologica orthodoxa; quam firmior multo tot curis, laboribusque conſtitui ejus valuiſſet ſtatus, ut quivis conjectari poteſt, qui in mentem revocarit, quantum profectum ſit ab eo tempore, ab illisque, a quibus ad ſuam normam reductum eſt ſtudium theologicum; ubi remiſſo ludicris inanium ſophiſmatum glaucomatis nuntio, perplexis impeditisque ſcholarum tricis rejectis, quibus ceu in ſpinis pœne ſuffocatum eſt verbum divinum,

num, theologica tractatio opportuna eſt ſuſcepta, ventilanturque theſes fidei ac verbo divino, non rationis inventis innixæ.

CAPUT VII.

In argumentis theologicis quis ſit uſus rationis, philoſophiæ, maximeque dialectices.

I. Demonſtrato jam veluti armario, unde in arenam deſcenſurus theologus arma mutuet, ſupereſt, ne quid ſibi cum hoſte congredienti, ad illius propulſandum impetum deeſſe queratur munimenti aut propugnaculi, illud etiam indicetur: *Facultas dialectica*, verba ſunt S. BASILII (a), *muri inſtar eſt dogmatibus, quod ea non ſinit facile diripi, & quorumlibet incurſioni patere.* Quam in rem etiam HILARIUS (b) opportune, *Fidem*, ait, *non nudam apoſtolus, atque inopem rationis reliquit, quæ, quamvis potiſſima ad ſalutem ſit, tamen niſi per doctrinam inſtruatur, habebit quidem inter adverſa tutum refugiendi receſſum, non etiam reti-*

Ratio & philoſophia munimenti & inſtrumenti inſtar in theologia.

a

b

(a) Ad cap. 1. Iſ.
(b) L. XII. de Trinit.

retinebit conſtantem obtinendi ſecuritatem, eritque, ut infirmis ſint poſt fugam caſtra, non etiam ut arma habentibus adſit interrita fortitudo. Quin igitur ſit locus aliquis in theologia philoſophiæ & ſanæ rationi, in dubium revocari nequit, ne fruſtra videatur auctor naturæ rerum divinarum ſemina humanæ indidiſſe menti.

Nec audiendi, qui omnem rationis uſum in diſputationibus theologicis damnant.

II. Igitur faceſſant, qui principiis rationis utendum non eſſe in controverſiis theologicis dicunt, quod alias tranſitus fiat de genere ad genus, *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*: ac ſi per quemcunque rationis uſum ratio fundamentum & principium fidei conſtituatur, eique magiſterium in theologia tribuatur, atque mixtura ex theologia & philoſophia fiat. Hac ratione olim catholicam doctrinam rejiciebant Ariani de *ὁμουσίῳ*, quod iisdem verbis in ſcriptura non contineretur. Donatiſtæ argumenta S. AUGUSTINI ſimpliciter rejicienda putarunt, quod dialectices ac rationis principiis conſtarent. Illi etiam adverſus quos agit auctor Confutationum quarumdam propoſitionum inter opera ATHANASII, Apollinariſtæ vel Monophyſitæ, nec quærendum, nec loquendum ex ſcriptura præcipiunt,

ſua

ſua ipſi fide contenti. (a) Hodie eadem inſania laborant, qui omnem conſequentiarum principiorumque rationis uſum a theologia, & doctrina fidei eliminant etiam in Incarnationis dogmate: ut adeo iisdem merito verbis revincantur, quibus refellit antiquos illos laudatus auctor ille vetuſtus (b): *Vix reperti ſunt, qui omnia, quæ ad homines attinent, evertere contenderent, ac ſatagerent, ut homines non ultra rationales, neque ea, quæ naturaliter bona ſunt, accurate ediſcerent, quique dicerent, omnibus perutile eſſe, ut ſimpliciter, & absque prævio examine, ſacrorum librorum voces acciperent... Quamobrem ad illud Verbum caro factum eſt audiendum compellunt, nec pie intelligere permittunt, quaſi qui poteſtatem habeant, cujusque mentem arbitratu ſuo trahendi, non ad id quod decorum eſt & utile. An verbum audiam, nec congruentem ſenſum requiram? Ubi igitur aut ſermonis conſequentia, aut auditoris utilitas? Fortaſſis & ad brutorum morem homines mutari præcipiunt, ſiquidem verborum ſonos auribus quidem percepturi ſunt, ex ſenſu vero nihil fructus animo percepturi.* III.

(a) Inter op. ATHAN. T.II. Prop.II. p.562. E.
(b) Ib. Prop. IX. adverſus eos, qui dicunt, ita accipiendas eſſe ſacræ ſcripturæ voces, ut non conſideretur, quænam illæ ſignificent.

Quæſita ex illa opinione ſequantur abſurda.

III. Hæc opinio ab auctore illo vocatur hæreſum omnium audaciſſima, errorum omnium compendium, & mater fœcundiſſima. Et ſane ſi ſemel quis animum inducat, fidem ſectari ſine omni prorſus judicio & diſquiſitione; nihil adeo falſum & abſurdum erit, quod talis non admittat. Nec potior cauſa & ratio exiſtet ſuſcipiendi chriſtiana dogmata, quam deliria Ethnicorum, aut Mahumedis impietates, impuritatesque: imo, qui ita perſuaſus eſt, pronus ad Atheiſmum, abnegandamque omnem penitus religionem ac Numen erit, quæ probari niſi ratione nequeunt. In omni igitur perſuaſione animi rationis quoddam judicium intercedat, neceſſe eſt. *Hinc porro efficitur*, inquit *Dan.* HUETIUS (a), *ea, quæ proponuntur ad credendum, ejusmodi eſſe, ut credibilia videantur: hoc eſt, ut cauſa nulla ſit, quamobrem mens judicet, talia credi nec poſſe, nec debere. Hæc autem mentis dijudicatio fit adbibita ratione, nec voluntatem cujusquam inſtigat DEUS, ut mentem jubeat incredibilibus aſſentiri; hoc enim eſſet mentem dare in perturbationem, ſummamque ipſi vim inferre.*

IV. Quid

(a) Quæſt. Alnet. L. I. c. 4. n. 11.

IV. Quid vero dicamus de theologia hac noſtra, in cujus potiſſimum gratiam hæc ſcribimus? Ea profus non ſubſiſtere videri poſſit ſine rationis uſu: tum quod illa ſuppeditare debeat principia cognitionis generalia, quæ intellectui connata ſunt, & ad omnem intelligentiam intercedunt; tum quod concluſiones theologicæ non ſolum ratiocinationis modum, verum etiam rationis principia includant, atque inter theologi officia illud etiam numeretur, conſenſum fidei & rationis oſtendere; pondera & momenta probationum ex locis theologicis expendere; cauſæ firmamenta, ac fundamenta indagare, dijudicare: verbo dicam, omnia illa præſtare, quæ theologicam ſcientiam a ſimplici fide diſcriminant. *Theologia*, ait CANUS (a) *citra naturæ rationem fieri non poteſt; cum enim ſit homo rationalis, eſt illi ingenita ratiocinatio, ſive agat ſecum quid, ſive cum altero; ſive velit humana, ſive divina cognoſcere. Quare ubi homines diſſerent, rationem naturalem repellere nec debent, nec vero poſſunt, niſi homines eſſe deſierint: ratio enim res omnes continet; quoquo te verteris, præſto eſt; nulla diſputatione excluditur. Quamobrem, qui naturalem rationem ab uſu theologiæ remotam eſſe*

Præſertim vero theologia ſine [rati]onis interventu eſſe nequit.

(a) De loc. theol. L. IX. c. 4.

eſſe volunt, ii omnem a theologia diſputationem excludunt, ſine qua tamen, quid in unaquaque re verum ſit, diſcerni, & comprehendi non valet &c. Et hoc quidem ita ſe habet non in acceſſoriis tantum argumentis, quæ ab auctoritate non repetuntur; verum etiam in veri nominis theologicis concluſionibus quibuscunque, ſive eæ ex duabus ſumtionibus per fidem cognitis deducuntur, ſive quæ ex una de fide, & altera per rationem cognita derivantur: deduci enim niſi per rationis officium non poſſunt.

Quouſque in theologia ſit locus ratiocini.

V. Diſpiciendum itaque, quouſque vela danda, quouſque contrahenda in uſu rationis. Imprimis non ſunt puræ putæ naturales ad probandas concluſiones theologicas adhibendæ, ut illæ ſepoſitis argumentis ex principiis vere theologicis uſurpentur. Cavendum etiam, ne frequentius poſt rationes etiam theologicas accumulemus naturales; ſed eum demum rectum in diſputationibus theologicis rationis uſum eſſe putemus, quando aut principia rationis, aut ratiocinationis modum argumentis vere theologicis jungimus, ſicque veritatem connexionis, non ſententiarum, a natura repetimus. Iſte non ſolum licitus,

tus, ſed etiam neceſſarius eſt in theologia rationis uſus, quem qui damnat, rationis eo ipſo expertem ſe oſtendit, & cauſam chriſtianam omni firmamento deſtituit.

Præſertim deteſtandi, qui rationem fidei oppoſitam putant.

VI. Multo autem minus hic ferri poſſunt, qui ideo rationi & conſequentiis locum nullum in diſputationibus theologicis concedunt, quia rationem cum fide pugnare putant, aliasque naturales, alias ſupernaturales veritates fingunt. Hi nedum diſputandi exercitia e medio tollunt, quin-etiam naturam omnem ſubvertunt, ſi de ratione loquantur, prout in abſtracto, præciſa ejus corruptione & cæcitate originaria, accipitur: quæ corruptio cum omnimoda non ſit, reliquit adhuc lucem aliquam, cujus ope poſſimus pertingere ad tenuem rerum divinarum cognitionem, a qua ratio ipſa multum juvatur; ut hinc divinæ doctrinæ totam ſe tradere debeat, & conformare judicium, cum firmiſſima perſuaſione, quidquid ratio contra fidem obgannit, eſſe falſum, atque innatis ignorantiæ tenebris involutum. Ita D. AUGUSTINUS epiſt. ad MARCELLINUM: *Si ratio contra divinarum ſcripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta ſit, fallit veriſimilitudine; nam vera eſſe non poteſt. Rurſus ſi manifeſtiſſimæ, certæque rationi velut ſcripturarum*

rum ſanctarum objicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit, & non ſcripturarum illarum ſenſum, ad quem penetrare non potuit, ſed ſuum potius objicit veritati; nec quod in eis, ſed quod in ſe ipſo velut pro eis invenit, opponit.

Qualis ratio adhibenda in diſputationibus theologicis.

VII. Ut igitur tuto poſſimus fidere in diſputationibus theologicis rationi, eam illuſtrari divino lumine petamus; eamque adhibeamus, quæ lumine gratiæ illuſtrata eſt, atque non ex ſuis principiis innatæ corruptionis & ignorantiæ ſtatuat, ſed eam conformem divinæ revelationi exhibeat, procedatque ſecundum normam bonæ & neceſſariæ conſequentiæ, pro facultate a DEO rationali creaturæ indita, qua dijudicatur cohærentia doctrinæ cœleſtis, quid ex illa conſequatur, quid cum illa conſentaneum ſit, ſecundum reliquias imaginis ac veritatis divinæ in homine, non accedaneam corruptionem ac cæcitatis caliginem, ad quam diſpellandam divino munere cœleſtis nobis eſt tradita doctrina.

Quos ea uſus præſtet.

VIII. Hoc modo vocare in ſubſidium ſanam rationem atque philoſophiam, eo etiam nomine contentam, non ſolum proficuum, verum etiam neceſſarium eſt, ſi conſiſtere recte debeant exercitationes noſtræ diſputatoriæ, neque

que velimus omni credere, atque abripi doctrinæ vento, & irrationabile reddere fidei obſequium, neminique perſuaſibile. *Credamne ſine judicio*, expoſtulat ſæpius laudatus doctor (a), *nec inquiram, quid aut fieri poſſit, aut utile ſit, aut deceat, aut DEO gratum, aut naturæ congruum, aut veritati conſonum, aut ſcopo accommodatum, aut myſterio conſentaneum, aut pietate dignum ſit? Ecqua utilitas erit mihi? Aut quis menti fructus, quæ horum nihil ſecum reputavit, ſed auditum quidem ſono verborum obtulit, nullam vero dictorum cæpit intelligentiam? Deinceps ſi omnibus ſimpliciter adhibeamus aurem, nec enaſcentem ex eorum dictis abſurditatem confutaverimus, nec dogmatum pugnæ, quæ ex perverſa illorum interpretatione oritur, ſolutionem efflagitaverimus, quis impoſterum amplius veritatis viam inveniet? Quis non facile in præcipitium hæreticorum dogmatum incidet, non conſiderans novorum dogmatum inconvenientiam, nec veritatis exigens convenientiam?* In omni igitur eventu theologo principiis rationis, conſequentiarum, reliquæque philoſophiæ eſt opus: maxime autem ei, qui diſputando velut in arenam theologicam deſcendit, contra adverſarios quosvis tutam præſtiturus doctrinam chriſtianam, aut probaturus,

(a) Inter op. S. ATHAN. T. II. p. 581. C.

neceſſarius eſt rationis interventus, quæ homini ideo data eſt, atque a philoſophis exculta, ut verum a falſo diſcriminare poſſit: quo officio defungitur ſubſidio principiorum ac notionum communium, regulis item conſequentiarum, & demonſtrandi artificio. Ut enim CLEMENS *Alexandrinus* ſciſcit (a): *Philoſophia utilis eſt ad DEI cultum & pietatem iis, qui fidem colligunt per demonſtrationem.* Quod vero in comprobanda, aſſerendaque doctrina chriſtiana valet, multo magis in ea contra adverſarios defendenda locum habet, & paulo poſt idem ſanctus Pater docet, ſapientiam ſeu fidem chriſtianam per philoſophiam, & rectam eruditionem lorica muniendam, & ſophiſtis inacceſſam ſervandam. Eſt tamen attendendum, ne quid hic excedamus.

Inſtrumenti loco ſit ratio & philoſophia.

IX. Imprimis igitur tenendum, ſolum ut inſtrumento, neutiquam ut *fundamento*, locum competere rationi, & philoſophiæ: ut, quoniam ratio, & ſana philoſophemata fidei adverſa non ſunt, adjungamus principia naturæ revelatis, atque fide tenendis articulis; ut talia inde concluſa eliciamus, quæ fidem divinam illuſtrent, intellectionem autem perficiant & ſcientiam. Eſt vero in

(a) L. I. ſtromat.

in noſtris argumentationibus medius, quem vocant terminus in principali ratiocinationis ſede ſeu ſyllogiſmo, ex ſuperius indicato verbi divini ſeu ſcripti, ſeu traditi, ab eccleſia nobis propoſiti, armario depromendus; cui ſi a ratione, aut ex philoſophia, *extrema* addantur, concluſio inde fluet, doctrinam theologicam paritura.

X. Duo hic ſunt caute declinandi ſcopuli, ne talia argumenta effingamus, in quibus adverſarius ipſum rationis, ſeu philoſophiæ axioma in dubium revocare poſſit: cum tum diſputatio non amplius theologica, ſed philoſophica futura ſit, ut alibi jam monui. Hoc vitium in ſcholaſticis taxatur pariter, atque illud ſecundum, quod in ſuis diſputationibus ex principiis logicis, pro medio termino ſumtis, diſputant, ac inde ſuas concluſiones accerſunt. Propoſitis namque quæſtionibus, non ſcripturas cæteroſque theologicorum argumentorum locos ac ſedes, ſed axiomata & maximas topicas, aut eo etiam aliquid minus, ſubſternunt, in eorumque diſputationibus loci theologici muti ſunt. At nos de theologia ex principiis theologicis diſputandum eſſe vel ex ipſa philoſophia diſcimus, neque

Quæ in uſu principiorum rationis cavenda.

vagandum extra orbem ſcientiæ, in qua verſamur, logica nos edocet. Porro cum theologia ſit ſupra omnes ſcientias, eam ſubjici principiis philoſophicis non ineptum modo, verum etiam iniquiſſimum eſt, atque indigniſſimum. Quare ſumma theologiæ injuria fit, ſummus philoſophiæ abuſus committitur, quando ex illius principiis de effatis theologicis judicium inſtituitur, mixtumque quid ex philoſophia & theologia efficitur.

Quando & quouſque etiam ratio medium terminum ſuppeditare queat.

XI. Idcirco probe diſpiciendum, cum rationem philoſophiamque in theologia adhibemus, ne ſecus, quam expedit, *medii termini* inde aſſumantur, ſed ex locis theologicis; aut ſi aliquando fiat, non quidem id fiet ex neceſſitate, quaſi theologia ex proprio ſuo principio confirmandi ſua dogmata ſufficiens non ſit; ſed vel ideo, ut appareat, non ſolum lumen gratiæ, verum etiam naturæ lumen non prorſus ad veritates divinas percipiendas cæcutire. Quod tamen parce & caute faciendum, ſi forte poſt allata argumenta ex principiis theologicis deſumta otio abundemus, lubeatque poſt fortem armatum velitem ſubinde in hoſtem immittere; aut ſi adverſarium nanciſcamur, qui ſcri-

pturæ nil defert, vel præter rationem nihil audire vult; quamvis hoc caſu a propoſita quacunque quæſtione ad dedocendum errorem transferri diſputatio poſſit, oſtendique, fruſtra in divinis, & ſupernaturalibus omnia ad rationem exigi. In minus tamen principali argumentatione & ſyllogiſmo, qui theſin non immediate ferit, etiam quandoque contingit, medium terminum ex ratione eſſe: quando nimirum adverſarius nexum medii principalis cum majore extremo negat, hoc eſt, ipſum principium rationis, in quæſtionibus præſertim mixtis, quæ conſtant altero termino revelato, altero naturali. Quod ſi igitur nexus termini naturalis cum revelato negetur, probandus eſt is ex ratione; niſi (quod non infrequenter fit) nexus iſte etiam in ſcriptura contineatur. Alias diſputatio theologica in philoſophicam abit & ſophiſticam: quando vel adverſarius malitioſe negat verum principium rationis, hincque ſophiſta eſſe arguitur; vel alter tale principium rationis affert, quod probabile ſolum ac veriſimile ſit, & ſic limitatione diſtinctioneque eludi queat: unde in alterutra parte ſophiſma deliteſcere neceſſum eſt.

XII. Huic

Qualia principia rationis ſint adhibenda in argumentando.

XII. Huic malo tunc obſiſtimus, ſi nulla alia principia naturæ & rationis in medium afferamus, ad probandum, nos recte medio termino ex ſcriptura deſumto uſos eſſe, quam quæ a nullo ſanæ mentis in dubium vocentur, aut ab adverſario admittantur ſine hæſitatione pro univerſalibus axiomatis, regulisque æternæ veritatis. Principiis autem probabilis ſolum veritatis, quæ veriſimilitudine poſſunt decipere, & ita ſophiſtice concludere; quæ item ab adverſario facile negari, eludique valent, ut ſic diſputatio transferatur aliorſum a propoſito ſcopo theologico, quantum fieri poteſt, eſt abſtinendum, theologica gravitate ſanctitateque plane indignis. Secus contingit nos circumferri omni vento doctrinæ, ac divinas æternasque veritates partium ſtudiis, ſectis, hæreſibus etiam, & periculoſis aberrationibus proſtituendas exponi. Profecto qui in rebus theologicis ſive leviter ſive graviter errant, inde decepti ſunt, quod aut non ſanis rationis principiis, ſive etiam ſanis non ſane uſi ſint, maleque applicarint. Quod poſtremum in illis maxime myſteriis frequenter contingit, quæ divina prorſus ſunt, & rationem æque excedunt, quam naturam noſtram; myſterium e. c. Trinitatis, Incarnationis &c. quæ velle prin-

cipiis

cipiis & axiomatis naturalibus implicare, dijudicareque, aperta inſania eſt. Qua laborant hodierni præſertim Antitrinitarii, Sociniani, qui fidem ratione metiuntur, nec aliquid credendum ducunt, quod non capiunt.

XIII. His ita conſtitutis, ut conſtet, quando, quomodo, & quibus naturæ principiis ſit uſus; reſtat, ut, qualem ea uſum præſtent, ſtatuamus. Quoniam, ut mox vidimus, alia ſunt fidei noſtræ dogmata, quibus nulla prorſus eſt cum rebus naturalibus connexio; alia quæ nexum aliquem habent, quæ *mixta* vocantur, ut ſermone ſuperiore jam diſtinximus, patet alio modo in his rationem intervenire, aliter in illis. Cum enim dogmata *mixta* arctius cum natura ſint copulata, plus etiam in illis ratio valet, ut licet non ex ratione dijudicari poſſint (quod paulo ante in omnibus dogmatibus, totaque chriſtiana doctrina negavimus) diſceptari tamen ſecundum rationem debeant. Solent hoc vocare judicium diſcretionis, judicio deciſionis integro permiſſo verbo DEI. Quia nimirum etiam *mixta* dogmata ſolum connexa ſunt, & implicata termino alicui naturali, hinc non aliud judicium, arbitriumque rationi

Non in omnibus myſteriis idem locus principiis rationis eſt.

competit, quam de hoc nexu, non de integra propoſitione aut ſententia, cujus principalis pars ſupra ipſam poſita eſt, utpote divina & ſupernaturalis. Quodſi etiam rationem contingat in quibusdam, ut in articulo de exiſtentia DEI, creatoris, & gubernatoris, totam propoſitionem judicare, ſolum tamen ſecundum partem id præſtat, rei quidem exiſtentiam, non modum & naturam comprehendendo penitus. Idcirco autem naturaliter in iſtis totam diſcernimus ſententiam, quia cum natura connexa eſt; ens enim contingens neceſſarium præſupponit, a quo per creationem exiſtat, conſervetur, & gubernetur. Aliter res ſe habet cum myſteriis unice religionem ſpectantibus, quæ ſi cum naturalibus nexa ſunt, de hoc nexu, ut diximus, judicat ratio, judicio diſcretionis: ſi autem prorſus myſtica, ubi nihil commune habet myſterium cum natura, e. c. in myſterio Trinitatis, liquet nec judicium iſtud competere rationi, niſi aliquibus paradigmatibus, exemplis, ac analogiis, quæ tamen plerumque valde ſunt diſparata, & toto cœlo diſtant.

Judicium de contradictione

XIV. Illorum autem judicium, quæ videntur cum aliqua aperta contradictione

ctione implicata, ad rationem pertinet, quæcunque ſint myſteria, de quibus quæſtio inſtitui poteſt, etiam unice ac præciſe divina ac ſupernaturalia, quæ nullum cum veritatibus quibusque naturalibus nexum, ac conjunctionem habent. Cum enim verum vero contrariari nequeat, ut jam notavimus, quando de contradictoriis, ſeſeque invicem tollentibus eſt diſputatio, rationis arbitrium excludi nequit; dummodo circumſpecte hic ratio procedat, contradictionem non fingens, ubi nulla vera adeſt. Quod facile hac mentis noſtra cæcitate contingit, quando perverſa ratio ſuis phantaſmatis abducitur, non ſolum in dijudicandis rebus ſupernaturalibus, ſed etiam in indagandis rerum naturis, quarum ingens pars adhuc magnis etiam & perſpicaciſſimis ingeniis abſcondita eſt. Neque vero exiſtimandum eſt, hoc de contradictione judicium aliud eſſe quam judicium diſcretionis ac nexus, cum agatur de aſſerendo aut negando alicui ſubjecto prædicato competente; quod nihil aliud eſt, quam diſpicere, utrum prædicatum ſubjecto conveniat, nec ne, eique ſit connexum, vel non.

rationi etiam in myſteriis competit.

XV. Hoc

Judicium de nexu rationi competit.

XV. Hoc autem judicium niſi rationi concedatur, diſputari amplius nequit, niſi forte per nudam hiſtoricam relationem. Quandoquidem vero demonſtratio & convictio fieri debet, etiam ubi medius terminus ex ſcripturis eſt, ſemper hic uſus rationis intercedit. Et quoniam uſuvenit, eo etiam in ſyllogiſmo, cujus medius terminus ex congruis theologiæ ſedibus eſt depromtus, ut nexum illum medii termini cum extremis neget adverſarius, accidit, ut aliorſum deflectatur diſputatio, nec proxime de concluſione illa theologica a nobis intenta, ſed de nexu *medii* cum *extremis* procedat: aliud autem eſt concluſio theologica, ſive nexus majoris & minoris extremi; aliud nexus medii cum extremis. Probatur concluſio theologica per medium terminum e genuinis theologicorum argumentorum locis petitum; oſtendere vero nos bene uſos principio theologico, per rationis principia neceſſario fit; quo accidit, ut rationabile etiam ſit fidei noſtræ obſequium. *Quæ enim*, præclare in hanc
a rem loquitur S. Clemens *Alexand.* (a) *ex demonſtrationibus conficitur oratio, perfectam animo facit fidem, ejus quod conſequitur; ut non putet, id, quod demonſtra-*

(a) L. I. ſtromat.

ſtratum eſt, aliter ſe habere; nec ſinit, ut iis ſuccumbamus, quæ nobis per fraudem incurrunt.

XVI. Atque hic alter ille rationis, ac philoſophiæ in theologia eſt uſus dialeċticæ proprius, nempe *conſequentiarum*, exercitiis gymnaſiſticis ſume neceſſarius. Dum conſtituto quopiam, in quo inter diſputantes convenit, conſecutiones neċtuntur: quibus ſi diſputationes ſpolias, vires nervosque omnes dempſeris: ait enim AUGUSTINUS, *Verum diſputatorem oſtendere CONSEQUENTIA his, quæ vel ſcientia, vel fide retinebant homines, ut per ea vera, de quibus ſe perſpiciunt conſentire, cogantur alia vera, quæ negaverant, approbare, & ſic verum, quod falſum antea putabatur, diſcernatur a falſo.* Quibus ſanċtus hic doċtor ea, quæ alibi diſſertius de diverſitate doċtrinæ connexionum & ſententiarum exponit, innuit. Sed ſinamus eum ſuis verbis mentem explicare ſuam: *Aliud eſt*, inquit (a), *noſſe regulas connexionum, aliud ſententiarum veritatem: In illis diſcitur, quid ſit conſequens, quid non conſequens, quid repugnans &c. in veritate autem ſententiarum, ipſæ per ſe ſententiæ, non earum connexio, conſi-*

Quod eſt judicium conſequentiarum ex logica.

a

(a) Idem de doċt. chriſt. L. II. c. 33.

conſideranda eſt. Ut vero conſtet, unde utraque harum veritatum ſit haurienda, eundem ediſſerentem percipiamus: *Cum ſint veræ connexiones*, ait paulo poſt priora, *non ſolum verarum, ſed etiam falſarum ſententiarum facile eſt veritatem connexionum etiam in ſcholis illis diſcere, quæ præter eccleſiam ſunt: ſententiarum autem veritas in ſanctis libris eccleſiaſticis inveſtiganda eſt.* Haud obſcure hæc ſtabiliunt ea, quæ paulo ante de medii termini electione ex ipſis theologicis rebus diximus: qua in re cardo theologicarum diſputationum vertitur, eſtque momentum illud, quod, dum nonnulli non ſatis attendunt, de ejusmodi rebus diſputationem inſtitui poſſe negant, quæ nihil ſcholaſticarum perplexitatum, argutiarumque in ſe continent.

Notiones rerum, & methodus ex ratione & philoſophia.

XVII. Alia quædam neceſſitas occurrit rationis, philoſophiæque in theologia uſus; terminorum, notionum, tractationis, & methodi. Cum enim de divinis rebus diſſerendi, cogitandique nulla ſit facultas, niſi humano modo, atque opitulantibus ſenſibus, aliter fieri nequit, quam ut res divinæ imperfecte a nobis comprehendantur, declarenturque humanorum conceptuum ſchemate. Optandum quidem foret, ne ita faciendum

eſſet;

eſſet; ſed quoniam aliter non poſſumus, vel inde dignoſcamus, quam parum in rerum tam ſublimium, atque intellectum noſtrum tranſcendentium ſpeculatione valeamus. Res multo magis in philoſophiæ ad theologiam adjunctione eluceſcit; accidit enim, neſcio num vitio quodam, an neceſſitate, ut jam inde a naſcente eccleſia myſteria noſtra ad philoſophorum loquendi formulas & terminos paſſim ſint adaptata, quæ ſi jam negligere quis petat, ſcientiam fere theologicam vix aliquam conſecuturus videatur. Neque enim jam in rerum cœleſtium explanatione ſimplex illa dicendi ratio obtinet, quam apoſtolus (a) in ſe deprædicat: *Sermo meus*, inquit, *& prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis, ut fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute DEI &c.* Talis erat doctrinæ cœleſtis apud divinos illos & θεοπνεύϛȣς homines forma & conditio. Quam primum vero ab illis tractari cœpit, qui humanarum ſcientiarum, philoſophiæ præprimis adminicula ad eam attulerunt, artium etiam earum terminis dogmata noſtra ſubdiderunt, quos jam nemo theologus poſſit ignorare. Qua de re ſuo loco ſumus locuti.

CAP. VIII.

(a) 1. Cor. II. 4.

CAPUT VIII.

Qua ratione robur & ſecuritas conſequentiis & principiis rationis in theologia ſervetur.

Unde principiis rationis & philoſophiæ robur in theologia accedat.

I. Eæ, quas enarravimus, ſunt cauſæ, ob quas theologo rationis, & philoſophiæ uſus neceſſarius eſt. Eſtque materia digna quam hic tractemus, ob fundamenta ad rei deciſionem illuſtrationemque in ſuperioribus jacta. Quæſtio vero eſt, quei fiat, ut non gravi hoc pondere e ſua ſublimitate deprimatur theologia, & cum falli humana ratione ſit proniſſimum, in hac vero ſummi momenti ſcientia omnis error non ſolum fœdiſſimus, ſed etiam periculoſiſſimus exiſtat, quæ affulgeat ſecuritatis certa fiducia, ſi in diſceptandis rebus fidei ratione & philoſophia uſi ſimus, quin nos decipi, aut aberrare a vero contingat, etſi nullus per ſe certus eſſe queat, quod legitimæ ſuæ ſint conſequentiæ, ac vera principia rationis, ea firmitate, quæ ad fidem divinam in nobis producendam ſit ſufficiens. Regula fidei, ejusque aſſenſus aliunde quam a nobis dependet, noſtra præſertim corrupta ratione, tantis ignoran-

ſtantiæ tenebris obſeſſa; ut adeo perpetuam erroris formidinem involvat, cum fidei infallibilitate non conſtantem.

II. Mota hæc quæſtio ad aliam nos ducit dudum a noſtris agitatam contra temporum horumce ſectarios, qui ſolam ſcripturam judicem controverſiarum, aſſertricemque dogmatum conſtituunt. Qui ſi ſibi conſtare velint, nec ſua in fide vacillare, omniaque fallibili rationis humanæ judicio committere, præter apertam, nudamque litterarum in ſcripturis ſpeciem, nihil admittere valent. Quodſi enim conſequentiis locum dent, aut etiam principia rationis adhibeant, eorum concluſa, hanc debilem ſecuta partem, nil niſi fallibile pro humani intellectus cæcutientia conſectabuntur. Ut adeo homo, qui rationem fallibilem ſequitur, non poſſit eſſe certus ſuæ fidei, oporteatque pro eadem fallibilitate & incertitudine rationis, concluſiones & omnia argumenta Proteſtantium non neceſſaria, ſed tantum probabilia, & ſuſpecta eſſe; cum ratio per ſua principia & conſequentias in argumentis theologicis media intercedat inter ſcripturam & concluſiones, & ſic fides a ratione dependeat.

Defectus conſequentiarum Novatorum.

Hiſtoria litis de hac re illis impactæ.

III. Hanc litem Proteſtantibus impactam eſſe proxime elapſo ſæculo, maxime Calviniſtis, conſtat a PERRONIO primum Cardinale, ut jam ſuperius memini; tum ſcriptis compluribus libellis, imo integris voluminibus a Jeſuitis nonnullis, nominatim GONTERIO, ARNALDO, VERONIO, ſtrenuis pro fide orthodoxa pugilibus. VERONIUS, qui hanc rem methodice egit, mox capite primo methodi, quam Veronianam dicunt, ſtatum quæſtionis informans tria illis largiter tribuit: quod eos nomine Reformantium compellere non detrectet: alterum, quod per puram ſcripturam reformationem non refugiat: Et tandem, quod Genevenſis præli admittat ſcripturam. His ita antecedenter poſitis ſic pergit: *Hoc tamen unum vos meminiſſe pervelim, ut purum verbum DEI producatis, non conceptiones veſtras, veſtrasque commentationes: quas ſi mihi obtruſeritis, jam a confeſſione veſtra, & fide data, acceptaque, per ſummam perfidiam abitis. Nec ego ſano ſim cerebro, mentisque compos, ſi repudiatis antiquorum, conciliorumque, & cæterorum fulcris, veſtris commentationibus adnitar. Igitur juxta ea, quæ ſuperius diſputata ſunt, quæque bona fide polliciti eſtis, & ex articuli quinti (confeſſionis) mente, duo tantum a vobis poſtu-*

poſtulo: Alterum, ut ſolo DEI verbo contenti veritatem eorum omnium commonſtretis, quæ, ut memoratis, creditu ſunt neceſſaria, quibus ſane haud invitus fidem adhibebo, ſi eam veritatem bibliis contineri vel Genuenſibus oſtenderitis. Alterum, ut ex iisdem bibliis errores me meos dedoceatis, quod utrumque poſtulo: nam id & ipſi facturos vos recipitis, cum docetis, ſcripturam eſſe regulam omnis veritatis, quodque aliam agnoſcatis nullam.... Aveo itaque per ſolum ſcripturæ ſermonem de veſtra fide edoceri. Nec, ut opinor, illud detrectabit veſtrum aliquis, cum deſtinati ſitis, ut nos nova luce colluſtretis: primum vero, quod poſtulare inſtiti, ſignantius, expreſſiusque aperiam, ut nempe ex ſola ſcripturæ doctrina veſtrorum mihi palam faciatis articulorum veritatem, a quibus noſtra pendet correctio. Hanc methodum ab ejus auctore, aut potius illuſtratore, Veronianam dictam quam perhorruerint, juvat audire ex quodam ipſorum ſectæ theologo, *Nicolao* WEDELIO (a) in hac ipſa cauſa pro ſuis decertante partibus: *Solent*, inquit, *hodie Romanenſes doctrinam evangelii contentam in confeſſionibus Anglica, Gallica, Belgica, Polonica &c. oppugnare ex eo, quod omnia argumenta, quæ adverſus Pontificios afferuntur, conſtent principiis rationis,*

 nis,

(a) L. I. §. 1. de rat. theol.

nis, quod quidem licitum non ſit; quod ſi verum eſt, hoc eſt, ſi principiis rationis uti non licet in argumentis theologicis, concidunt profecto omnia Proteſtantum argumenta, adeoque ipſa doctrina tota falſa erit. Nullum enim eſt argumentum noſtrum, quod adverſus Pontificios proferimus, in quo non ſint principia rationis; nam etſi medius terminus e ſcriptura ſit deſumtus, tamen evidentia, ac vis connexionis perpetuo depoſcit principia naturæ, regulas conſequentiarum, axiomata rationis. Satis ingenue hic auctor arcem cauſæ prodit, declaratque, in quo ſita ſit ratio hæc procedendi contra Reformatores eos, qui, omni alia ſpreta auctoritate, ſolam ſcripturam pro judice fidei agnoſcant, debere ex hac ſola, excluſis principiis rationis quibusvis & conſequentiis, quæ ad fidei ſublimitatem aſcendere nunquam poſſint, omnes ſuos, nobiſcum controverſos, articulos probare, & quaſi aperto exponere obtutui: argumenta vero, quæ contra nos afferunt, niſi ita nuda, & evoluta omni rationis admixtione, non ſolvenda eſſe, ſed tantum rejicienda. Hæc methodus cum magno aſſenſu, applauſuque ſuſcepta eſt, multosque patronos nacta non ſolum apud catholicos, ſed etiam apud Lutheranos, quibus itidem opportunum eſt, locum principiis

ratio-

rationis & conſequentiis non concedere, imo etiam ſimpliciter rejicere ejusmodi argumenta. Sed illi alio conſilio hoc egerunt quam VERONIUS, qui argumento tantum ad hominem hic utitur, & adverſarios ex propriis principiis arguit. *Nam*, inquit cap. 11. §. 3. majoris operis, *hæc methodus ſuperſtructa eſt ipſorum principiis, quibus poſitis certum eſt, eos non poſſe probare Trinitatem, Incarnationem, & alios articulos principales contra eum, qui hoc modo contra eos procederet.*

IV. Quare fruſtra cauſam hanc ad ipſos etiam deflectit catholicos WEDELIUS loco citato: *Si principiis*, ait, *rationis uti non licet in argumentis theologicis, tum argumenta omnia ludibrio exponuntur, quibus Reformati, Lutherani, & Pontificii eos oppugnant, qui ab ipſis omnibus communiter pro hæreticis habentur. Sumamus exemplum*, pergit, *adverſum Samoſateniorum hæreſin hodie in Polonia, & Transſylvania fæcundiſſimam, omnes tam Reformati, quam Lutherani, & Pontificii deitatem Filii* ὁμοούσιον *cum Patre & Spiritu ſancto probant ex iis locis, in quibus CHRISTUS Filius DEI verus & naturalis dicitur. Syllogiſmus talis eſt: Qui verus DEI Filius eſt, is eſt verus DEUS, Patri conſubſtantialis: at*

Conantur in hac re comunem nobiscum facere cauſam.

CHRISTUS eſt verus DEI Filius: ergo eſt verus DEUS. Hic ſi Samoſatenianus hoc principio nixus majorem neget, & dicat eſſe hic principium rationis, eſſe verum in philoſophia, ſed non in theologia, conſequentiarum regulis non utendum in controverſiis theologicis, & quæ hujus generis alia dici ſolent: anne mirum hoc, aut inconveniens videbitur illis, qui eam ſententiam de principiis rationis non admittendis in argumentis theologicis tuentur. Sic iſte communem cauſam catholicorum cum grege ſuo facere eſt annifus de admittendis in doctrina theologica rationis principiis.

Exponitur quomodo ſe habeant conſequentiæ eorum.

V. Sed quantum in hoc fallat, non eſt opus pluribus declarare; res enim in propatulo eſt, & eſt perſpicua impoſtura. Quoniam enim Reformatores ſcripturam unice fidei principium ſtatuunt, nec aliam infallibilem agnoſcunt in rebus fidei auctoritatem; ſi præter ſcripturam aliquid in controverſiis theologicis obtrudunt, ut puta rationis principia, perit dogmatum ſuorum firmitas. *Memineris*, inquit VERONIUS *c.* I. operis minoris, *nihil tuarum mihi interpretationum, nihil conſequentiarum loco divini ſermonis eſſe obtrudendum: vel enim ejuſmodi interpretatio ſedet in ſcriptura,*

vel

vel in ea ſedem habet nullam? Sedem ibi habet? Eam igitur interpretationem enunciet ſcriptura, quod idem faciat quavis propoſitione, quam mihi interpretaris: edicat ipſa Germanam eſſe eam interpretationem, quam venditas: tuarum enim partium eſt, inſtar organi duntaxat & inſtrumenti eam proferre: ſin vero ſedem in ſcriptura nullam habet tua commentatio, tuam fidem doli & mendacii arguis: proinde aliam de tuo cerebro veluti aliquam Palladа comminiſcere, & parturi, tum de illa diſceptabimus. In majore opere *c.* 8. octo vitia recenſet, quibus conſequentiæ & principia rationis Proteſtantum laborent. 1. Ait ſcripturam nullibi vel unam quidem ex illis conſequentiis continere. 2. Nunquam ex ſola ſcriptura eas deſumtas eſſe. 3. Sic ſcripturæ adimi judicium controverſiarum, & rationi tradi. 4. Rationem noſtram errare, ac falli poſſe; & ſic argumenta, quæ principiis illis conſtent, vitioſa eſſe. 5. Quod ſcriptura nullibi doceat concluſiones, quæ per principia rationis ex ea deducuntur, eſſe articulos fidei. 6. Quod conſequentiæ Reformantium incognitæ ſint Patribus primorum quatuor ſæculorum, imo contrariæ. 7. Quod omnes ſint ſaltem probabiles, & philoſophia maleſana, ſive ſophiſma-

 tis

tis nitantur. 8. Maxime ſi per principia rationis, & conſequentias ſcripturæ, atque inde formando, eliciendoque dogmata, dignitas fidei detrahatur, & ſcriptura ſola non amplius pro judice agnoſcatur, ſed fallibilis ratio.

Cauſa catholicorum melior.

VI. Aliter nobiſcum catholicis ſeſe res habet: cum enim ſcripturæ traditiones atque eccleſiæ auctoritatem adjungimus, cujus judicio ratione etiam & arte e ſcripturis collecta ſtent, cadantque, ejus infallibilitate conſolidantur, roborantur que theologemata. *Si non agnoſceremus*, præclare in hanc rem effatur VERONIUS in majore opere c. 70. *auctoritatem infallibilem eccleſiæ in interpretatione ſcripturarum, quemadmodum adverſarii noſtri talem non agnoſcunt, incerti eſſemus complurium articulorum fidei noſtræ, non ſecus atque errantes, id eſt Proteſtantes, incerti ſunt omnium articulorum fidei ſuæ. Non enim habent loca ſcripturæ expreſſa, nec conſequentiam infallibilem in ullo puncto controverſo inter illos & nos. Quod plus eſt, & notatu dignum; ſi in illo principio religionis ſuæ perſiſtunt, quod ſecundum MOLINÆUM eſt: Nullum hominem hodie poſſe controverſiarum judicem eſſe cum infallibili certitudine, non credunt Trinitatem, niſi per*

phan-

phantaſiam, *& qualemcunque imaginationem: eandem eſſe rationem aliorum articulorum fidei, qui verbis expreſſis in ſcriptura non extant, & in quibus fundamentum nullum aliud habent, quam conſequentias fallibiles.* Et in minore opere methodus Veroniana inſcripto c. 3. *Indubitatam*, inquit, *CHRISTUS Dominus opem ſuæ pollicitus eſt eccleſiæ, & ea duce & magiſtra in gemino ſcripturarum ſenſu expromendo falli non poteſt, quodque inde dimanat: Huic enim ut eccleſiæ auſcultemus, imperat; hanc nec ulli miniſtro, nec ſectario cuipiam opem promiſit DEUS, multoque minus audiendos eſſe præcipit.* Ex quibus conficitur, quam diſpar noſtra ſit cauſa ab illa heterodoxorum, dum conſequentiis, principiisque rationis agimus in theologia. Nos enim catholici, quoniam eccleſiæ judicio ratiocinationes noſtras ſubdimus, cujus falli neſcia ſit auctoritas, fundamentum fidei in petra ſtabilimus: *ut non jam ſimus*, ſecundum Paulum (a): *parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumventionem erroris.* Quod adverſariis evenit, qui depravatæ, millies aberranti, ad deceptionem aliis inferendam, æque ac in ſe ſufferendam, maxime proclivi rationi fidunt.

(a) Eph. I. v. 12.

Ratio humana & conſequentiæ per judicem infallibilem probanda.

VII. Sed hæc alias: nunc enim iſtud ſolum agimus, ut declaremus, quo Lydio lapide ſint conſequentiæ, & principia rationis in theologicis ratiociniis probanda; atque ut conſtet, quid roboris hæc illis addat. Neque enim illud inficias imus, rationem, ſi recte ſit conſtituta, verum aſſequi poſſe, ſanamque etiam in rebus theologicis gignere opinionem. Sed hæc ſibi non conſtant, niſi ſit judex, qui ſuo conſultu aberrare a vero non poſſit; qui rationi recte judicanti deferat, fallentem, falſamque corrigat: Hæc omnia complexus eſt S. AUGUSTINUS trito illo: Contra rationem nemo ſobrius, contra ſcripturam nemo chriſtianus, contra eccleſiam nemo pacificus ſenſerit.

Quomodo Proteſtantes putent principiis rationis in rebus fidei robur adeſſe ſufficiens.

VIII. Omnem movent lapidem adverſarii, ut hic & ipſi infallibilem judicem extundant; ut legitimas præſtent conſequentias ſuas; inconcuſſam ac fidei congruam firmitatem concilient dogmatibus ſuis, quæ ſubſidio conſequentiarum, ac principiorum fidei fabricare conſueverunt. WEDELIUS tale judicium infallibile in veris & orthodoxis, ut ipſe liberaliter vocat, doctoribus ſuæ ſectæ reperiri putat, non quaſi errare, & labi ἁπλῶς non poſſint, ſed in quantum

tum ſanæ rationi non adverſantur, eamque ut inſtrumentum fidei ſequuntur. Alibi adhuc liberalior judicium rationis in rebus fidei pertinere dicit, 1. Ad omnes homines, quibus doctrina aliqua proponitur, ſeu ad quemvis intellectorem. 2. In ſpecie pertinere ad partes contendentes, ſeu diſputantes. 3. Ad viros politicos, qui in diſputatione præſident. 4. Imprimis ad paſtores, tum ſeorſim conſideratos, tum vel maxime in ſynodo, vel concilio. Cave vero exiſtimes in ulla harum parte ſic arbitrium eum collocare, ut alius ab ejus judicio dependeat: ubi manifeſte ſe prodit principii petitio. Sic paſtori pro concione tribuit inſtitutionem ſubjectarum ovium, ut non fundetur auditor in auctoritate paſtoris, ſed tantum in verbo, cui inſervit tum prævia inſtitutio paſtoris (id eſt mentem præjudiciis de ſenſu ſcripturæ implet) tum ratio ſeu logica naturalis ipſius auditoris. Eodem modo judicio ſynodi acquieſcere fideles facit, ut tamen ſua quisque diſcretione & judicio ſtet, atque de ipſa ſynodo diſcernat. Univerſim autem tale judicium tenet eſſe de veritate connexionum in omnibus omnino enunciationibus, ſive eæ in ſola conſequentiæ diſcretione, ſive etiam in princi-

pio-

piorum rationis examine conſiſtant. Atque in hoc ſtatuit promiſſum proteſtanticum, ſe ex ſola ſcriptura probaturos doctrinam ſuam, nimirum excludendo auctoritates humanas, & principia rationis a fundamento doctrinæ ſuæ, quod tantum in verbo locatum ſit: non autem excludendo principia rationis, ut inſtrumentum, quo apprehenditur, & applicatur fundamentum illud.

Examinatur eorum ſyſtema.

IX. Sed nihil hæc proficiunt: ad quoscumque enim arbitrium conſequentiarum, & principiorum fidei referant, ſemper juxta ipſorum principia etiam illud judicium humanum eſt, conſequenter fallibile, ut adeo de veritate, infallibili perſuaſione, certi fieri nequeant. Unde ſequitur, nullum articulum doctrinæ ipſorum poſſe eſſe articulum fidei, utpote quos non probant niſi intercedentibus conſequentiis, aut principiis rationis fallibilis. *Neceſſe eſt*, in hanc rem effatur Card. PERRONIUS (a) *confugere ad conſequentias extractas per inſtrumentum rationis, quæ hoc modo intervenit tanquam media inter ſcripturam, & concluſiones inde eductas. Hinc fit, ut ſi ipſa non ſit certa & infallibilis, ſed tantum probabilis & conjecturalis, fides etiam quæ*

(a) Præf. reſponſ. ad ſer. Regem Angliæ.

quæ ab eo diſcurſu dependet, eandem naturam induat. Imo, ut recte judicat VERONIUS, neque fidei articulus eſſe poterit talis propoſitio, utpote errori patens, cum fruſtra quis fidei molem ſuperſtruere nitatur baſi tam caducæ. Neque etiam quoquo modo ad fidem pertinere queat, quod non omni ſua parte divinum ſit, atque verbo DEI innixum, quin quodammodo fundamentum partiale ſit interpretationis noſtræ: relicta præſertim unicuique hac auctoritate. Quæ res non poteſt niſi ſummum chaos & ingentem confuſionem in eccleſiam inducere, infinitasque religionis formas, ob diverſitatem & contrarietatem judiciorum.' Quibus ſi etiam apud probos & orthodoxos lumen divinum adjungas, nil niſi principium petis; nec ab incertitudine penitus liberaris, eoquod illud ſemper adhuc dubii remanet, quænam diſſidentium pars rei veritatem attigerit: quod rurſus eſt proprio & privato judicio decernendum, cui fidere periculoſum: cum nihil aliud ſit, quam humano fallibili judicio deferre; ſi etiam ſynodo, aut paſtori, juxta proteſtantica principia, te credas. Quodſi enim errare poteſt tota eccleſia, ut vult Reformantium doctrina, longe erit in lapſum, erroresque pronior miniſter,

ac

ac etiam ſynodus aliqua particularis, etiam nationalis.

Aſſeriturque ſecuritas catholicorum, eccleſiæ ſe dedentium.

X. Sola igitur eccleſiæ catholicæ doctrina neceſſariam ad conſtituendam fidem firmitatem præſtat & ſecuritatem in uſu conſequentiarum & principiorum rationis, quæ admittit auctoritatem externam & miniſterialem, interpoſitam inter verbum DEI & nos: ut ſit juxta laudatum PERRONIUM tanquam curia judiciaria inter legem principis & ſubditos, nobisque exhibeat ſenſum ſcripturæ jam plene determinatum, & deciſiones fidei plane formatas, & velut ovo ſuo excluſas. Hoc in cauſa eſt, ut licet magna pars dogmatum principiis rationis ſit implicata, ac magnus etiam conſequentiarum uſus, ſint tamen non pauci, qui conſequentias ad fidem poſſe pertinere negarint: ſcilicet non conſequentiarum vis, quantumvis manifeſta, fidem facit, ſed competens judicis controverſiarum tribunal infallibile apud eccleſiam a DEO conſtitutum. Quod innuit ac totum complexus eſt VERONIUS c. 3. methodi ſuæ, dum oggerenti adverſario, ac urgenti, catholicos etiam doctores fidei loco ſuggerere & ſuccenturiare, ea quæ neceſſario & luculenter ex ſcripturæ fontibus deducunt, ad hoc pri-

primo reſpondet: Inter fideles conſtare neutiquam, id de fide videri, quod per conſequentiam manat; ac proinde fas eſſe cuivis catholico, id pernegare citra erroris, aut cujusvis rei alterius ſuſpicionem. Poſtea, cum adverſarium argumento proprio fatigaſſet, tertio reſpondet recurſu ad promiſſiones eccleſiæ factas, quam auctoris ſententiam ſuperius jam adduxi.

XI. Hæc de iſta cauſa (quæ videri poterat nonnihil a noſtro propoſito remotior) afferre volui: tum ut modum iſtum (non ita pridem tam celebrem & frequentem) panderem, impugnandi adverſarios, qui proximis ſæculis reformandi eccleſiam, & ad ſcripturæ orbitam reducendi, audax & impertinens negotium ſuſceperunt: cum etiam ut oſtenderem, unde principiis rationis & conſequentiis robur & firmitas accedat, ſi fidem eccleſiaſticam facere debeant; atque theologus quivis intelligat, in uſu principiorum rationis & conſequentiis non minus ſe de ſtatutis philoſophorum, & regulis logices, ſollicitum eſſe debere, quam de eccleſiaſticis conſtitutionibus & canonibus. Nunc quæ adhuc reſidua ſunt, de diſputatoria arte theologica proſequamur. Quid hæc tractatio ad præſentem materiam conferat.

CAP. IX.

CAPUT IX.

Ratio exercitii diſputandi ſecundum præſcriptam formam.

Diſputandi forma ex fontibus theologicis.

I. Ex hucusque dictis ea omnia momenta facili negotio colligi valent, quæ requiramus ad dogmaticas diſputationes rite obeundas: tum vero, quod paulo ante laudavimus, D. Augustini teſtimonium compendio omnia recenſet, dum ne ſcripturæ, eccleſiæ, rationique contraeamus, ſuadet: *Contra rationem nemo ſobrius, contra ſcripturam nemo chriſtianus, contra eccleſiam nemo pacificus ſenſerit.* His omnis theologica diſquiſitio abſolvitur, atque unaquæque veritas catholica aſſeritur. Singillatim autem certamina & diſputationes de rebus theologicis inſtitutæ his concurrentibus conficiuntur; quamquam non idem cuivis iſtorum ſit munus, ut diximus.

Ratio, eccleſia, verbum DEI qualem uſum habeant.

II. Ratio enim conſecutionum regulas nobis tradit ſolum, & veritatis, ſemper ſibi ſimilis, indita naturæ ſemina in divinarum rerum diſcuſſione promit; ut declaret ſuperare quidem captum ſuum, quæ de ſe nobis DEUS revelavit,

lavit, minime vero repugnare. Eccleſia verbum DEI incorruptum conſignat, neve imbecillitate noſtra connata labamur, indulto ſibi a DEO perpetuæ aſſiſtentiæ, nunquam a vero aberrandi, divino beneficio, ſervat; ſuo item judicio, quæ ſane conformiterque veræ doctrinæ, aut ſecus a nobis ſint concluſa, diſcutit. Verbum denique divinum baſis ac fundamentum eſt, cui univerſa moles theologica inhæret: fons & ſcaturigo, unde omnis chriſtiana veritas dimanat: Gazophylacium, unde theſauri ſcientiarum divinarum hauriuntur. Igitur verbum divinitus nobis revelatum, ratione opitulante, eccleſia dijudicante, omnem theologicam veritatem conficit.

III. Quoniam vero, ut diximus, non pari paſſu ambulant tria iſtæc in veritatum divinarum patefactione, hinc diverſam etiam jam ſuperius ex S. AUGUSTINO veritatis rationem ſtabilivimus *connexionum* & *ſententiarum*, quarum ambæ ſtudio & labore multo ſint adipiſcendæ, diſcendæque; ſtudioſi theologiæ ſummopere intereſt noſſe, qua via hanc utriusque veritatis diſciplinam nanciſci queat: illud autem perſpicue docet ſanctus doctor eo in loco, quo hanc de iſto veritatum diſcrimine tradit doctri- Veritatis ſententiarum & connexionis fontes.

 nam.

nam. *Cum ſint*, inquit (a), *veræ connexiones non ſolum verarum, ſed etiam falſarum ſententiarum, facile eſt, veritatem connexionum etiam in ſcholis illis diſcere, quæ præter eccleſiam ſunt: ſententiarum autem veritas in ſanctis libris eccleſiaſticis investiganda eſt.*

Studium præprimis fontium theologicorum commendatur.

IV. Eſt igitur theologo opera danda philoſophicis ſcientiis, unde connexionum veritatem illam diſcat, quid conſequens ſit, aut quid etiam repugnans ſanæ rationi. Sed multo major opera impendenda eccleſiaſticis libris, qui ſententiarum veritatem eccleſiæ concreditam, & in ea cuſtoditam pandant, & explicent: quod ſedulo faciunt, qui veram conſectantur theologicam diſciplinam. Non ſolum enim ea monumenta diurna nocturnaque verſant manu, quorum auctores dictis fidem certam omnino faciunt; ſed etiam ætate, canitieque, ut ita dicam, venerandi de traditionibus, atque veteri chriſtiani nominis doctrina perhibere teſtimonium valent: inde ſua argumenta depromunt, ſive fides contra adverſarios propugnanda; ſive in corde credentium roboranda; ſive etiam in ſcholaſticis agonibus exercitii cauſa adſtruenda; talibus namque armis

(a) S. August. Lib. II. de doctrina chriſt.

armis fortius defenditur, firmius ſtabilitur, certius ſuſtinetur. Nullibi vero eſt dialecticæ uſus omittendus, cum diſputationes inſtituuntur: *Nam*, ut inquit GREGORIUS *Nazianz.* (a) *logicis diſputationibus trita in lucem profertur veritas, & ut lapidum conflictu, attrituque ignis, ita inventis argumentis, explicatisque, verum elicitur, & veluti exprimitur.*

Cujus rei neglectus in diſputationibus ſcholaſticis carpitur.

V. Atque hæc ſunt ea momenta, quibus tum theologicæ tractationes, cum præcipue diſputationes, de quibus hic ſingillatim ſermo nobis eſt, inſtructæ ſint oportet, ſi ſuis numeris debeant eſſe abſolutæ: nec illis ſimiles, in quibus de theologicis haud aliter, quam de philoſophicis diſceptatur; numquam theologicis ex fontibus aſſumuntur argumenta; id ſolum cautum eſſe videtur, ne diſſenſus fiat a veritatibus orthodoxis, non ut inde cauſarum firmamenta repetantur. Nos autem volumus, aut integris argumentis ex prædictis ſedibus theologiæ propriis agi, aut ſi axiomata rationis adhibemus, ut faculam quandam adhibendam, qua lux divinæ veritati aliunde accendatur; ratiocinandi vero arte, ut neceſſario parandæ nobis ſcientiæ inſtrumento, uten-

(a) Orat. II. de theologia.

dum. Auctoritatibus ergo potiſſimum perficiuntur tales diſputationes.

Scholaſticis annis ſumme neceſſaria eſſe conſectanda non incerta, & curioſa.

VI. Quo uno remedio nos optime conſultum exercitiis ſcholaſticis diſputandi cenſemus, præſertim quoad finem illum ſcopumque, qui ſpectandus eſt in prima theologorum adoleſcentum inſtitutione. Ut enim liberaliter demus, etiam reperiri inter eas diſceptationes, quæ non intime ex theologiæ viſceribus repetuntur, nec jucunditate, nec etiam utilitate prorſus deſtitutas; non video tamen, quare adoleſcentibus iſta tradi debeant, dum ſcholaſticum demenſum accipiunt. Anni perpauci ſunt, quibus immenſum theologiæ campum decurrere debent: quodſi præterea in devia, & diverticula ducantur, fieri aliter non poteſt, quin domi peregrini ſint, qui foris ſemper vagantur. Quid vero poſſit cogitari ſtultius, quam extranea curare, domeſticis ſuperſedere? Neceſſaria præterire, ac curioſa ſolum conſectari? Quod illis maxime nocet, quibus conſtitutum eſt tempus, quo prima ſcientiæ ſemina ſuis percipiant animis; quidquid de illis ſit, qui ſibi ſunt relicti, & ſcholaſticum pulverem abſterſerunt. Certe auſpicanda talibus rebus ſtudia minime ſunt. In excolenda communi, receptaque chriſtianæ veri-

veritatis, religionisque cauſa, abunde nobis laboris relictum eſt, ut incerta & litigioſa proſequi, quæ magis ad turbas, factionesque inſtruendas, quam ad veritatis explicationem conducunt, minime conveniat, inſuper habito religionis arduo negotio, cujus loco neſcio quæ vitilitigationes, vagæ opiniones, & controverſiæ flocci tam publicis, quam privatis docendi diſputandique exercitiis ferveant, lubricisque ſtudioſorum animis inſtillentur. Cum econtra, ſi communia ſolum ſcripturæ, & eccleſiæ placita, & quæ ſaltem minus ſunt partium contentionibus expoſita, in theologicis concertationibus prima diſcentium coctione traderentur, melius res theologica, eccleſiaſticaque haberet.

VII. Minus tamen idcirco in pugna ſcholaſtica exerceri haud contingeret ſtudioſos theologos. Innumeri ſunt, qui communem fidei noſtræ adoriantur cauſam, ut proin ad publicum profligandum hoſtem, omnium interſit, ſubſidium ferre laceſſitæ veritati. Quodſi etiam inter noſtrates controverſiæ ſint, quæ in veritate catholica momentum habent, atque ad eruditionis eccleſiaſticæ perfectionem faciant, iis theologus ſeſe exercebit graviter & ſerio; *In aſſerendis fidei dogmatis theologo elaborandum.*

utpote in ſcientia, quæ æternam hominis attineat ſalutem; quod ante omnia præ oculis habere theologus debet. Prima hujusce ſacræ diſciplinæ tractatione prorſus faciendum eſt, ut, quæ certæ ſunt veritatis dogmata, ea obtineantur; quæ ſi haberi nequeant pacifice, extorquenda ſunt ab hoſtibus quibusvis, neceſſario certamine: non enim pax quærenda cum diſpendio veritatis. *Melius*, ſecundum NAZIANZENUM (a) *diſſidium pietatis cauſa ortum, quam vitioſa concordia.* Pro CHRISTO ergo libenter ſuſtinendum, neque niſi ejus cauſa belligerandum.

Exempla ſanctorum Patrum.

VIII. Hæc non verbis tantum expreſſerunt ſanctiſſimi illi priorum temporum Patres, verum etiam ac multo conſtantiſſime opere exhibuerunt: *Tametſi*, inquit laudatus Pater, *alioquin pacati & moderati ſint antiſtites, hac tamen in re lenes & faciles eſſe non ſuſtinent, quum per ſilentium & quietem DEI cauſa proditur: verum hic admodum bellaces ſunt, atque in confligendo acres & feroces.* Dicit hæc eo in loco, ubi pulcherrima hujus rei ſimul tractat exempla, agens de laudibus ATHANASII, qui ſe facillimum præbuit, ea in componenda lite,

(a) Orat. XXI. de laud. ATHAN.

lite, quæ inter catholicos ejuſdem dogmatis homines, nomine ſolum diſſentientes, orta fuerat, eodem narrante ibidem GREGORIO: an nimirum tres, in Trinitate perſonas τρία πρόσωπα, aut τρεῖς ὑποστάσεις, dici oporteat (a) ATHANASIUS, ut narrat GREGORIUS, *utraque parte lene ac benigniter accita, verborumque ſententia diligenter & accurate perpenſa, poſteaquam concordes reperit, nec quantum ad doctrinam ullo modo inter ſe diſſidentes, ita negotium tranſegit, ut nominum uſum concedens, rebus eos conſtringeret.* Aliter ATHANASIUS agendum ſibi putavit, ubi cum hæreticis res fuit; iisque in cauſis, quæ religionis caput attingebant: quo in negotio nulla hoſtium fraude circumveniri, nulla poteſtate compelli, nec arte aliqua adduci adigique potuit, ut aliquid remitteret: quod dum Patres illi Ariminenſes negligerent, malis Arianorum artibus deluſi ſunt, cum ATHANASIUS, conſtantiſſime concilii Nicæni decreto inhærens, fidei integritatem invictiſſime conſervarit. Hæc pro modulo ſuo ſequi debent exempla, theologiæ tirones, ut contra criſtiani nominis hoſtes intrepide conſiſtere in acie jam aſſueſcant, dum primis regulis & fundamen-

(a) GREG. *Naz.* Ibid.

tis etiamnum ad palæſtram theologicam exercentur: in reliquis pugnis parci & ſobrii, ne, dum minus neceſſariis tempus terunt, ſumme neceſſaria negligant.

Conferendum eſſe etiam de rebus theologicis extra diſputationis æſtum.

IX. Neque exiſtimet aliquis, vel illud tempus, quod reſiduum eſt, ab illis concertationibus, quibus momenta religionis catholicæ defenduntur, impendi poſſe agitandis quæſtionibus, concertationibusque adſcititiis: ac ſi theologiam noſtram perpetuo armatam incedere oporteat, neque unquam pacifice ſago depoſito, ſumtaque toga degere. Equidem videtur hac de theologia fuiſſe exiſtimatione longo tempore magna theologorum pars: ſed eſt hæc falſiſſima opinio, methodusque, quæ juventutis theologicæ ingenia corrumpit: ut dubitem, an non huic perſuaſioni plurimam hoſtium ſuorum partem debeat eccleſia, dum de quavis re diſputare, & univerſam religionem in controverſiam revocare aſſueſcunt theologi; certe theologia inde detrimenta experta eſt. Perpetua hac digladiatione dum otium conſumitur, hiſtoriæ & antiquitatis eccleſiaſticæ ſtudium negligitur, neque quem diſcipuli in doctrina præſertim morali progreſſum fecerint,

rint; experimentum capitur, tempore huic negotio impendendo ablato: quorum prius eam theologicæ eruditionis partem complectitur, quæ theologum, qualem formare politiora conſilia geſtiunt maxime deceat: alterum nemine diffitente artem artium, curam animarum, munerisque paſtoralis peritiam continet: in quo fere fructum ſtudii theologici omnem ſiſtere deprehendet, qui univerſam ſtudiorum noſtrorum rationem propius ſpectabit. Quare ſæpenumero mecum cogitavi, quænam ratio iniri poſſit, ſtudioſæ juventutis diligentiam in illis etiam experiendi theologicis materiis, quæ longius a contentione abſunt, & tamen theologiam ornant, ſummaque tum delectatione & eruditione, cum etiam utilitate neceſſitateque diſcuntur, ac docentur. Habent hujus rei, conſiliique quidpiam collegia theologica, quæ magno cum fructu inſtituuntur. Participant ea aliquid contentioſæ & pacatæ ſimul exercitationis. Quodſi aliquando præjudicia faceſſant, & contendendi more ſcholaſticorum æſtus, ſtudiumque deferveat, collationis quoddam genus in dando diligentiæ ſtudioſæ juventutis ſpecimine, magno commodo in hac re futurum confido: ubi incommoda quarum-

vis conflictationum minus ad rem theologicam conferentium facillime evitari queant, ſi conſilii ratio recta teneatur: ſcilicet a diſcipulo reſponſum ad quæſtionem propoſitam repoſcatur, quo ſcite dato, potioribus addictis rationibus, quibus reſponſio fulcitur, quid in contrarium videri poſſit, in medium afferatur, argumento non longe adſcito, tractoque: quo diluto ad alia ſine ambagibus proceſſus fiat. Sed ad propoſitum redeamus.

Damna ex tractatione quæſtionum ſupervacanearum.

X. Ut vel minimus iis quæſtionibus in theologia relinquatur locus, quæ in utramque perpetuo diſceptantur partem, nulla finiendæ unquam litis ſpe, illis omnibus quæſtionibus aditus eſt præcludendus, quæ in locis vere theologicis fundamentum nullum habent. Accidet hinc, ut non ſolum omnia in ſcholis & eccleſia ſint pacatiora, ſed & ſtudia tractentur majore cum fructu, profectuque. Econtra dum infinitis aliis quotidie ex aliis emergentibus litibus diſtrahuntur adoleſcentum ingenia, patiuntur tum ipſi, tum res litteraria ſacra detrimentum. Teneri incipientium animi ſic occupantur præjudiciis, a quibus nec ipſi doctores immunes ſunt: quæ ſemper in vita evitanda ſunt,

non

non alia cum aliis commutanda; cum tamen caveri non poſſit, ut diſcipulorum ingenia, quando præ oculis habent controverſias, in utramque partem agitari ſolitas, in diverſa non abripiantur, quin aliquid firmi teneant. Quid ſi quæſtiones ejusmodi theologiæ plane extraneæ, meræ tricæ philoſophicæ, humani cerebri inventa ſint? Juvenile lubricius eſt judicium, quam ut poſſit inter perpetuos rationum conflictus conſtanter veritatis ponderi deferre, atque earum rerum ſuſcipere arbitrium, de quibus neque inter doctores hactenus convenit. *Joculare viſum eſt*, ait CICERO (a), *& a multis ſæpe deriſum illud GELLII Græciæ proconſulis, qui convocatis apud Athenas philoſophis, auctor fuit, ut aliquando controverſiarum aliquem facerent modum, pollicitus illis ſuam operam, ſi poſſet inter eos aliquid convenire.* Si ineptum, velle, ubi nulla ſpes affulget, inter diſſidentes partes concordiam conciliare, multo ineptius fuerit, de illis rebus tota vita fruſtra diſputare & contendere, quorum deſperatur conſenſus: aut ſaltem eo tempore talibus rebus incumbendum non eſt, quo artis principiis imbuendum eſt ingenium informandumque, in ea

(a) L. I. de legibus p. 166. ed. Lamb.

ea præſertim diſciplina, quæ tot aſſertarum etiam veritatum habet adverſarios, quos oppugnare neceſſum ſit, ut ſarta tecta ſit eccleſia, atque ab hoſtium irruptione tuta. Romana respublica, dum adverſus exteros depugnavit, victricia ſemper tulit arma, & orbi terrarum dominata eſt: tandem inteſtinis bellis conſumta ruit, atque conſummata eſt. Catholica Romana eccleſia non habet, quod de ſua ruina timeat, cum aſſiſtentem, atque pro ſe pugnantem habeat divinum Spiritum, quem perpetuo eidem adfuturum, apertiſſimis teſtimoniis ſcriptura adpromiſit. Enimvero hoſtium numerum ac vires accreſcere, audaciam ſtimulari, nemo inficias ibit, quando domeſticas fovent lites, quibus cauſas fidei tueri incumbit.

Quibus rebus diſcipulorum animi imbuendi ex hactenus dictis colligitur.

XI. Hæc mea eſt ſententia; eam vero hunc in finem protuli, ut quoniam tractandi theologiam provinciam ſuſcepi, initæ viæ rationem reddam, qua ſtudioſæ juventutis profectus juvetur, meliusque accuretur bonum. Sentio autem hoc præſtandum, ſi neceſſariis primum communibus & aſſertis imbuantur diſcipuli; controverſiæ eæ tantum diſceptentur, quæ contra publicos veritatis hoſtes defenduntur, aut ſi qui ex no-

ſtris

ſtris contentioſius in dubium vocent, quod ad religionis negotium propius pertinet, & eruditionis momentique non modicum præſefert. De aliis rebus theologo dignis pacifice conventio fiat: incertorum & jurgiorum ſcholaſticorum nulla ratio habeatur. Univerſim vero nihil in diſquiſitionem theologicam veniat, quod ea, de qua res agitur, theologia, revelatis nimirum veritatibus nixa, proprium ſibi non vendicet: hoc eſt, quod ex nativis ac vere theologicis principiis non ſit repetitum: quod mihi ad reſtaurandam ac primigeniæ ſuæ integritati reſtituendam theologiam, idque eliminandum, quod corruptum clamant in ea, præſentiſſimum remedium ſupereſſe videtur.

XII. Neque hoc difficile futurum eſt, aut ideo exercitia diſputandi intercident, ſed meliorem digrioremque nanciſcentur faciem. Loci argumenta colligendi, ac ſedes longe ampliſſimæ ſunt, atque multo plures, quam ſicca illa ſophiſtica in arena. Neque enim veritas theologica, qua religio chriſtiana, fidesque catholica eſt fulcienda, tutius fortiusque aſſeri queat, aut de ejus firmitate certius experimentum ſumi, quam collatione, comparationeque locorum ver-

Qua ratione hactenus præcepta uſu terenda.

verbi divini revelati; contextu orationis, propria nativaque ſententiæ explicatione, adhibita eccleſiaſticæ traditionis, aſſertionisque forma, analogia fidei, doctrina canonum, ſententia doctorum, uſu, praxique eccleſiarum, relatione hiſtoricorum factorum, omnisque antiquitatis eccleſiaſticæ expenſis momentis, atque libratis: quibus ſobria adhibeatur dialectica, conſecutionum, ratiociniorumque juſta teneatur forma. *Namque*, ut ſæpe jam ex D. AUGUSTINO inculcavimus, *aliud eſt noſſe regulas connexionum, aliud ſententiarum veritatem:* Et CICERO (a) alia in cauſa quædam ediſſeruit, quæ etiam theologo uſui futura ſunt: *Quæ omnia*, inquit, *quaſi ſepimento aliquo vallabit diſſerendi ratione, veri & falſi judicio, ſcientia & arte quadam intelligendi, quid quamque rem ſequatur, & quid ſit cuique contrarium.* Iſto modo ſi rationis ac philoſophiæ rectus uſus cum dogmatibus catholicis copuletur, ordinata quam pulcherrime ſtabit theologia, & depugnabit graviſſime, quando nobis erit cum hoſtibus res: quodſi domeſtica curet negotia, maxime chriſtianis in moribus formandis, dignitatem omnem, ſanctitatemque ſpirabit, quæ Spiritus ſancti tem-

(a) L. I. de legibus ad finem.

templum deceat. In exercitiis etiam diſputandi illud obtinebitur, ut ne argumentationum fila tendi, protrahique contingant eouſque, quod in ſubtilitatibus humano e cerebro natis, aranearumque telarum inſtar duci ſolitis, proclive eſt. Accidet, ut ambages omnes tollantur; rei ſtatim jugulum petatur; lites de nomine procul abſint, ac evagationes quævis; hæreamusque firmiter & immote, ad quem collineamus ſcopum. Sed ille palmaris maximeque eximius erit fructus, ut ſic dogmata theologica, ex involucris ſcholaſticis evoluta, reſplendeant: cujus rei peculiari diſſertatione duo de ſacramentis exempla poſuimus, *efficientiam* & *characterem*.

CAPUT X.

Illuſtrantur hactenus dicta eorumque uſus oſtenditur exemplis argumentationum theologicarum ex ſcripturis.

I. Demonſtrationum eſt ſumma vis ac maximus uſus in omnibus ſcientiis, quibus certa cognitio parienda eſt. Quæ ſit earum neceſſitas & uſus inſignis rebus in theologicis, ubi ſum- Recapitulatio eorumq; dicta de demonſtrationibus

theologicis. ſumme arduum vergitur religionis negotium, quæ hucusque ſunt expoſita declarant. Talis vero cum ſit demonſtrationum natura, ut ex certis & indubitatis principiis alia colligamus, principia autem non eadem ſint aliis in ſcientiis quam noſtra in theologia, quæ ex revelatis a DEO veritatibus ſuas elicit cognitiones, qualiter tamen ex inſitis ſuis principiis rite demonſtrando procedat docuimus: patuitque, quam perverſe illi agant, qui in theologicis theologica principia non adhibent, nec ea familiaria ſibi reddere laborant illi ipſi, qui majorem in partem egregios ſeſe dialecticos jactant, nec tamen advertunt, dialecticis regulis ſeſe quam maxime obniti, quæ cavent: ne *de genere in aliud* diſputando prolabamur, neque ex alienis principiis arguamus.

Ac confirmatio ex ſcripturis ſacris. II. Neutiquam vero hac ratione diſputandi opera peritura eſt, quod cum auctoritatibus ſic omnia tranſigantur, filum illud ac catena conſecutionum, ex quibus argumentationes componuntur, nullum futurum ſit. Qui præſcriptam in ſuperioribus perpenderit, uſuque exercebit methodum, experimento diſcet, poſſe etiam ex principiis mere theologicis ſecundum omnes locos a dialecticis

ćticis traditos argumenta trahi, ut vero res magis confirmetur, & contra obtrećtatores tuta ſit, afferam ex ipſis ſacris litteris exempla; neque ejusmodi tantummodo, quæ nudis conſequentiis ſunt confećta, ſed quibus etiam axiomata rationis inſint: conſequentiarum item duplicem ſpeciem in iisdem ſcripturis deprehendere eſt; unam earum, quæ ex topicis ſunt elicita, alteram ex textibus ſcripturæ.

III. Unicum caput vigeſimum ſecundum MATTHÆI omnium horum exempla exhibet: Imprimis enim argumentatione in forma, ut vocant, judicavit CHRISTUS cæſari cenſum eſſe dandum, dum ab Herodianis requirebatur: Principio autem e natura petito, arguit eodem in capite Sadducæos, conjunćto ſacræ ſcripturæ e veteri teſtamento teſtimonio. Sadducæi malam formarant conſequentiam contra reſurrećtionem corporum ex lege MOYSIS argumentando, nuptiarum in hac vita contraćtarum, & in altera renovandarum difficultate; CHRISTUS vero principio e lumine naturæ accerſito, *DEUM nempe non eſſe DEUM mortuorum, ſed vivorum*, eos redarguit, reſurrećtionemque mortuorum adſtruit: *De reſurrećtione autem mor-* Argumentorum exempla plura ex Math. c. XXII.

tuorum, inquit, *non legiſtis, quod dictum eſt a DEO dicente vobis: Ego ſum DEUS ABRAHAM & DEUS ISAAC, & DEUS JACOB? Non eſt DEUS mortuorum, ſed viventium.* Multi multa hic diſquiſierunt de vi & natura argumenti a CHRISTO allati: quidam etiam illud robore ac virtute apodictica deſtitutum aſſerere non ſunt veriti, tantum non ſophiſtam, abſit blaſphemia verbo! CHRISTUM facientes: qui neque nexum doctrinæ Sadducæorum ob negatam immortalitatem animæ abſurditatem reſurrectionis corporum concludentes, attenderunt; neque ſatis digne de DEO conditore noſtro judicant. DEI perfecta ſunt opera, adeoque, dum corpori humano animam immortalem conjunxit, neutiquam permittere poteſt, ut in æternum ab eo poſt mortem ſeparatum maneat, quin illud reſuſcitet. Hæc qui ſingula conſiderarit vim ineluctabilem argumenti CHRISTI deprehendet, paucis verbis integram demonſtrationum catenam complexi. Sed ad alia pergamus. Meſſiæ id eſt ſuam divinitatem CHRISTUS Phariſæis eo ipſo capite ex illo pſalmi centeſimi noni commate, *dixit Dominus Domino meo*, demonſtraturus argumentum repetit: *Si ergo*, inquit, *DAVID vocat eum Dominum, quomodo*

Filius

Filius ejus eſt? Judæi enim Filium DAVID Meſſiam futurum ſecundum naturam humanam ſcientes, DEUM futurum non promiſcue agnoſcebant. Itaque exiguo temporis ſpatio CHRISTUS omnes vere theologicos ratiocinandi modos nos docuit; fuerunt enim, ut ex evangeliſta patet, hæc omnia eodem temporis tractu peracta; ut abſcedentibus Herodianis, ſtatim Sadducæi, poſt hos Phariſæi, ſint ſubſecuti.

IV. PAULUS itidem, cum de velandis fœminis, non autem viris, ad Corinthios ſuos ſcriberet, formas, quibus in theologicis diſputationibus locus eſſe poſſet, eſt complexus: locum recitemus: (a) *Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum: omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum.* Hic veluti diſputationis theſin conſtituit apoſtolus. Medium probationis jam priore verſu præmiſſum erat: *Volo autem vos ſcire, quod omnis viri caput CHRISTUS eſt: caput autem mulieris vir.* Tum poſtea argumentum inſtruit: *Vir quidem*, ait, *non debet velare caput ſuum; quoniam imago & gloria DEI eſt, mulier autem gloria viri eſt.* Deinde ex

Ex PAULI quodam loco argumentorum theologicorum formæ oſtenſæ.

(a) 1. Cor. XI.

hiſtoria Geneſis probat, mulierem gloriam viri eſſe: *Non enim*, verba ſunt apoſtoli, *vir ex muliere, ſed mulier ex viro: etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum: Ideo debet mulier poteſtatem habere ſupra caput ſuum propter angelos.* Hic ex cauſa & fine creatæ mulieris tegi ejus caput debere oſtendit apoſtolus. Ne vero quis putaret, cauſam hanc creationis mulieris virum principalem eſſe, non DEUM, ſtatim addit: *Verumtamen neque vir ſine muliere, neque mulier ſine viro in Domino: nam ſicut mulier de viro, ita & vir per mulierem; omnia autem ex DEO.* Poſtea jam ex naturali rationis judicio porro arguit: *Vos ipſi judicate*, ait, *decet mulierem non velatam orare DEUM? nec ipſa natura docet vos, quod vir quidem, ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: mulier vero, ſi comam nutriat, gloria eſt illi: quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt.* Atque ſic PAULUS ratiocinium ſuum abſolvit. Sed ut res adhuc manifeſtior fiat; alia his exempla adjungere juvat, ut qui has formas minus idoneas ad diſceptandum rati ſunt, dedoceantur; alii, quemadmodum in uſum redigantur, exemplis biblicis doceantur.

V. Pri-

V. Primum de ratiociniis, quæ ſolis conſequentiis conſtant, agamus. CHRISTUS apud JOANNEM Judæorum abjectionem declarat iſta ex cauſa, quod verbum DEI non audiant: *Qui ex DEO eſt*, (a) inquit, *verbum DEI audit: propterea vos non auditis, quia ex DEO non eſtis.* Apoſtolus etiam ex eo, quod poteſtates ſint a DEO ordinatæ, concludit hominem poteſtatibus ſubdi debere: *Omnis anima*, (b) ait, *poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas, niſi a DEO; quæ autem ſunt, a DEO ordinatæ ſunt: Itaque qui reſiſtit poteſtati, DEI ordinationi reſiſtit.* Sic & PETRUS arguit, ſcripturæ interpretationem neminem ſibi ſuo ſenſu arrogare debere, nec humana prudentia, aut perſpicacia ſine luce Spiritus ſancti, ſenſum & intellectum ejus perſpici: *Hoc primum intelligentes*, ait (c), *quod omnis prophetia ſcripturæ propria interpretatione non ſit: non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti DEI homines.* Geneſis *c.* 3. homo in humum reverſurus aſſeritur, quia de humo ſumtus ſit. Infinitum foret, omnia ejusmodi exem-

Exempla conſequentiarum in ſcripturis.

(a) Jo. VIII. 47.
(b) Rom. XIII.
(c) 2. Petr. I. 20.

pla ſacræ ſcripturæ adferre: hæc ſpeciminis loco eſſe poſſunt, ut qui ſcripturas lectitant, talia annotent, diſcantque expedite argumenta invenire, propoſitionem aliquam cauſalem eliciendo, & rationem cogendo.

Argumentorum ex ipſa ſcriptura petitorum exempla.

VI. Ad eas conſequentiarum formas pergimus, quæ propius ad inſtitutum faciunt: qua ratione nimirum ipſi ſacri ſcriptores novi teſtamenti ex aliis ſcripturis veteris teſtamenti argumenta elicuerunt. In evangeliis obvia ſunt exempla, quædam eorum ſupra commemoravimus: ex PAULO deinceps tantum aliqua, ne longiores ſimus, attexamus. Is parem Judæorum cum gentibus ſub peccato ſtatum oſtenſurus pſalmographi teſtimonio rem conficit. *Cauſati enim* a *ſumus*, (a) inquit, *Judæos & Græcos, omnes ſub peccato eſſe, ſicut ſcriptum eſt: quia non eſt juſtus quiſquam*: & quæ deinceps ſequuntur. His autem ita conſtitutis porro ſuum urget argumentum, ut concludat, operibus legis Judaicæ non b juſtificari hominem. (b) Pari ratione ſcortationem prohibitam idem gentium apoſtolus ex illo Geneſis probat: *Erunt* c *duo in carne una.* (c) CHRISTI deitatem

(a) Rom. III. 9.
(b) Ib. V. 11.
(c) 1. Cor. VI.

tem PAULUS Hebræis demonſtraturus, multis teſtimoniis e vetere lege adductis id præſtat; conſequentiis etiam adductis ex miniſterii præſtantia, & gloria ipſius, atque præ angelis excellentia. (a) Paria pro CHRISTI divinitate reperies eadem ad Hebræos epiſtola capite ſecundo. Quin imo nemini ignotum eſt, quid Athenis a PAULO ſit factum, cum diſputationis ſuæ argumentum ex aræ cujusdam inſcriptione, quæ Ἀγνώϛῳ Θεῷ dedicata erat, accepit.

VII. Quodſi etiam in ſcripturis divinis exempla requiramus, in quibus rationis humanæ axiomata conſpiciantur, præter illud clariſſimum ex MATTHÆI vigeſimo ſecundo ad comprobandam contra Sadducæos reſurrectionis mortuorum fidem; idem MATTHÆUS aliud nobis de CHRISTO ſcriptum reliquit, ſimiliterque MARCUS refert. (b) Cum enim CHRISTUS cæcum mutum, & dæmonio obſeſſum liberaſſet, turbasque hoc miraculum in ſummum ſtuporem adduxiſſet, Phariſæi calumniabantur, eum in principe dæmoniorum ejeciſſe dæmonium, quos falſi CHRISTUS arguit ratio-

Argumenta CHRISTI, in quibus principia rationis.

(a) Hebr. I.
(b) Matth. XII. Marc. XI.

ratiocinio conſtante axiomate naturali: ſic vero ratiocinatur: *Omne regnum diviſum contra ſe deſolabitur, & omnis civitas, vel domus diviſa contra ſe non ſtabit &c.* Apud JOANNEM CHRISTUS Judæis peccatum, quod in eum non crederent, partim naturali ratione, partim ſuamet ipſorum confeſſione coarguit perſpicua argumentatione. Cum enim CHRISTUS cæco a ſe ſanato ſuæ divinitatis fidem revelaſſet, miſſionisque officium expoſuiſſet: In judicium ſe nempe veniſſe in hunc mundum, ut, qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Phariſæi cum hic ſe tangi perſentiſcerent, atque ex CHRISTO percontarentur: num & ipſi cæci eſſent? Sic ſunt excepti: (a) *Si cæci eſſetis, peccatum non haberetis: nunc vero dicitis, quia videmus: peccatum veſtrum manet.*

Similia ex PAULO argumenta.

VIII. Ex PAULO etiam ut quædam ſpecimina exhibeamus: Corinthiis per obvia humani commercii documenta monſtrat, atque etiam addita ex veteri teſtamento allegoriæ applicatione confirmat, demum naturali æquitatis ratione concludit, miniſtros evangelii nutriendos: (b) *Quis militat*, ait, *ſuis ſtipendiis un-*

(a) Jo. XVIII. 23.
(b) 1. Cor. IX.

unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid ſecundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege MOYSIS: non alligabis os bovi trituranti. Nunquid de bobus, cura eſt DEO? An non propter nos utique hoc dicit? nam propter nos ſcripta ſunt, quoniam debet in ſpe, qui arat, arare, & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia metamus. Haud ſecus naturali ratione ex diſſolutione conjugii, mortuo uno conjugum, declarat legem veterem morte CHRISTI, ac noſtra in CHRISTO expiraſſe, ſolutamque eſſe. (a) Ad eosdem Romanos inductione a figulo ſumta quodvis vas pro lubitu ſuo formante diſputat, conficitque DEUM non poſſe accuſari, ſi peccatores ſuis ipſorum culpis, propriisque demeritis perire permittat.

(a) Rom. VII. 1. &c.

CAPUT XI.

Exempla diſputationum ex traditione & controverſiis fidei, unde earum utilitas oſtenditur.

Theologicæ diſputationes expoſitionibus relationibus hiſtoricis &c. tranſiguntur.

I. Antequam rem ipſam aggrediar, monere debeo, in theologicis diſputationibus non omnia ſemper conſequentiis & ſyllogiſmorum formis tranſigenda eſſe, cum magnam partem theologica eruditio hiſtorica notitia, aut hermeneutica arte conſtet, quæ nexibus ratiociniorum non admodum indigent, ſed ſimplici ſolum expoſitione, declaratione, explicationeque ex utraque adverſantium parte abſolvuntur. Dum etiam loca parallela, aut ἀντίφωνα contenduntur; aut ex aliis locis theologicis, præſertim ſacræ traditionis, & hiſtoriæ, antiquitatisque eccleſiaſticæ, monumenta conferuntur: cujus rei major multo in theologicis eſt uſus, quam prima fronte is forte exiſtimet, qui in ſcholaſticis velitationibus ſolum eſt exercitatus. Uſus hic ſe extendit ad univerſam rem chriſtianam illuſtrandam, atque dogmatum veritatem aſſerendam, eorumque in orbe catholico omni tempore conſenſum commonſtrandum.

II. In

II. In theologia chriſtiana doctiſſimi illi juxta ac ſanctiſſimi viri, Patres, ſacrarum praeprimis ſcripturarum auctoritate controverſias ſuas tranſegerunt; nec non & traditionis, & doctorum chriſtianorum teſtimoniis, qui in re chriſtiana doctrinae laude floruerunt. His armis haeretici omnes proſtrati ſunt, diſciplina eccleſiaſtica conſtituta, & conſervata. Exemplis omnia chriſtiani nominis monumenta ſunt repleta. Obvia quis cujuspiam concilii acta in manus ſumat, aut quorumvis eccleſiaſticorum negotiorum controverſiarumque, quae unquam inde a chriſtiani nominis primordiis fideles inter ſe commiſerunt, hiſtoriam pervadat, his omnia transegiſſe intelliget: quibus & haereticos convinci cognoſcet, qui ſcripturae ſuis propriis deliramentis infuſcatae, omne judicium deferunt, & illorum falſam ſententiam deprehendet, qui ſcholaſticas diſputationes ad contortas & ſubtiles vitilitigationes reſtringunt, in quibus argumenta ex ſedibus theologiae propriis non repetuntur, ſed futilibus philoſophematibus decertatur, principiis vero theologicis omnis fere locus occluditur. Quibus nos ineptiis relictis, momenta vere theologica, & digna, quae in hac ſublimi & coeleſti diſciplina locum occu- Exemplo SS. PP.

cu-

cupent, exemplo ſanctorum Patrum in noſtris exercitiis ad manum ſumamus, atque eorum robur & firmitatem illis machinis tentemus, illisque munimentis, quæ aliena non ſunt, ſed domeſtica & ex armario proprio petita, niſi quantum adminiculis rationis, ceu inſtrumento, opus eſt.

Ac juxta naturam diſputationum dogmaticarum.

III. Varie autem aut conciliorum pontificisque ſummi decretis, aut perpetuo doctrinæ uſu, conſenſuque, ſacrarum a DEO hominibus manifeſtatarum veritatum lux accenditur; quam theologus iſtis ex locis accipit, & in diſciplinæ ſuæ articulos refert. In exercitiis vero gymnaſticis ex contrariorum oppoſitione veritas evolvitur ceu ex nubium obvolutione, quæ lucis hujus divinæ in ſe nitorem non minuit, oculis tantum noſtris quandam obſcuritatem offundit, quibus diſpulſis gratior longe ſit ejus ſpecies, ut a tenebris deinceps nihil timeat, quas cæci in ſe ſufferendo, aliis etiam injicere allaborant. Neque etiam hic vane quis formidet, in diſputandi ratione dogmatica, ubi auctoritatibus plurimum eſt locus, funem aut ſeriem innexarum ſibi ratiocinationum eſſe defuturam. Non enim ſententiis nudis rem agimus, ſed con-

ſequen-

ſequentiis inde elicitis, axiomatibus inſuper additis, ſi opportunum, ex ſana philoſophia, & ratione: declarationibus, expoſitionibus &c. etiam locum damus, ex conſenſu orthodoxæ antiquitatis, analogia fidei, natura rei ſubjectæ, locis parallelis &c. Unde poſſit perpetuum, non orationis, ſed argumentorum trahi filum, ſyllogiſmorum, & quæ ſunt alia argumentandi genera, catena connexorum ſerie, ita ut vel auctoritas dialectice diſpoſita opponatur, vel poſita prius auctoritatis ſententia argumentum poſtea inde deducatur, aut conſequentia ſeu concluſio ex teſtimonio mox ſubnectatur, & qui ſunt alii modi a dialecticis conſtitui ſoliti, aut uſu etiam, ipſoque exercitio ſuapte ſe prodentes, cui uſui plura ad hoc momentum attinentia promenda relinquo. Is tam antiquus exiſtit in religione chriſtiana, quam ipſa fere religio in omnibus controverſiis fidei ac diſquiſitionibus ſacris locum nactus, a quo tempore illæ increbuerunt. Diſtinguit autem theologiam a fide, atque a ſimplicitate illius theologiæ, quæ felicior quidem foret, ſi hominum ſtudia abeſſent præſertim autem adverſantium puritati fidei molimina.

IV. Eſt

Quantum lucis veritati fidei accedat, ſi impugnetur, & adverſarios nanciſcatur.

IV. Eſt hoc, ut animadvertit doctiſſimus PETAVIUS (a), uſu prius omnium temporum, quam AUGUSTINI teſtimonio comprobatum, ſingulas quasque hæreſes intuliſſe eccleſiæ proprias quæſtiones, contra quas diligentius defenderetur ſcriptura divina, quam ſi nulla talis neceſſitas cogeret. Ac cum multa ad fidem catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitantur, ut adverſus eos defendi poſſint, & conſiderantur diligentius, & intelliguntur clarius, & inſtantius prædicantur, & ab adverſario mota quæſtio diſcendi exiſtit occaſio. Nec ſolis tunc argumentis (porro ſagaciſſime conjicit idem ille celeberrimus theologus) & ſententiis, catholica contra illorum impetus cauſa fit inſtructior; ſed etiam defectu vocum, & cautione vigilantius ab eorum inſidiis, calumniisque defenditur: *Cum enim graviora hoſtium prodiere certamina*, ut ait (b) GREGORIUS M. *tunc ſunt profecto ſubtiliora ſenſuum ſpicula requiſita, tunc argumentorum obſtacula, tunc perplexior indago verborum.*

b

Exemplis oſtenditur.

V. Iſtius rei innumera in medium afferre licet exempla: ex illis duo genera,

(a) De theol. dogm. Tom, I. Lib. I.
(b) L. XIII. Mor. c. 3.

ra, in quibus præcipua ſidei catholicæ vergunt capita, ex antiquitate ſeligemus, θεολογίας, quo nomine vetuſtiores, quæ Divinitatis Trinitatisque erant, ſolum complectebantur, & οἰκονομίας, quo verbo Incarnati Verbi myſterium explicabant. De primo θεολογίας myſterio primum agamus.

Ante Arium multi Patres non ſatis limatas de Verbi divinitate ediderunt ſententias.

VI. Quis in veterum illorum Patrum ſententiis, Nicæna ſynodo, Arianaque perfidia ſuperiorum, non omnino rudis & peregrinus ignoret, eos nonnunquam incautius, nec ad eandem ἀκρίβειαν, quæ poſtea adhibita eſt, de Trinitate, ſingillatim de divini Verbi æqualitate cum Patre, ſcripſiſſe. Utut enim eorum orthodoxiæ nihil detrahamus, fateamur tamen, neceſſum eſt, verbis nonnunquam ejusmodi eos eſſe uſos, quibus aut ſimpliciores, ne quid gravius cum Petavio dicam, decipi, & in errorem duci quiverint, imo quæ malignis, & perverſo ſtudio abreptis, peſtilentium dogmatum occaſio extiterunt: quod de Ariana hæreſi veriſſimum deprehenditur. Ut enim Tatiani, Origenis, Tertulliani, haud meminerim, quorum in aliis etiam rebus enormes fuerunt errores; nec Lactantii etiam rationem habeam, cui majus ſtudium

Vide-

videtur fuiſſe elegantiæ ſermonis, quam accuratio doctrinæ. JUSTINI ſanctiſſimi martyris, acerrimi fidei noſtræ propugnatoris, ſententia non una eſt notata a doctis, ubi minorem Patre Filium, etiam antequam naſceretur, & homo fieret, ponere videtur. De eo conqueritur GREGORIUS *Niſſenus* eadem fere eum expreſſiſſe verbis, quæ ARIANI doctrina tenuerunt, *Patrem ſupremum conditorem, ac DEI inferioris opificem.* Ejusmodi etiam de ATHENAGORA, THEOPHILO, IRENÆO, CLEMENTE & DIONYSIO *Alexandrinis*, GREGORIO *Taumaturgo*, METHODIO, LUCIANO, viris ſanctitate, & doctrina celebribus, ſententias non ſatis limatas de Verbi divinitate animadvertunt eruditi, ex quibus ARIUS venenum ſuum vendibile reddere conatus eſt, auctoritateque ſtabilire, quamvis alia horum ipſorum ſanctiſſimorum virorum fidei rectæ congrua teſtimonia contra eundem ARIUM afferri potuerint, & allata ſint, quibus & ab errore, & a patrocinio erroris ſunt liberati. Unde vero acciderit, ut conſtantem, eundemque non ſemper uſurpaverint ſermonem? Niſi quod necdum laceſſita ab hæreticis hujusmodi dogmata certis etiamnum non fuerint con-

ſtri-

ſtricta terminis, quos ultra citraque verum jam non conſiſteret.

VII. Hæreticorum vero ſemel ex una parte emerſis erroribus, ita etiam iisdem contraire ſategerunt, ut in adverſum prolapſi viſi eſſent quandoque Patres. Cujusmodi ex allatis ſuperius non pauci, dum SABELLIUM perſequerentur, & Patripaſſianos, qui iidem multorum opinione ſunt cum Sabellianis, divinasque confundebant perſonas, in oppoſitum poſtea ab ARIO invectum errorem nonnihil inclinarunt, quemadmodum ſuperius eſt dictum. Qualis imprimis DIONYSIUS ille *Alexandrinus*, cujus contra SABELLIUM epiſtola *Tom. I. conc. ed. Labb.* eſt deſcripta, in qua indigna quædam Verbi divinitate ſunt ab eo prolata; de quibus a cognomine DIONYSIO admonitus ſeſe purgavit, & catholicum dogma profeſſus eſt, ut ex altero ejus ſcripto, quo PAULI *Samoſateni* impias quæſtiones ad ſe exaratas diluit, eluceſcit. Poſt ARII vero hæreſin, caput efferentem, quidam, nominatim MARCELLUS *Ancyranus*, dum vehementius in ARIUM invehuntur, in Sabellianiſmum incauti incidiſſe viſi ſunt. Sed jam certis veluti finibus contra u-

Magis aſſertum dogma dum adverſarios eſt nactum.

 tras-

traſque extremitates conſtitutis, cui apertæ veritati obſiſtendi libido non eſt, imprudens peccare nemo valet, ambarum partium deviis contra hæreticos præcluſis.

Idem contigit antequam divinitas Spiritus ſancti laceſſeretur.

VIII. Qualis de Verbi, parum abſimilis de Spiritus ſancti divinitate eſt ratio. Non ejusdem modi omnia antiquorum de ea ſunt effata, ut nihil de apertis Pnevmatomachorum commemorem erroribus. Certe de Spiritu S. opinionum mirificam varietatem S.
a GREGORIUS *Naz.* (a) ſuo tempore notarat: quem alii energiam meram, id eſt, efficientiam dicebant; alii creaturam; alii DEUM; alii, cuinam attribuendus generi eſſet, ignorabant, ſacras, ut ajebant, litteras veriti, quæ nihil ſuper hac re expreſſum haberent. Itaque nec venerabantur ipſum, nec dehoneſtabant, medium quiddam obtinentes. S. BASILIUS ſeditionem veritus, publica in concione DEUM appellare Spiritum S. non eſt auſus. Nec Conſtantinopolitana ſynodus DEI nomen Spiritui S. expreſſe tribuit, cum tamen Filium DEI DEUM de DEO aperte pronunciet. Quæ in cauſa ſunt, quare non ſo-

(a) Orat. 37.

ſolum Sociniani, qui Trinitatis fidem ſubvertunt, verum etiam catholici nonnulli, veluti ERASMUS in ſua ad S. HILARIUM præfatione, neque hunc, neque alios antiquiores DEUM appellaſſe Spiritum ſanctum putent: ſed mendacii convicti ſunt a noſtris, qui luculentis teſtimoniis ex veteribus illis collectis, eorum de Spiritus ſancti divinitate catholicam profeſſionem oſtenderunt; licet non dilucida adeo voce, ut ſubinde aliud verba referre non videantur. Nempe nondum contra hæreticorum obſtinationem publicis monumentis ſtabilito non ſolum fidei conſenſu, verum etiam notionum, ac vocum uſu. Patet igitur fidem myſterii Trinitatis, ſeu θεολογίας, dum contra hæreticorum inſultus diſputando defenditur, elucidari.

IX. Idem in myſterio οἰκονομίας, ſeu Incarnati Verbi, obſervare eſt, quod variorum ex adverſo pugnantium inter ſe perverſorum dogmatum impetu eſt quaſſatum: quorum alterum divinitatem, alterum humanitatem laceſſit; aliud vinculum ἑνώσεως, ſeu unitionis ſcindit, aliud confundit: ut jure poſſit uſurpari, quod NOVATIANUS (a) auctor peranti- *Incarnationis doctrina dum quoad utramque naturam CHRISTI impugnatur, definitur.*

(a) Lib. de Trinit.

tiquus ſcripſit : *Revera inter duos latrones crucifigitur CHRISTUS, quomodo fixus aliquando eſt, & ita excipit hæreticorum iſtorum ex utroque latere ſacrilega convicia.* Num vero ſana & catholica eccleſiæ fides, utraque ex parte erroris patente via, in utrum latus paululum deflexa eſt? aut hoſtium utrinque irrumpentium incurſioni conceſſit? Imo eorum animadverſis inſidiis mediam ſeſe tunc maxime communivit, & circumvallavit, cum facta laceſſitio eſt, contra eos ſimiliter, qui vel divinitatem Verbi divini in dubium vocabant, cujusmodi Carpocratiani, Cerinthus, Ebionitæ; quam eos, qui carnem non revera ſuſceptam, ſed ſola ſpecie contendebant, quos Græci Δοκητὰς & Φαντασιαςὰς nominant: quo ex genere extiterunt SIMON *Magus*, VALENTINUS, MARCIO, MANES & alii. Contra hos, qui in primis ſtatim naſcentis eccleſiæ temporibus impietatis erexerunt funeſtum vexillum, mox obfirmata eſt chriſtiana veritas, & definita, ut a ſolis aperte & obſtinate refragariis quidquam non ſani dogmatis proferretur: veluti ſæculo tertio PAULI *Samoſateni*, ſequente PHOTINI, noſtris temporibus Socinianorum error contra divinitatem Verbi

bi graſſatus, ab omnibus exploſus, & diris devotus ſub ipſis initiis eſt.

X. Sed in illa de ἑνώσει, ſeu unitione Verbi divini cum humana natura, lite, quæ ſerius invaluit, & NESTORII, poſteaque EUTYCHIS contrariis ſtudiis eſt excitata & fota, non ad unam eandemque regulam omnia veterum ſunt exacta dicta. Unicum CYRILLUM *Alexandrinum* proferamus, qui ad aſſerendam myſterii Incarnationis fidem divino concilio difficilibus illis, quibus maxime impetita eſt, temporibus datus eſt. Hic dum NESTORII inſaniam acrius inſectatur, preſſiusque urget, nonnulla effatus eſt, quibus poſtea EUTYCHES ad nefarium ſuum dogma ſtabiliendum maligniter eſt uſus. Ut hinc non ſatis fuerit, ſi ita loqui fas ſit, ad limanda quævis de iſto Incarnati Verbi myſterio dicta ex una tantum parte inceſſens NESTORII factio, niſi ei e contrario reſpondens EUTYCHIS undique catholicum dogma ad præſcriptos certos terminos addiceret, & concluderet. In Monothelitarum hæreſi, quæ ad idem Incarnationis dogma ſpectat, & Eutychianæ ramentum eſt, ſatis idem patet, quam non uniusmodi ſanctorum

Idem patet in dogmate de unione naturarum in CHRISTO.

Patrum, ac etiam ſummorum Pontificum fuerint effata; donec urgentibus hæreticis, & attentionem exſtimulantibus, uniformis dictorum ratio enata eſt & conſtituta, quibus limitibus conſiſtere debet cui ſtandi in fide, amor ineſt ac cura.

Quod ſectarios hodiernos confundit, commendat autem diſputandi exercitium.

XI. Quæ res acerbe ferit noſtri ævi ſectarios, qui alia, quam ex ultima antiquitate repetita teſtimonia audire detrectant, de illis dogmatibus, quorum firmitas necdum laceſſita multam contentionem non exigebat, aut ſapiens œconomia non promiſcue propalabat; ſeu etiam, cum unius ſolum partis labefectabatur fides, ad alteram pronius, procliviusque ferebat diſputatio. Nobis vero illud inde confectum, concluſumque emergit: ſanctiones, ac placita catholica, cum adverſarios patiuntur, & impugnantur, invaleſcere, & ſolidari, & quæ antea libertate effandi improvidis fraudi eſſe potuerint, nunc etiam dictionum formulis adſtricta, nutandi, titubandique poteſtatem auferre. Id quod mirifice pugnarum ſcholaſticarum dignitatem attollit, quibus veritatis propugnatio propoſita eſt, non refragandi obnitendique protervitas; ut jure dia-

lecti-

lectica, ſeu diſputandi ars ſicut a PLATONE & aliis philoſophis, tum etiam SS. Patribus ſepimenti inſtar diſciplinis cæteris, ita theologiæ haberi poſſit, ejusque uſus in diſputationibus ſumme ſit commendandus, ſi ita inſtituantur, ut hactenus a nobis eſt præſcriptum.

INDEX
RERUM MEMORABILIUM.

A.

Anni ſcholaſtici rebus neceſſariis ac theologo dignis tranſigendi. 116. 124. 125. *ſeq.* Quod paſſim hodie a ſcholaſticis negligitur. *Ib. ſeq.*

Argumentandi ratio ex ſacra ſcriptura. 129. 130. *ſeqq.* Per conſequentias. 133. 134. Et rationis principia oſtenditur. 135. *ſeqq.* Alia item forma ex traditione 138. 139. *ſeqq.*

Argumentationum theologicarum ſedes quæ ſint genuinæ? 67. 98. *ſeq.* Quomodo iis rite utendum? 71.

Ariani doctrinam de ὁμοȣσίῳ quare rejecerint? 76.

Axiomata rationis qualia in in concertationibus theologicis afferenda. 88. Eorum in theologia uſus, 128.

C.

Ciceronis locus ex Arati verſu de diſputationum utilitate depromtus explicatur. 27. *ſeqq.*

Collegia diſcipulorum profectui maxime utilia. 15. *ſeq.* 120. Varia eorum genera adferuntur. 17. 18. *ſeqq.*

Concluſio theologica quid? 92. Quomodo ſit probanda? *Ib.*

Conſequentiæ quid ſint? 93. Earum in theologia uſus ſumme neceſſarius. *Ib. ſeq.* Quæ iis ſecuritas in diſputationibus theologicis ſervetur. 96. 106. 110. De earum robore cum Proteſtantibus controverſia. 98. 100. *ſeq.*

Cynoſura quid & unde compoſita? 27. Ad eam Phœnices reſpicientes curſum ſuum dirigunt. *Ib.* Applicatur

tur ad dialecticum tractandi modum? *Ib.*

D.

Declamationes gymnaſticæ theologiæ canditatis maxime utiles. 20. *ſeq.* Veteribus uſitatiſſimæ. 22. Hodie pene negliguntur. *Ib.*

Demonſtrationes veri nominis quæ ſint? 128. In theologia etiam quam maxime obtinent. *Ib.* Hujus rei exempla ex ſacra ſcriptura. 129. 130. *ſeqq.*

Dialectica murus ad communienda theologiæ dogmata. 75. *ſeq.*

Diſputationes moderatæ animi attentionem plurimum juvant. 40. *ſeq.* Perpetuæ fontium theologicorum neglectum induxere. 120. 121. Ad veritatem indagandam. 42. Ac contra adverſarios defendendam maximum uſum præſtant. 25. 43. *ſeqq.* Multis hodie vitiis laborant. 45. 46. Quomodo hæc corrigenda? 48. 50. *ſeqq.* Theologicæ ratione, eccleſia, & verbo divino conficiendæ. 112.

Diſputatorum officia. 34. *ſeqq.* Et vitia. 47. Moderatorum præſertim ſcholaſticorum. 49. 50. 53. *ſeqq.*

Diſtinctionum ſcholaſticarum perplexitas. 58.

Dogmata *mixta* quæ vocentur? 89. In iis quodnam judicium rationi competat? *Ib. ſeq.*

Donatiſtæ rationis uſum, e theologia abeſſe volunt. 76.

Du-Pinii mens circa prælectionem auctorum. 4.

F.

Fides ab hæreticis impugnata majorem firmitatem ac lucem accipit. 142. Ejus rei varia exempla. 143. *ſeq.* 149. 150.

Fontium theologicorum ſtudium commendatur. 114. Neglectus carpitur. 115.

G.

Gregorius *Nazianz.* diſputationes longius accerſitas damnat. 64. 65.

I.

Judicium *diſcretionis*? 89. *Contradictionis*? 90. *ſeq.* & *conſequentiarum* quid? 93. Quomodo hæc rationi com-

competant in dogmatibus & myſteriis fidei? 91. 92. *ſeqq.*

M.

Mabillonius auctorum prælectionibus ſcriptionem præfert. 2. 3. Ejus rationes expenduntur. 8. 9. 11. *uſque* 15.
Marcellus *Ancyran.* in Arium vehementius invectus in Sabellianiſmũ incidit. 145.
Medius terminus in diſputatione theologica unde aſſumendus. 86. 87.
Methodus docendi diuturno potius uſu, quam regularum præſcriptis haurienda. 1. 2. *ſeq.*

N.

Neglectus fontium theologicorum carpitur. 115.
Novatores ſolam ſcripturam controverſiarum judicem ſtatuentes. 97. Dogmatum ſuorum firmitatem ſuſtollunt. *Ib.* Principiis rationis fallibilis innixi. *Ib. ſeq.* Eorum conſequentiæ quibus vitiis laborent. 103. *ſeq.* Unde conſequentiarum robur deſumendum putent? 106. Cauſa cadunt. *Ib. ſeq.*

P.

SS. Patres in diſputationibus domeſticis ſobrii, contra eccleſiæ hoſtes bellaces. 118. Eorum exemplum imitandum proponitur. *Ib. ſeq.* 139. Ex iis multi ante Arium de Trinitate incautius ſunt locuti. 143. *ſeq.* De divinitate item Spiritus S. 146. Et verbi Incarnati. 149. *ſeqq.* Unde hoc acciderit? 144. *ſeq.*
Perronii *Card.* ars ſingularis argumentandi contra Proteſtantes. 70. Unde ei hujus rei occaſio enata? *Ib.*
Perſpicuitas verborum potiſſimum in diſputationibus conſectanda. 62. 63.
Poſſevini de prælectionum utilitate ſententiæ. 7
Prælectiones profeſſoribus & diſcipulis utiliſſimæ. 3. 4. 6. *ſeqq.*
Prudentii deſcriptio ſophiſticarum concertationum. 65.

Q.

Quæſtiones inutiles ac ſupervacaneæ e theologia eliminandæ. 122. *ſeq.* Via & ratio oſtenditur, qua fieri iſtud queat. 124. 125. *ſeq.*

R.

R.

Ratio in argumentis theologicis maximi eſt uſus. 75. 79. Ac neceſſitatis. 82. 83. *ſeq.* 93. 94. *ſeqq.* Qui ejusdem ex theologia principia exeſſe volunt, rationis expertes ſe oſtendunt. 76. 77. 81. Ad Atheiſmum & innumeros alios errores proni. 78. Cum fide nequaquam pugnat. 81. Inſtrumenti loco tantum adhibenda in rebus theologicis. 84. Quis ejus rectus uſus. 80. 82. Duo circa eam ſcopuli caute declinandi. 85.

Romana reſpublica ab exteris vinci neſcia, inteſtinis bellis conſumitur. 124.

S.

Scholaſtici cum Græcis ante Trojam comparati. 66. 67. Eorũ concertationes haud raro veritatem abſcondunt, non explicant. 54. Frequenter logomachiis refertæ. 55. *ſeq.* Quando præter loquacitatem & terminorum obſcuritatem nihil fere ſolidi habent. 57. 58. *ſeq.* Multæ ſolo nomine theologicæ ſunt. 64. Earum graphica deſcriptio. 59. 60.

Scripta dictandi incommoda. 6. 7.

Socratica methodus qualis fuerit? 23. Ab Arceſila revocata. *Ib.* Num præſtet methodo diſputandi per ſyllogiſmos? 24. *ſeq.*

Spiritus S. divinitas variis opinionibus primis temporibus obnoxia. 146.

T.

Terminos philoſophicos theologus ignorare nequit. 94. 95.

Theologizandi perverſa multorum ratio. 73. Maximum reſpublicæ chriſtianæ damnum infert. *Ib. ſeq.*

V.

Verbi Incarnati divinitas a variis varie laceſſita. 147. 148.

Veritas diſputationum finis. 33. A ſcholaſticis pene neglectus. 53. *Connexionum & ſententiarum* quid, & quale diſcrimen? 93. 113. Ejus ſimulacrum cur veſtibus ſpoliatis exhibeatur? 42.

Veronii cum Proteſtantibus de principiis rationis & conſequentiis lis. 98. 99. 103. 104.

W.

W.

Wedelius in quo judicium fidei infallibile conſtituat? 106. & ad quos arbitrium conſequentiarum in rebus fidei referat. *Ib. ſeq.* Ejus ſyſtema examinatur. 108. *ſeqq.*

Werenfelſii graphica deſcriptio diſputationum ſcholaſticarum. 59. 60.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 31.	Lin. 6.	pro *διανοτηκὴ*, lege *διανοητικὴ*.
36.	11.	*cognitio*, lege cognito.
46.	3.	*ſcholaſticorum*, lege ſcholaſticarum.
122.	6.	*addictis*, lege additis.
127.	4.	*contingant*, lege contingat.